

Det kgl. danske
Landhusholdningsselskab.

Landoeconomiske Tidender.

Udgivne
af
et Selskab
i
Sjælland.

Første Bind's første Hefte.

Kjøbenhavn, 1814.
Trykt hos E. N. H. Møller,
Køjs og Universitetsbogtrykker.

Landoeconomiske Tidender,

udgivne

af

et Selskab

i

Sjælland.

Første Bind, som indeholder 3de Hefter.

Kjøbenhavn, 1815.

Trykt hos E. A. H. Møller,
Hof og Universitetsbogtrykker.

Indhold

af

det første Bind.

	Side.
Indledning	1
Åaarefoldning, af Joh. Chr. Drensen . . .	5
Nogle Resultater af Forsøg med Cerealier, af L. F. Gyllembourg	47
Et Par Ord om Godertrang, af W. F. Rønne .	79
Noget om den jydsk og sjællandsk Høstemaade, af W. F. Rønne	84
Nogle Betragtninger i Anledning af den danske Konges Forsatning, af W. F. Rønne . .	89

Kan Agerdyrkningen føde sin Mand? Kan den føde ham rigeligen ic. ? af B. F. Rønne . . .	109
Hvad er Aarsagen, hvorfor Agrene i Nærheden af Kjøbenhavn ere saa stærkt betagne med den saa kaldede Agerkaal, af B. F. Rønne . . .	134
Nogle Aarsager, hvorfor Forbedringer i Agerdyrkningen gaae saa langsomt frem iblandt os, af B. F. Rønne	137
Bekjendtgjørelse om smaa Skrable- og Kartemaskiner, indsendt	169
Hvilke ere Hindringerne for en fuldkomnere Udbredelse af Kartoffelavlens ic., af J. E. Drewsen	172
Om Fiorin, Græs eller Agrostis stolonifera, af Fredr. de Coninck	239
Angaaende Præmiers Udsættelse, af B. F. Rønne	251
Et Brev fra Schwärz til Pastor Schnee, for- danket af C. Drewsen	274

Anmeldelse af et Brev fra Hr Forpagter Hansen, tilligemed Brevet selv	284
Om Fored, af B. F. Kønne	292
Angaaende Danmarks Tab ved den alt for tykke Udsæd, af B. F. Kønne	300
Et Par besynderlige Naturbegivenheder, af J. E. Drengsen	305
Nogle Erfaringer i Udsæbruget, af B. F. Kønne	307
Et indtruffet Uheld ved en Høeleverance, af B. F. Kønne	310
Om et Par Køer, som døde af Trommesygen, af B. F. Kønne	311
Forsigtigheds-Regler ved Kartoflers Opbevaring ic., af B. F. Kønne	312
Anmeldelse om et ungt Menneske, der ønsker sig anbragt ved Agerdyrkning, af Udgiverne .	315
Et Spørgsmaal. Indsendt	316
Udgivernes Erklæring om deres Boepal m. v. .	316

	Side.
Angaaende Udpargællinger, af B. F. Kønne	317
Om Humle-Vot, af B. F. Kønne	327
Hvorfor kan en Mand over Bondestanden ikke leve af en almindelig Bondegaard ic., af B. F. . Kønne	331
Er det mueligt at skildre den største Deel af Aaret o. s. v., af B. F. Kønne	340
Kortfættelse af: Hvilke ere Hindringerne for en fuldkomnere Udbredelse af Kertofslavlen o. s. v., af Joh. Chr. Drewsen	347
Patent-Gypsum. Oversat af det Engelske, ved Fr. de Coninck	395
Kort Veiledning til Vereldsdrift o. s. v., indsendt fra Hr. Prof. Wegtrup, med Noter af Joh. Chr. Drewsen	417
Om Branderiernes Frigivelse, af Hr. Amtspræs. Lütken	441
Brev til en Ven paa Landet om Stampbygninger, af Joh. Chr. Drewsen	454

Mindebetale over Geheime-Conferentsraad Chr. Colbjørnsen og Statsraad Th. Bugge, af Hr. Justitsraad Collin ic.	471
Brev til Joh. Chr. Drewsen, fra Hr. Magi- ster N. C. Cramer	499
Om at slagte spæde Lam, af Hr. Oberst N. Fal- kenskiöld	507
Efterretning om et i Modersliv udruget Æg, over- sat af Joh. Chr. Drewsen	511
Et Par Ord om Viernes Sværming ic., ved Chr. Drewsen d. 9.	512
En Efterretning for Geistligheden paa Landet, ud- draget af Sch. H. Prov. Berichte	518
Svar paa nogle Opfordringer ic., af Redacten- ren	518
Nogle Spørgsmaale, ang. Eeg og Bog, indsendte uden Navn	519

Bekjendtgjørelse om en ung Mand, der søger Ansæt- telse paa en stor Avlsgaard	520
Anmeldelse af Thæers Grundsæge d. r. Land- wirthschaft, der oversættes af Joh. Ehr. Dreusen	522
Anmeldelse af 2de Kongl. Forordninger om løse Væ- deres og Hengsters Paagribelse o. s. v., samt en Pries-Opgave fra det Kongl. Videnskabers Selskab angaaende Markfred	532

Indledning.

Nogle praktiske Landmænd have forenet sig om Udgivelsen af nærværende periodiske landoeconomiske Skrift, hvis første Hæfte herved overleveres det Offentlige. For det første vil det udkomme kvartaliter og indeholde omtrent 10 Ark i Octav. Finder dette Skrift Bisald, vil det muligt i Fremtiden forandres til et Maanedsskrift og levere et større Antal Ark.

Det skal saavidt skee kan indeholde Originaler, og saadanne Esfærretninger, som ere byggede paa Erfaringer, skulke især finde Plads deri. Imidlertid ville ogsaa passende Oversættelser optages, hvilket er saa meget mere hensigtsmæssigt, som nyere tyske, franske og engelske

Skrifter, der indeholde mange høist interessante Efterretninger, ere kun lidt bekendte her, som en Følge af, at de ere meget kostbare og have i den senere Tid næsten ikke været at faae.

Udgiverne, der imidlertid kun da tør vente, at dette Skrift kan blive særdeles gavnende og underholdende, naar flere Landmænd vilke forene sig med dem, indbyde herved hver tænkende og gavnelysten Agerdyrker, til at meddele Skriftet deres Erfaringer og Udfaldene af deres Forsøg.

Udgivernes individuelle Mening, eller den Yndest de kunne have for et eller andet Agerdyrknings-System, vil ingen Indflydelse have paa Indrykkelsen af tilsendte Bidrag, naar disse blot ere af gavnende Indhold. De ville i det høieste tillade sig, at tilføie, i Noter, den Synspunkt hvorfra de betragte Sagen, uden derfor at ansee deres Mening for afgjørende, onskende meget mere, at see den berigtiget, hvis den skulde være vildfarende. Drødet skal overlades lige villig til den, der fornuftig gaaer frem efter Reglerne for den gamle Tревансbrug, som til den der dyrker overensstemmende med Grundføtning.

gerne for Kobbeldriften; ligesaa villig til den, der bekendt med Schwerts's fortræffelige Skrift har udkaa-
ret sig Belgiernes høie Standpunkt til Maal, som til Dis-
ciplinen af den ædle og uegennyttige Sellenberg eller
til den der bekendt med de Sandheder den berømte
Thaer har fremstillet eller belyst, handler efter Grund-
sætningerne af den rationelle Frugtvereldrift. Kort: Bi-
drag fra hver tænkende Landmand, han henhøre til den
ældre eller nyere Skole eller til hvilketsomhelst System,
modtages med Taknemmelighed. Spørgsmaal, Svar og
Gien svar, saavel som landoeconomisk Kritik indrømmes
Plads, forudsat at denne blot er affattet med den fornød-
ne Sindighed og Agtelse for anderledes Tænkende. An-
greb paa Personer vil paa det bestemteste tilbagesendes og
Skriftet i enhver Henseende vogte sig for at antage et po-
lemisk Udseende.

Udgiiverne søge aldeles ingen pecuniær Fordeel ved
dette Skrift. Den Pris hvortil de levere det hæftet,
nemlig: 5 Rbmk. kvartaliter, bevidner noksom, at de
end ikke have frøgtet for at bringe den gode Sag et mu-
ligt Offer. At gavne andre ved Anmeldelsen af nyttige

Erfaringer og selv igjen at vinde ved at lære at kjende
 Forsøg andre Landmænd have anstillet eller Udfaldene af
 deres Bestræbelser — dette er det Maal de have sat sig,
 det Ønske de nære.

Enhver der vil bære dette Skrift med Bidrag beha-
 ger portofri at indsende dem til Hr. Boghandler Schu-
 b o t h e paa Børsen, med Udskrift: Til Udgiiverne af
 Landoeconomisk Tidende. Anonyme Indrættelser kunne
 finde Sted, naar Forfatterne blot behage at nævne sig i
 en forseglet Billet til

Udgiiverne.

Saarenes Foldning,

et virksomt Middel

saavel til at formindske Usreden paa Marterne,

som til at forsøge disses Kraft.

Om Faarefoldning.

En af de største Hindringer for et mere forædlet Agerbrug er ganske vist den Ufred, der har Sted om Efteraaret, naar Eoret er opgivet. Intet Hegn, undtagen Steengjerde, holder de fra alle Randter indtrængende Kjør, Heste og Sviin ude, og selv det bedste Steengjerde sikkrer ikke ganske mod de lette Faar, der blot behøve at finde en Steen, det har skudt sig lidt frem i Gjerdet, for derpaa at sætte Foden og i næste Dieblis at være paa hiin Side. Eoret er i Almindelighed opgivet længe førend Kartøflerne ende deres Vegetation. Da Toppen er velsmagende for Qvæget, afbides eller nedtrædes den strax, og dermed er deres Vext forbi, og deres Udbytte meget mindre, end det ellers vilde været, ikke at tale om at Kartøfler, der ende deres Vegetation i saa ufuldendt en Forsatning, neppe blive saa faste eller velsmagende, som naar de modnedes fuldkommen. Ufreden om Efteraaret har endnu langt skadeligere Virkning paa Kveablen. Kvoerne ere først ud-

groede i October og November, og det er næsten ikke muligt at bevare dem for at opædes paa Marken, hvis der er Qvæg eller Faar i Nabolaget, som engang have faaet Smag paa dem. De bryde da ind med Genvælt og vove alt, for at komme til at nyde denne Delikatesse. Enhver god Agerdyrker stræber gjerne at faae sin Rug saa tidlig som muligt, og flere Aars Erfaring har overbevist mig om, at den Rug, der saaes i de sidste Dage af August eller de første af September lykkes altid viskere, end den senere saaete. Men ogsaa her er Ufreden en næsten uovervindelig Hindring for tidlig Saaening deraf. Et der kun den mindste Feil ved Hegnet, skal hele Byens og maaskee flere Byers Qvæg tye til denne tidlig grønnende Mark, og de skal ikke forlade den, førend de sættes paa Stald. Hvad de ikke have afbidt, have de nedtraadt, og ikke alene umiddelbar men ogsaa midelbar finde mange Rugplanter Døden efter deres Fod, da de, nedtraadte i dybe Huller, komme til at staae under Vand om Vinteren, hvilket de ikke taale. Holder man endog alt stort Qvæg borte, er det dog umuligt at udelukke Faarene.

For Staldfodringen er Ufreden om Efteraaret ligesaa uheldig. Enhver, der staldfodrer, veed hvilken Fordeel det er, at kunne give tidlig Grønt. Vil man bruge Rug til det første Foder, bør den saaes tidlig, baade fordi den da kan hugges tidlig og fordi den tidlig saaete Rug bufter sig stærkest og altsaa giver meest Foder; men jeg

har viist hvorledes dette næsten ikke er gjørligt. Kaps og nogle Sorter Røer kunne nok give det allertidligste Foder, men det er bekjendt, at i det ringeste den første maae saaes i August Maaned, og her have vi atter den saa ofte nævnte uovervindelige Hindring — Ufreden.

Man sig ikke: at fremmed Nøg jo kan optages paa enhver Aarstid! Optagningspengene ere ubetydelige og Skaden uberegnelig, naar den træffer en Mark, som først næste Aar skal give sin Afgrøde.

Blandt alle Huusdyr, der ved Ufred gjøre Skade, er intet værre end Faarene. Intet Hegn, undtagen $2\frac{1}{2}$ Alens dobbelt Steengjerde, der staaer fuldkommen vel, eller en aldeles sluttet Tjørnehæk holder dem ude. En Landmand, der har Lyst at føde dem godt paa hans Naboes tidlig saae Rug, har ikke engang nødig at frygte for, de skal blive optagne. Fra en lille Forhaining paa hans egen Mark seer han smilende til hans Naboes forgjeves Bestræbelser for at jage dem ind. Som let Kavallerie sætte de over Grøfter og Gjerder, men see sig ikke saasnart i Sikkerhed, før de allerede pønse paa at vende tilbage.

I det jeg erkjendte Umuligheden af at holde Faarene fra Naboes Marker og endog fra egne Røer og Rugagre, naar de som sædvanligt skulle løbe om om Efteraaret, gjorde dette mig længe uvillig til at holde dem. Jeg troede desuden at Græsmark, hvorpaa de enten tøiredes eller løse

kunde græsse, var en nødvendig Betingelse for deres Held om Sommeren, ligesom et rundeligt Foder af Høe var uundgaaelig nødvendigt om Vinteren. Jeg hørte mange Faareelskere paaftaae dette. Da jeg nu ikke kan finde mig i at indrømme det almindelige Græs en Plads paa min Alger, fordi jeg troer med Belgieren: at en kraftig Alger kan bedre lønne sig, end ved det bedste Græs; var der ikke at tænke paa at holde Faar, om jeg endog kunde sparet saamegen Kløver om Sommeren fra mit staldfodrede Qvæg, at jeg derved kunde faae det Høe, som man vilde vide ikke kan undværes om Vinteren. Jeg havde desuden ingen Stald til en nogenlunde betydelig Faarestof, og for Liebhaberiets Skyld kunde jeg ikke falde paa at holde nogle faa Stykker. Endelig kunde jeg slet ikke taale den Tanke at give Foderet til et Dyr, der ikke igjen gav mig sin Gjødning, og dette havde netop været Tilfældet, naar jeg skulde ladet Faarene græsse om Sommeren paa en Mark, hvor deres alt for tyndt tabte Gjødning ikke kunde gjøre nogen Virkning.

Alt dette tilsammentaget forarsagede, at jeg til Aaret 1811 ikke eiede noget Faar. En halv Snees Lam, som jeg om Sommeren købte, havde jeg ondt nok med at føde omkring ved Grøfterne. Da de imidlertid gave mig en god Deel Uld og forresten betalte sig godt, begyndte jeg at overlægge, om det ikke skulde være muligt at staldfodre dette.saa nyttige Dyr, da det, behand-

let paa denne Maade, ikke kunde give mig Aarsag til nogen af ovenstaaende Klagepunkter.

I Aaret 1812 kjøbte jeg 10 à 12 Stykker Lam og nogle Beder. Disse deelte jeg i to Kloster. Den ene Halvdeel blev sat i Tør paa ret godt og, som alle paastode, meget passende Faaregræs, da det var fint og groede paa tør Grund. Den anden Halvdeel blev indelukket i en Gaard, i hvis ene Hjørne var et aabent Skuur og ved Siden deraf en Hække. I denne blev daglig lagt grønt Foder til dem, hvilket bestod først i Bikker og seener i Boghvede, da jeg slet ingen Kløver havde. Aaret 1811 var, som bekjendt, meget tørt, og skjøndt den unge Kløver spirede tidlig frem i Sæden, henvisnede den dog siden aldeles paa mine hvide og tørre Jorder. Jeg maatte derfor i Aaret 1812 ompløje den og saae Bikker i dens Sted.

Det lod ikke som Bikkerne, hvormed der begyndtes, smagte Faarene synderlig vel, og jeg begyndte allerede at frygte, herved at møde en uovervindelig Hindring for min Plan; thi hvis Sommerfaldsfodring, af hvilket som helst Huusdyr, skal ene være bygt paa Kløveravl, anseer jeg den for en Bygning, opsat paa en slet Grund. Denne vil tidlig eller sildig svigte, og Bygningen, jo større den er opsat, des viskere styrte sammen. Kløveren slaar let Feil, især paa sandede Jorder, der ikke have en dyb og riig Muld. Vinteren skader den vel mindre her end paa Leret, men

Commertørken desmere, der ofte tilintetgjør de skionnest Udsigter. Bikker og Boghvede, hvortil gjødes, slaae derimod — jeg vover at sige det — aldrig Feil; i det ringeste kan jeg forsikre, at det aldrig er hændet mig, naar jeg taler om at dyrke disse Planter til grønt Foder.

Efter nogle Dage fandt Faarene mere Smag i Bikkerne, og skulde maaskee heller ikke have forsmaaet dem i Førsningen, hvis de ikke først havde smagt Græsset.

Da Bikkerne vare forbi, blev der givet grøn Boghvede. Denne aade de meget begjerlig; det vil sige: Bladene, Blomsterne og endeel af Stilkene; men den tykkeste Ende deraf lode de ligge. Det er just det samme som Qvæget gjør, naar Stilkene ere alt for tykke, og naar Boghveden bliver lidt for gammel inden den hugges. Jeg foretrækker derfor, at saae den noget tykkere end sædvanligt, naar den skal bruges til grønt Foder. Stilkene blive herved finere og behageligere for Qvæget, der da spilder mindre. Hele Sommeren, saalænge jeg gav mit Qvæg Boghvede, fik ogsaa Faarene deraf, og da Boghveden netop er den Plante, hvorved min Staldfodring egentlig bestaaer, varede dette lige til hen ad Efteraaret. Jeg tvivlede meget paa, at dette Foder vilde passe til Faarene, da det er saa saftigt og ventede derfor at see det ene efter det andet at blive syg. Men end ikke det mindste Tegn til Sygdom viste sig, og netop disse vare federe og uld-

rigere om Efteraaret, end de andre Faar, der havde staaet i Løir om Sommeren, og havde siden gaaet paa Evtret. Jeg maae endnu anmærke, at de indelukkede Faar ikke havde faaet den omhyggeligste Rygt, hvilket ikke sjelden træffer, naar nogle enkelte Creature hensættes under Opsynet af en Person, til hvis Forretninger deres Pleie egentlig ikke henhører, som just her var Tilfældet.

Dette første og ikke uheldige Forsøg lod mig beslutte flere og større. Den i tydske Skrifter saae ofte, som meget gavnlig for Jorden, omtalte natlige Folding, gav mig den Idee, baade Nat og Dag at indelukke mine Faar i en Fold, at hensejtte den paa en Kløver-, Vikke-, eller Boghvedemark, at lade Faarene paa Stedet, hvor det groede, afæde det grønne Foder, og at flytte Foldene lidt efter lidt, naar det dem tildeelte Stykke var afædt.

Til denne Hensigt indrettede jeg mig en Fald, som kunde flyttes. Den bestod af 12 Stykker, der hver for sig saae ud som et Led og havde en Længde af 4 Alen til $1\frac{1}{2}$ Alens Høide. 4 Stykker udgjorde den forreste, som jeg vil kalde A, og 4 den bageste Linie, som jeg vil kalde B, og et paa hver Side, som jeg giver C, tilslukkede den langagtige Firkant, der saaledes indeholdt $64 \square$ Alen. De 2 overblevne Stykker D bleve stillede i lige Flugt med Sidesykkerne C foran A, saa at denne, der vendte henimod Ages

ren, eller det grønne Foder, som Faarene skulle have, kunde flyttes omtrent 1 Alen frem ad Gangen imellem hine Stykker, og saaledes give Faarene Lov at afæde det grønne Foder, som nu kom ind til dem i Folden. Saaledes blev man ved indtil Siden A var kommen frem til den forreste Ende af Stykkerne D; nu blev Siden B paa engang flyttet ind i Folden indtil den bageste Ende af Stykkerne D, hvor den blev bunden fast. De 2 Stykker C, som før udgjorde Siderne af hele Folden, stode nu ledige bag den, og henflyttedes derfor nu foran Linien A, ligesom før Stykkerne D, for atter at give A 2 Linier, hvorimellem denne kunde bevæges.

I Færstningen flyttede jeg Folden saaledes, at Faarene fik omtrent 1 Alen Klover ind i Folden til sig. De toge begierlig imod dette Foder, men nappende lidt hist, lidt her, traadte de det meste under Fodder, og intet blev afædt til den bare Jord undtagen det, de ved at putte Hovederne mellem Lægterne, hvoraf Folden bestod, med megen Møie ligesom tilfnege sig uden for Folden. Men just herved lærte Faarene mig hvad jeg burde gjøre, og jeg forandrede nu denne Fodringsmaade derhen, at Folden ikke mere blev flyttet ind i Kloveren; men blot tæt op til den, saa at de ikke kunne faae mere, end hvad de naaede ved at putte Hovederne ud imellem Lægterne. For at give dem mere Frihed hertil, lod jeg de 2 nederste Lægter flytte noget længere fra hinan-

den. Faarene fik herved Leilighed til at afsnæve Kloveren omtrent $\frac{1}{4}$ til 1 Alen foran Jorden. De maatte nu flyttes oftere, men Kloveren blev nu ogsaa afædt lige ned i Jorden, saa jeg næsten frygtede at den ikke skulde have groet op igjen, og saaledes den anden Slet have været reent tabt. Men jeg bedrog mig. Kun faae Dage gik hen, og Bladene pippede allerede ud af Jorden igjen. Planterne voxede med den største Frodighed og gave mig den bedste Kloverflet, jeg nogensinde har havt paa disse Jorder, hvilket var en naturlig Folge af den hurtig virkende Faaregjødning, Ageren havde faaet. Da Faarene kun afsaaede et Stykke af den Klovermark, hvorpaa de stode, og Resten blev afhugget til grønt Foder for Qvæget, var her god Leilighed til at observere Gjødningens hurtige og kraftige Virkning, hvilken ogsaa igjen om Efteraaret viste sig paa den Rug, der var faaet i Kloverstubben. Til Sommer vil Rugen tydelig fremvise, hvorvidt Faarene have gaaet, da Følggjødningen af Faar er saa særdeles virksom, om just ikke meget vedholdende.

Jeg saa just i Fjor en stor Virkning heraf paa Frederikslund hos Hr. Consul de Coninck, der i Maret 1812 havde om Rotten indelækket sine Faar i Føld paa en meget mager Ager, som han om Efteraaret besaaede med Rug. Faaregjødningens Virkninger bleve særdeles tydelige derved, at Consulen havde ladet en Strimmel blive ugjødnet. Paa denne stode nogle enkelte Rugstraae langt fra

hverandre, lave og med korte Vipper, medens den øvrige Deel af Algeren fremviste en Afgrøde, der saavel ved sin Fæthed, mørke Couleur og Hvide, som ved sine lange Vipper lovede en velfortjent Løn for den anvendte Umage.

Mine Gaar bleve staaende paa Klovermarken til mod Slutningen af September. Jeg kunde endnu nogen Tid holdt dem der, da jeg endnu havde et Stykke spæd Klover at sætte dem paa, hvilket var opvoxet tredie Gang i denne Sommer. Gaarene havde nemlig afædt det eengang, Kvæget havde faaet den anden Opvekt, og jeg vilde givet Gaarene den tredie, men de æde kun nødtvungne den Plante, der er opgroet efter deres egen Gjødning.

Jeg satte dem altsaa paa en lille Strimmel Spørgel (*Spargula arvensis*), hvor de i 14 Dage fandt et dem særdeles behageligt Foder. Jeg er overbevist om, at Spørgel er en Plante, der fortjener megen Opmærksomhed. Den er et kjærkomment Foder saavel for Kvæg som Gaar, og da den groer meget hurtigt, kan den saaes 2 à 3 Gange i en Sommer. Den tager desuden til Takke med en sandet og mager Grund. Havde jeg haft mere Frøe, havde jeg faaet et større Stykke, men nu maatte Gaarene slippes løse, og da jeg havde Roer og tidlig faaet Rug i samme Mark, hvor de græssede, maatte jeg lade dem vogte om Dagen og indelukke om Natten. Da jeg imidlertid havde forøget min Gaareflokk med 20

ægte spanske Gaar af det Kongelige Schæferie, blev hele Flokken ogsaa indelukket om Middagen, medens den vogtende Dreng spiste, for at jeg kunde være vis paa, at ingen fremmed Væder skulde komme til de ædle Gaar, thi jeg har fast besluttet at holde Racen ligesaa reen og ublandet, som jeg har faaet den.

Antallet af de saaledes Commeren igjennem staldfodrede Gaar var 40 Stykker, deels Gaar og Lam og deels Væder. Jeg kan ikke fuldkommen bestemt angive, hvor stort et Areal et Gaar daglig behøver for at fødes vel; da dette naturligvis henholder sig til Foderplanternes meer eller mindre frodige Væxt. Men saameget kan jeg dog sige, at jeg et Par Gange maalte et Stykke, som Gaarene paa den Tid, da Kløveren netop havde begyndt at træde i Blomster, havde afædt i een Uge, og fandt da at de havde fortæret hver 4 □ Alen daglig. Jeg troer, at de vel kunne have ædt det, som groede paa 6 □ Alen, medens Kløveren endnu ikke var kommen til sin Fuldkommenhed. Naar jeg nu tager Middeltallet heraf, nemlig 5 □ Alen, troer jeg at have antaget det meste, som et Gaar behøver, for at fodres paa en Kløverager, der staaer fuldkommen sluttet, og paa hvilken Kløveren naaer til Knærne, naar den træder i Blomster. Det fortryder mig, at jeg forsømte at veie det grønne Foder paa en Deel af en Tonde Land, for saaledes med større Visshed at kunne beregne, hvad de behøve daglig.

Bygger jeg imidlertid paa min Mening, at et Aar daglig behøver 5 □ Aen frodig Klover, for at fødes vel, finder jeg, at 100 Aar daglig behøve 500 □ Aen og altsaa fødes 28 Dage paa en Tonde Land. Antager jeg endvidere, hvortil jeg troer mig berettiget, at Aaarenes Gjødning og Leie paa Algeren altid vil gjøre den samme Virkning paa den anden Kloverstet, som jeg i Aar saae paa den Deel, hvorpaa Aaarene havde staaet, kan jeg ikke engang regne dem al den Klover til Last, som de have fortæret, da deres efterladte Gjødning endnu i samme Aar bidrager til at forøge Afgrøden. Har jeg endelig Ret til at antage, at Virkningen af Aaregjødningen vil tydelig vise sig paa den efterfølgende Rug, hvorom vel neppe kan tvivles, troer jeg at turde paaastaae, at Aaarene allerede i det andet Aar ved den større Rugafgrøde have gjengivet hele Værdien af det Foder $\frac{1}{2}$ som de fortære om Sommeren, indelukkede i en Gold. Jeg troer gjerne, at Virkningen af denne tynde Gjødning ikke rækker længere end til Rugen, men mig synes, at man ogsaa kan gjerne være tilfreds hermed.

Jeg havde besluttet ikke offentlig at omtale dette Forsøg, førend jeg, ved endnu et Aar og mere i det Store, at have fortsat det, var kommen til et reener Resultat; men den Interesse, som Enhver, der saae dette Forsøg, yttrede derfor, og Vissheden om, at det allerede i Aar andensteds bliver efterlignet, ligesom Tanken om,

at dette muligen kunde skee af endnu flere, naar blot Ideen derom blev vakt, har ligesom frarevet mig denne, som jeg selv anseer den, kun foreløbige Anmeldelse af en Sag, som jeg troer kan gavne mange, og som jeg endnu skal vise, kan være det første Middel til at bringe hidtil udnyttede Jorder i Stand til at give den første gode Afgrøde, der ligesom baner Veien for de efterfølgende. Jeg antager desuden, at enhver fleg Landmand, der ikke kan taale at tabe meget, gjør altid sine første Forsøg i det Smaa i en ham ubekendt Sag. Jeg har derfor troet, at om nogen skulde have lyst, til at prøve denne Godringsmaade med nogle faa Stykker Aar, kunde nærværende Aar bruges dertil. Paa denne Maade var jo eet Aar vundet, og dette betyder dog altid noget, naar man betænker, hvor kort Livet er.

Vinteren, der er saa skiftet til rolig Eftertanke, har opvakt adskillige nye Ideer hos mig, angaaende Aarenes Gøding. Hensigten hermed kan være dobbelt. Enten blot at ville fodre Aarene bedre, end ellers kan skee, og derfor at indelukke dem i Gøld paa en Ager, der er besaaet med Planter, passende for dem, eller ogsaa at forsøge Kraften af en eller anden Ager med den Gjødning, som de tabe i Gølden.

Ligesøder blot Hensyn paa den første Deel, da kan man, som mig synes, ikke med mindre Umage og paa en mere sparsommelig Maade sætte dette i Værk, end paa den ovenbestrevne. Saa

ledes behøves Foderet ikke at hugges eller transporteret. Faarene kan intet nedtræde eller spille, og de ere nødte til at afæde det sidste Straa, det mindste Blad. Man har ikke nødig at bringe dem Vand, og skeer det dog for en Sikkerheds Skyld, har jeg ikke seet dem smage det, endog i de hedeste Sommerdage.

Er Hensigten derimod at gjøde en vis bestemt Ager; f. Ex. en nylig opbrudt, der, som nogle jeg eier, og hvoraf jeg aarlig bringer flere under Ploven, ikke engang kan bære Rug eller Boghvede uden først at gjødes, da er det naturligt, at der maae tages andre Forholdsregler. Det grønne Foder, der er bestemt dem, maae da afhugges og gives dem i en Hække i Folden. Da denne sidste Hensigt er den vigtigste for mig, har jeg besluttet at indrette en Fold, hvis ene Side skal være en eller flere ved Siden af hverandre staaende Hækker. I disse lægges Foderet, og Folden flyttes lidt efter lidt, naar Faarene have staaet paa hvert Sted i en vis bestemt Tid. Denne maae bestemmes efter, hvad man ønsker. Virkningen af Faarenes Folding paa Ageren viser sig naturligviis mere eller mindre efter den kortere eller længere Tid, de staae derpaa, da Quantiteten af den paa Ageren faldende Gjødning refererer sig hertil ander ellers lige Fodring. Det bliver altsaa at overlægge, om man ønsker at gjøde et større Stykke svagt, eller et mindre stærkt. I Mangel af egen Erfarenhed, angaaende det

Forhold, hvori Følgjødningen (derPferch) virker paa Algeren, henholder jeg mig til hvad Hr. Statsraad Thær siger i den Anledning i hans Grundsætte der rationellen Landwirtschaft Pag. 219.: 1200 Faar give nemlig en svag, 1800 en tilstrækkelig og 2400 Stykker en stærk Følgjødning til en Morgen, paa een Nat. Medium tenuere beati, og jeg antager, at Gjødningen af 1800 Faar i een Nat vilde være den attraaede Qvantitet paa en Morgen, der er omtrent $\frac{1}{2}$ Tønde Land geometrisk Maal. Da Natten ikke før end sidst i September er ligesaa lang som Dagen, følger det af sig selv, at 1800 Faar, som Dag og Nat blive paa Algeren, maae gjøde en Tønde Land paa samme Tid, som ellers en Morgen, ved at ligge derpaa om Natten, og endda gjøde den en Deel stærkere, fordi, som sagt, Natten ikke er om Sommeren nær det Halve af 24 Timer, ikke at tale om, at det rundeligere Foder, de nyde i Følden, lader dem gjøde stærkere, end naar de om Dagen vandre om paa en ofte maadelig Græsgang. Hurtig mættede lægge de sig snart, og bidrage ogsaa saaledes, ved deres Leie, som man mener, til at befrugte Jorden.

Antage vi altsaa, at 100 Faar indeluffes i en Føld fra den Tid da man kan begynde at fodre med grøn Klover, midt i Junii Maaned, og at de blive staaende deri til sidst i October, have vi her $4\frac{1}{2}$ Maaned eller 138 Dage. Da de nu gjøde en Tønde Land i 18 Dage, vilke de i hint

Tidstunt gjøde mere end 7 Tønder Land, og afæde Grøden af omtrent 5 Edr. Land, naar vi regne daglig 5 □ Alen til Foder for et Faar. Da det imidlertid ikke er saa sparsommeligt at afhugge det grønne Foder, og lægge det for Faarene i en Hæk, som at lade dem afæde det paa den Mark, hvor det groer, og paa den Maade, som jeg her har beskrevet, fordi de ikke gjerne æde Stilkene af Kloveren eller Boghveden, naar disse begynde at blive lidt stive, saa vil jeg antage, at hvert Faar behøver det grønne Foder af 6 □ Alen daglig, og at 100 Faar altsaa saaledes ville fortære Afgrøden af 6 Edr. Land, medens de ellers kunde nøies med den af 5 Edr. Man vil forresten ikke lade ubemærket, at det kun er den ene Afgrøde, de fortære, da Algeren, hvad enten den bærer Klover, Boghvede eller Vikker, bør give to.

At tildele 100 Faar saaledes Afgrøden af 6 Edr. Land Foderurter i frodig Vext, vil maaskee forekomme mange at være et alt for stort Offer, især vil det synes saaledes for dem, der have store Overdrebe, hvilke fra Arilds Tid have ligget uopbrudte, overgroede med Krat, og undertiden dækkede med Stene, hvor Faarene Sommeren over kunde finde Næring, om just ikke rigeligt Foder. Men naar man betænker, hvad disse store Marker kunde indbringe, hvis de bleve bragte under Ploven, hvortil Faarene, indelukkede i Fjeld, netop paa en saadan hidtil udyrket Alger, bidrage saa meget ved at give den sin første Kraft, vil man

lettelig indsee, at Afgrøden af hine 6 Tdr. Land er en Kapital, der paa en kort Tid betroes Faarene, og senere Jorden, for derfra at vende tilbage med store Renter.

Desuden er Afgrøden af 6 Tdr. Land, der muligen kunde være uundværlig til den allerede indførte Staldfodring af Gaardens Heste og Qvæg, ikke engang ganske berøvet disse, endog det samme Aar, da Faarene fortære den; thi det lader sig godt gjøre samme Sommer, som Faarene gjøde en saadan gammel nu opbrudt Ager, at saae Foderurter, Vikker, Boghvede og Spørgel deri, og saaledes at tilbagebinde en Deel om ikke det Hele af det Foder, som Faarene have fortæret, fra en anden Mark.

Naar vi antage, at 100 Aar sættes i Guld midt i Juni — har man saet Rug, som man vil lade dem fortære grøn, kunde dette vel endog skee mod Slutningen af Mai — have de allerede efter de første 14 Dage gjødet et Areal af mere end 10,000 □ Alen, der strax kan pløies og besaaes med en Blanding af Vikker og Byg; thi saa langt hen i Sommeren vil Havren ikke mere ret fort, eller med Boghvede, som er det bedste, hvis Jorderne ere lette. Man vedbliver saaledes at saae et Stykke hver 8 eller 14 Dage indtil Udgangen af August; men denne temmelig sildige Saaening maae være Spørgel, da kun denne endnu kan groe til, inden Nattefrosten. Man kan saaledes samme Aar, som 100 Aar have saet

i Fjold paa Algeren, besaae 40,000 □ Men med Foderurter, der vil gjengive maaskee ligesaa meget som det, den anden Naer har leveret Faaarene.

Man vil maaskee anmærke, at en Deel af denne Pløining og Saaening kommer paa en ubesluttelig Tid, nemlig saavel i Høst som Sædhøsten. Men dette vil vel ikke være til nogen væsentlig Hinder, deels fordi 100 Faar kun give 10,000 □ Men at pløie og saae hver 14 Dag, og deels fordi dette Arbeide siden kommer Esteraarspløiningen tilgode, da den saaledes 2 Gange pløiede Jord, nemlig een Gang inden Faaarene komme derpaa, og engang efter at de ere gaaede deraf, forudsat at det ikke er alt for sei en Grønsvær, der vel burde være oppløiet Esteraaret i Forveien, nu ikke behøver at pløies til Rugen, da denne sikkert kan saaes oven paa Jorden som den er, og nedbringes enten med Harven eller bedre med Ekstirpatoren. Dog maae man observere at Rugen saars snart efter at Voghveden er afflaaet, fordi Jorden da er særdeles stiftet til at modtage den, men ved at ligge ubesaet og uharvet let danner en Skorpe, der gjør een, dog kun let, Pløining nødvendig.

Det forekommer mig, at man ikke paa nogen hurtigere Maade skal kunne sætte magre Jor-der i Kraft eller forbedre de allerede gode, end netop ved saaledes at fodre Faaarene i Fjold. Dog er denne ikke den eneste Fordeel man erholder derved. Enhver der har Faar og passer disse

med Omhyggelighed, veed at de give mere Uld paa et godt og rundeligt Foder, end paa et knapt. Det er ubist, om Foderet har nogen Indflydelse paa Uldens Fæinhed — jeg troer det er Th a e r, der siger det, — men det virker bestemt paa dens Længde og Tæthed. Paa denne Wei komme altsaa sikkert de Omkostninger tilbage, som Anskaffelsen af Folden og Faarenes Opvartning kan forarsage. Den sandeste Fordeel imidlertid er vist nok Jordens forøgede Kraft, og Vissheden om at fodre sine Faar vel, uden at see dem springe om enten i egen eller Naboers Sæd, og desuden asgnave de unge Skud ja endog Barken af mangt et Træ, der plantet kunde bringe Nytte og Biiir.

Er Folden noget stor, bliver det vanskeligt at flytte den, med mindre den staaer paa Kuller. Den forreste og bageste Deel kunde ved hver Ende have en Axl, hvorpaa var anbragt en Kulle, og Sideslykkerne, der ikke behøvede at berøre Jorden, kunde være fæstede til disse enten ved Kroge eller paa en anden Maade. Saaledes kunde hele Folden flyttes paa een Gang, og altid holdes paa det Sted, hvor den skulde staae, ved at nedramme et Par Pæle i Jorden foran den. At give Folden meget stor, var nok ikke hensigtsmæssigt, da den derved blev for vanskelig at bevæge. Jeg troer at en Fold til 25 à 30 Faar vilde have en passende Størrelse. Naar Faareflokken saaledes var fordeelt i flere Folde, kunne disse opstilles

ved Siden af hverandre, og paa denne Maade udrette det samme, som de kun udgjorde en eneste, stor Fjeld.

Ved denne Fodringsmaade blev det altsaa muligt for mig at holde Faar uden at forandre mit Sædskifte og uden at indrømme det naturlige Græs en Plads paa mine Ager, hvorfra det allerede i en Række af Aar har været forvist. Men herved havde jeg dog ikke endnu overvundet alle Hindringer for den attraaede Faareavl. Høe er det almindelige Foder, hvormed Faarene underholdes om Vinteren og heraf havde jeg knapt et Læs at ofre mine Faar, da der til mine Gaarde ikke ligger een Alen Engbund. Jeg hørte forskjellige Landmand tale om et halvt til et heelt Læs Høe, som det nødvendige Vinterfoder til et Faar. Da jeg imidlertid vidste, at Kartofler kunne indtage Høets Plads, haabede jeg derved at finde Middelet, der gjorde Høet unødvendigt.

I Vinteren 1812 og 1813 overfodrede jeg de første Faar omtrent en Snæs Stykker. Da Kartoflerne, der vare i en temmelig Pris, lode sig godt sælge, og da jeg tilfældigviis var kommen i Besiddelse af et Quantum Oliefager og Hørfrøe, besluttede jeg at forsøge at fodre mine Faar hermed. Mit Næg fik samme Vinter Oliemeel i nogen Tid, og da alt er anført under Et, kan jeg ikke angive hvormeget et Faar fik daglig, men jeg er dog temmelig vis paa, at deres Portion ikke har oversteg $\frac{1}{2}$ Pd. En Koe kan godt nøies

med 2 Pd. daglig uden Høe. Dette Oliemeel blev givet Faarene tørt paa Hækkelse og slet intet Høe. Et Par Beder, som jeg slagtede, vare i særdeles god Stand.

I Fjor da Faarene kom paa Stald, begyndte jeg med at give dem daglig $\frac{1}{4}$ Pd. Oliemeel og 2 Pd. Kartøfler, foruden Rughalm eller Erte- halm i Hækken, hvoraf de pillede Røene og Bælge- ne, og Kæsten brugtes til at strø under dem.

Da jeg forudsaae, at mine Faar saavel de spanske som danske, af hvilke ingen vare vant til Kartøflerne og kun faa til Oliemelet, ikke gierne vilde tage fat paa dette Foder, begyndte jeg tid- lig og medens de endnu gik ude, at vænne dem dertil. Naar de lukkedes inde om Aftenen, var der lagt Kartøfler i Krybberne, men de rørte dem næsten ikke. Hungeren maatte altsaa nøde dem dertil, hvilket ogsaa skete, da de bleve inde- lukkede for bestandigt. Da de imidlertid lede her- ved, lod jeg dem daglig give 1 Pd. Kløverhøe hver. Efter 14 Dages Forløb aade Alle Kartøfler og Oliemeel med Begjerlighed, og forsmaaede endog at græsse paa min tidlig saaede Rugmark, hvor- paa de bleve drevne; da den nu var frossen, og ikke kunde beskadiges af dem. Faarene vare imid- lertid blevene temmelig magre ved ikke i Forstnin- gen at ville æde. Høet var taget fra dem saa- snart de aade godt Kartøflerne, men jeg indsaae, at jeg maatte give dem en Erstatning for den ud- skaarde Mangel, hvis jeg vilde see dem saa velfor-

brede, som jeg altid stræber at have min Besætning. Jeg lod dem derfor give hver 5 Pd. Kartøfler og $\frac{1}{4}$ Pd. Oliemeel daglig, og har fremturer dermed indtil nu midt i Februar. Men dette Foder, som de rigtig nok netop kan fortære, er for stærkt eller stærkere, end det er nødvendigt; thi derved ere de ikke alene fuldkommen i deres gamle Huld igjen, men endog ganske fede. Jeg har derfor nedsat dem igjen til $\frac{1}{4}$ Pd. Oliemeel og 3 Pd. Kartøfler daglig foruden Halm, hvorved de alle staae sig meget godt.

Den Vanskelighed, som jeg havde i Nar med at faae Faarene til at æde Kartøfler, kan kun finde Sted, naar en heel Flok skal vænnes til et dem ubekjendt Foder. Her var ikke et eneste Faar, der før havde smagt en Kartoffel, og kunde give de andre Exemplet, hvilket hurtigt skulde blevet efterfulgt af dette Dyr, der godt kan lide Afvevling af Foder.

Kartøflerne skjæres i Skiver paa den samme Maskine, og ligesom til Ovæget, og blive ligesaa lidt vaskede til Faarene som til Køerne. Dog vil dette maaskee være nødvendigt, naar den Sort Kartøfler, man avler, har dybe Dine, og frembringes paa Leerjord, der binder sig stærkere til Kartøflerne end Sandet.

Jeg bør maaskee ikke undlade at anmærke, hvorledes Sundhedsforfatningen af mine Faar har hidindtil været, da en fra den almindelige

faa afvigende Behandlingsmaade kunde lade befrygte Sygdomme blandt dem.

I Sommeren 1812 og den derpaa følgende Vinter havde jeg ikke en eneste Patient. Om Sommeren vare de fodrede med Vikker og Boghede, og om Vinteren med Oliemeel og Halm. I Sommeren 1813, da min Faareflokk bestod af 40 Stykker, mærkede jeg at et Lam, som kort i Forveien var kjøbt, begyndte at kløe sig stærkt paa Overdelen af Hovedet, og da her snart indfandt sig Saar, og jeg frygtede for at det kunde have en smitsom Sygdom, blev det slagtet. I Vinter er der død et spansk Væderlam, som kostede fra den Tid jeg i Efteraaret kjøbte det, og som lidt efter lidt hentæredes til en fuldkommen Beenrad.

Det synes mig, at intet af disse to Tilfælde kan tilskrives den forandrede Behandling af mine Faar, og at man maae antage, at det meget snarere vare Sygdomme, som disse Subjecter havde bragt med sig.

Min eneste Hensigt med Bekjendtgjørelsen af dette Forsøg, der vist nok endnu ikke er kommen til Modenhed, er at vække en Idee hos en eller anden stræbsom Landmand, der kunde blive ham efter min Formening til stor Gavn. Bevidstheden om min gode Villie lader mig haabe Overbærenhed af hver billig Landmand for de Mangler, som jeg kun alt for vel veed denne lille Afhandling har. Den der desuden kjender, hvor vanstelig en Sag det er, at gjøre Forsøg, og med hvor mange

Opoffrelser de undertiden ere forbundne, vil skæf-
fert dømme med Skaansel.

Forestaaende Esterretning om Faarefoldin-
gen skrev jeg i forrige Vinter. Jeg indleverte
den til det kongelige danske Landhuusholdnings-
Selskab, hvorfra den blev sendt til Indrykkelse i
Annalerne, men da disse for Øieblikket ikke ud-
komme, har Hr. Professor Oluffsen haabt den
Godhed at tilbagelevere mig den.

Til hvad jeg ovenfor har sagt kan jeg endnu
sæie det, jeg i den nu henrundene Sommer videre
har bemærket, denne Sag vedkommende. Hav-
de Aargangen været noget mere gunstig skulde jeg
have været i Stand til at anstille adskillige Under-
søgelser, der nu ere udsatte til næste Sommer,
da Mangel af grønt Foder, forarsaget ved den
vedvarende Tørke, nødte mig til at lade mine
Faar græsse næsten hele Sommeren, paa nogle
nye erhvervede og uopdyrkede Jorder. Kun 3
Uger holdt jeg 75 Faar i Fold. Den øvrige Tid
laae hele min Hjord, bestaaende til forskjellige
Tider, af 160 til 180 Faar, i Fold om Natten
og græssede om Dagen.

Ved Hjælp af denne natlige Folding og ved
ligeledes at indelukke mine Faar 2 à 3 Timer om
Middagen have de overgjødet 56454 □ Alen.
Af disse ere besaaede 17426 □ Alen med Bog-
hvæde og 5444 □ Alen med Spørgel (Spergula

arvensis); Boghveden voxte godt og skulde have bleven fortræffelig, hvis den ikke var noget sat tilbage ved den vedvarende Mangel af Regn, der meget haardt ramte disse sandede og magre Jorder. Spergelen lover en meget god Afgrøde, men er endnu ikke benyttet.

Jeg begyndte Matten til den 24 Juni, at lægge mine Faar i Guld. Jeg kunde have gjort det tidligere, men den Faarestof, jeg havde overvintret, var for lille til at det kunne lønne Umagen derved at holde det Opson, som var nødvendigt, naar Faarene skulde ligge i Guld paa sjerne Marker.

Den Mark, hvorpaa Faarene skulde foldes, blev i Forveien pløiet til fuld Dybde, Golderne opstillede og blev givet en Størrelse i Forhold til Faarenes Antal, saaledes at den indeholdt omtrent $3\frac{1}{2}$ □ Alen, for hvert Faar, den indesluttede. En saadan Guld bestaaer af enkelte Stykker, der sættes ved Siden af hverandre og som flyttes ved Pæle, der nedslaaes i Jorden paa dens udvendige Side, og sammenholdes ved Baand, der løses, naar den skal adskilles i dens enkelte Dele. Disse Guldstykker gøres af Lægter i Dannelsen af Lede eller endnu bedre, saaledes som jeg i Mar har seet hos Hr. Consul de Coninck, dannes som et aabent Stakit, hvori indflettes Qviste. Paa denne Maade koste de mindre og ere lettere at flytte.

Var Folden opstillet bleve Gaarene, som sagt, indelukte deri om Natten og 2 à 3 Timer om Middagen; thi da de dog ikke æde paa denne Tid, stræbte jeg, ogsaa at drage Nytte af den Gjødning, som de da lode falde. Naar nogle Skjæpper Land vare overgjødede lod jeg dem besaae med Boghvede, efter at Jorden var dertil beredet, ved at lade Exstirpatoren, een eller to Gange gaae derover. Formenende at den var løs nok i Dybet ved den foregaaende Pløining, og haabende at drage større Fordeel af Gjødningen ved at beholde den oven i Jorden, foretrak jeg Exstirpatoren for Ploven, og fandt min Mening bekræftet ved Udfaldet. Da Boghveden nok ikke ynder at dækkes af megen Muld, blev den bragt i Jorden, ved Harven. Denne Jord pløies nu een Gang i Efteraaret og besaaes med Rug.

De 75 Gaar, som Dag og Nat i 3 Uger laae i bevægelige Folde, bleve først fodrede med Biskehavre og dernæst med Boghvede. Jeg mærkede ikke i Nar, at de mindre yndede den ene end den anden Sort, hvilke bleve givne dem, just paa den Tid de vare traadte i Blomster. Stilkene levnede de, og de forstode meget godt, at afpille hver Blomst, hvert Blad, uden at tage hine med. Alt hvad der saaledes blev liggende uopædt i Hækkene, blev daglig udbredt paa en Rabomark, hvor det snart forvandledes til godt Høe, der blev givet til Ratsfoder for Qvæget paa Stald, og ædt af det med Begierlighed, saa der spildtes

næsten intet ved at give Gaarene grønt Foder i Hækkene.

Disse besægelige Følge vare indrettede til 25 Aar hver, og beregnede saaledes, at Ageren fik en stærk Gødgjødning, naar de flyttedes Morgen og Aften og Gaarene laae 12 Timer paa hvert Stykke. Jeg havde gjerne ladet Gøddene flytte hver 8 Time, for saaledes at faae gjødet et større Stykke, men da en af disse Flytninger skulde have fundet Sted om Natten, kunde jeg let forudsee, at den ikke vilde skee ordentlig, og jeg maatte altsaa nøies med at gjøde et mindre Stykke stærkere. Havde jeg villet opnaae hiin Hensigt ved at indelukke et mindre Antal Aar i hver Følge og opstille en eller to flere, skulde Gjødningen være bleven alt for ulige fordeelt paa Jorden, ved det at Gaarene fik for megen Plads. Det vil desuden altid blive Tilfældet i de varme Dage, at der falder mere Gjødning i den søndre end i en nordre Ende af Følgen, thi da Gaarene stræbe at skjule Hovederne for Solens Straaler og for de dem omsværmende Insekter, faa tye de hen til den søndre Deel af det Indelukke, hvoraf Følgen bestaaer, for der at finde, en vist nok ubetydelig Skygge, hvoraf følger at den meste Gjødning falder her. Længs med Hækken falder ogsaa nogen mere Gjødning end der burde; men den kan fordeles noget til alle Sider med en tæt Rive,

Jeg leverer hermed en Tegning af saadan en Flyttefold, som de, hvoraf jeg i Nar har betjent mig, men tilføier ingen videre Beskrivelse deraf, da jeg anseer den for overflødig. Saadan en Fold flyttes hos mig af to Mennesker, men een Karl kan ogsaa være tilstrækkelig, naar han først flytter den ene og siden den anden Ende. Sættes Folden paa en upløiet Alger, eller paa en Græsmark, er den naturligtvis lettere at flytte end hos mig, hvor den altid staaer paa een i Forveien dybt pløiet Alger. Hvis Kullerne skulde synke for dybt i Jorden, hindres dette ved at lægge et Brædt foran dem, hvorpaa de da kunne bevæge sig.

Jeg skal endnu anføre noget om Faarefoldingen i Almindelighed, og tilsidst berøre og besvare nogle Indvendinger, man har giort derimod.

Faarefoldingen — jeg taler her blot om den Maade, hvorefter Faarene Dag og Nat holdes indelukkede i Folde, og fodres der med grønt Foder — kan have mere end een Hensigt, og man kan altsaa tage forskjellige Forholdsregler, overensstemmende med det man altraaer.

Har man flette Græsgange kan man fodre sine Faar i Fold for at give dem et rundeligere Foder, og hvis man ønsker at opdyrke meget mange Jorder, hvilke ved egne Kræfter ikke kunde

frembringe den første Afgrøde, giver Faarefoldingen Midlerne dertil ihænde, ved det at den Gjødning, som Faarene tabe, kommer saaledes Ageren tilgode. Dette har jeg allerede anmærket i den første Deel af denne Afhandling, men skal her noget mere udvikle og forklare min Mening.

I det første Tilfælde kan man ikke lettere naae sit Maal, end ved at indrette Flyttefolde, der bevæges paa Ruller og have een Side, hvorigjennem Faarene kunde putte Hovederne, og saaledes afæde de grønne Væxter, tæt op til hvilke Foldene sættes. Have Faarene reent afbidt, hvad de kunde naae, flyttes Folden, men ikke før, for at intet skal nedtrædes og spildes. Paa denne Maade undgaaer man alt det Arbejde, der følger af at afhukke det grønne Foder, og at bringe det til Faarene, og den Gjødning der falder saaledes paa en Kloverager tilveiebringer en saa frodig Gjenvæxt, at man kan antage at have fodret sine Faar næsten for intet. Denne Maade er ogsaa den meest hensigtsmæssige, hvorpaa Faarene kan holdes i Fold, naar et Agerbrug staaer saa høit, at hele dets Areal, med Undtagelse af Engene, dyrkes aarlig, enten med Cerealier, Brakfrugter eller Foderplanter, og at naturlige Græsmarker ere ganske forviste derafra. Skulde man, for at kunne holde Faar, være nødt til at indrømme det naturlige Græs en Plads, der bedre kunde be-

nyttes ved kunstige Foderplanter, anseer jeg Faarenes Tilværelse for dyrekjæbt og skulde for min Deel foretrække, ikke at holde dem.

Antager jeg, hvad der vil passe i de fleste Algerbrug, at Kløveren kun kan slaaes een Gang, da kun kraftige Jorder, og saadanne hvorpaa Kløveren slaaes tæt ved Gjødning, især efter velbehandlede Brakfrugter, give to Slæt i een Sommer, gjør man bedst i, at lade Faarene indslutte i Folden, afæde den første Opvæxt, indtil St. Hans Dag, og at afhugge hvad der atter opgroer, hvilket skal blive mere, end hvad man vilde have høstet, om den først opgroede Kløver var bleven gjort til Høe. Hvo der i denne Anledning vil anstille Forsøg, ved at lade een Deel af den første Opvæxt blive staaende ved Siden af den der fremkommer efter Gødgjødningen, skal finde, at denne overgaaer hiin, saavel i Høide, som i Tæthed, i hvilket Tilfælde, jeg mener at have Ret til at paastaae, at Faarene ere sødte til St. Hans Dag, uden at have kostet mere, end hvad Indretningen af Folden og dens Flytning har udfordret i Udgift, hvorfra dog maade drages, Løn og Kost til een ellers nødvendig Bogter, og desuden ikke maade forglemmes, at Faarene paa et rundeligere Foder tiltage i Fedme og Udrighed, og altsaa have en større Værd, hvad enten de slagtes, eller blot klippes.

Har man den anden Gjenstand for Die, nemlig den: foruden Faarenes bedre Fodring, at give den første Kraft til Jorder, der ere saa flette, at de ikke uden Hielp kan frembringe nogenlunde god Afgrøde af Foderurter, da maae Goldene indrettes saaledes, at de have en Hække ved den ene Side, hvori det grønne Foder, der bringes fra en kraftigere Alger, kan lægges. Goldgjødningen der virker hurtig og kraftig gjør det muligt, endnu samme Sommer, da den er foldet, at avle derefter en betydelig Mængde Foder, enten Vikker, Boghvede eller Spergel, og hvis dette Foder anvendes rigtigt, leverer det atter Gjødning i Forhold til dets Mængde, og giver saaledes Middelet i hænde, til ellers øde og lyngbegroede Jorders stedse stigende Cultur.

Obereensstemmende med hvad jeg har sagt, troer jeg, at man ikke paa nogen hurtigere og lettere Maade kan sætte Jorder i Stand, der henhøre til det her omtalte Slags, end netop ved Goldgjødning, det maatte da være ved Indkjøb af Gjødning, der dog kun er at faae i tilstrækkelig Mængde, i Rabblauget af store Stæder. Jeg putter fra den Virkning, som Goldgjødningen har vtiist paa Boghveden paa mine magre nykjøbte Jorder i Lundtofte, og da jeg altid har fundet, at Rugen staaer det næste Aar bedre eller slettere, alt som den foregaaende Kløver eller Boghvede har

flaaet mere eller mindre frodig og tætsluttet, mener jeg, at have Ret at vente god Rug næste Aar, der hvor jeg i Aar har havt god Boghvede efter Goldgjødningen. Antager jeg nu, efter det Thaar og andre tydske Skribentere sige; at Virkningen af een fuldkommen Goldgjødning er udholdende nok for at frembringe to gode Sædafsgrøder og end videre: at Jorden aldeles ikke svækkes ved at bære saadanne Værter, som f. Ex. Boghvede og Vicker, naar disse aflaaes i det de træde i Blomster, men at den snarere tiltager i Kraft, under den rugende Skygge, som de om Sommeren meddele den, og ved deres efterladte saftfulde Stilke, tør jeg vel haabe, at mine Jor-der kan dyrkes i fire Aar, paa følgende Maade, efter een tilstrækkelig Goldgjødning.

Aaret førend en Ager skal gjødes, afbrændes Lyngen, hvis Aske ogsaa kommer til Nytte, hvorefter den pløies meget let eller ogsaa blot rispes. Næste Foraar, der er det 1ste Aar, pløies Ageren een til to Gange, eftersom det er nødvendigt, og den sidste Gang til fuld Dybde. Har jeg om Efteraaret pløiet paa laang, stæer det om Foraaret paa tværs, hvorved Jorden bliver ganske bedækket med Tør, som dygtig harvede slippe Jorden, og som, naar de ere tørrede, kan sammenrives og brændes. Saarene sættes da i Gold derpaa, og naar et passende Stykke er overgjø-

det, nedpløies Gjødningen ganske let, men hvis Jorden er vel skjærnet kan man bruge Exstirpatoren hertil, der med det samme kan nedbringe Udsæden, hvis den bestaaer af Vikker. Ere Vikkerne eller Boghveden afflaede, pløies der een Gang til Rug, hvilken altsaa indtager Pladsen i det 2det Aar. I det 3die Aar saaes atter Boghvede og i det 4de Rug eller Havre, der sikkert vil lykkes. Ved saadan en Drift kan der efter 4 Aar ikke fattes Gjødning til at gjøde Ageren paa nye og tilstrækkeligt, og den er altsaa sat i Stand, uden at det er skeet paa Beføstning af de bedre Jorder. I det 5te Aar, som bliver det første i den anden Rotation, kan der nu begyndes paa en anden langt fordeelagtigere Sædfølge, som f. Ex. 1) Kartofler, 2) Havre, 3) Erter eller Kløver, og 4) Rug, paa hvilken Maade Jorderne ville benyttes meget høit.

Efter at have talt om hvilke Fordele, jeg har høstet ved Faarefoldingen, og om de jeg endnu venter, har jeg endnu noget at sige herom i Almindelighed.

Faarefoldingen er et Middel, hvorved en Agerdyrker kan sættes i Stand til at gjøde fjerne Marker, uden at have Besværlighederne eller Omkostningerne af en lang Transport, og selv steile Bakker, paa hvis Ekstraaning ingen Møg-

øogn kan gaae, vil saaledes kunde gives en Kraft, der gjør dem stikkede til at bære god Afgrøde, eller danner dem til rigere Græsgange.

Faarefoldingen er lykkeligviis saa simpel en Sag, forbunden med saa ringe Udgifter og saa faa Besværligheder, at enhver, der besidder blot nogen Ene og Drift til at forbedre sit Agerbrug, kan gjøre Brug deraf. Selsk Bønderne kunne indføre den, og behageligt er det mig, at kunne tilføie, at de virkelig allerede have begyndt derpaa i Lundrofte Bye. Gaardmand Hans Olsen og Niels Hansens Enke, hvis Gaard bestyres af Ungkarlen Niels Jochumsen, have begge fodret deres Faar i Fjold, fra Mai, indtil Eoret blev opgivet. Den første holdt 12 Faar og den anden 24 Faar og Lam indelukkede deri. De stode paa toaarigt Kloverland og bleve flyttede adskillige Gange om Dagen. Den ene brugte til denne Flytning et lille Pigebarn, der uden Møie trak den sig paa Kuller bevægende Fjold. Enhver af disse Bønder have faaet gjædet et temmeligt stort Stykke Land, have sparet de Penge for hvilke de ellers skulde have kjøbt Løir, have ingen Lam havt springende i deres Sæd, og have bedre fodret deres Faar, end mange andre Bønder i min Egn, der indelukke disse stakkels Dyr, paa smaa fredede Marker, paa hvilke Græsset afædes hurtigere end det kan voxe igjen, hvorved Faarene nødes til at

afgaae det, ned i Jorden, og dog endelig lide græsfelig Hunger.

Enhver der kjender Bondens Tænkemaade, og de Dømme han altid er parat at falde over ethvert landoeconomist Foretagende, der enten er over hans Begreber eller som blot i noget afviger fra de gamle Sædvaner (at een og anden mere oplyst og mindre fordomsfuld Bonde tænker og dømmer anderledes, tilintetgjør ikke Sandheden af Ovenstaaende, der passer i Almindelighed) — og som foretages af Mænd, der eie Formue eller som henhøre til en af de mere cultiverede Klasser, og hvorledes han ender al Discusſion med Et: — han kan sagtens gjøre det, — han er jo en Herremand; — havde han ikke haft noget i Ryggen var han for længe ſiden bleven en Vrakker; — jeg ſiger: enhver der ſom jeg, meget godt kjender den Maade hvorpaa de slutte, og ſom de bekræfte ved deres Handlinger, vil maaffee undre ſig over, at Faarefoldingen er ſaa hurtig bleven efterlignet af et par Bønder, men deels ere begge unge og virkſomme Mænd, og deels synes mig netop heri, at ligge et tydeligt Beviis for, at Faarefoldingen er let at indføre, at den er indlyſende gavnlig og ikke koſtbar, thi var den endog det første uden det ſidſte, vilde den neppe gjøre megen Lykke hos Bønderne, der ſjelden betroe deres Jorder en Da-

ler i Aar, uden at være visse paa, at den kommer igien ad Aare.

Da Faarefoldingen saaledes er sat i Værk af ovennævnte Bønder, haaber jeg, at den skal udbrede sig i denne Egn, thi en Bondes Exempel virker langt mere paa en Bonde, end det af den mest oplyste eller dueligste Agerdyrker skulde være i Stand til, naar han ikke bærer Bondekosten.

-At Faarefoldingen er gavnlig for Jorderne, mener jeg at have bevist. At den ikke er skadelig for Faarene selv, naar den blot ikke anvendes alt for langt ud paa Efteraaret, især i vaadt Veir, ligt og efter at Faarene ere klippede, flutter jeg af mines Velbefindende og af den gode Stand, hvori de ere, kjøndt jeg tilstaaer, at det rundelike Foder af Kartofler, som de fik forrige Vinter, har ikke liden Deel heri. Fede Faarene ondt ved Foldingen skulde ikke blot deres Fedme, men og deres Ulbrighed formindskes. Det er en almindelig bekjendt Sag, at Faarene bære mere eller mindre Uld, i Forhold til det bedre eller slettere Foder de erholde, og til den Quantitet de faae deraf. Faarene maae altsaa befinde sig vel, ved at staldfodres om Sommeren og ved at gives Kartofler om Vinteren, da de befindes fede og uldrige. Da mine Faar af den ædle og forædlede Race bleve klippede i Aar, gav ingen ringere end sex

Pund, nogle derimod otte Pund og min Væder elleve Pund Uld. En Bede, som jeg slagtede, der var af den almindelige Race, og som ikke havde nydt andet Foder, end det hele Hjorden fik, veiede sex Lispund og havde nitten Pund Tælg.

Man har theoretiserende villet indvende et og andet mod Faarefoldingen, men som saa ofte have disse Meninger ikke holdt Stik, bragte paa Praktikens Prøvesteen. Blandt de væsentligste Indvendinger høre; at de grønne Væxter, der gives Faarene i Foldene, ikke ere passende for dem, men skadelige for deres Helbred. Man har villet paastaae, at Faarene, der kunde næres med et knapt Foder, ikke kunde taale et rundeligt. Ogsaa har man meent, at den indsluctede Forsætning, hvori de befinde sig i Foldene, er dem skadelig og stridende mod deres Natur. Jeg mener ved Ovenstaaende noksom at have bestridt disse Indvendinger, der desuden ere omtrent af samme Art, som den Paastand man gjorde, da Merinos Faarene først begyndte at udbrede sig fra Spanien over Europas øvrige Zoner, at disse nemlig: ikke kunde bestaae, uden netop i Spanien, hvis indvortes Forsætning tillod dem, to Gange om Aaret, at gjennemvandre dette vidtloftige Rige, hvilken Vandring man ansaae for at være uundgaelig nødvendig for deres Velbefind

dende. Lyffeligviis opdagede man snart, at denne Tour ikke var dem nødvendig, at de i andre Lande kunde trives ligesaavel, som i Spanien og ved en omhyggeligere Pleie, end den de faae der, bære om ikke finere, saa dog mere Uld, og som ikke eftergav den spanske i Finhed. Hr. Morel de Windé siger i en Beretning om Hjorden i Rambouillet, at Faarene, der, hvilke ere ægte Merinos, bære indtil $12\frac{1}{2}$ Pund Uld, at han, efterat et Aar havde baaret sin Uld i tre Aar, fandt at den veiede 30 Pund*), og Hr. Justitsraad og Stutmester Nielsen har ved at have haft den Godhed, at vise mig hans Uldprøvebog, ladt mig observere, at Racen Nigretti, der er bekjendt for en af de meest finuldede i Spanien, her har tiltaget i Uldens Finhed.

Grev Roxburg, der lever i Saren, har bevist i det store, ved at staldfodre 1800 Aar, at den indelukkede Forsatning, hvori de leve Sommer og Vinter, ikke er dem skadelig, da han netop herved efter Thærs Vidnesbyrd har hævet sin Faarestof til en usædvanlig Hoide, og som man let vil indsee, bragt sine Jorder til en sjelden Kraft, ved den Mængde Gjødning her maae frembringes. Staldfodringen skal imidlertid kun sjelden kunde indføres, medens Fodlingen gaaer

*) Det franske Pund er noget lettere end det danske.

an næsten overalt, thi hiin udfordrer en Mængde Strøelse, som kun Gaa kunde tilvejebringe.

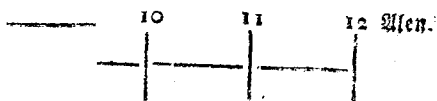
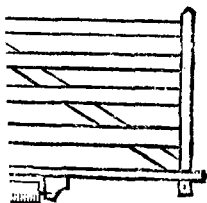
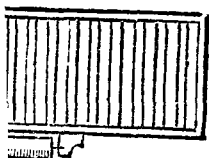
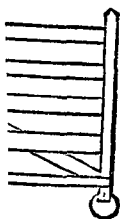
Man har ogsaa spurg, om Gaarefoldingen ikke belæssede Landmanden med en heel Deel nyt Arbeide. Dette Spørgsmaal er tildeels allerede besvaret i det Foregaaende og jeg tilføier derfor blot; at naar man staldfodrer, som jeg, 20 Qvæghoveder eller derover, kan eet Menneske ikke forrette det herved nødvendige Arbeide; men 10 Karle kan passe dette Antal Qvæg og 100 à 200 Gaar, alt eftersom det grønne Foder skal transporteres længere eller kortere. Aføde Gaarene det paa den Mark, hvorpaa det groer, er Arbeidet naturligtviis meget mindre.

Flere Indvendinger mod Gaarefoldingen ere mig ikke bekjendte, og kan vel neppe være vigtigere end de her omtalte. Jeg bør derimod inden jeg slutter gjøre opmærksom paa en Fordeel, som Gaarefoldingen endnu tilbyder, der, skjøndt ikke almindelig, dog er vigtig; den nemlig: at naar en Landmand eier en ædel Flok, kan han ved at udsege de fortrinligste Subjecter, ved at sætte disse i en egen Fold og ved at give dem den fortrinligste Væder, kraftig virke til sin Gaareflokks tiltagende Skjønhed, ligesom han og saaledes fuldkommen betrygges mod den Skade han kunde lide ved det en fremmed og uægte Væder listede sig

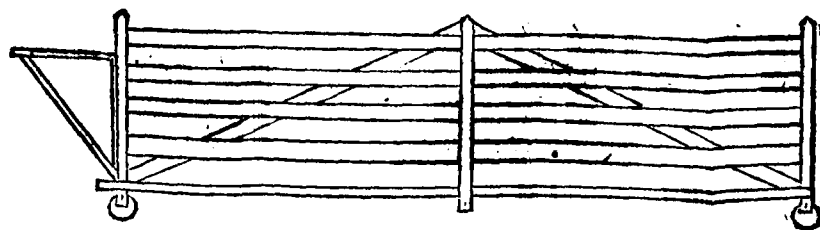
til at springe et ædelt Faar, et Uheld, der let kan have Sted, naar Faarene græsse, og som kan være af betydeligere Følger, end man skulde troe, ved første Dieblif, thi da det Lam, der saaledes fremkommer af et ægte Faar og en nogenlunde forædlet Bødder, undertiden arver saamange Guldkommenheder efter Moderen, at Faderens Feil blive umærkelige, kunde saadant et Lam let ansees for ganske ægte, og under dette Skjul forplante flere i Hjorden, der ikke vilde mangle, at vise sig i efterfølgende Generationer.

Strandmøllen den 14 September 1814.

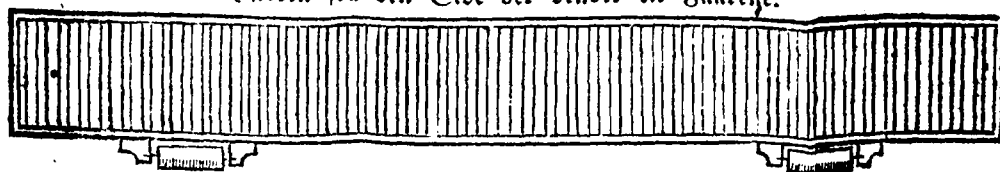
Joh. E. Drewsen.

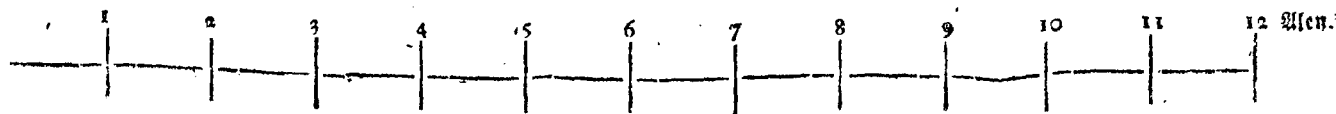
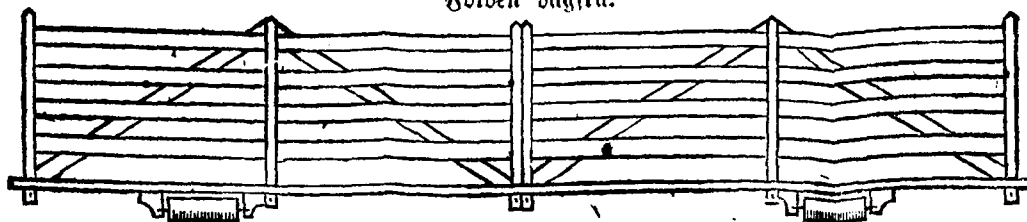
Profilen af en Fold med Hæk.

Hækken fra den Side der vender til Faarene.

Folden bagfra.

Nogle Resultater
af
Forsøg med Cerealier.

Ved
C. F. Gyllembourg.

— — — — — * — — — — —

I adskillige Aar har jeg anstillet Forsøg med Kornsorter, tildeels i den Hensigt at opdage, hvilken Saaeningsstid, der i vort Clima var den fordeelsagtigste.

Det Locale, jeg har betjent mig af til disse Forsøg, nemlig nogle Stykker Jord i den botaniske Have, har ikke været synderlig tjenligt, og endnu mindre tilstrækkeligt; og, da jeg nu har opgivet Haabet om ved et bedre Locale at kunde fortsætte dette Arbeide, saa har jeg tænkt efter dette Aars Høst at ophøre dermed, da dets Nytte aldeles ikke paa denne Maade kan svare til den dermed forbundne Møisommelighed og Bekostning. Jeg har ogsaa besluttet til den Tid at bekjendtgjøre de Jagttagelser jeg har gjort, for maaskee derved at opvække Lysten hos nogen anden til, under gunstigere Omstændigheder, at fortsætte, hvad jeg har begyndt. Men da det ikke er ligegyldigt, om Algerdyrknings Forsøg gjøres et Aar før eller senere, og jeg har den Overbeviisning, at det vilde være til almindelig Nytte, om Rugen blev saaet om Foraaret istedet for om Efteraaret, saa har jeg troet, at jeg inden dette Foraars Saaenings-

tid burde foreløbigen bekjendtgjøre Følgende, til kyndige Landmænds Prøvelse *).

Opmærksomheden er i de senere Tider bleven henvendt paa en Rugsort, som har faaet Navn af St. Hans Rug og anpriset som særdeles fordeelsagtig. Saaeningstiden for denne er bleven antagen at skulle være ved St. Hans Tider og Fordelen af samme, at den i det første Aar kan aflaaes til grønt Foder, og i det andet giver en større og bedre Production end den sædvanlige Vinterrug.

Fra Tydskland har jeg fra to forskjellige Steder faaet Rugprøver, under ovenomtalte Benævnelse; men da de, som største Delen af de Kornprøver, man i Almindelighed faaer, saavel fra Landmænd, som fra botaniske, oeconomiske og Handelshaver, være blandede af flere Varieteter, saa kan jeg ikke med Bestemthed sige, hvilken af dem Navnet egentlig tilkommer; men da ikke alene disse, men de fleste, om ikke alle, Vinterrugvarieteter, kunne saaes paa samme Aarstid, saa er det ligegyldigt, om nogen, eller hvilken der

*) Dette er skrevet i forrige Winter, for at indføres i de oeconomiske Annaler, men da de ikke udkomme, saa har Manuscriptet siden henligget. Den Erfaring, som dette Aars Forsøg har givet, er deri overeensstemmende med de forrige Aars, at den tidligst saaede Rug har givet den rigeste Høst.

bærer Navn af St. Hansrug*); saameget mere, som man kan antage, at den bærer dette Navn, mere for dens Saaeningstids Skyld, end for dens eiendommelige Art, da saa mange Rugsorter med Fordeel kunne saaes ved St. Hansstider. Jeg mener derfor, at dette Navn ikke er af mere Betydning, end om man kaldte den Rug, der saaes ved Michelsdagstider, Michelsrug, den, der saaes ved Mortensdagstid, Mortensrug o. s. v.

At St. Hansdagstiden er en bedre Saaeningstid for Rugen end vor almindelige i Slutningen

- *) I denne foreløbige Anmeldelse vil jeg blot anmærke, at hvad Kornsorternes nu brugelige Navne angaaer, saa forville de som oftest mere end de veilede. Jeg har saaet de forskjelligste Sorter under samme Navne, og samme Sort under de forskjelligste Navne. Deraf maa det vel komme, at det saa ofte hænder, at man anfører som sjældne Sorter dem, der hyppigst findes paa Landets egne Agre; som ogsaa at Kornsorter af samme Navn lastes af een og roses af en anden. At forebygge disse Misforstaaelser har været eet af mine Forsøgs Hensættelse. Dette Arbejde er forbunden med mange Vanskeligheder, hvilke jeg i flere Aar, understøttet af Hr. Holboells Medhjælp og botaniske Kundskaber, har søgt at overvinde. Hvor heldige disse vore Bestræbelser have været, maa Sagkyndige i sin Tid bedømme. I denne Anmeldelse vil jeg af ovennævnte Aarsag søge at undvige at nævne noget, paa hvilket Kornsorternes Navne kan have Indflydelse.

af October eller i November, derom kan enhver overbevise sig, som i saa Henseende vil gjøre saummenlignende Forsøg. Men at derfor St. Hansdagstiden er i vort Clima den fordeelagtigste Saaeningstid, derpaa tvivler jeg heiligen ifølge alle de Forsøg, som jeg i denne Sag har anstillet. Tvertimod har jeg al Grund til at antage, at April og den første halvdeel af Mai, er den bedste Saaeningstid for de fleste Kugsorter. Den Kug, som jeg har saaet i Begyndelsen, og i Midten af Junii Maaned, har ikke kunnet affjæres til grønt Foder, mere end to Gange, kun enkelte Sorter tre Gange; og paa Agerjord vilde man vel neppe kunnet afflaae den mere end een Gang; da derimod den, som blev saaet i April, er bleven affkaarer sex, og den, som blev saaet i den første Halvdeel af Mai, fem Gange. Følgelig vilde den sandsynligviis paa Agerjord kunne afflaaes, to til tre Gange. Af det jeg har saaet den første Julii har kun enkelte Sorter kunnet affjæres een Gang, og hvad som er saaet sildigere har ikke naaet den Høide, at det kunde høstes til Foder. Det, som er bleven saaet senere i Julii og i Augustii, havde efter den første Frost kunnet græsses af Faar. Det som jeg har saaet inden Medio Mai, har i det følgende Aar givet en rigere Kornhøst, end det der er saaet sildigere*). Det har

*) Det som er saaet i Mai har givet fra 3 til 6 Rod Sæd pr. Plante, efter eet Korn. Det derimod, som er

desuden altid haab en, i Henseende til Veirslaget, lykkeligere Blomstringstid, og har kunnet høstes fjorten Dage til tre Uger tidligere, end den senere saaede Rug.

Eftersom jeg i afvigte Aar har haab Leilighed til at gjøre de fleste Forsøg, saavel med Saaeningstiden, som med de fleste Ruasorter, saa opsætter jeg at anføre nogle nærmere Details om de allerede anstillede Forsøg, til jeg efter dette Aars Høst har samlet de Resultater den giver *).

Foruden det, som altid bør tages i Agt ved Rugsaeden, troer jeg vel at turde raade de Landmænd, som ville gjøre Forsøg med Rugsaeden, at iagttage følgende:

- 1) At til Udsæd vælges af de blaalige eller rødlig Rugsorter **) og at de Sorter foretrækkes

saaet i Oct. har givet fra $\frac{1}{2}$ til et Rod. Kun een eneste Plante har givet et heelt Rod. Middeltallet har ikke beløbet sig til et halvt Rod.

- *) Disse Resultater skulle til Vinter blive ordnede og derefter i sin Tid indleverede til denne Journal.

- **) At saae den brune, vil jeg ikke ubetinget tilraade. Af alle de Arter hvormed jeg har anstillet Forsøg har denne været den usordealagtigste. Den har efter den tidlige Udsæd givet den mindste Production, saavel af Græs som af Kjerne, og været den, som meest er gaaet i Aa om Sommeren. Af Udsæden i April og Mai gik nemlig hver femte eller siette Plante i Aa Sommeren derpaa, da derimod af de øvrige kun

som tilforn have været saae de nogenledes tidligt, s. Ex. i September *).

circa hver syv og tredirte. Baade af disse og den bruune er der af 454 Korn, saae de fra første Junii til Udgangen af September, kun een eneste Plante gaaet i Ar forinden Vinteren. At een Sort er bedre end een anden baade af Rug og af Hvede, er vel upaatvivelsigt, og saaledes kan det vel ogsaa være, at ikke alle Sorter ere lige fættede til denne meget tidlige Udsæd. Men efter min Erfaring, saa troer jeg, at, ovennævnte Rugsort undtagen, kan alle de øvrige vel bruges dertil, især naar man vælger Rug, som er bleven høstet efter Udsæd i September.

Jeg har gjort Forsøg med een og tove forskellige Prover af Rug. Af Mangel paa Jord har jeg ikke kunnet samle noget stort Forraad af dem, som jeg anseer for de bedste, men det, jeg har, skal med Forsigtighed være til deres Tjeneste, som ønske at saae dem af nu i April eller først i Mai.

Den Mening at Rugkornene skulde blive mindre, efter meget tidlig Saaening, har jeg ved mine Forsøg fundet ugrundet. De stærkede Rugsorter ere ikke blevne svagere, de smaaformede derimod ere blevne vægtigere. Af Rug findes overmaade mange Arter, en Omstændighed, som man ikke altid har lagt Mærke til, og derfor letteligen tilregnet Saaeningstiden (naar denne ikke har været den sædvanlige) de Uligheder, som allerede laae i Udsæden.

- *) Årsagen hvorfor disse bør vælges er den, at jeg har Anledning til at formode, at den Rug, som saaes fældigt paa Efteraaret, ligger uden at spire, til —

- 2) At vælge April eller den første Halvdeel af Mai til Saaeningstiden, eftersom Veirliget er *).
- 3) At Udsæden bliver tynd. Naar Ageren er vel tilberedt og i frugtbar Stand, saa bør hver Plante i det mindste have et □ Qvarteer.
- 4) Dersom Veirliget om Efteraaret ikke har tilladt at slippe Saar ud paa Rugageren, eller om det desuagtet om Foraaret skulde findes, at de gamle Blade saaledes have klæbet sig sammen, saa at de ligesom med et Teppe bedække Ageren, saa maa man vælge det første tjenlige Dieblis til at overharve Ageren, og derefter overtrømle den. Hvorvidt at dette er nødvendigt eller ikke, kan ikke undgaae en god Landmands øvede Øie.

hvad man pleier at kalde — den Tid da Grøden kommer i Jorden, eller i det mindste til Frosten er gaaet ud af den. Altsaa bliver den meer at ansee som Vaarrug end som Vinterrug, og selvfølgelig stræber den efter at gaae i Aar det første Aar.

- *) I afviate Aar har jeg fra Begyndelsen af April til Udgangen af November saaet af adskillige Rugsorter, hver ottende til fjortende Dag. Resultaterne af disse Forsøg skulle efter dette Aars Høst blive bekendtgjorte. Det var nyttigt for denne Sag, om flere vilde gjøre flige Forsøg, og siden bekendtgjøre dem.

Da mine Forsøg have været for meget i det Smaa til at bruge Tromle, har jeg ikke kunnet anvende denne, men troer at man med Nytte kan bruge den, paa samme Maade som sædvanlig skeer ved Bygsæden, og desuden hver Gang man har afflaaet Ruggræsset.

- 5) Skulde man ikke behøve, eller ikke vilde have sin Rugager brugt til grøn Fodring, saa kan man dog drage Fordeel af den ved at saae Byg tilligemed Rugen; man høster da Bygen det første Aar, og Rugen det andet.

Dette bruges, som bekjendt, med Fordeel i Norge, da det er overeensstemmende med det norske Klima; og, at denne Dyrkningsmaade ogsaa med Fordeel kan anvendes her, derom vidne Forsøg anstillede af Hans Excellence Greb Dannefeldt, som har faaet en fortrinlig god saavel Rug som Byghøst. Naar man ikke frygter for at Aagren mattes alt for meget, ved, to Aar efter hinanden, (især uden at røres) at frembringe afbærende Sæd, saa har denne Dyrkningsmaade en stor Fordeel derved, at man foruden den rigere Høst, som Rugens tidlige Saaening giver, besparer et Aars Arbejde med Pløining og Saaening.

Det vilde være meget rigtigt, om Landmænd vilde gjøre sammenlignende Forsøg hermed og bekjendtgjøre Resultaterne. For Ex. ved at besaae et Areal med Rug og Byg tilsammen, og et andet af samme Størrelse, med Rug alene; og et ligestort Quantum Rug i dem begge; samt

derefter gjøre Beregning over begge Arealerne, naar deres Notation var sluttet.

Uf Mangel paa Jord har jeg ikke kunnet anstille dette Slags Forsøg.

Bed den tidlige Saaening i April og først i Mai vinder man end videre, at Blomstringstiden indtræffer i det mindste 14 Dage tidligere, end hos den, som saaes om Efteraaret, eller endog hen ved St. Hansdagstider. Herved undgaaer Rugen de i senere Aar, netop i Blomstringstiden, indtræffende kolde Taager, hvilke maaskee have været Aarsagen til disse Aaringers Misvæxt. Desuden undgaaer den ogsaa herved at komme i Blomster paa samme Tid som Berberissen og kan selvfølgelig, til Beroligelse for de Landmænd som ansee Berberisblomsterne for farlige for Rugen, ingen Skade tage af disses Blomsterskov. I det mindste har aldrig den af mig saaledes saaede Rug nogenfinde lidt af Rust, uagtet den paa alle Sider fra een til tre Alens Afstand har været omgivet af store Berberisbuske *). Derimod har jeg ofte fundet den sildigt saaede Rug angreben af Rust, meer eller mindre, eftersom den har været meer eller mindre sildigt saaet, enten den har været i Berberissens Naboskab, eller ikke. Jeg anfører her denne fleeraarige Erfaring, for ogsaa at bidrage mit, til at forsvare Dyrkningen af

*) Jeg kan beraabe mig paa Hr. Prof. Hornemanns og Hr. Holbølls Vidnesbyrd.

Berberisfen, denne os saa overmaade nyttige Plante.

Efterat jeg saaledes har søgt at gjøre Landmændene opmærksomme paa Fordelen af den tidlige Rugsaening, tillader jeg mig til Slutning at anføre følgende oeconomiske Bemærkninger, som jeg haaber ville blive modtagne med Interesse.

I.

Om Forskjellen imellem den virkelige Afgrøde af en Ager og den, Eieren faaer.

Den overordentlige Forskel, som der er mellem de Fald, som man faaer ved Forsøg i det Smaae, og de man i Almindelighed faaer paa Ageren, uagtet at en riig Ager, som staaer i Bæxt, ikke seer ud til at frembringe saa meget mindre, som Beholdningen efter Tærskningen siden viser har været Tilfældet, bragte mig paa den Idee at undersøge, hvor stor den Production er, som en Ager virkelig frembringer. Til den Ende har jeg i to Aar efter hinanden anstillet følgende Forsøg: Paa forskjellige Steder af kornbærende Agre afmaalte jeg en $\square$ Allen og affkjar omhyggelig alle Arene, pillede Kornene ud, og veiede Productet. Middeltallet heraf, multipliceret med 12000 (saamange $\square$ Allen antog jeg for at være sædbærende paa en Tønde Land), gav mig det Quantum, som jeg antog for at være Agerens Product, hvilket unægteligen er det ringeste man kunde

antage, i det Dieblig Forsøget blev anstillet; fordi Proverne altid toges ved Udfanten af Ageren, hvor Productionen er svagest, og, fordi desuden 2000 □ Allen pr. Tønde Land vel ogsaa er for meget at regne fra, paa et Areal af flere Tønder Land, og endelig, fordi jeg er overbevist om, at, uagtet al den Omhyggelighed, hvormed jeg gjorde Forsøget, er der dog gaaet saameget til Spilde, som der kunde udgjøre tre Fuld. Imidlertid, efter denne altfor moderate Beregning, var det mindste Quantum, Agren bar, 16 Edr., og det højeste 44 Edr.*), og det almindelige nogle og tyve, da Eieren derimod kun høstede mellem 5 og 10 Tønder pr. Tønde Land. — De Kornsorter, med hvilke jeg anstillede disse Forsøg, vare: Hvede, Rug, to- og sexradet Byg; og de Agre, paa hvilke jeg foretog dem, tilhørte saavel Bønder som Landmænd udenfor Bondestanden. Denne Forskiel mellem det Quantum, som Agren giver og det, dens Eier faaer, er saa betydeligt, at det synes at fortjene den største Opmærksomhed at søge at forebygge saadant. Enhver Landmand kan let gjentage dette Forsøg, og overbevise sig om det Tab, som han lider ved Høst-Arbeidet og i Laden, og finder han det saa stort, som jeg har fundet det, saa vil han ogsaa indsee, at det lønner endogsaa store Beføstninger at afværge det.

*) Det første var Rug, det andet to-radet Byg.

Dersom Landmænd vilde anfille disse Forsøg og bekjendtgjøre dem, tilligemed de Midler de have anvendt for at forebygge dette Tab og Resultaterne heraf; saa vilde dette være en sand Velgjerning baade mod Staten, og mod hver enkelt Algerdyrker; da det enten vilde lede til en overmaade stor baade national og privat Gevinst, eller ogsaa overbevise os om, at dette Slags Tab ikke staaer til at afværge, samt oplyse os om Narsagerne dertil. Det synes mig overalt at være ligesaa riatigt, med den størst mulige Nøiagtighed at samle hvad Jorden har produceret, som at søge Methoder til at tvinge den til at frembringe en høiere Production.

2.

Om de Afarter af Hvede, som findes dyrkede paa vore Agre.

Det er mærkværdigt, at den største Deel af de Hvedesorter, som under fremmede, eller mindre bekjendte Navne, fæster vor Opmærksomhed, findes hyppigst paa Landets egne Agre, naar de ere passelige for vort Clima. Dette blev jeg opmærksom paa, efterat jeg i flere Aar med Hr. Holbøll havde arbejdet paa at undersøge Hvedesorter, adskille Hovedarterne og disses Varieteter, for derefter at ordne og beskrive dem, i hvilket Arbejde Prof. Hornemann undertiden har været saa god at deeltage. Men vi fandt mange og store

Bandskeligheder, jo mere vi kom ind i denne Undersøgelse, der desuden er meget langsom, fordi alle Jagttagelser i det mindste behøve et Aar, for at berigtiges, mange endogsaa to eller tre Aar, og fordi Afsarterne ere saa mangfoldige. François Neuschateau siger: at han kjen- der 300 Varieteter af Hvede; men da han ikke har beskrevet dem, saa kan man hverken bedømme, hvor stræng han har været i at adskille dem, eller de Principer, hvorefter han har gjort det. Omtrent 150 Varieteter har Hr. Høibøll og jeg foreløbigen beskrevet, men der forestaaer endnu adskillige Undersøgelser, for at erfare, om alle vore Bestemmelser bør vedblive eller ikke.

Jeg er i øvrigt overbevist om, at det med Kornsorter ikke er nok, at de i botanisk Hensigt sorteres og beskrives, men at det er ligesaa nødvendigt, at dette skeer i oeconomic Henseende. Undersøgelsen bør strække sig til at angive, til hvilken Fabrication de ere tjenligst, thi det er bekendt, at visse Sorter ere bedre til Stibstvebakker, end andre; een Sort giver af samme Quantum Korn mere Meel end en anden; en anden derimod af samme Quantum Meel mere Brød; een er bedst til Stivelse, een til Bagværk, een til Maccaronie o. s. v. Ligeledes burde det ogsaa undersøges, hvorvidt disse Egenheder hos en Hvedesort ere bestandige eller udarte i forskjellige Climater og Jordmon. Halmen er ogsaa forskjellig. Straaet af denne Sort er brugbarere

til eet Viemeed, af denne til et andet, o. s. v. Men til at anstille disse Undersøgelser fordres et betydeligt Quantum Korn, tilstrækkelig Jord og forskjellig Jordsmon, hvilket alt jeg har savnet.

Hvedesorterernes Sortering har jeg altsaa maattet indskrænke, især til den botaniske Deel, eller rettere sagt, til hvad Djet kan bestemme. Deres oeconomiske Egenskaber har jeg ikke kunnet undersøge. Men da disse ikke kan lægges til Grund for Bestemmelsen af Arterne, men for Arternes Varieteters Adskillelse, saa har Hvedesorteringen dog fundet Stæ; og uagtet det aldrig er godt at udrive enkelte Dele af et Arbeide af sit Sammenhæng, især inden det er færdigt, saa troer jeg dog at kunne anføre Hovedvarieteterne af de Hvedesorter, af hvilke Landets Agre i Almindelighed ere blandede, tilligemed en Deel*) af de Benævnelser under hvilke samme Hvede paa andre Steder dyrkes; især vil jeg anføre de Navne, som i vore Uviser ere blevne bekjendtgjorte.

No. 1 og 2, har jeg ikke seet at være blandt de paa vore Agre herskende Sorter, og

*) Paa No. 2. for Ex. er her blot anført 26 Navne, uagtet jeg fra fremmede Steder har faaet den til min Samling, under 41. Jeg har dog her ikke anført mere end 26, eftersom Bestemmelsen af Undervarieteterne ikke er fuldendt.

har heller ikke fundet dem, uden som en svag Blanding i de Prøver jeg fra adskillige Steder paa vore smaae Der har faaet. Men No. 3, 4 og 6 udgjøre de Hovedsorter, af hvilke vore Agre almindeligen ere blandede. Af de her anførte er No. 5, den som sjældnest findes. Der findes vel paa vore Agre en Blanding af flere Varieteter, men da Hensigten indtil videre her kun er at gjøre opmærksom paa denne Gjenstand, saa troer jeg at det her anførte kan være nok. Jeg har endnu ikke seet nogen Ager, der ikke har havt mere end een Sort Hvede, ofte træffer man 5, ja her i Nærheden af Kjøbenhavn har jeg fundet indtil 8 Sorter sammenblandede paa een Ager.

No. 1.

En Varietet af den almindelige, bevæbnede, ofkergule*), sammentrykte Hvede**) (Trit. vulgare. var. arist. ochraceum compressum).

Af denne har jeg nogen Sæd, som jeg har kunnet bruge, baade til Vinter- og Sommerfæd,

*) Den kaldes almindeligviis rød eller brun.

**) I Prof. Hornemanns Hort. reg. botanicus hafniensis, er denne, ligesom No. 2, 3 og 4, indbefattet under den der beskrevne T. vulgare. Af T. vulgare har jeg dyrket over 30 Afarter, mellem hvilke

og nogen anden, som kun kan benyttes til een af Delene*). Jeg har faaet den fra femten forffjellige Steder, blandt andre Navne under følgende:

Te No. 1 er iblandt dem, som jeg aldrig har fundet at blive anfaldet af Brand.

Liné har adskilt den, som Hornemann her, efter Host, kalder almindelig Hvede (T. vulgare) i to Hovedafdelinger: Vinter- og Sommerhvede (T. hybernum og æstivum.) Haller har kaldet den sidste den beæbnede (T. aristatum) og den første den ubeæbnede (T. muticum). Benævnelsen den almindelige, synes mig at være den passende, eftersom det er denne Sort der overalt dyrkes. I hele det nordlige Europa er denne og den haarede Hvede (T. pilosum) de eeneste almindelig dyrkede.

- *) Hvorvidt der findes Hvedesorter, som udelukkende kunne bruges til Vintersæd eller Sommersæd, eller til begge Dele, vil jeg ikke drifte mig til at afgjøre. Adskillige af de Sorter, som jeg har forsøgt, har uagtet gjentagne Forsøg kun villet lykkes, som een af Delene, andre have gjort det modsatte, men ikke alle Aar, med lige Held. Jeg har ogsaa faaet Sorter, som man har udgivet for at dyrkes i Italien som Sommersæd, hvilke hos mig kun har villet lykkes som Vintersæd; og omvendt, hvad som er bleven udgivet for Vintersæd har ikke villet lykkes mig uden som Sommersæd. Hvedesorterne har jeg i Almindelighed fundet villigere til at overgaae fra Vinter- til Sommersæd end en Deel Rugsorter.

Systematiske Navne.	Trivial-Navne.
T. vulgare.	Blé de Saide.
T. vulg. spiculis aristatis.	Blé d'Afrique.
T. hybernum arist.	Blé gros.
T. æstivum arist.	Froment du Mont-blanc.
T. turgidum.	Froment du pays (Eggen af Basonne).
	Trigo candeal muy fino.
	Waizen aus Corsu.
	— — Odessa.
	— — Sibirien.
	Grano Romano detto grisia.
	Grano Marzollo.
	Grano duro di Sicilia con resta rosso.

Om Winterhveden lader sig med ligesaa stor Fordeel udsaae om Foraaret, som Rug, har jeg ikke Erfaring nok til at kunne bestemme, men venter at kunne det til næste Efteraar. Saameget synes mig dog sandsynligst efter de Forsøg, jeg har anstillet, at ikke alle Sorter Hvede ere lige tjenlige dertil.

No. 2.

En Varietet af den almindelige, bevaab-
nede, bleggule, sammentrykte Hvede (T. vul-
gare var. arist. pallidum compressum.)

Af denne findes de fleste Varieteter.

J Hensæende til dens Brug som Sommer-
eller Vintersæd, eller begge Dele, gjælder hvad
som er sagt om den foregaaende.

Denne har jeg faaet fra 21 fremmede Ste-
der, blandt andre Navne under følgende:

Systematiske Navne.	Trivial-Navne.
T. vulgare.	Blé dure de St. Sebastie.
T. sativum.	Blé de Roda.
T. candidissimum.	Blé de plaisante.
T. æstivum.	Blé d'Afrique.
T. turgidum.	Froment de la Haye.
	Grano duro di Sicilia.
	Grano grosso di Na- poli.
	Grano mazzochio rosso.
	Grano lupo.
	Grano ciculino blanco.
	Blanquille.
	Guen blevek.
	Rauwaizen.
	Waizen aus Odesa.
	— — Corfu.
	— — Andalusien.

Trivial Navne.
 Waizen aus Cuba.
 — — Tunis.
 Asiatischer Waizen.
 Persischer Waizen.
 Sardinischer Waizen.

No. 3.

En Varietet af den almindelige, næsten
 ubevæbnede, offfergule, sammentrekte Hvede,
 (T. vulgare var. submuticum ochraceum
 compressum.)

Alf denne har meget lidet villet lykkes mig
 som Sommersæd.

Denne har jeg faaet fra 20 fremmede Ste-
 der, blandt andre Navne under følgende:

Systematiske Navne.	Trivial-Navne.
T. hybernum muticum.	Froment rouge.
T. rubrum inerme.	Froment du pays (Eg- nen af Bordeaux.)
T. anglicum.	Grano gentile rosso.
T. ægyptiacum.	Grano gentile bastardo.
T. sativum muticum	Grano duro di Sicilia
rufum.	con resta bianco.
T. turgidum.	Grano duro bastardo
	d'Odessa.
	Grano mazzocchio ros- so.

Trivial-Navne.

Waizen aus Pohlen.

Englischer Heckenwaizen
(Hedge Wheat.)

Gelber oder rother Win-
terwaizen.

Red Wheat.

No. 4.

En Varietet af den almindelige næsten
ubevæbnede, hvidgule, sammentrykte Hvede
(Trit. vulg. var. submuticum, pallidum
compressum.)

Denne Varietet *) har endnu ikke villet lyk-
kes mig som Sommersæd. Denne har jeg faaet
fra 18 fremmede Steder, blandt andre Navne
under følgende **):

Systematiske Navne.	Trivial-Navne.
T. vulgarespiculismut.	Tuzelle blanche.

*) Af denne findes flere Underarter. Den her anførte
har de rødligste Korn.

**) Marsagen til, at man finder samme Navn anført
ved flere af disse Varieteter, er deels den, at de
Prover jeg har faaet, have været blandede af for-
forskjellige Slags Hvede, deels at de forskjellige Sorter
ofte have samme Navn.

Systematiske Navne.	Trivial-Navne.
T. hybernum mut.	Froment du pays (Eggen af Bordeaux.)
T. candidissimum.	Grano gentile bianco.
	Grano grosso bianco.
	Weisser Winter-Waizen.
	Polnischer sondormirer Waizen.
	Moschauischer Waizen.
	Waizen aus Montauban.

No. 5.

En Varietet af den haarede, næsten ubevæbnede, offergule, sammentrykte Hvede (T. pilosum var. submuticum ochraceum compressum *).

Ved mine Forsøg har denne fundet benyttes baade som Sommer- og Vintersæd, dog især til det sidste. Af alle de Hvedesorter, med hvilke jeg har gjort Forsøg, har denne været den meest tilbøielige til Brand, og af fem Aar, har den kun lykkedes eet **). Denne har jeg faaet fra

*) See Hort. reg. bot. haf. Denne er ikke under dette Navn anført hos nogen Botanist.

**) I Frankrig ansees denne for een af de bedste Hvedesorter.

6 forskjellige fremmede Steder, blandt andre Navne under følgende:

Systematiske Navne.	Trivial-Navne.
T. hybernum.	Blé de Bengale.
T. turgidum.	Blé de Nagpour.
	Froment du pays (Eggen af Nantes.)
	Grano gentile rosso peloso.
	Grano gentile rosso mazzolo.
	Rother englischer Weizen.

No. 6.

En Varietet af den haarede, næsten ubevæbnede, blegguile, sammentrykte Hvede*) (Trit. pilosum var. submuticum pall. compr.)

Denn har ved mine Forsøg ikke villet lyf-tes som Sommersæd. Jeg har faaet den fra 10

*) Den haarede Hvede (T. pilosum) i Almindelighed, og denne i Særdeleshed, formoder jeg at være den, som almindeligen kaldes engelsk Hvede. Men dette er en ganske anden end som Botanikerne tillige med Navnet den høvnede Hvede (T. turgidum) have givet Benævnelsen af engelsk Hvede.

Hvorledes Botanikerne, ligesom Linnés Tid af, ere komne til at kalde T. turgidum for engelsk Hve-

forskjellige Steder, blandt andre Navne, under følgende:

Systematiske Navne.	Trivial-Navne.
T. turgidum inerme.	Froment rouge.
T. sat. mut. villosum.	Grano gentile bianco di spica pilosa.
T. anglicum.	White Wheat.

Min Hensigt er, naar jeg har fuldbendt mit Arbejde med Kornsorternes Undersøgelse, og har bestemt og beskrevet saavel Hovedsorterne som Afarterne, da at forfatte en Fortegnelse over de forskjellige Navne, under hvilke de ere bleve mig bekjendte, tilligemed de Egne fra hvilke jeg har faaet saavel Sorten som Navnet, hvorved der tillige maa ansøres de Blandinger af Sorter og Afarter, som de indeholde. Denne Fortegnelse i

de, er mig uforklarligt. Af alle de Prøver, som jeg har faaet fra Engelland, har ikke een eneste i mindste Maade svaret til Beskrivelsen af T. turgidum. Paris oec. Have er det eeneste Sted, hvorfra jeg har faaet en ægte turgidum. Men intet Navn er bleven saa hyppigen brugt som dette. 27 Prøver har jeg faaet under denne Benævnelse, hvoraf de 26 for den største Deel have indeholdt Hvedesorter, der ikke engang have haft den fjerneste Lighed med T. turgidum. I Hort. reg. bot. haf. ere Trit. pilosum, turgidum og villosum adskilte og beskrevne.

T. pilosum behøver et fugtigere Jordbønden end T. vulgare.

Form af et Lexicon troer jeg kunde være nyttig ved Læsningen af Agerdyrkningssøger. Hertil har jeg havt Leilighed at samle betydelige Materialier. Men kun under gunstige Omstændigheder for disse Forsøg kunde de blive nyttige.

Det er let at indsee, hvor fordeelagtigt det vilde være, om Landmanden med mere Omhu valgte sin Udsæd, saa at den ikke var blandet af flere Sorter, men kun bestod af den, som var tjenligst for Jordsmonnet, og det Viemeed, hvortil Productionen skulde bruges. Ofte kunde man med største Letthed anskaffe sig den Udsæd, man ønskede, ved paa sin Ager at udlede sig en Skjeppe Afs af den Sort, man vilde dyrke. Disse, lagte i god Jord, hvert Korn i det mindste i et Kvarteers Afstand fra det andet, og hensigtsmæssigt pleiede, vilde snart give den Udsæd, man behøvede. Dette vilde sikkert lønne sig for dem, som vilde opelske flere Sorter til Salg. Kun maatte man indrette Arbeidet saaledes, at Sorterne ikke ved skjodesløs Behandling paa Marken eller i Laden bleve blandede. Man behøver da ikke at frygte for, at de Sorter, som virkelig ere Afarter, skulde udarte og overgaae i hinanden, uagtet de faaes i Nærheden af hverandre. Mere end ti Aars Erfaring har overbevist mig herom*).

*) Det anstaaer vel ikke mig som en læg Mand at modsiges Hr. Prof. H o r n e m a n n s Aaastand, at alle nogenkornede Hvedearter i Grunden stamme fra een

Dyrkningen af Sommerhvede tilraades i Almindelighed ikke; ved mine Forsøg har jeg dog

og samme Art (see Hort. reg. bot. haf. p. 7). Dog kan jeg ikke saa aldeles ubetinget være af hans Mening. At Clima, Jordbund og Behandlingsmaade jo have betydelig Indflydelse paa Hveden, saa at Kornets Farve, ikke under alle Omstændigheder, bliver den samme, som ogsaa at Afbygningen selv, under ugunstige Omstændigheder, ikke altid fuldkommen ligner den, som er produceret under gunstige, er vel udenfor al Tvivl. Men at der kunde gives saadanne Omstændigheder, at de allesammen skulde sammensmelte til een Sort, kan man dog vel neppe antage. At en *T. polonicum* kan blive en *T. vulgare* eller omvendt, er vel ligesaa meget mod Naturens Love, som at en *Hordeum* kan blive en *Triticum*. Alle de Forsøg jeg har gjort i det Smaa, med at saae samme Varietet i forskjellige og modsatte Jordarter, have i alle de Aar, jeg har gjentaget disse Forsøg, aldrig givet mig Anledning til at formode noget saadant. Nuancerne i Kornets Farve er det eeneste, hvori jeg har sporet nogen Forandring. Det er imidlertid rimeligt, at paa endel Hvedesorter vilde ganske forskjellige Himmelegue virke, ikke blot i Henseende til Productionens mere eller mindre Rigdom og Styrke, men ogsaa i Henseende til Afbygningen. Men uagtet jeg har Anledning til at mene dette, saa har jeg dog ingen Grund til at formode, at de overgaae til en anden Sort. Saales des f. Ex. ligner den *Turgidum*, som saaes her, ikke altid fuldkommen den som saaes i Italien, men for-

fundet Sorter, som synes at lønne sig; som give ligesaa god, riig og vægtig Afgrøde, og

di den ikke fuldkommen ligner sit Moderar, ligner den dog ikke nogen af de andre Hvedesorter. Der findes desuden Hvede, hvormed jeg i flere Aar har anstillet Observationer, og som altid, i sin hele Vexl., fra den første Spire af, saavel i Straae og Blade, som Aar, ganske har adskilt sig fra andre Hvedesorter. Der findes jo Sorter, hvis Straae, henimod Modningstiden, overgaae fra den grønne Farve til den gule, gennem ganske andre Nuancer, end de øvrige. S. Ex. fra en hoi blaagrøn Farve, lidt efter lidt til en mørk rødbrun, som efter omtrent otte Dage bliver svagere og svagere, og paa denne Maade langsomt overgaaer til den gule. Det synes mig derfor rimeligt, at naar man først har gjort sig saaledes bekjendt med de virkelige Sorter og Afarter, at man bestemt har skilt dem fra hinanden, saa behøver man ikke at frygte, at det, man saaer deraf, skal udarte til nogen anden Sort. Ved mine Forsøg har jeg fundet, at det forholder sig med Hveden som med andre Planterflaater, at der mellem Varieteterne findes Overgangsplanter, hvorved man har storst Bæmselighed ved at bestemme, til hvilken af dens Grænsesorter de henhøre; om disse lettere kunde overgaae i hinanden, har jeg ikke Erfaring nok til at kunde bestemme. Hidtil har jeg ikke fundet slige Udartninger, naagtet at Sorterne i flere Aar have været saae de tæt ved hinanden. Korn af et vist bestemt Aar have i syv Generationer vedblevet fuldkommen at

som modne ligesaa tidligt, som de tidligste Vinterforter *).

ligne Moderaxet, og Ubygningen af de Sorter, som i Særdeleshed have tilhørt vort Elima, har fuldkommen lignet de Ar af samme Sort, som have været høstede i Italien. Om jeg faaer Leilighed til at fortsætte mine Forsøg, naar Freden engang har aabnet Communicationen med sjerne Lande, saa skal jeg søge at samle Erfaringer, som kunne bringe Nished i denne Sag.

Om Hvedesorterne stræbte efter en Eenhed, som de vel skulde gjøre, isald de havde samme Udspring, hvorfor vedblive da de samme Blandinger Ar for Ar, paa de samme Agre? Burde de ikke i saa Fald i Tidens Længde sammensmelte til een Sort? Eller om Sorterne kunde befrugte hinanden, saa det havde Virkning paa den kommende Production, saa maatte jo nye Ararter ofte fremkomme, og endnu flere Ararter findes paa Agrene, og ikke bestandig de samme fra Ar til Ar vedblive uden Forandring. dersom dette kunde skee, saa synes mig at jeg dog een og anden Gang, i den Række af Ar, hvori jeg har saaet over hundrede Sorter og Ararter, og derved havt flere tusinde Planter at undersøge, maatte have sporet Tilboieligheder til disse Overgange fra een Sort til en anden. Men

*) De Landmænd, som ønske at gjøre Forsøg med at saae Sommerhvede i smaae Quantiteter, vil jeg med Fornøielse levere af det lidet Forraad, jeg har.

Om Tritic. Farrum.

Dyrkningen af Tritic. Farrum (Indbefattende T. spelta, T. monococcon og T. zea) er visse-
lig under visse Betingelser fordeelsagtig. Tretten

med dem, som man bestemt har kunnet adskille, har
dette aldrig fundet Sted.

Maasagen, hvorfor jeg saa vidtloftigen har op-
holdt mig ved denne Materie, er den, at jeg ønsker,
at alt det kunde ryddes af Veien, som i mindste
Maade kan give et Skin af Udsfyldning for den
mindre paapasselige Landmand, naar han ikke med
Omhu søger at have reen Sæd. Ved reen Sæd
forstaaer jeg den, som er rensat fra alt andet Groe,
end det man ønsker at høste.

Om den Jordom aldrig havde faaet Indpas,
at Rug, under visse Omstændigheder kunde udarte til
Heire, og omvendt, saa havde man altid, med mere
Omhu, søgt at rense sin Udsæd.

Ligeledes kunde den Tro, at Hvedesorterne af
sig selv kunde udarte fra een Sort til en anden, bli-
ve en Grund til at man var mindre nøieregnende med
at vælge den for sit Locale og Hensigt passeligste.
Naar derimod en Landmand er overbevist om, at
det, som saaes, ogsaa høstes, at een Sort er tjenli-
gere til visse Localer og visse Fabricationer end en
anden, saa bliver han ogsaa omhyggeligere i Valget
af sin Udsæd, og har folgelig gjort et stort Skridt
til sit Agerbrugs Fremme.

Afarter af disse Sorter, med hvilke jeg har anstillet Forsøg, have givet gode Productioner, nogle endogsaa som Vintersæd. T. spelta arist. album robustum, har Hr. Pastor Bredsdorff i Egen allerede dyrket i fri Mark som Vintersæd. T. zea arist. album robustum har ved mine Forsøg gjort denne Rangen stridig. Hr. Justitsraad Viborg har i flere Aar med Fordeel dyrket T. zea muricum ferruginum. Denne har dog forekommet mig mellem Farrahvede at være af de mindre fordeelagtige Sorter.

Naar man her i Landet faaer indført en beqvem Maade til Farrahvedens Tærskning, saa er det at formode, at dens Dyrkning bliver almindeligere. Hr. Justitsraad Viborg har sagt mig, at han i den Afhandling, han har oplæst i Videnskabernes Selskab, har givet Anvisning til paa Møllerne at kunde tærske Farrahveden, det er at sige, at faae Kornene ud af Smaa-Axene.

Hos Hr. Commmerceraad Marstrand har jeg forsøgt en Model til en Maskine, som fortræffelig forretter ovenomtalte Tærskning. Denne Methode har det Fortrin, at Tærskningen ved den kan forrettes hjemme hos Landmanden paa enhver Loe *).

*) Skulde nogen Landmand ønske smaae Quantiteter af Farrahveden, for at gjøre sig nærmere bekendt med samme, saa er mit lille Forraad til Tieneste.

Om Zea Mays.

Zea Mays, almindelig kaldet tyrkisk Hvede, er en Sædeart, som med Fordeel kan benyttes i vort Clima, naar man dertil vælger de tidlige Sorter. Det er bekjendt, at Frugt, Blade og Stengler ere nyttige af denne Plante. En mindre bekjendt Nytte af Kolbebladene er deres Brug til Stopning i Madratser. Af Erfaring har jeg befundet disse Blade at være det bedste mig bekjendte Surrogat for Krølhaar, baade i Henseende til deres Bonitet og Varighed, uden at have nogen af de Ubequemmeligheder, som følge med Tang, Mos eller Høe.

Kjøbenhavn den 1 Marts 1814.

Et Par Ord om Fodertrang.

At Fodertrang er noget af det meest ubehagelige, som kan møde en Landmand, det er almindelig erkjendt. — Et gammelt Ordsprog siger jo endog: "Fodertrang er værre end Brødtrang." Og der er vist meget Sandt i dette Ordsprog; thi en Egn, en Provindses eller et Lands Brødtrang forudsees i Almindelighed tidligere, hvorfor og de fleste mere Velhavende betimeligt søge at fikke sig derimod, hvoraf følger at den ei udbreder sig til saa Mange. Brødtrangen forøges ei heller saa overordentligt ved Foraarets Udeblivelse — den kan og afhjelpes ved Tilførsel fra andre Egne, Provindser og Riger, og pleier saaledes almindeligen at afhjelpes. Endelig saa har man og langt flere Ting, som kunne sættes i Stedet for Brødet, end i Stedet for Foderet. Den unge og uerfarnere Landmand, saavel som den største Deel af de egentlige Bønder, forudseer ikke, at Vinteren rimeligviis vil medføre Fodertrang — og selv den ældre erfarne og mere tænkende Landmand, trøster sig ikke sjældent, ved at Efteraaret kan blive mildt og langvarigt og at Foraaret kan begynde nogenlunde tidligt — han summer sig ved at formindske sin Besætning og med det samme sin Gjødning for det kommende Aar — især kan han ikke overtale sig til at sælge for Spotpræis sine magre Kreature, som han rimeligviis maae kjøbe dyrt igjen, naar Foraaret indfinder sig — han for-

maner sine Folk til Sparksomhed og streng Orden — han haaber, at de ville følge hans Befalinger; — saaledes beroliger han sig og beholder flere Creature, end han burde — Vinteren kommer tidligere, end han havde ventet — Foraaret udebliver længe — selv Maimaaned giver maa-
 skee faa grønne Spirer og han har ondt ved at tøre ud, førend mod Slutningen af Juni — Hans Folk have været utro, uordentlige og uslydige, de have ødslet i Vinterens Begyndelse. — Trangen er der. — Tilførsel af Foder er ikke at tænke paa — det der er i Egnen stiger uhyre høit i Priis og maae hentes halve eller hele Mile borte — der fores flet — Qvæget falder af og bliver magert — Der er tilsidst intet Foder at erholde, eller man formaaer ikke at kjøbe — Hungeren indfinder sig — Dyrets dumpe Suk forfærder Eiermanden — Tagene brydes af Husene — man slipper det forhungrede Qvæg ud paa de halonøgne Marker — Græsningen for den følgende Sommer fordærves og dog dør det ene Hoved efter det andet. Et skrækkeligt Optrin, til hvilket Forfatteren af disse Linier selv har været Vidne, i Vinteren 1789 og 99, da han boede paa Friderichsborg Amt, hvor adskillige Bønder ikke beholdte flere end een eller to Køer af 7 til 8, som var deres sædvanlige Besætning. Nogle Bønder brugte endog deres eget Brødkorn, for at redde det forhungrede Qvæg; men forgjæves — det Eine døde efter det Andet, især efter

at Græsset begyndte at fremspire. Og saa den i Maren 1810 og 11 tilbagelagte Vinter medførte Fodertrang, som paa sine Steder var sørgelig i sine Virkninger.

Da nu den tilfendebragte Sommer, i det mindste her i Sjælland, paa de fleste Steder, ikke har frembragt stort mere, end det halve*) Foder imod det, forrige Sommer frembragte, saa er det vel ikke overflødigt, at advare, og at meddele nogle gode Raad. Dog tænker Forfatteren ikke saa meget paa sine ældre, erfarne og mere tænkende Medborgere, som paa de yngre, mindre erfarne og mindre tænksomme. Især saadanne er det, han selv advarer og beder Andre, ved Samtaler, at advare og vejlede. Ja! her det, unge Landmand — og læg Mærke dertil, kjære Bønde! Bedre at tage det første mindre, end det sidste, større Tab. Har Du kunnskab aflet Halvdelen af Foder mod det, Du aflede iffor, og Du ikke med en Joseph i det overflødige Aar har oplagt Noget for det mindre overflødige, saa er det jo tydeligt nok, at Du ikke kan holde det Antal af Creature, som Du holdte forrige Aar — og altsaa maae Du skille Dig ved nogle. Grib dette Middel i Tide og trøst Dig ikke ved et mildt Efteraar eller ved et tidligt Foraar; thi Du veed ikke, om det saa skal vorde. Og saa i denne Henseende kan man sige med Wiismanden: "Roes Dig ikke

*) Noote Steder er endog avlet meget mindre end det halve.

af den Dag imorgen! Du veed ikke, hvad den Dag idag vil føde." Altsaa enten Du faaer Dine Creature bedre eller slettere betalt, saa behold ikke flere, end Du sikkert kan overfodre. Du kan kjøbe mange Creature for de Penge, som maae udgives for Høe og Halm, dersom Du kommer i Trang. Især maae Du stille Dig ved de gamle Creature og fremfor alt ved Dine udlevede eller overflødige Heste. Dog er det ikke Forsatterens Mening, at Du just skal nedsætte Din Besætning til Halvdelen af det, den var forrige Aar; thi baade er der en Deel Foder tilovers fra forrige paa Fodring meget frugtbar Sommer, og saa kan Du ved en god Huusholdning strække Dit Foder videre, end Du pleier, naar Du har fuldt op, og endelig kan Du maaskee bruge noget andet istedet for Høe og Halm. Nogle Raad tilføies derfor hiint første Raad om at sælge, nemlig: Kjøb, isald Du ikke selv har tilovers; men køb itide af Andres overflødige gamle Foder og brug det i Vinter, just medens Vinteren er strængest; thi da fortære Creaturene det helst. See dernæst til, at der lige fra Vinterens Begyndelse og til dens Ende gives lidt og tidt, saa at Intet spildes; men stol ikke paa, at Du har sagt Dine Folk: "Saaledes skal det være!" Rei — Du maae selv paasee, at Din Willie gaaer i Opfyldelse. Det er en almindelig Feil, som begaaes i trange Foderaar, at Folkene ødsle i Begyndelsen, medens Pleilen gaaer, og siden, naar Trangen er for Døren, indskrænke sig til at fodre 2 eller 3

Gange daglig, og da give flere Gister. Kreatu-
rene æde en Deel deraf, gjøre det øvrige varmt
og vaadt ved Aandedrættet og sulte heller, end de
skulle æde Saadant. Denne Feil blev just begaaet
af de ovenomtalte Bønder paa Friderichsberg Amt,
og Forfatteren er vis paa, at de skulde have red-
det de fleste af deres Creature med det Foder,
de havde, dersom de fra Vinterens Begyndelse og
til dens Ende med Sparksomhed og Orden daglig
havde givet 5 à 6 smaa Gister. Endelig, kjære
Landmand! dersom du har Overflødighed af Kar-
tøfler, saa giv til hver af dine Køer daglig 4 à
6 Pd. og til hvert af dine Faar 2 à 3 Pd. skaar-
ne Kartøfler mellem Hakkelsen. Du vil da kunne
spare alt det Høe, som var dem bestemt, til For-
aaret nærmer sig, og dog holde dine Creature i
god Stand. Har Du Raad, til at give endnu
flere Pund daglig, desbedre! Du vil da sætte
Dine Creature i god og slagtefærdig Stand og
derhos bruge mindre Halm. Ræst Guds Hjelp
skal Du beholde Din Besætning ubeskaaret, ja!
endog see den i bedre Tilstand ved Vinterens En-
de, end ved dens Begyndelse. Denne Fodring
med Kartøfler skal desuden give Dig mere og bedre
Mælk af Dine Køer, længere og overflødigere Uld af
Dine Faar og en federe Gjødning; saa at det paa
Foder trange Aar ikke skal sætte Dig noget tilbage.

August 1814.

F . . . h.

Noget om den jydsk og den sjællandsk Høstemaade.

Det er ikke længe siden, der i offentlige Tidender spurgtes: Hvorfor man her til Lands ikke brugte den jydsk Maade ved Høstarbejde? m. v. paa hvilket Spørgsmaal disse Linier kunne tjene som Svar. Forfatteren er selv en Jyde, og maatte derfor snarere have Fordom for, end imod Jydernes Brug; — ikke desmindre høfter han i Almindelighed sin Sæd efter den sjællandsk Stik. Hvorfor? det skal han sige: Enhver Methode har upaatvibelig noget for og noget imod sig. Jyden, saavelsom Holsteneren og Fyenboen i Almindelighed, lader en Binder følge en Meier, og binder Sæden strax i smaae Reeg, som siden, naar der kjøres ind, bindes igjen, saaledes at 2 eller 3 Reeg bindes sammen og udgjøre det, man kalder en to- eller trebunden Kjær. Denne Methode har adskillige Fortrin. Top- og Rod Ende blandes ikke saameget, da Sæden hugges op imod den endnu staaende Sæd, strax samles og bindes, uden at udsættes for Stormvind, som undertiden bringer den, paa Staar liggende, Sæd i Vorden. Der spildes ikke saa mange Kjerner, som paa den sjællandsk Maade, da Sæden, ved at ligge, især om der indtræffer Regn, bliver skjær og falder stærkt af, naar den siden vendes, neges og bindes; fordi Regene ere smaae og opstilles løseligt imod hinanden, 3 à 4 Reg i hver Hob, spirer

Sæden ikke saa let og hastigt, som naar den paa sjellandsk i store stærktbundne Meeg staaer fast pakket paa hinanden — den tørres hastigere, efterat den har været gennemblødt — kan derfor holde sig under flere Ugers ustabigt Veir fri for at fordærves og kan, efterat Regnen har ophørt, hastigere blive tjenlig til at indkjøres, — medens de paa sjellandsk Viis sammensatte Hobe, naar de een gang have været gennemblødte, maae skilles ad, Regene vel endog maae løses og der alligevel medgaae flere Dage, førend der kan kjøres ind, med mindre stærk Blæst kommer til Hjælp. Disse ere de ustridige Fortrin, som den jydsk Methode har fremfor den sjellandske; men — vil man være billig, saa bør man ogsaa tilstaae, at den sidste har nogle fremfor den første:

Sjællanderen, som hugger sin Sæd og lader den ligge paa Skaar, indtil den tilligemed Ufrudtet er visnet, kan meie tidlig om Morgen, medens Duggen ligger paa Planterne — ja! selv medens det regner, og saaledes bruge sine Hæstfolk, uden Standsning, da Tyden derimod tilligemed Holsteneren og Fyenboen maae tøve, indtil Sæden er nogenlunde løs; — den paa Skaar liggende Sæd visner hastigere end den paa jydsk opbundne, og kan saaledes hastigere blive tjenlig til at komme i Huus; — af nogle enkelte, endog temmelig stærke Regnbyger gennemblødes den sjellandske, vel tilhyllede, Hob ikke, som den jydsk. Saasnart det giver nogle saa Timers

Tærbeir kan det løse, som dækker Hoben, skydes af og Indbagningen finde Sted; med at læsse gaaer det hastigere, fordi Megene slaar tærtere samlede i Hob og ei, som i Jylland ic., først skulle bindes. Disse ere een sjellandske Brugs Fortrin, hvilke ere nu overveiende? — og hvilken Methode bør jeg foretrække? Forfatteren for sin Deel svarer; Dersom jeg boede i Jylland, Holsteen eller Fyen, saa brugte jeg hiin Methode; men da jeg boer i Sjælland, bruger jeg den sjellandske. Naar der ikke er et meget indlysende Fortrin ved en fremmed Skif, troer Forfatteren, at man bør lempe sig efter de Folk, som skulle udføre Arbeidet — og at man ingen Fordeel høfter af at sætte sliq nye Skif i Gang. De sjellandske Høstfolk troe, hvad Almuen sædvanligt troer, at deres eget er det bedste — og have en Uvillie, som ikke let overvindes, imod det Fremmede. De gaae ikke med Lærelyst; men med Trevenhed til den dem paatvungne nye Forretning. En Binder, som ei er vant dertil, kan ei følge Meieren, uden det tillades at binde særdeles store Meeg — endda neppe nok — og — da er Intet bundet; — Megenes Opstilling, hvortil Folket ei heller er vant, skeer slet — Megene falde om strax efterat de ere reiste og ligge paa Jorden — derved er atter Intet bundet — Fjærvebindingen gaaer langsomt fra Haanden — Knurren og Murren høres fra Morgen til Aften — dette er igjen ingen Fordeel — i det mindste er det ikke

behågeligt. Er man og saa lykkelig, at have faaet lærelystne, fæielige og velvillige Folk, som gjøre deres Gjærning uden Knur og Svig, som ikke tale imod, men gjøre hvad der er deres Herre velbehageligt — Folk, som agte Religionens Bud og følge disse; det skulde dog være besynderligt om der ikke, paa en Tid, i hvilken Christendom og Religion savnes hos saa mange, skulde findes Een, som forstyrrede Samdrægtigheden og Arbeidets heldige Fremgang. Men — vare de og alle gode, lydige, lærvillige — der skulde dog først læres, og Dvælse skulde erhverves; det er: man maatte hver Sommer lære og øve nye Folk; thi satte endog de faste Tjenestefolk en Vre og Glæde i at blive i den Tjeneste, de ere den gode Husbonde skyldige — saa blev det dog paa de fleste Steder umuligt hvert Aar, at faae de samme Daglønnere, som til Høstarbeidet ere nødvendige. Som ung Mand forsøgte Forfatteren, fordi han manglede Erfaring, at sætte den jydsk Høstmaade i Gang paa sine Marker; men blev snart kjed deraf. Siden har han fulgt den værdige Sk. Provst Hæghs og flere erfarne Mænds Exempel, og kunß brugt saa meget af den jydsk Methode, som han let kunde overbevise alle sine Folk om at være udmærket nyttigt, og som temmelig let lader sig udføre, nemlig: altid at hugge Rug og Hvede op imod den staaende Sæd, og lade samme strax binde i sædvanlige sjællandske Røg og sammensætte, som Skif og Brug er her

til Lands. Da Rug og Hvedestraaet ikke trænger til megen Biskning og i Almindelighed har faa grønne Ufrugtplanter, lader denne Methode sig bruge uden Skade og medfører den Fordeel, at der ei spildes saa meget som sædvanligt af de nævnte, let spildelige Sædearter.

August 1814.

F . . . k.

Nogle Betragtninger i Anledning af den danske Bondes Forsatning.

Man har, især i hine Krigsdage, hørt og læst saare meget om Bondens misundelsesværdige Stilling, man har hørt og læst: at han, driven af den nedrigste Egennytte, paa den ublueste Maade, lod sig sine Vore betale, at han iføit flaaede sin Medborger i Staden, selv berigede sig paa Andres Beforsning, forvømmende i Overstødighed o. s. v. De naturlige Følger af hine Ytringer vare, som man let kan tænke: at den lettroende Mængde misundte, foragtede, afskyede og hadede Bonden, og troede, at ingen Byrde var tung nok, for at lægges paa Dennes Skuldre. Det forekom mange som ubetydeligt, at en simpel Bonde det ene Aar efter det andet fødte 3, 4, 5 eller flere indkvarterede Soldater for 9 Skilling d. E. pr. persona om Dagen, eller for slet Intet, hvilket mange Berter frivilligen gjorde, særdeles i Krigens Begyndelse; — det ansaaes her og der for Lidet, at Bonden kjørte Kongereiser, undertiden 15 à 16 Mile hen og ligesaa langt tilbage, — at han undervejs mistede en Hest, sønderbrød en Vogn &c. — eller at han med alle sine Heste, Vogne og Folk, for en Betaling, der langt fra ikke afholdte hans Omkostninger, bragte Brænde fra Skovene til Ladesædet eller til Kjøbenhavn — og ikke sjældent ventede efter Betalingen i flere Aar, til den formaa-

delft en fordærvet Pengecours var nær ved at være saa godt som Intet — eller han reent udtabte den, fordi han maatte betale det Brænde, der manglede enten for ham eller hans Naboeer i Maalet, naar Opmaaling, i hans Graværelse, fandt Sted — Det syntes for Mange af liden Vægt, at Bonden præsterede Leverancer af Rug, Byg, Havre, Høe og Halm, at han ofte leverede samme langt bort, i smaa Partier, for en høist modereret Priis og gav et Aars Credit, som atter formedelst den stigende Cours var ham til nye Byrde, at hans Søn, hans Karl og undertiden han selv maatte forlade Huus og Hjem, for at være ved Regimentet — eller at de dog i det ringeste maatte exercere og gjøre Vagter, som Kysmilice, ved hvilken Leilighed Bonden ikke engang kunde gjøre Regning paa at have sin 19 Aars Dreng hjemme. Det forekom Mange lige saa ubetydeligt, at han desuagtet, saa godt som nogen anden af Landets Indbyggere, udredede Skatter til Statens Behov, lønnede sin Birkedommer, Præst, Skolelærer og flere, underholdte sine Fattige, vedligeholdte Kirker, Skoler, Veie o. s. v. Det sagdes og gjentoges ideligen, at Bonden havde alting for Intet — han kunde kun tage til sin Gaard eller til sin Mark, der fandt han hvad han behøvede, det han trængte til at kjøbe var lidet eller Intet, — og det han solgte, det fik han saaledes betalt, at ingen Udgiwt eller nogen somhelst Byrde kunde trykke ham. Dersom nu

dette havde været saaledes i Sandhed; kunde Yttringerne dog, efter det vi kjende til Mennesket, ikke have frembragt nogen god Stemning hos Bonden — man behøver i Almindelighed kun ofte at sige En: Du er et Skarn, for at gjøre ham dertil; men er det nu endog ganske falsk, at Bonden fik sine Bæve forholdsmeessig stærkt betalte og at hans oeconomiske Stilling var bleven misundelsesværdig; saa seer man lettelig, at han, under Gællens af det Falske i hine Yttringer, maatte end mere stemmes til Uvilje imod dem, som han ansaae for sine Modstandere. Overalt maatte Misledelse og Usamdrægtighed være de væsentlige Frugter, som en saadan Udsæd kunde frembringe. Ikke siger Forfatteren af nærværende Stykke, at de som declamerede imod Bonden have havt til Hensigt, at fremlokke saa forgiftige Frugter; meget gjerne troer han, at Mogle have talt eller skrevet saaledes af Letsindighed og Uvidenhed, for at more den ringere Deel af Almuen, og at Andre, som troe alt det, der er præntet, have gjentaget deres Ord, fordi de ikke fordristede sig til at tvivle om deres Rigtighed, eller fordi Magelighed forbød dem at tænke og undersøge selv, eller fordi de manglede Evne til at modstaae de Skingrunde, med hvilke Hine søgte at understøtte deres Yttringer. Overalt er det jo et almindeligt Tilfælde, at hver den, der har tabt de høiere, aandelige Goder af Sigte, og sætter sin Lyksalighed i Rigdom, Vellebnet eller noget Saa-

Dant; han synes altid at Andre ere lykkeligere; men at han selv er mindre lykkelig, end han fortjente at være, og derfor seer han skævt til de Fleste, yttirer sin Misundelse og taler bittert, uden selv at see sin egen Wildfarelse; altsaa — Hensigten er ikke forsætlig ond; men Virkningerne maae dog nødvendigen worde onde.

At gjengjelde Misundelse med Misundelse og Skjeldsbord med Skjeldsbord er ligesaa usornuftigt, hensigtsløst og skadeligt, som det er uchristeligt og bør derfor ikke finde Sted; men med Rørlighed grundigen at overbevise hver den, som ikke har tilluft sine Øren for Sandhedens Stemme, det bør viist nok Enhver, som elsker sit Fædreland og som ikke selv har fornægtet al Hoiagtelse for det, som er sandt og retfærdigt. Adskillige Fædrenelandets og Sandhedens Venner toge ogsaa til Gjenmæle imod hint Skraal over Bondens glimrende Tilstand og bleve undertiden haardt nok behandlede af dem, hvis Samvittigheder sølte sig trufne, eller hvis Fordeel det syntes at være, at møtte sig af Andres sure Arbeide, uden igjen at bidrage til disses Mættelse. Ogsaa Forfatteren af nærværende Stykke havde i Maret 1813 besluttet sig til at tale Bondens Sag offentligt; men afholdtes derfra, ikke fordi han frygtede uartig Begegnelse; men fordi en Mand, hvis Mening det burde ham at agte meget høit, fraraadede ham at bekjendtgjøre Landmandens Tilstand i et Dieblif, da Engstelsen maatte være saa stor, at

den ikke burde forges. Da hint ængstelige Diez
 blif paa en Maade har forandret sig, synes For-
 fatteren det rigtigt og pligtmæssigt offentligt at
 fremsætte, hvad han den Tid havde nedskrevet.
 Dette vil være et nyt Bidrag til at kjende Bon-
 dens virkelige Tilstand, til at forsoné den bil-
 lig tænkende Kjøbstedbeboer med sin agerdyrkende
 Broder og denne med hiin, saavelsom til at op-
 muntre Fædrelandets sande Venner til, at virke
 af al Kraft for Bondens Opkomst, for hans Byr-
 ders Løttelse. Altsaa til Egen:

Udskrift af en Liendebog for Aaret 1812.

Garbens Hartform.

- 1) En Gaard paa 12 Edr. Hartform
- 2) En Dito, som har 16 Edr. Hartform; men drives saa Helt, at den kunb regnes for 6 Edr.
- 3) En Dito, 1 Edr. 2½ Efp.
- 4) En Dito, 1 Edr. 4 Efp.
- 5) En Dito, 2 Edr.
- 6) En Dito, 6 Edr.
- 7) En Dito, 6 Edr.
- 8) En Dito, 6 Edr.
- 9) En Dito, 6 Edr.
- 10) En Dito, 3 Edr. 4 Efp.
- 11) En Dito, 5 Edr. 1 Efp.
- 12) En Dito, 5 Edr. 1 Efp.
- 13) En Dito, 2 Edr.
- 14) En Dito, 6 Edr.

Summa 66 Edr. 4½ Efp. gærf.

Deraf er indtøffet

Modtaget Siende i Natura.

Sua.		Sua.		Sua.		Sua.	
Eru	Reg	Eru	Reg	Eru	Reg	Eru	Reg
7	16	7	11	12	10		
3	7	1	13	3			
1	7		8	1	11		
1	12		19	1	11		
1	18		14	4	13		
2	2	2	13	3	1		
1	19	4	2	5	11		
2	18	2	11	3	13		
1	12	2	10	2	10		
2	13	1	3	3	3		
1	19	2	15	3	12		
1	10		5	1			
2	10	3	8	4	3		
31	14	32	12	49	18		

Deraf indtøffet.

Sua.		Sua.		Sua.	
Eru	Efp.	Eru	Efp.	Eru	Efp.
8	2	15	4	18	2

Den anførte Bonde havde:

	Kua- halm	Sva- halm
	Spd.	Spd.
Deraf fulde han præstere i Natura :		
Til Militæret, circa	31	"
— Skolerne	10	"
— Fattige	"	"
Udsæd	"	"
Altsaa havde han tilbage	.	.
Til en Familie af Mand, Kone, Carl, Dreng og Pige, da, vi ville antage 4 mindre Børn, (Indgartering ikke beregnet) behøver han i det ringeste :		
a) Til Brød, 1½ Ed. Rug pr. persona	"	"
b) — Oil	"	"
c) — Gryn	"	"
d) — Tillægssviin	"	"
e) — 6 Fedesviin	"	"
f) — Høns, Gæs 1c. i Gaarden	"	"
g) — Fedesjæs	"	"
h) I 30 Uger, 1 Ed. Havre ugentlig til Hestene	"	"
Altsaa mangler han af Gædevarer	.	.

Da den anførte Tiende ikkuns er en enkelt Tiende, saa er der paa de 66 Edr. $4\frac{1}{2}$ Skp. Hartkorn avlet 30 Gange saameget, som udgjør:

951 Trav. Rug, 978 Trav. Byg, 1497 Trav. Havre, eller i Skjeppen 247 Edr. 4 Skpr. Rug, 464 Edr. Byg og 547 Edr. 4 Skpr. Havre, eller for enhver Gaard paa 6 Edr. Hartkorn den ene med den Anden beregnet, circa 84 Traver Rug, 102 Traver Byg, 132 Traver Havre, eller i Skjeppen 20 Edr. 2 Skpr. Rug, 42 Edr. Byg, 49 Edr. Havre. Naar herfra drages den i Natura leverede Tiende (de 2de Tiender betales efter en gammel Accord med Penge), saa havde enhver Gaard paa 6 Edr. Hartkorn omtrent 81 Trav. Rug, $98\frac{1}{2}$ Trav. Byg, $127\frac{1}{2}$ Trav. Havre, eller af udtorske Sædevare $19\frac{1}{2}$ Ed. Rug, $40\frac{1}{2}$ Ed. Byg, $47\frac{1}{2}$ Ed. Havre. Antager man nu circa 5 Epd. Halm pr. Trave, saa havde en Gaardmand paa sine 6 Edr. Hartkorn, Halm og Sædevare, som vedheftede Tabel viser. (See Tabellen.)

Forudsat, at han havde halvt saa meget Høe, som Halm, hvilket neppe er Tilfældet, saa vilde han dog til saa tarvelig en Foring med Høe og Havre, behøve 1 Epd. Halm daglig for hver Hest, Koe og Ungnød, som holdtes paa Gaarden, hvilket er mere end lidt nok beregnet, naar derunder indbegribes den Overvægt, der gives, hvor han yder Halm, det der spildes i Gaarden og paa Reiser, samt hvad der bruges til Strøelse.

Af den fra Leberancen levnede Rughalm behøvede han i det mindste $\frac{2}{3}$ til at tægge og rygge sin Gaard. Han havde følgende til Foring:

Rughalm	121 Epd.
Byghalm	540 —
Havrehalm	596 —

Er 1257 Epd. Halm.

Vi ville nu kun antage 6 Wintermaaneder, skjøndt enhver Landmand veed, hvor umuligt det er, saaledes som der almindeligen dyrkes, at have sine Creature 6 Maaneder aarlig paa taaletigt, end sige, godt Græs. Altsaa 180 Dage paa Winterfoder kunde han holde 7 Stykker stort Qvæg; det er: een Koe, foruden de 6 Heste, han virkelig holder, eller 3 Køer foruden de 4 Heste, som den høieste Nødvendighed vilde byde ham at holde.

Af alt det foregaaende følger da ydermere, at han ikke kan sælge Heste, Køer, Sviin, Gjæs, eller deslige; thi deres Antal og det for dem beregnede Foder er saa tarveligt beregnet, at han selv har den høieste Trang, til at beholde, hvad han har. Det eneste, som endnu kunde tænkes undværlikt for ham, som Bonde, var nogle Potter Melk — nogle saa Ag, Kyllinger, smaa Grise, og maaskee en nyfødt Kalv; men — skal da Bonden have ringere til Smør, Ost o. desl. end Melken af de 3 Køer! eller skal han aldrig smage friskt Kjød og saadant mere?

eller ere da de forhen nævnte Kornødenheder saa overflødigen beregnede, at han kan undvære den Afgrøde, som Gmaa-Kreaturene aftaste? Eller kræver ikke den indkvarterede Soldat endog be-
 stemt først Kjød en Gang om Ugen? Altsaa den omtalte Bonde har Intet at sælge; men Mangel allevegne — og maae vel være berettiget til Men-
 neskevennens deeltagende Medlidenhed; men —
 vil man svare: Naar hiin Beregning i alle Dele
 var rigtig, saa kunde jo den Bonde slet ikke exi-
 stere, og dog see vi ham for vore Vine! lever han
 da ved et Underværk? eller hvorledes gaaer det
 til? — Jeg maae derpaa svare: Een eller flere
 iblandt dem opholde kummerligt deres og Famis-
 liers Liv, ved at trække paa Mosen fra Foraarets
 Begyndelse til Commerens Ende, og at sælge
 Løvten i Hovedstaden; — Andre iblandt dem
 have endnu, fra Laadmandens gyldne Tider, en
 Nødsfiling tilovers, for hvilken de kjøbe, hvad
 de mangle, eller have havt en rentefrie Gaard,
 paa hvilken de nu aarligen gjøre nyt Laan; Nog-
 le finde Medlidenhed hos Egnens velhavende Be-
 boere, som laane eller give dem Fournage, Sædes-
 korn ic.; Andre sælge et Stykke Jord efter det
 andet eller hele Gaarden og falde omfider paa Fat-
 tigkassen. Meget mere lod sig sige; men bør
 ei siges offentligt. Hvad deres Kreatures Foring
 angaaer, bør endnu anmærkes, at der virkelig
 haves et større Antal, end det anførte; men Er-
 faring viser ogsaa, at der er, saa at tale, intet

Tag over Gaardene — at Creaturene, selv Hestene iberegne, gaae ude til den silbige Vinter, og slippes atter paa Græs i Martii*) Maaned, førend Naturen har frembragt nogen nye Spire. Alt her skrives Sandhed, det veed Enhver, som med aabne Øine reiser i de fattige Egne, og den der ikke vil troe det, kan man intet bedre Raad give, end dette: "Kom og see!"

"Men" — vil man fremdeles sige — "der" "maae da være en slet Avlsdrikt — og det er" "langt fra, at Landet saaledes dyrkes overalt." "Man maae ikke maale den danske Bondes Tilstand, efter sli en enkelt Byes Forsatning." Forsfatteren svarer: "Ja, der er kun en maadelig Drikt;" og tilstaaer med Glæde, at Landet ikke dyrkes saaledes overalt. Om saa var, da maatte vi alle, selv de som misunde Bonden hans formeentlige Rigdomme, allerede være hungrede ihjel og have glemt at opvække enten Uvillie imod, eller Velvillie for denne store Deel af Landets nødvendige Indbyggere. Ogsaa indrømmes derfor, at den danske Bondes Tilstand ikke kan maales efter det enkelte Steds; — det er sandt, der gives Udsættelse, som deels ved den, for Krigen, samlede Velstand, deels ved deres Handel og Prangerie ic. endnu holde Ørene stive. (Man maatte være en slet Patriot, om man ærgrede sig derover) — det er sandt, der gives an-

*) J. Mar (1813), som dog følger efter et godt Føder-Mærke har jeg først i Martii Maaned seet Heste og Køer at græsse paa Wirums nøgne Marker.

dre Egnes Beboere, som have udmærkede Jorder og en betydelig Levning af foregaaende Dages Kraft, til at dyrke dem — ogsaa der staaer Bonden sig vel — og det er vel, baade for Bondens og Statens Skyld. Der gives Egne med store og gode Lørvemoser, som ikke mangle Arbejdere og mere saadant, som gjør, at ikke hele Bondestanden er nedssunken i trykkende Armød; men, hvad der ikke er skeet, det kan desværre skee, og det maae nødvendigens skee, dersom Ulykken ikke ved Guds Bistand og fornuftig Eftertanke forebygges. Landets fattige Bønder, som nærme sig til Undergang, ere vist ikke saa — og et stort Antal af dem, der have solgt deres Gaarde vare sikkerligen i trængende Omstændigheder. Hvor stor Forskjel mon der, i det Hele taget, er paa den her tilsigtede Bye og Hirschholms, tilligemed Cronborgs Amt. Selv en Deel af Fridebørgs Amt er i dyb Armød. Og at den Bønde, som ikke forud eier Rigdom, eller har en betydelig Lørvemose eller nogen anden saadan Indtægtskilde umueligt kan bestaae, det er alt for tydeligt; thi om hans Avling afgang det dobbelte imod ovenanførte, saa vilde det, han kunde sælge, langt fra ikke være tilstrækkeligt, til at udrede Skatter og Afgifter, til Tjenestefolks og Haandværkeres Lønning og til de mangfoldige Fornødenheder, som ere stegne i et langt andet Forhold, end de Vare, han har at sælge. Det sees ogsaa mere end tydeligt nok af Hr. Kammerherre Wedel Jarlsbergs og Hr. Amtsprovst Lütken

udkomne Betragtninger over denne Sag; men er det nu en Sag, som intet Beviis behøver, at Algerdyrkningen er Danmarks ypperste, om ikke eneste visse, Indtægtskilde, saa kræver Troskab imod Konge og Fædreland upaatvivleligt, at hver Mand, som siger Landmandens Tab og Tilintetgjørelse, frimodigen yttre sine Overbeviisninger, hvad enten disse passe til Dagens Tone, eller ikke. Kunns Sandhed bør det os at frembære, uafhængende om de Angreb, som, endog stundom i det uværdigste Sprog, ere at forvente.

"Men," svarer man, "det staaer sig dog vel ikke saa rigtigt med denne Bondes Armød. Kjendsgjerninger bevise jo det Modsatte: Aldrig saa man saadan Yppighed og Overdaad iblandt Bønderfolk, som i de seenerne Aaringer — Silke og Klæder — Guldenspykkes Huer, fine Linflaeder og kostbare Meubler ere ingen Sjældenhed i Bondens Boliger — The og Kaffe bruges næsten af Alle — Brøllupper, Barselgilder og deilige, som koste flere Hundrede eller Tusinde Rigsdaler o. s. m. sees overalt, og Saadant vidner jo tydeligt nok om Landmandens Velstand." Denne Indvending høres daglig; men den veier tilforladelig ikkun saare lidet for hver den, som ikke er vant til at lade sig blænde af Dunster. Er det da et sikkert Beviis for Rigdom, at der leves yppigt og overdaadigt? Intet mindre. Var det saa, da maatte vi tilstaae, at der aldrig havde været større Rigdom i Danmark, end der just nu er. Nei, det gamle paradoxe

jydske Ordsprog lyder tilforladelig ikke, naar det siger: Rige Folk have godt Guds; men de Fattige have Penge i Lommen. Ved Yppighed og Overdaad søger man at have Skinnet af Rigdom; medens den virkelig Velhavende, som fører et tarveligt Liv, synes fattig og uformuende. Yppighed og Overdaad ere et sikkert Beviis paa Sædernes Forsald; men ikke paa en tilfredsøende Rigdom; Ingen, som har Kundskab om Menneſket og Verden, nægter ſaadant i Almindelighed — og Erfaring ſtafſteſter det om vor Bonde i Særdeleſhed. Selv den fattige Mand, ſom borer ſin Udfæd, ſom ikke eier en hæl Vogn, ſom intet Dag har over Hovedet, og ſælger det ene Stykke efter det andet, ſiger os dog, at han ikke kan andet end følge ſine Naboers Exempel. Vil man leve mellem Andre, hedder det, ſaa maae man og leve med dem. Saadan Magt har Møden over det ſyndige Menneſke. Og — hvad Brølluperne i Beſynderlighed angaae; ſaa er det endnu en falſk Speculation, ſom friſter Mangfoldige. Det er nemlig Skik og Brug, at Gjeſterne give Brudegaver. Formedelt diſſe haaber man at afholde Udgiſterne; ja! endog at gjøre ſig en ikke ubetydelig lille Fordeel, hvorfor juſt de fattigſte Bønderfolk ofte anſtille de uforholdsmæssig koſtbareſte Brølluper. Alt Beregningen ofte, endog ſom ofteſt ſlaaer feil, det er viſt nok; men et gyldigt Beviis for Rigdom er her tilforladelig ikke.

”Dog — den mere velhavende Bonde —
 ”den ſom har Tørvemøſer i Overflødighed, eller

” Skov at tage til, saavel som den, der handler
 ” og prauger, tilstaaer jo selv, at han oplægger
 ” flere Penge nu, end før Krigen — og man
 ” maae dog troe Manden paa sit Ord.“ Ogsaa
 denne er en saare almindelig Indvending; men
 den gjelder igjen ikke meget; thi om den rige
 Bonde, der før Krigen kunde oplægge 100 Specier
 eller andre Penge af lige Værdie, nu oplæg-
 ger 200 Rigsbankdaler R. B., eller, som han
 kalder dem: 1200 Rdlr. D. C., saa maae det
 vist forekomme ham, at han staaer sig meget
 bedre, end før, skjøndt han for sine 200 Rbdlr.
 neppe kan kjøbe 6 à 8 Specier*) — og dersom
 han endog fristet af de tilsyneladende høie Priser for-
 skærer sin Mose eller hugger sin Skov til Upligt,
 og derved kommer saa vidt, at han nu kan oplægge
 3000 Rdlr. eller 500 Rbdlr. aarlig, og saaledes
 har et Overskud af omtrent 100 Specier; saa er det
 ikke underligt, om den eenfoldige Bonde, som staaer
 Examen for en klogere Examinator, tilstaaer, at
 hans Rigdom nu er langt større, end fordum, end-
 skjøndt der for den mere oplyste Mand ikke hører
 meget til at indsee, hvor stærkt sli en Landmand,
 der udtømmer sin Rigdomsskilde, haster til Armod.

Det synes altsaa uimodsigeligt, at Bonden
 i Almindelighed vandrer imod sin Undergang, og
 at den fattige Bonde i Særdeleshed, naar han
 ingen anden Indtægtskilde har, er nær ved ikke
 mere at kunne frelles.

*) Beregningen gjort i Begyndelsen af 1813, da vor
 Kurs var allerfættest.

Men det nytter lidet at bekjendtgjøre sørge-
lige Sandheder, uden tillige at angive, hvorledes
der kan raades. Gud paa den Nød, som forarsa-
ger Befymringen. Forfatteren kommer derfor
ogsaa til dette Stykke, og kan umueligt andet,
end ifstemme med Hr. Amts-Provst Lütken, at
Kartoffeldyrkningens Udvidelse vilde kraftigen hjel-
pe til Landmandens Conservation og Statens
Frelse fra at lide under Hungerens skrækkelige
Følger.

Hvad Hans Høierhørdighed om denne Sag
har fremført, er saa rigtigt og ved saa megen
Erfaring stadfæstet, at det ikke for Alvor kan
modsiges af nogen sandhedskjerlig og vel underret-
tet Mand. En vel dyrket Kartoffelager frembrin-
ger i det ringeste dobbelt saamegen Menneskesøde,
som en Sædeager, og leverer en langt ypperligere
Afgrøde af Straasæd næste Aar, end man efter
nogen af de andre bekjendte Sædearter kunde for-
vente — og at Kartofflerne ikke alene kunne ved-
ligeholde Menneskets Liv (som dog vel allerede
var vigtigt), men ogsaa dets fulde Kraft; det
kan ikkun nægtes af den, som samler alle sine
Kundskaber af sine egne Meninger.

Isländerne, et Folk, der nogenlunde har
Clima tilfældes med os, leve, som bekjendt, for
en stor, om ikke for største Deelen, af Kartoffler,
og ere dog stærke og kraftfulde Mennesker. Men
ville vi endog have Exemplet fra Danmark, saa
behøver man ikke at beraabe sig paa de mange Fat-
tige her i Landet, som fortære en stor Deel Kar-

tosler og dog besinde sig vel, da man kan anføre Exemplet af de franske Hugonotter, som leve i Fridericia. Iblandt disse gaves der for flere Aars siden hele Familier af 7 til 10 Mennesker, som, efter troværdige Vidnesbyrd, ikke brugte mere end een à to Lønder Rug aarlig til Brød, og forresten erstattede Mangelen af dette med Kartofler. Ualmindelig bekjendt var det om de Glesse af dem, at de spiste mangfoldige Kartofler, og ikke formaaede at skaffe sig mange stærkere Næringsmidler, og desuagtet vare de slittige og kraftfulde Arbeidere, hvilke bragte Livet ligesaa høit, som de, der foragtede Kartoffelsøden.

At indskrænke Brugen af Brændevin, som Hr. Amts-Prøvsten foreslaaer, vilde vist nok ogsaa være et Bidrag til Statens og Bondens Conservation; men sligt naaes neppe paa den foreslagne Maade. Efter Forfatterens Overbeviisning maatte der i denne, som flere Henseender, ikkun virkes formedelsf Religionen til Sædelighedens Forbedring. Jo mere Evang — jo flattere Moralitet — og jo flattere Moralitet — jo sikrere Undergang. Fremdeles: jo flere af Statens Næringsveie der skulle drives af Regjeringen, jo flere Opsynsmænd skulle der lønnes; desto større blive altsaa Udgifterne, og med disse naturligtvis Landets Armod; ja! des flere Anledninger ere der, som friste den Samvittighedsløse til at bedrage Regjeringen, til at berige sig paa det Heles Bekostning, og saaledes at fremskynde Rigets Undergang.

Desto rigtigere vilde det derimod være, at alle Vedkommende gjorde Landets milde og vel-tænkende Regjering opmærksomme paa, at Agerdyrkningen er Danmarks eneste Guldgrube — at selv de, som af den høieste Nødvendighed i Krigens Dage bære Sværdet i den ene Haand, dog burde arbejde paa Marken og i Gaarden med den anden, saa ofte og saa længe muligt — og at Enhver, som Militair-Tjenesten kunde afgive til Jordens Dyrkning, ikke allene var en Besparelse for Stats-Kassen; men ogsaa vilde forøge Agerdyrknings-Productet og Folkemængden. Ligesaa vigtigt og maaskee endnu vigtigere vilde det være, at gjøre fornuftige og vel overtænkte Forslag til at forandre Natural-Præstationerne og især Kjørsfelerne m. v. til Penge. Naar man betænker, hvad der jo er bitterligt om hele Byer og Sogne, at Bonden ofte kjøber sine Leberancer, fordi han ikke eier dem selv, betaler dem dobbelt saa dyrt, som han venter dem godtgjorte, giver 1 Mars Credit, og saa kjører fra 1 til 15 Miil hen og ligesaa langt tilbage, for at lade dem komme til deres Bestemmelse — at han ofte maae kjøre med nogle saa Skjepper Sæd, eller Bundter Fougage, og endda holde længe paa Afleveringsstedet; — naar man veed, at hele Byers eller Sognes Beboere undertiden have kjørt 2 à 3 Miil til Skoven, have holdt hele Dagen og ventet forgjeves efter Læs — have kjørt tomhændede hjem og Dagen derefter gjort Reisen om igjen — for at flåbe Brænde til Hovedstaden eller andenstedshen;

og naar man kjenner alle de utallige Misbrug, der ideligen gjøres af de saa kaldede Kongereiser og andre Natural-Arbeider, som ingen Opsigt er istand til at forebygge, saa behøver man til forladelig ikke at være Regnemester, for at indsee Tabet af utallige physiske Kræfter, som undrages Agerdyrknings-Arbeidet. Hestenes og Vognens Kraft tilligemed Kjæresvendenes Virksomhed, det Foder, som bruges mere eller spildes paa Reisen. — den Gjødning, som undrages Avlingen, Kudskenes dyrere Fortæring ude end hjemme, og frem for Alt deres sædelige Fordærvelse ved hyppige Reiser. — alt dette og meget mere er tabt — tabt for Agerdyrkningen og tabt for Staten. — og denne kan aldeles intet Vederlag erholde for de physiske Kræfter, den taber. Bonden, som enkelt Mand betragtet, kunde endda godtgjøres sit Tab; men det Hele kan ingen Erstatning gives af nogen dødelig Skabning — Milioner spildte Kræfter, ere ligesaa mange Millioner Tab for det Rige, der spilder dem. — og dersom Agerdyrkeren nu, som Privat-Mand, enten ingen Godtgjørelse faaer, eller venter i flere Aar efter en saare ringe Betaling, som, under synkende Cours-Forhold, omsider er nær ved at staae al pari med 0; saa kan jo hver den, som blot regner de 4 Specier efter Cramer, let beregne, at formindsket Kraft til hans Agers Dykning, Afkastet af Arbeidshænder, forhøiet Dag-løn til gamle udlevede Arbeidere, Mindre at sælge, fordi han avler Mindre, og leverer Mere,

større Udgifter til Heste og Vogne, fordi han bruger dem oftere, og flere Skatter, fordi Krigsen fordrer disse, ikke kan erstattes ved de forhøiede Nominal-Priser, isald han har noget at sælge; men at han hvert Aar skal gaae tilbage — og tilsidst, naar Armøden først begynder, løbe med stærke Skridt lige til Fattigkassen, som ei heller kan være uundtømmelig. Til Exempel paa, hvor dybt selv den ulærde Bønde føler sit Tab, besynderlig ved Kjørselerne, skal Forfatteren blot anføre dette, at flere Bønder i Odsherred, efter paalidelige Mænds Forsikring, have tilbudet sig, at bortskjenke hele deres betydelige Sæde-Leverance til den, der uden videre Betaling vilde transportere samme til Bestemmelsesstedet. Hvilken Fortjeneste af Staten maatte det da ikke være, om Noget vilde fremkomme med et grundigt Forslag til Natural-Præstationernes Forandring til Penge, for hvilke Varene kunde kjøbes og Befordringen leies! — hvor mange fysiske Kræfter vilde ikke reent ud spares! hvor mange vilde ikke bruges sparsonnere! hvad vilde ikke Danmark producere mere! hvilket Bidrag vilde det ikke være, til at frelse Bønden, og med ham Staten, fra den øiensynligste Undergang!

Dog, det bør villigen tilstaaes, at hermed var endnu ikke Alt, end ikke det væsentligste gjort. Langt vigtigere er det, at Folkets Sædelighed fremmes, at Arbeidsomhed befordres, at Husbondens Rettigheder kraftigen understøttes o. s. m.; men Forfatteren maatte langt overstride

det Maal, han foresatte sig, dersom han over disse Poster vilde skrive med Udsørlighed. Han maatte da vise, hvor umueligt det er at vente Sædelighed der, hvor Religionen og dens Øvelser ikke ansees for det allervigtigste, for hvilket alt Andet maae vige, og hvor umueligt et Folks Velstand kan bestaae eller igjen ophjelpes uden Sædelighed. Han maatte da vise, hvor nødvendigt det er, at Staten forebygger, saa vidt det staaer i dens Magt, enhver Art af Dovenskab og Lediggang — han maatte da gjentage meget af det, Hr. Pastor Palludan har sagt om den Narvaagenhed, med hvilken ethvert Steds Politie burde vaage over Lovenes Efterlevelse ic. ic. Med eet Ord: han maatte skrive en heel Bog, hvortil han savner den nødvendige Tid, naar han nogenlunde skal afvarte de Pligter, som ere ham paalagte, og som dagligen forøges. Han vil derfor, hvad han bør, overlade til Andre, som have mere Otium og mueligt større Duellighed, at udføre saadant, og nøies med at have gjort, hvad han kunde, for at vise Røden, førend Undergangen er der i fuldeste Maade, og ingen menneskelig Haand kan afværge den.

April 1814.

F . . . h.

Anm. En Indvending er, muligt tilligemed mange flere, glemt i det Foregaaende, denne: "at dog mange Vender under Krigen have betalt deres Prioritet," hvortil maae svares: Ei heller dette er et Bevis for Bondens tiltagende Velstand. Det var et Slags Lykke, som den ødelagte Kurs tilførte adskillige Debitorer, der vidste at benytte Øjeblikket, til at betale 1000 Rigsdaalers Gjæld med ligesaa mange Stillinger i rede Sølv.

Kan Algerdyrkningen føde sin
Mand?

Kan den føde ham rigeligen
og
under hvilke Omstændigheder?

Forfatteren af nærværende Stykke har i det foregaaende viist, hvad de Herrer Kammerherre Wedel Jarlsberg og Amts-Propst Lütken ligeledes have viist, at Algerdyrkningen, saadan som den er, og under dens Vilkaar i de sidst hendirundne Aar, ikkuns slet har fødet en stor Deel af Landets Bønder — og dog vil han aldeles ikke dermed have sagt, at den ei kunde føde dem — eller endog føde dem rigeligen.

Vel istemmer han ikke, hvad der saa ofte er sagt, at Landmanden har Alting saa godt som for Intet, at denne avler næsten Alt hvad han behøver, og trænger ikke til at kjøbe Stort andensheds fra. Dersom vi skulde troe de Herrer, som allerheftigst have forsvaret disse Yttringer, paa deres Gjerninger; saa maatte vi meget mere troe, at Algerdyrkningen var den sikreste Wei til en fuldkommen Undergang.

Naar de en Tidlang have misundt Landmanden hans gyldne Aar, og jamret over de ublue Priser, med hvilke han lader sig betale, vel ogsaa ve moret sig over, at Pøbelen i Stæderne driller og udskjelder ham dygtigt,

After hans Tørvelæs paa Gaderne eller maaskee overfalder ham med Stokkeprygl; saa skeer det da gjerne tilsidst, at de selv kjøbe sig en Landeiendom, som de drive i nogle saa Aar — og

bernæst, naar de faae efterseet deres Regnskaber, eller søle at Pungen er tom — af al Magt stræbe at sælge igjen, og det endskjøndt de fuldkommen have holdt Priis med andre Bønder. Men — hvad skulle vi nu da dømme? Er Agerdyrkningen en Guldmine, riig paa gedigent Guld, som kun behøver at samles og gjemmes? — eller er den saa fattig en Mine, at det slet ikke lønner Umagen at bearbejde den? — Ingen af Delene. Sandheden ligger her, som altid, imellem begge Yderlighederne. Agerdyrkeren finder ikke sit Brød i Søvn, og høster ikke lettelig Rigdom; men han arbejder ikke heller forgjeves, naar han, udrustet med tilbørlige Midler, anvender stadig Flid, i Troe til Guds Betsignelse, ved sine Jdrætter.

Forfatteren modtog i Aaret 1802 en yderst maadelig Jordlod paa Circa 32 Edr. Land (hvoraf de 6 Edr. vare flette Moser), hvilken for det meste i 40 Aar havde været bortforpagtet til Folk, der sjelden eller aldrig havde gjødsket den. Havre var den eneste Sæd, som de fleste dyrkede, og denne var omfider saa slet, at den i tørre Sommer neppes gav Udsæden tilbage. Et nyt Embeds Tiltrædelse forbad ham at anvende megen Tid og Flid paa Agerdyrkningen. Det betydelige Udlæg, som krævedes til at sætte en saadan Jordlod istand, afkræftede ham, og de bedre Tider gjorde det ikke aldeles nødvendigt for ham, at regne paa Indtægt af Jordlodden. Han dyrkede derfor ikke kun aarlig nogle faa Tønder Land, og græssede

paa det Øvrige nogle faa Kreature. Dyrkningen af hiine Stykker, og Hvilen for de øvrige, frembragte nogen Forbedring — den udbrudte Krig viiste ham en Udfigt, der fordrede at han ikke gav Slip paa de størst muelige Indtægter af Jordlodden. Hans større Bekjendtskab til Embedsforretningerne tillod ham nu og at anvende nogen, skjøndt ikke den fulde, Opmærksomhed paa Aflsbruget — og nu begyndte han i Aaret 1808, for Alvor, at tage fat paa sin Jordlods Dyrkning. Han indeeelte de 26 Edr. Agerland i 2de Hoved-Afdelinger. Den Ene, som bestaaer af lutter let og sandig Jord, udgjør 10 Edr. Land — den Anden, som vel ogsaa bestaaer af let Jord, men dog har lidt mere Muld blandet derimellem, udgjør 16 Edr. Land. Enhver Hoved-Afdeling deelttes igjen i 4 Numere. Da Indhegninger og Weie borttage noget af Arealen, saa er hvert af Numerne paa den flattere Deel ikkuns knap maalt $2\frac{1}{2}$ Ed. Land — og hvert af Numerne paa den bedre Deel, ligeledes knap maalt, 4 Edr. Land. For de sidste bedre Numere bestemte han følgende Rotation: 1ste Aar gjødede Brakfrugter, nemlig halv Kartøfler og halv Staldforings-Urter — det 2det Aar: Byg eller Rug, efter Jordens Bessaffenhed (thi selv de 2de af disse bedre Numere ere saa sandige, at de ikke med Fordeel kunne bære Byg), det 3die Aar Kløver — og det 4de igjen Rug eller Byg, efter Agerens Bessaffenhed.

For den flettere Hovedafdelings 4 Numere torde han ikke bestemme nogen vis Rotation; men maatte lade det komme an paa, hvad Gjødning der kunde blive tilovers til et halvt eller heelt Nummer, hvori han da agtede at faae Havre, Rug, Boghvede, efter Omstændighederne.

Rotationen, som var bestemt for de bedre Numere, fulgtes troeligen, dog saaledes, at der aldrig saaledes høiere end 3 Edr. Byg — Resten af Numeret besaaedes med Havre. Der høstedes idelig en god Afgrøde, som, i Forhold til Aarets almindelige Frugtbarhed, blev aarlig rigere og rigere, i det Staldforings Gjødningen mere og mere forbedrede Jorden. Ikke heller bør det forties, at der blev kjøbt adskillige smaa Møddinger, som og førtes paa Algeren; men da en betydelig Hauge aldrig savnede nødvendig Gjødning, kan det som kjøbtes ikke komme i Anslag for høiere, end maaskee $\frac{1}{2}$ Deel. For 1809 er ingen nsiagtig Bog holdt over det Indavlede, som tilforn var saa lidet, at det ikke kunde komme i Betragtning, til at dække Udgiøterne. Siden 1809 er derimod holdt Bog, hvoraf Forfatteren hidsætter følgende Efterretninger, som kunne tjene til at oplyse, hvorvidt Algerbruget lover at føde sin Mand.

1809 er avlet 35 Edr. Byg, 2 Edr. 5 Skpr. Erter, 330 Edr. Kartøfler, Rug 50 Edr., Havre 64 Edr., circa 11000 Potter Melf. De øvrige mindre Indtægter af Kalve, Grise, Lam ic. spe

cificeres ikke; men der tilføies blot, at Nölingen gav et Overskud af 500 Rdlr. D. C. Aar 1810 er der avlet 32 Edr. Byg, 222 Edr. Kartofler, 34 Edr. Rug, Havre 60 Edr., Mælk 8000 Potter. Nölingen gav intet Overskud; men en Underballance af circa 600 Rdlr. D. C., som dog ikke allene var grundet i Aarets ringere Frugtbarhed; men og deri, at adskillige Nölsredskaber o. d. l. samme Aar bleve anskaffede.

1811 er avlet 46 Edr. Byg, 260 Edr. Kartofler, $18\frac{1}{2}$ Ed. Rug, Havre 31 Edr., Mælk circa 9000 Potter. Nölingen givet et Overskud af omtrent 400 Rdlr. D. C. Aar 1812 blev avlet 30 Edr. Byg, 150 Edr. Kartofler, $37\frac{1}{2}$ Ed. Rug, 71 Edr. Havre, 9500 Potter Mælk. Nölingen gav et Overskud af circa 800 Rdlr. R. W. Dette større Overskud grundede sig ikke allene i de høiere Nominalpriser, som i den Tid, da Productionen af Aaret 1812 ansloges til Penge, nemlig i Aaret 1813, vare stegne saare høit; men ogsaa deri, at en Deel Halm, som havde tilovers, solgtes, og at nogen Rapsæd, som var saæt, o. m. d. gav noget Udbytte. I Aaret 1813 er der avlet 43 Edr. Byg, 2Ertter 5 Edr. 4 Skpr., Kartofler 151 Edr., Røverfrøe, som Nölingen ei selv brugte, 6 Lpd., Rug 26 Edr., Havre 51 Edr., Mælk circa 10000 Potter. Bemeldte Aars Regnskab er endnu ikke sluttet, hvorfor Ballancen ikke kan angives; men da der allene af Langhalm, som var overflødiger,

end i noget af de foregaaende Aar, er solgt til Gaardens Stuehuus og til Andre for circa 400 Rigsbankdaler, foruden det, som Nolsgaard selv har beholdt, saa forudsees, at der vil blive et ikke ubetydeligt Overskud af Indtægter imod Udgifter.

1ste Anmærkn. For ikke at misforstaaes i Henseende til den ved ethvert Aar anførte Over- eller Underballance bør Forfatteren erindre, at Intet, som bruges af Nolsgaard, er ført enten til Indtægt eller Udgift i Pengeregnskabet — saa at det Hæe, den Halm, Havre ic., som er ablet og fortæret paa Gaarden, hverken er regnet som Indtægt eller Udgift; — derimod er alt det, som Huusholdningen har brugt, beregnet Nolsgaard til Indtægt og denne igjen belastet for Nolsfolkernes Kosti ic. Har f. Ex. Gaarden ablet 35 Eder Rug, hvoraf de 5 ere saaede eller fortærede af Sviin og de 30 brugte til Brød; saa ere de første ikke anslaaede til Penge; derimod ere de sidste beregnede til Indtægt efter Middelspris og Klostet af Svinene, som Huusholdningen brugte, ligeledes paa samme Maade beregnet; — og endelig er for enhver Karl eller Pige, som bruges til Gaardens Drikt beregnet Kospenge, som er ført Nelingen til Udgift.

2den Anm. Angaaende den flettere Hovedafdeling af Lodden, bør erindres, at den sig forsgende Rødding tillod Tid efter anden, at gjøde Mere og Mere; saa at denne Afdelings 4 Numere nu endelig og have faaet en nogenlunde

fast Rotation, der agtes omtrent saaledes udført; 1ste Aar Boghvede til Staldforing, gjødet; 2det Aar Kartofler; 3die Aar Havre i en Deel, og Rug i det Øvrige; 4de Aar Græs. Saaledes ere bemeldte 4 flettere Numere allerede for en Deel dyrkede — dog med den Undtagelse, at naar Gjødningen ei har kunnet række saa langt, har desmere ligget til Græs. For Fremtiden tør derimod haabes, at Gjødningen ei vil mangle, især efterdi de bedre Numere, naar det gjøres fornødent, kunne nøies med en, saare tynd Overgjødning.

3die Anm. Da Forfatteren i Aar er kommen i Besiddelse af et nyt Stykke, til Aaret 1809, udpiint Jord, paa 6 Eder. Land; saa har han, for ei at forstyrre sin hele Plan, besluttet, for det første at lade et Numer af de bedre ligge med 2det Aars Klover, og et af de flettere med 2det Aars Græs, hvoraf følger, at Rotationen bliver den samme som den var, blot at det 4de og 5te Aar bliver Hæ eller Græsningsaar, hvilket hermed forelsbigen anmærkes, i den Hensigt, herefter at kunne meddele Efterretning om, hvorvidt denne Forandring svarer til Ønsket, saa godt, som den først antagne Rotation har svaret dertil.

4de Anm. At Aaret 1809 var et udmærket frugtbart Aar og fornehmelig frembragte overordentlig megen Rug, det er noksom bekjendt. Ligesaasaa vel veed man at 1813 frembragte uhyre megen Foring; men meget mindre Rug i Skjeppen.

5te Anm. Her faaes i en velgjødet og vel-
dyrket Ager aldrig høiere end 1 Td. Byg, eller
Havre paa 14,000 □ Al. og aldrig mere end 7
Skpr. Rug paa det samme Areal, — hvilket Er-
faringen har viist at være fuldkommen tilstrækkeligt.

Af Foranstaaende er det tydeligt nok, at
Agerbruget kan affaste Fordeel og at det kunde
vorde en udmærket Rigdomskilde saavel for Sta-
ten, som for den enkelte Mand; men det vil og-
saa lettelig af det Anførte kunde udledes, under
hvilke Betingelser Avelingen kan føde sin Mand og
føde ham rigeligen.

1ste Betingelse er da, at han har Jord nok,
i Forhold til sin Familie og Stilling i Livet. At
en liden Bondefamilie kunde have levet godt af
det, som ovenomskrevne 32 Tdr. Land have pro-
duceret siden 1809, det er viist nok; thi Avelsfol-
kene ere derfor kostede og lønnede, Skatterne,
saavidt de svares af privilegeret Jord, ere deraf
udredede, og Overskuddet vilde have været til-
strækkeligt til de flere Skatters, saavelsom og til
Renters Svarelse; men ligesaa klart er det, at
en stor Bondefamilie, med mange smaa Børn eller
Aftægtsfolk, ikkun kummerligen skulde have slaaet
sig igjennem, hvilket dog maaskee endnu kunde
antages, efterdi Bonden, som selv allevegne er
med, kan, naar han isvrigt er hvad han bør være,
frembringe Mere i reent Fordeel, end den, der
har Embede eller deslige foruden sin Aveling at
passe. Men tydeligt nok er det ogsaa, at ingen

Familie over Bondestanden kunde have levet af det, som hine 32 Edr. Land have afgivet. I en saadan Familie gives der altid Rogle, der kunne betragtes som tærende Medlemmer og som altsaa skulle leve af Overskuddet. Selv den tarveligste Gæde vilde kræve et større — og — kommer nu hertil, at slig en Familie skal anskaffe sig kostbarere Klæder og leve i Selskab med Andre, som spise og drikke det, der er kostbarere, end Bondens Gæde; saa er det klart nok, at et langt større Overskud endnu ikke vilde forflaae. En Bondegaard paa 70 til 80 Edr. Land af saa flet Bonitet, som de anførte 32 Edr. Land, skulde endnu ved en ligende Dyrkning, ikkuns give et tarveligt Udkomme til en liden Familie over Bondestanden og være aldeles utilstrækkelig til at ernære en stor Familie i saadan Stilling; man kan derfor næsten ikke noksom advare de unge Mennesker af de høiere Klasser imod den Beslutning, de saa ofte tage: at købe eller forpagte en lille Land-Ejendom, hvoraf de vilde leve. Er den liden, saa flaaer deres Forventning vist i Almindelighed fejl.

2den Betingelse, om Avlingen skal føde sin Mand, og føde ham rigeligen, er denne, at han har et Bond imellem Hænderne, som er tilstrækkelig, til at drive Jorden med Kraft. Hvor ikkuns lidet anvendes paa Nolsdriften, der skjenker denne kuns et lidet Udbytte, eller rettere sagt: Intet. Har man maadelige Heste og Nolsredskaber, uduelige Plovmand, dertil en mager Jord

og liden Gjødning — saa arbeider man sig ickens dybere og dybere i Armod — og jo mere man dyrker, desto hastigere kommer Undergangen. To eller 3 Fuld Afgrøde af den saae Sæd betaler neppe Dyrknings- og Omkostningerne, giver lidet Foder og liden Gjødning; — det næste Aars Afgrøde vorder, under Omstændigheder, som iøvrigt ere de samme, slettere o. s. f. Har man derimod kraftfulde Heste, gode Volskredskaber, due- lige Plovmænd og kan gjøde tilstrækkeligt, da tør man, naar Gud velsigner Aaret, vente 8, 10, 12 og flere Fuld, eller rigtigere bestemt: 8, 10, 12 eller flere Tønder Sæd paa 14,000 □ Alen — da kan Besætningen fødes godt og forøges — da kan Røddingen aarlig vorde større — og det følgende Aars Afgrøde overgaae det Foregaaendes. Da bliver der et Overskud, som kan bidrage til de tærende Lemmers Underholdning eller oplægges for de kommende Dage. Det gaaer med Avling, som med Handel: Den fattige Handelsmand, som med Rød og neppe borger nogle saa Vare, for at høre dem ud igjen, kan ickens vanskeligt erhverve sig det tørre Brød, medens den, som anlægger en stor Capital i sin Handel, erhverver sig en betydelig Rigdom.

Vi tænke os blot en Bonde, som den i foregaaende Stykke omhandlede. Saasnart han naaer Høsten, maae han strax hente nogle Meeg ind fra Marken for at tørres, paa det han af sit Eget kan tage Brød, Gryn &c. Han har

nu allerede maattet kjøbe i 3 à 4 Maanedes. Er Brødtrangen tilfredsstillt, da tørster han, til at saae. Fordi han avler kun Lidet paa hver Ende Land, besaaer han desto flere — og der medgaaer meget af det indavlede Quantum. Nu maae han tænke paa sine Creditorer. Han seer intet Raad, uden han skal sælge. I denne sørgelige Forlægenhed griber han til at sælge Høe, Halm, Sæd ic., endskiøndt han nødvendig maae forudsee, at der igjen skal kjøbes — Creaturene sultsødes paa Markerne, indtil flere Dages Sne reent tildækker Jorden — Gjødningen tabes hist og her, uden at komme i Møddingen — Hestene tabe deres Kræfter — Køerne sætte af paa Hulb og Melf. Vinterfoderet er magert og knapt — Møddingen bliver tør og liden — Nu nærmer sig Foraaret — Foderet er allerede fortæret — den magre Hest taber sine sidste Kræfter, medens den søger sin Føde paa de nøgne Agre — det gaaer Køerne ikke bedre — Græsset ødelægges for hele Sommeren — der er ingen Magt til at pløie tilbørlig dybt — Sædekornet mangler — hvad der blev solgt for en lavere Priis i Efteraaret, det borges nu for en langt høiere — og — kan man ikke borge, saa sælger man da et Stykke Jord — eller besaaer det til halvt med Andre, hvorved atter er Tab — Avlsredskaberne ere forslidte — man har ikke Ene til at anskaffe nye — en uerfaren Dreng holder paa den Plov, som Huusfaderen ikke selv fører; thi man kan hverken koste

eller lænne den duelige Karl — meget overføres — en stor Mængde Sæd udsæes; men Afgrøden svarer til Algerens flette Tilstand og den maa- delige Pløining. Tilforladelig — lig en Bonde maatte være den dueligste, ordentligste og flittigste Algerdyrker — han skulde dog vist aldrig komme videre; men tvertimod gaae tilgrunde, især naar Krigen, eller saadanne Tilfælde kræve noget over- ordentligt af ham. — Altsaa — Penge bør Algerdyrkeren have imellem Hænderne. Hvor- mange? det er umuligt at bestemme; thi det kommer an paa Avlingens Størrelse, Jordens Bonitet, den Tilstand, hvori denne modtages, Pengenes Værd o. m. m. Saameget kan dog Forfatteren tilføie til Oplysning: I Marts 1809 vare Udgivterne ved de ommeldte 32 Ldr. Lands Dyrkning 2200 Rdlr. d. E.; 1810, 4100 Rdlr. d. E.; 1811, 5150 Rdlr. d. E.; 1812, 12000 Rdlr. d. E. Regner man nu, at til et halvt Mars Udgifter be- veedes som Forskud, saa indsees, at 1000 Rdlr. gode Penge i Forstningen og 6000 Rdlr. flette Penge i Sidstningen have været nødvendige, som cirkulerende Fond.

Men — hørte des vil man da tænke paa at drive sin Avling med Fordeel, naar man kjøber sig en Eiendom, laaner det meste af Kjøbesummen — og har Intet i den ene og Intet i den anden Haand. Nei — vil jeg have Renter af min Gaard, saa maae jeg have en Capital at laane den. Og sandelig — den er ingen bedragerisk

Creditor, naar jeg kunſ ikke ſelv giver den Anledning til at bedrage mig.

En 3die Betingeſſe er denne, at man ikke bliver kjed af at anvende noget paa ſin Nøling. Det ſkeer ikke ſjeldent, at rige Folk tage fat paa Nølsdriften med en Driøtighed og Kraft, ſom ſynes at love et ſtort Udbytte. Det er en Flyveluſt, ſom henriver dem — eller det er Haab om betydelige Fordele, ſom ſtaacr dem for Dine. Men — hvad ſkeer! — der møde atskillige Fortredeligheder — diſſe kunne umuligt undgaaes — og det ſorte Regnſkab viſer, at man i 3, 4 eller flere Aar har tabt iſtedet for at vinde. Da forsvinder Luſten, og manønſker nu Intet mere, end at løſes fra en Byrde, ſom ſynes at ſpaae Intet andet, end Krænkelfe, Pengespilde og Udgifter. Man betænker ikke, at ethvert Foretagende har ſine Fortredeligheder, at enhver Capital, ſom anvendes, maae bruges, førend den kan afgive ſit Udbytte, og at ikke enhver Anvendelſe ligesnart affaſter Fordeel. Et Huus, hvorpaa der bygges i 4 Aar, bringer ikke ſin Eier Indtægt ſaa haſtigt, ſom det, der bliver færdigt i et par Maaneder; men rimeligviis vil det første dog betale ſig bedre, end det ſidſte. Agerbruget fordrer i flere Aar, der ſom det ikke ved Modtagelſen er i god Stand, betydelige Udgifter. Der ſkal anſkaffes Heſte og Køer, Nølsredſkaber o. d. l. — der ſkal tilveiebringes Gjødning — og Jorden forbedres — der ſkal maaſkee endog ryddes, hegnes, bygges.

10. Et enkelt Numers Forbedring kan umuligt afholde alle slige Udgifter — Hele Marken maae gennemgaaes, førend et betydeligt Udbytte kan ventes. — Maaskee Jorden er saa slet, eller i mange Aar saa mishandlet, at den rigtige Fordeel først fremkommer i 2den Rotation. Men — saa udfordres der jo da vel 6, 8 eller flere Aar, førend slig en Landeiendom betaler tilbage paa den Capital, man laaner den. Vil, eller kan man ikke oppebie saadan en Termin, saa skal man ikke give sig af med Avling, i det mindste ei med en Avling af den Natur. Men vil og kan man tøve indtil Tiden kommer, saa vil det slet ikke kunne ansees for en tom Speculation, at betroee sin Capital til en Avlsgaard. Forfatteren kjender en Familie over Bondestanden, som i de bedre Tider eiede en Capital, der var for liden, til at leve af. Den kjøbte sig en Landeiendom paa noget mindre, end 100 Edr. Land, af middelmaadig Bonitet, og tilsatte aarlig en Deel af sin Capital i flere Aar; men nu derimod lever den af Gaardens Production.

En 4de Betingelse er denne, at Eieren maae forene Lyst og Kundskab med hinanden og have Tid, til selv at ofre Agerbruget sin Opmærksomhed. At her ikke tales om de Proprietairer, som bortforpagte deres Gaarde, eller om de Landmænd, som ere i Besiddelse af Eiendomme, der med Rette kaldes store, i Forhold til deres Familie og borgerlige Stilling, det behøver neppe en

gang at erindres — de Første ere jo flertal ikke Agerdyrkere — (deres Forpagtere ere det) og de Sidste ere saameget, at en saare liden Indtægt, af hver Ed. Land, lettelig er nok, for at ernære dem rigeligen; men her tales om Saadanne, som drive en Gaard, der kun ved god Drikt kan give dem et passende eller rundeligt Udkomme. Dersom Disse selv mangle Lyst eller Kundskab, eller Tid, til at passe deres Aalsdrift, saa er det kun alt for vist, at der kommer Lidet eller Intet ud deraf til deres Fordeel. Være ogsaa Tjenestefolkene altid saa tro, og flittige som det burde dem at være, saa veed man dog tilforladelig, at de bedste iblandt dem intet Skridt vove uden for Stik og Brug, eller, om der og skulde findes En iblandt dem, som vilde vove det for sig selv, saa skulde han dog neppe vove det for sin Husbonde. Denne maane altsaa selv være høs, selv anordne hvad der bør gøres, og paasee, at hans Villie vorder opfyldt. Intet Huus, der være nok saa lidet, styres godt uden et Hoved — langt mindre en Gaards Drikt, som fordrer et vidtomfattende Overblik og udmærkede Kundskaber, dersom intet Hjul i Maskinen skal staa stille og bringe det Hele i Vorden. Kunde man ikke med fuld Ret gjøre sig en Slutning; saa vilde Erfaring dog ikke tilslade os, at tvivle om den anførte Sætnings Rigtighed. Hvad Fordeel have vel de fleste Herrer Kjøbenhavnere af deres Abling, naar den er overgivet til Folkenes Bestyrelse? Deres egen Til-

staaelse vidner noksom, at Fornøielsen kommer dem dyrt at staae.

Den 5te Betingelse, om Avelsbruget skal føde sin Mand og føde ham rundeligen, er denne: Man bør ikke være ligegyldig i Henseende til de nyere Tiders Forbedring i Dyrkningsmaaden, og især bestræbe sig for at indføre Staldforing og Brakfrugters Dyrkning. Vel skal Forfatteren ikke nægte, at adskillige Herre- og Høndergaarde ved at dyrke efter gammel Skik og Brug, ernære deres Eiere og det ofte rigeligen; men — saa er og Tilfældet det ovennævnte, at slige Eiere ere i Besiddelse af saa megen Jord, at de kunne nøies med en ringere Fordeel, end den, de vare istand til at udbringe, og om Saa-danne tales jo ikke her, endstjændt selv Disse ikke burde forkaste en rigere Afgrøde, fordi de desuden have nok; thi vi finde altid Mogle, imod hvilke vi kunne gjøre va; men — som sagt: Talen er kun om dem, der, allene ved en god Drift, kunne have et rigeligt Udkomme af deres Landeiendom. Men — hvorledes kunne Disse forkaste de nyere Tiders Forbedringer i Dyrkningsmaaden? Er det da ikke en betydelig Gevinst ved Bexeldriften at kunne bruge den største Deel af Marken Klar ud og Klar ind? at have sit Arbeide nogenlunde fordeelt hele Aaret igjennem? at skaffe sig den mest ligst rene og skjøre Alger, der ligner en Haugejord? — at kunne staldfore 3 Gange saa meget Kvæg, som Trevangsdriften tillader at tvære og holde? at

forøge sin Mødding over det 3 dobbelte, og desuden af sine Brakfrugter, saasom Kartøfler, at kunne sælge for en betydelig Capital? Nei — vil Agerdyrkeren have et rigeligt Udkomme af en Landeiendom, der ikke er overordentlig stor i Forhold til hans Familie og borgerlige Stilling; da maae han ikke forkaste nogen Fordeel, og allermindst den, der er saa vensynlig vigtig.

Under de anførte Betingelser er da sikkert, at Agerdyrkningen kan føde sin Mand og føde ham rigeligen; men vil man mueligt svare, saa kunde jo ogsaa den, i det foregaaende Stykke omhandlede fattige Bønde leve godt af sin Jord, naar han ikkun dyrkede denne bedre. Dertil kunde det vel allerede være nok, at svare: men nu dyrker han ikke saaledes — og er i trykkende Armod, hvilket ikke kan være Staten det samme, og hvorimod den maae virke, saavidt det staaer i dens Magt; men man kan endog svare: Det er næsten hvad man kalder en Umuelighed, at slig en Bønde skulde, uden besynderlig Hjælp, komme til at dyrke godt og erhverve sig et rigeligt Udkomme. Det er sandt: han har Jord nok, i Forhold til sin Familie og borgerlige Stilling; men han har ingen Capital — tværtimod han har Gjæld og Armod, og derfor ikke engang Credit — han mangler altsaa Et af de allerførste Requisite, for at kunne frembringe en rigere Afgrøde. Dersom ogsaa en utrættelig Glid, forenet med den høieste Grad af Tarvelighed og Sædelighed, kunde paa

nogen Maade erstatte ham Mangelen af Capital — man maatte da antage, at han, som en Jesper Hansen begyndte med et lidet Stykkes Forbedring, og imidlertid bortforpagtede Resten af sin Gaard; saa mangler han dog de Kundskaber, som udfordres til at foretage betydelige Forbedringer; og hvorledes skulde han med sin foregaaende Dannelses, i den mandige Alder, nedtrykt af Sorger og Bekymringer, erhverve sig disse Kundskaber? Nei — Lysten selv maae endog mangle ham — og han arbejder under slige Omstændigheder ikkuns fordi det er nødvendigt — og arbejder sukkende. Dog alle disse Betragtninger tilsidefatte — saa vilde det dog vel saa omtrent see ud, som en Umuelighed, at saadan en Bonde skulde indføre de nyere Tidens Forbedringer i Aalsbruget paa sin Gaard. Saalænge Naturalpræstationer af enhver Art ikke ved Landsskaderens milde Bud forandres til Pengebetalinger, eller meget indskrænkes, vil ingen fattig, ja! man kan troelig sige: næsten ingen Bonde i hele Landet kunne indføre vigtige Forbedringer i sit Aalsbrug, og allermindst antage den udmærket fordeelagtige Bældrev. Nogle faa Exempler ville tilstrækkeligen bevise det Glemsattes Rigtighed. Vi ville ikke tale om, at han nødvendig maa dyrke saamegen Rug, Byg og Havre, isald han kan, at det der udskrives kan leveres, saa at han ikke har fuldkommen fri Hænder i denne Henseende; men sæt at han ingen Eng har; saa kan han ikke en-

gang udlægge alle sine hüllende Agre med Kløver, som i Almindelighed kasseres af Militairet; — det samme vilde, i Forbigaaende sagt, vel og være Tilfældet med den sorte Havre. Gaaer han en Militairhest paa Sommerfoer, saa er det atter i det mindste uvist, om han tør staldfore den. Maaskee nødes han til at sætte den paa sine Staldforingsurter — og hans hele Plan glipper; dog — hvad er alt dette imod de Hindringer, som Naturalpræstationer af Arbeide lægge ham i Veien. Vexeldriften taaler sjældent at tabe een eneste beleilig Dag. Naar f. Ex. Kartoffelagerens Ukrudt har faaet sit 5te Blad, saa beroer det som oftest paa Brugen af den første Tørveirsdag, om Kartøflerne lykkes eller mislykkes. Gaaer den Dag forbi og der indtræffe nogle Regnveirsdage; saa bliver det siden ulmueligt, at dræbe Ukrudtet og holde Ageren reen. Det samme gjelder igjen om de flere forskjellige Hynninger, som Jordfrugterne skulle have, om Udplantninger &c., og ville vi nu tænke paa Staldforing, saa maade denne jo uafbrudt og med den største Nøiagtighed passes, om den ikke skal anrette større Fordærvelse, end den Fordeel er, paa hvilken man havde regnet. Men — hvad kan nu skee, saalænge Naturalpræstationer af Arbeide ere Pligt for Bonden? Ikke allene een Mand, som var umistelig ved Markarbeidet, kan sættes i Requisition; men alle hans Folk, han selv med, og alle hans Heste kunne fordres paa een Gang; ja det kan skee og er ofte skeet, at han

med sit hele Mandſkab var fraværende 2 à 3 Dage ad Gangen. Og dermed maatte da hans hele Vereldrivt med tilhørende Staldforing ligge, og paaføre ham et ubodeligt Tab. Nei — den, ſom vil indføre Vereldrivt og bringe ſin Apling til det høie Maal, ſom den gode Regjeringønſter ſic Folks Landvæſen, bør nødvendig have frie Hænder eller være en riig Mand, ſom kan holde Doubletter af Folf og Hefte, til hvilke han kan vende ſig, naar de Andre fordres til Pligtarbeide.*) Men diſſe overflødige Folf og Hefte maae nødvendig opſluge en ſtor Deel af Greviſken eller reent ud tilintetgjøre den; og paa at holde ſaadanne tør den ſimple Bonde ſlet ikke tænke.

Til de Forbedringer i Avelsbruget, ſom ſeld den ſimple Bonde, under forhaandenværende Omſtændigheder, kan indføre, regner Forfatteren iſær: at han dog dyrker ſaa mange Kartøfler, ſom han nogenlunde ſikkert kan ſtjæle ſig, til at holde tilbørlig rene, — at han bruger en tyndere Udfæd af ſine egentlige ſaa kaldede Sædevare, at han ſaaer intet mere, end hvad han tilgavns kan bearbeide, og, ſaavidt det lader ſig gjøre, indfører halv Staldforing. Et velbehandlet Stykke Kartøfler leverer ham en Alger i den Stand, at dets Dyrkning ikke allene det ſamme Aar betaler ſig ved en riig Afgrøde; men og atter og atter beta-

*) Og endnu beroer det ſkundom paa Fogden, om han ikke juſt fordi han har Doubletter, tilliger til dobbelt Hoverie. Nettiens Nei er altid lang og koſtbar.

ler sig i de efterfølgende Aar ved en herlig Afgrøde af den Sæd, som følger Kartøflerne. Dog Kartøffeldyrkningen fortjener en egen Afhandling, som det under nærværende Stykkes Titel maatte vorde for vidtløftigt at udføre, og som Forfatteren veed, at En af hans Medarbejdere med megen Sagkyndighed og Duelighed allerede har udført.

Angaaende den tyndere Udsæd, som og kunde fortjene vidtløftigere at omtales, erindrer han blot dette, at en stor Deel Landmænd rimeligviis kunde betale de fleste af deres paa Jorden hvilende Pengeskatter med den Sæd, som spildes ved at saae for tykt. Naar man veed, at mangfoldige Landmænd saae 9 à 10 Skpr. Rug, 10 à 12 Skpr. Byg, 12 à 14 Skpr. Havre, og 4 à 6 Skpr. Boghvæde paa en Tonde Land g. M., og Forfatteren forsikrer, at han aldrig har behøvet, paa en velbearbejdet, skjøndt i sin Natur maadelig, Ager, at saae høfere end 7 Skpr. Rug, 1 Ed. Byg, 1 Ed. Havre eller 1 à 2 Skpr. Boghvæde, paa en Tonde Land g. M., for at høfste en rigere Afgrøde, end de fleste af hans Naboer; saa indsees lettelig, hvad der kunde spares paa en Gaard, som spilder saa betydeligt ved sin tykkere Udsæd, og endnu oveniikjøbet høfster en flattere Afgrøde, fordi den ene Plante undertrykker den anden og gjør, at Sæden giver smaat istedet for stort Korn. I Henseende til Jordens tilbørlige Behandling, som her ei heller med Udsørlighed kan gennemgaaes,

grindrer Forfatteren alene den urigtige Forhold, at Havre og Boghvede gjerne kunne nøies med sei Jord, som faaer een Pløining. Det er vel sandt, at der paa saadan en Ager kan vore nogen Havre eller Boghvede; men — det er ligesaa sandt, at Afgrøden ikke bliver halvt, hvad den kunde blevet. Er der nogen Erdeart, som fordrer en dyb og velbearbejdet Jord, for ret at lykkes, da er det just de anførte tvende Arter. Forfatteren har selv prøvet at pløie 3, 4, 5 Gange til Boghvede, og har høstet en Afgrøde, der paa hvert Stykke stod i Forhold til de flere Pløininger, og aldrig har han havt saa stærk og givtig Havre, som efter Kartøfler; dog — naar Ageren har været vel behandlet med Kartøfler eller anden Brakfrugt, behøves ingen Pløining i det Følgende, da Havren saaes, hvorom nærværende periodiske Skrift sikkert vil levere noget Udførligere.

Her iftunds et Par Ord om halv Staldfööring. Den meget erfarne Landmand, Sl. Provst Høegh i Gjertöste, har allerede anpöörst Bonden halv Staldfööring, hvorved forståes, at man almindeligviis töörer ud om Eftermiddagen; men tager Creaturene hjem om Formiddagen, for at have dem i Skygge, medens Dagens Hede er stærk, og imidlertid tilföörer dem grøn Klover, Vikkehavre, Boghvede eller deslige fra Agre, som ere dyrkede i denne Hensigt. Saaledes spares Söden, for at nedtrödes af det bisfende Nöög, Creaturene staae sig bedre, Lövegröset staaer br

dre til, nogen Gjødning vindes, man har og en Tilflugt for Kvæget, naar stærk Regn eller Uveir indtræffer — og denne halve Staldforing kan ikke reent forstyrres ved Pligtarbeidet; thi i sligt Nødsfald kunne Creaturene blive staaende paa Tøiregræsset, eller af et Varn bringes hjem i Stalden om Formiddagen og om Eftermiddagen sættes ud igjen, uden at faae Noget hjemme.

September 1814.

F . . . h.

Hvad er Marsagen, hvorfor Agrene i Nær-
 heden af Kjøbenhavn ere saa stærkt be-
 tagne med den saakaldede Agerkaal.

Det er bekjendt nok, at Agerkaalen, eller rettere
 Agerfennepen ikke lettelig hersker saa stærkt paa
 nogen sommerdyrket Mark, som paa de Jorder,
 der ligge i Nærheden af Kjøbenhavn. Just der,
 hvor den bedste dyriske Gjødning findes i største
 Overflodighed — og Sæden maatte have Kraft
 til at undertrykke Ufrudtet, der spiller dette en
 Rolle, som ikke kan andet, end vække Opmærk-
 somhed. Agrene ere ved St. Hans Dags Eider
 saa gule, at man neppe engang seer den, sig
 imellem Ufrudtet fremarbeidende, Sæd. Det er
 for den, som vil forlyste Diet, et pragtfuldt
 Skjont, men for Agerdyrkeren, som tager Hensyn
 paa Afgrøden, et udmærket sørgeligt Syn — og
 dobbelt forunderligt er det, da man dog, i Nær-
 heden af Kjøbenhavn, af flere Grunde maatte
 vente, at Agerdyrkningen havde gjort ualmind-
 lige Fremmskridt og at enhver Plet Jord benyttedes
 med største Oeconomie, til at frembringe de for
 Menneskene nyttige Planter.

Med studsende Forundring spørger derfor
 den tænkende Landmand, i Forbifarende: Hvad
 er Marsag til denne uhyre Mængde Agerkaal?
 Forfatteren, som rekt ofte har hørt dette Spørgs-
 maal og ikke sjældent hørt det besvaret; maae til-
 staae, at de Svar, som almindeligen gives, ikke

vare ham tilfredsstillende. "Det kommer af det
 "megen Gjødning", svare Nogle; "just den stærke
 "Kraft, som Jorden har, gjør at alle Planterne,
 "derfor ogsaa Algerkaalen voxer saa frodigt —
 "og fordi den nu er tidligere, end den saaede
 "Baarsæd, saa seer den ud ved St. Hans Dags
 "Tider, som et guult Teppe over hele Algeren,
 "skjøndt den sig derunder skjulende Sæd ikke er
 "saa slet." Skjøndt Forfatteren nu ikke nægter,
 at der ligger nogen Sandhed til Grund for dette
 Svar; saa er det ham dog ikke tilfredsstillende,
 og kan af ham ikke antages for fuldkommen sandt.
 Han har selv gjødet nogle Stykker paa sin Mark
 2de Aar i Rad og havt dem renere for Algerkaal
 end andre Stykker — ogsaa veed man at denne
 Plante ikke viser sig udmærket hyppigt i Hauger,
 som dog gjødes hvert 3die Aar eller oftere.

"Algerkaalens Frøe er overordentlig mang-
 "foldigt i Strøelsen og Gjødningen, som føres
 "fra Kjøbenhavn." Dette er atter et af de Svar,
 som almindeligen gives. Men, uden igjen at
 nægte det Grundede heri, kan Forfatteren dog ikke
 finde det tilfredsstillende; thi deels er der vel ikke
 forholds-mæssigt mere, maaskee er der endog snar-
 rere mindre Algerkaalfrøe i den Kjøbenhavnste
 Gjødning end i den hjemme avlede — ei heller
 raser hiin Ufrudtsplante hos alle de Landmænd,
 som havde Gjødning fra Staden.

Et velgrundet Svar synes dette tredie: "at
 "det er den hyppige Dyrkning uden mellemkom-

”mende Brakfrugtaavl, der formerer Algerkaalen;” men tilstrækkeligt er dog dette Svar ikke; thi Algerkaalen hersker paa Amager mere, end noget andet Sted, endskiøndt der afveyles med Brakfrugter.

Forfatteren mener, at der foruden de anførte 3de Aarsager bør, i det mindste antages endnu een, og som maaskee er Hovedaarsagen. Nemlig, at der pløies, og tildeels saaes, for tidlig. Han har erfaret, at hans første Staldforings-Numer altid var stærkere besat, saavel med andre Ukrudtsplanter, som med Algerkaal, end de seener saae Numerere. Han har seet det samme hos Andre Landmænd og idelig lagt Mærke til, at jo tidligere et Stykke Jord røres i Foraaret, des mere Ukrudt frembærer det. Men — dersom denne Erfaring befindes almindelig; saa er det vist nok, at Egnen omkring Kjøbenhavn fornemmelig maae skjules af Algerkaal og deslige; thi der pløies og saaes tidligere, end andensteds under lige Omstændigheder.

Imidlertid er Forfatteren ikke selv af den Mening, at han har fundet Alt, hvad der om denne Sag kan siges; men ønsker meget mere, at flere erfarne Landmænd, især blandt dem, som boe i Nærheden af Hovedstaden, vilde videre bearbejde det fremsatte Spørgsmaals Besvarelse, som vist ikke er ubigtigt.

September 1814.

F . . . k.

N o g l e M a r s a g e r,

hvorfor

Forbedringer i Agerdyrkningen gaae
saa langsomt frem iblandt os.

Man har flere Gange spurgt, hvorfor Agerdyr-
ningen gjør saa langsomme Fremskridt i Danmark
— ja! Danmarks første Agerdyrkningselskab, hvis
Patron Hans Majestæt selv er, har endog flere
Aar efter hinanden udsat Premier for dette vig-
tige Spørgsmaals Besvarelse. Enhver tænkende
Landmand er vel altsaa kraeftigt nok opfordret, til
herom at sige sine Tanker med den mueligste Op-
rigtighed og Sandhedskjerlighed. Det behøver
derfor ingen Undskyldning, at man bringer denne
Sag til offentlig Undersøgelse, al den Stund det
skeer med den Rolighed og Bessedenhed, som Sand-
heden kræver, og som stedse sømmer den, der vil
tale for Høie og Lave om Forbedringer, som øn-
skes indførte i Landets Indretninger; men Emnet
er saa vigtigt og vidtløftigt, at Forfatteren ikke
uden Frygt fra denne Side tager fat paa Besva-
relsen, da han føler, at han ikke lettelig vil kun-
ne fyldestgjøre Læserens Fordringer, eller være lyk-
kelig nok, til at erindre alle de Hindringer, som
staae i Veien for Agerdyrknings Fremme.

At den danske Regjering har gjort saare me-
get for Agriculturens Opkomst, det er bitterligt
nok for hver den, som ikke er gandske fremmed i
sit Fædrelands Historie over det sidste halve Aar-
hundredes Tildragelser. Man behøver blot at

vide, hvad der er gjort og anvendt, for at ophæve Fælledskabet, for at fremme Udskifningen i hele Danmark, for at indskrænke Hovetiet, for at forvandle de ældre Afgifter til Penge, for at løse Stavnsskaandet; — eller man behøver kun at erindre, hvorledes Kongen har skienket Kron-godsernes Bønder deres Gaarde, og dertil anvendt betydelige Summer for at see deres Marker indhegnede, ryddede, og veldyrkede — eller at læse, hvorledes han har opfordret og opmuntret Landets Drotter, til at følge sit Exempel, hvorledes han har ladet indrette Schæferier, Stutterier og Samlinger af udmærket godt Qvæg, for at bewirke Racernes Forbedring — eller kort sagt: man behøver blot at gjennemløbe de Anordninger, som i et forløbet halvt Seculum ere udgivne i Landboesagen — og man maae strax tilstaae, at den danske Regjering har gjort saare meget, og maafee mere end nogen anden Regjering i Europa, for at see sit Lands Agerdyrkning bragt til en udmærket Høide.

Desto underligere forekommer det Enhver, ved første flygtige Anskuelse, at han dog finder den danske Agerdyrkning i sin fuldkomne Barndom — isærdeles-hed vækker det en studsende Forundring, naar man næsten overalt paa Friderichsborg Amt, hvilket Landets Fader overste med sine Velgjerninger, finder Bondens Marker uegnede, her og der staaende under Vand, eller bedækkede med Stene — naar man seer, at der endnu Aar ind og Aar ud saaes

Bøg, Bøg, Rug, Havre og Havre efter hinanden, blot med et Par Mars mellemkommende Græshvile. — Ingen Brakfrugter og ingen Staldføring. Kvæget er smaat og af en slet Race — der holdes endnu 10 à 12 Heste imod 7 à 8 Køer — iblandt de samme 2 eller 3 Udgangsbøg. Saar, som bære en slyg Uld, ere nær ved at hunge ihjel paa en hundrede Gange afgravet Jordplet, paa hvilken et Par Børn vogte dem — eller paa hvilken de staae tærede; en Bondegård holder fra 10 til 30 usle Sviin, som jammerligen ernære sig i 2 til $2\frac{1}{2}$ Aar, hvorefter de slagtes og veie 6 à 8 Lpd. 12. 12. Bonden passer endnu sin Kulmine, istedet for at passe sin Uolung 12. 12. (At der gives Undtagelser nægtes ikke; men slikt gjør Intet til Sagen; det er dog saaledes, som her er sagt paa mangfoldige og vel paa de fleste Steder). Ingen Haugedyrkning finder Sted — ingen ret ibrig Omhu anvendes for at gjøre den Plet af Jord, som man dyrker, til et frugtbart, smilende Paradiis.

Selv Kjøbenhavns Amt, som i sin Veligehed har saa store Opmuntringer og betydelige Hjælpemidler, dyrkes, i det Hele taget, ligesaa slet, om ikke slettere, blot at der gjædes bedre. Det har endog store udyrkede Overdreve, som neppe kunne føde et Par Saar paa en Tønde Land, og store uigjennemskaarne Moser, som give knap nok 1 Læs elendig Godt paa 14,000 □ Alen. At her paa dette Amt gives endnu flere Undtagelser

fer, end hisset, det nægter Forfatteren paa ingen Maade; men just derfor er det jo desto underligere, at Mængden endnn staaer saa langt tilbage — og at Agerdyrkningen i det Hele betragtet, er saa ganske i sin Barndom. Neppe $\frac{1}{30}$ af dette Amts Agerdyrkere bruge Staldforing eller Brakfrugter i en ordentlig Rotation, end sige at Vexeldriften her skulde være noget almindeligt. Treffer man og her eller der en Ager, som er belagt med Kartøfler; saa er den som oftest skjult med Agerkaal og gule Brandenborgere, eller andet Ukrudt, saa at Eieren faaer en forvildet, istedet for en renset Ager. Dog — hvad behøver man at sige mere om en Sag, som vel er almindelig tilstaaet, som i det mindste ikke har været offentligt modsagt, endstjondt de udsatte Præmier maatte have givet Anledning nok til Modsigelse, dersom denne, understøttet af Sandhed, kunde have traadt frem for Lyset. Men — saa spørges da, hvilke ere Aarsagerne? De ere vist mangfoldige, og iblandt dem sætter Forfatteren allerførst denne: a) at Religiositet og dermed forbunden Sædelighed ikke gik frem i samme Grad, som Regeringens Bestræbelser for Agerdyrkningens Fremme; men meget mere gik tilbage. At Ringeagt for Religionen — og især for den positive Religion, i det forrige Seculum udbredte sig overalt i Europa og ikke blev uden for de danske Grændser, er bitterligt nok — man gik endog saa vidt, at de letsindigste og frækste Spotterier offentligt

tryktes i Modersmaalet, og udbredtes selv iblandt Almuen, der enten læste dem, eller hørte dem forelæse i Hørkræmmer- eller Spekhøker-Boutique eller i Skjenkestuen. Dette fødte en Foragt for alt hvad der var helligt, følgerig og for Foresattes Villie og for enhver Pligt — en Foragt, som naturligviis maatte understøttes og forøges ved den Ligeegyldighed imod Religionens Bud og dens Øvelser, der viste sig i mange af de mere Dannedes eller Ophøiedes Exempler. (Man lærte snart at belee den hellige Lov, som under guddommelig Autoritet foreskriver at tage vare paa sit Kald, efter den Formue, som Herren skjenker, at være tarvelig, ædruelig og kyndig i sit Forhold, at være underdanig ikke allene for Straffens, men ogsaa for Samvittighedens Skyld, at tjene med Trost, ikke efter Dientjeneste; men som for den alvidende Guds Naasn. Sjeldnere og sjeldnere hørte man Religionslærerens Paamindelser — og dersom man stundom hørte dem, troede man sig ophøiet over dem, eller ansaae det i det høieste ifkuns nødvendigt at følge dem, forsaavidt man kunde indse, at Følgsagtigheden fremmede det, man kaldte timelig Lykke. Hvad Under da, at Folket blev dovent, vellystigt og selvraadigt! Hvad Under, at man ikke med Samvittighed og utrettelig Flid byggede paa den Grundvold, som Landets kjerlige Regjering havde lagt til Agerdyrkingens Fremme? De foragtede Høitidage, som før helligedes til Herrens Tilbedelse,

forvandlede nu til Svirebage, paa hvilke man samlede i Kroestuerne. Tjeneren ansaae sig berettiget til at gjøre hvad han lystede — natlige Udsøvelser toge mere og mere til — den huusfaderlige Myndighed forsvandt, og en smertelig Erfaring lod os føle, hvor sandt det ofte bespottede Sprog er: at Gudsfrøgt er nyttig til alle Ting og har Forjættelse baade paa dette Liv, som nu er og det tilkommende.) Endog Udflytningen selv, saa nyttig den i visse Henseender kan være, bidrog ikke lidet til Sædelighedens Forfald, ikke allene fordi den, ved at fjerne Deboerne fra Kirkerne, hjalp til, at afholde dem fra den offentlige Gudsdyrkelse, uden hvilken ingen Sædelighed bestaaer; men tillige fordi de mangfoldige Klinegilder, til hvilke den gav Anledning, indførte en Svire- og Sværmelyst, som før var ukjendt i Landets Afkroge.

Altsaa — for at udtrykke det tydeligere og mere detailleret — Bonden lærte ikke, med Tak til Gud og Erkjendtlighed mod Regjeringen, at elske og dyrke den Plet af Jord, som han nu havde faaet for sig selv, eller som var bleven hans Eiendom — men han lærte stærkere at elske sine Lyster og friere 'at tjene dem — selv de bedre Wilkaar, som ikke ganske udebleve, fordi Bonden nu lettere kunde drage Fordeel af sin Agterdyrkning, end forhen, vare ham ofte intet Andet, end nye Midler til umættelige Begjerlighederes Tilfredsstillelse — han lærte ikke at betragte sin lyst

Keligere Stilling, som et Pund, med hvilket han burde aagre og for hvis Anvendelse han engang skulde staae til Ansvar paa Regnskabsdagen; men han lærte, som den, der havde erhholdet mere Frihed, at misbruge den, efter sit fordærvede Hjerteres Tilskyndelser; — han lærte ikke med samvittig Redelighed at være ivrig for Opfyldelsen af sine Velgjæreres, Øvrighedernes, Villie; men han lærte med forøget List at see paa Dieblikkets indbildte Fordeel og at bedrage dem, som arbejdede for hans Opkomst; — han stræbte ikke sjældent at oppebære den Byggnings- og Dyrkningshjælp, som var tilstaaet, og de Præmier, som vare udsatte, enten uden at opfylde Betingelserne, eller uden at tænke paa Bedligholdelsen af de Indretninger, som bleve understøttede.

Isærdeleshed tog Tyendets Fordærvelse til. — Egennyttens virkede dog her og der paa Eiermændene til deres Gaardes flittigere Dyrkning; men denne Spore fattedes, eller var dog meget sløv, hvor det gjaldt Ejeren. Løst fra det eneste almægtige Baand — det er Religionens — troede Tyendet i Almindelighed sig løst fra alle Baand — Udskiftning, Udslytning og den Røre, der var i Algerdyrkningen, saa ogsaa det Tillæg af Jord, som en Deel Huse fik, gjorde, at der var Trang paa Arbeidere; — desto lettere for disse, at vise sig selvrådige. — Vilde Husbonden fremme en Forbedring — hans Ejendomsfolk vilste sig trevne og uvillige dertil — og

der blev intet af Sagen; — Vilde Høsbonden foretage et nyttigt Arbeide, hans Tjenere gik i det Sted til Lystighed og sov Dagen derpaa — der stod den arme Høsbonde ene og forladt; — Vilde en Huusfader indføre Aftenarbeide i sin Gaard, Karlene vilde derimod sove eller spille Kort, — og Husfliden udeblev; — Vilde Høsbonden bruge sin Myndighed, hans Tjenere opsigde strax deres Tjeneste eller gik Dagen derpaa, uden Opgielse — de fik strax Tjeneste hos Andre, som ingen Samvittighed gjorde sig over, at tilbende sig Næstens Guld — eller de satte sig ned som Løsgjængere og toge Accord, eller Dag-Arbeide, af hvilket de forrettede saameget i 5 Commerdage, at de kunde svire og udsværve i 2de og derefter leve af stjaalet Brød om Vinteren. Henvendte Høsbonden sig til dem, som skulde vaage over Landets Love, da fandt han ikke allevegne den Bistand, han burde ventet. — Galtet selv var paa mange foldige Steder fordærvet.

Forsfatteren kjendte til Exempel en Mand, hvis 2de Karle forlode ham i den travle Høst, fordi han havde givet dem en Trettesættelse. Høsbonden henvendte sig til Bedkommende, som spurgte gandske tørt: "Hvor ere Karlene?" "Det" svarede han, "veed jeg ikke; men haaber, at Possen" litiet lettelig vil opdage dem." "Da tænker De," fik han til Gjensvar "feil; vil De have Deres Tjenestefolk straffede; saa bringer De dem for Retten, eller mælder deres Opholdssted." Og dermed var han færdig. Vilde han høste,

maatte han, ifald mueligt, skaffe sig andre Arbeidere. Hvor den sædelige Tilstand er saadan, der er det vist ikke underligt, om Regjeringens bedste Hensigter tilintetgjøres og de ivrigste Bestræbelser for Landets Agerdyrkning mislykkes — eller dog ere saare langt fra at lykkes efter Ønske.

Fra denne, Irreligiositetens og Usædelighedens, Kilde udspringer atter en anden og det er denne: at der ingen Markfred gives. Om Vorede skal Forfatteren meddele Noget Udsørligere i det Efterfølgende, og vise hvor umuligt det er, at Agerdyrkningen kan gjøre store Fremmskridt, saalange den finder Sted. Men foruden Vorede er der endnu megen Ufred paa vore Marker, hvilken hidrører fra Folkets Mangel paa Samvittighed og Følelse for Eiendomsrettens Hellighed. Jagtbetjentene have ikke sjeldent brudt Bondens Græster og Gjerder, for at jage det Dyr, som deres Forsløbere havde opstøvet. Militaire have ofte, vist nok imod deres ædlere Chefers Vidende og Villie, ligeledes brudt Hegn og Fred, have nedtrampet Rug, Hvede, Kløver og silbige Brakfrugter. Forfatteren har endog seet flere Enese Soldater ved en Høstmanœuvre at oprykke Kaalrabi, deels for at fortære dem, deels for at slaae hinanden i Hovederne dermed. De Kjøbenhavnske og andre Stæders Ridesjunker, spadserende Dagdrivere og flere deres Jevnlige, have ikke sjeldent sat over de bedste Indbegninger og banet Veien for Dvæget — have letret sig i Landmandens Sæd og foraarsaget

ham megen Ulempe. De Rejsfærende have gjort sig Fodstier langs ad Grøftevoldene og nedtraadt Plantningerne. Tyvene have stjaalet, hvad de kunde bruge af disse; ja! skadesroe Mennesker have endog, uden selv at have Nytte deraf, ødelagt, hvad den flittige Landmands Haand omhyggeligen stræbte at opelske. At Herregaardenes Hjorter, Raadpr. &c. have forstyrret mangt et Anlæg er og vist nok; men da Jagten formedelsst Udskiftning og Indhegning har tabt saa meget af den Fornøielse, som den før ydede sine blodbegjerlige Dyrkere, er Ondet saa meget i Aftagende, at det blot behøver at nævnes som en af de Marsager, der forhen virkede. Overalt var det kunns Forfatterens Hensigt, at angive nogle Exempler paa den Ufred, som forstyrrer Agerdyrkningen; men ikke at nævne dem alle. Det Anførte være derfor nok! Enhver Tænkende vil selv erindre Mere.

Næst efter de anførte Marsager til Agerdyrkningens langsomme Fremstridt, nævner Forfatteren den Ustædighed, som i de senere Tider synes at have behersket en Deel af de saakaldte Landmænd; thi han anseer den for en Datter af mindre god Sædelighed. Enten har man kjøbt Jordegodser (større eller mindre Gaarde) ikke for at opfylde sin Bestemmelse i Livet — ikke for at bruge sine Goner og Kræfter efter Skaberens Villie til Gavn for den Verden, i hvilken man fik sin Plads anvist; men fordi man troede allerlettest ved Agerdyrkning at kunne berige sig — eller

man endog har kjøbt i den bestemte Hensigt at sælge snarest mueligt igjen enten heelt og holdent, som man havde kjøbt, eller efterat man havde afdrebet Skovene, eller udparcelleret Jorberne og afhændet Søndergaardene, kort sagt: ubekymret om det almindelige Bedste, blot tænkt paa at berige sig og Sine. — Eller man har ikke kjøbt; men dog ladet sig friste af Lyg til de blanke Sølvdalere, eller Diskes let transportable Repræsentativer og saaledes henreven af en Daarsskab, der senere tilstrækkeligt havnede sig, har solgt sin Hødrenegaard, for at leve i Mag af Capitalens Renter. Af disse og flere Grunde fremkom en Ustadihed, en Vælsen fra den ene til den anden Side, en Sælgen og Kjøben, en Tussen og Ombytten, en Slagten og Adlæggen, en Lødhed og Dovenskab, som umueligt kunde andet, end modstaae Algerdyrkningens Fremskridt, ja! quæle Tanken selv, om at lægge Wind paa den hensigtsmæssigste Drikt. Den som kjøbte, fordi han ansaae Algerdyrkningen som et af de letteste Midler til at berige sig, begyndte vel ofte med Ild og Fyrighed paa et heelt Dussin af virkelige eller indbildte Forbedringer; men naar han erfoer, at Bondens Haandtering medførte Møie og Fortrød, og fordrede store Udgifter, som ikke i Hast betalte sig, fjædedes hans ustadige Aand ved dette Foretagende, hvorfor han løkkede en Anden i Garnet og undslap selv saa godt, han kunde ønske. Den nye Eier begyndte nye Forandringer, og hans Eftermand

fuldkastebe igjen, hvad han havde anlagt. En Gaard skiftede ofte Eier flere Gange i eet Decennium og tilsidst i een Sommer. I slige Tilfælde maatte Agerdyrkningens Fremgang vel tælles iblandt Underværkerne. Endnu mindre kunde denne tænkes der, hvor man kjøbte, allene for at sælge igjen — der tænkte man ikkuns paa at høste, uden at saae, og paa at nedrive, uden at opbygge, — der bortskjernede man al Tanke om Glid fra sig til den følgende Eier og denne igjen til sin Eftermand, hvorfor da ogsaa Regjeringen selv omfider maatte sætte nogle Skranker for sligt et Uvæsen, som ellers tilsidst skulde have tilintetgjort alle dens Beskræbelsers for Agerdyrkningens Fremme. — Bedre kunde ikke heller Følgerne være af den Letsindighed, med hvilken man solgte sin Fædrenegaard og levede i Mag. Herved unddroges ikke allene mange Hoveder og Hænder fra Agerdyrkningen; men de nye Eiere maatte tillige mangle en Deel af de Eldres Kjerlighed for Gaarden, og i adskillige Aar savne Disses Localkundskab, hvortil kommer, at Tjenestefolkene vel og have, under forresten lige Omstændigheder, mindre Agt og Kjerlighed for en nye, end for en gammel Eier.

En anden Aarsag, hvorfor Agerdyrkningen gik saa langsomt frem iblandt os, er npaatvieselig denne: At man har manglet Kjendskab til den bedre Drikt. De fleste, som skrebe over Afskrubget, vare ikke practiske Landmænd; men enten Genier, som viiste deres Klygt i smukke Theorier,

der ei vare bekræftede ved Erfaring, eller de vare Compilerer, som af Forfatterfyge eller af Brødtang samlede løst og fast, af hvad der enten var prøvet eller ikke prøvet under andre Himmelegne og andre Omstændigheder; men som ikke her kunde eller burde udføres og som derfor, naar det af unge, uerfarne men drivtige Landmænd sættes i Udøvelse, havde ingen anden Virkning, end at sætte Alt det, som afveeg fra den gamle Slen-drian, i Misfærd. De saa praktiske Landmænd, som skrebe, fandt derfor og desmindre Tiltroe, og maatte desuden virke meget langsomt; thi ved Skriver virker man ikkuns paa de mere Cultiverede og ved Disses Exempler igjen paa Almuen; men altsaa ville halve eller hele Aarhundreder medgaae, inden sliq Virkning bliver almindelig og iøinefaldende. Brakfrugtablen, som udgjør en af de væsentligste Forbedringer i Volsbruget, er saa nyligen bleven bekjendt i Danmark, at vore ældre praktiske Landmænd, som skrebe, ikke have kunnet anprise os den efter egen Erfaring, hvorfor de, indtil den værdige Hægh inclusive, have anpriist os et Volsbrug, der, ved Enden af Rotationen, efterlod os Algeren i ligesaa afkræftet en Tilstand, som den var, førend den gjødedes. Altsaa: den større Deel af de læsende Algerdyrkere forbleve længe ved det Gamle, fordi det Meste af det, som skreves, var upaalideligt, og det lidet Bedre, som udkom, derfor fandt desmindre Tiltroe. Bonden, som ikke læste, eller dog ikke vo-

vede at forsøge det, han læste, blev ved sin Faders og Bedstefaders Etik, fordi Exemplerne ikke veiledede ham — og selv den Landmand, som læste og fulgte de bedste af vore Forfattere, lærte dog endnu ikke at kjende en Notation, der kunde sætte hans Marker i en kraftfuld Tilstand.

At Brændevinsbrændingen er indskrænket til Kjøbstæderne og nogle Kroer, er atter en betydelig Hindring for Agerbrugets Fremme iblandt os. Ikke allene fordi Sædeligheden derved ydermere fordærves; thi da denne Drik ikke daglig havees i Huset, og Huusmoderen ikke sjældent af Sparsomhed holder tilbage, for at lade den hente, saa tye nu baade Mænd og Karle seaa Hjemmet til den privilegerede eller uprivilegerede Kroe, som findes vel i hver en Bondeby — og da Brændevinen her almindeligst er flet; saa stee ugentlige Valfarter til Kjøbstædernes Krostuer. Den Ene opmuntres og opfordres den Anden, til at komme, til at drikke og traktere og holde sig tappert; saa at Dovenskab og Rattesbærmen og Druffenskab derved er kommen meget vidt — og det er en bitterlig Sandhed, at Kroerne i Stæderne besøges flittigere af Omegnens Bønderfolk, end Sogneskriverne; dog — som sagt; ikke allene af denne Marsag er Brændevinsbrænderiernes Indskrænkning til Stæderne og Kroerne en betydelig Hindring for Agerbrugets Fremme; men man tænke sig blot, hvad for Tid der spildes, og hvor mange physiske Kræfter, der undrages Agerbruget, i det Bønden, hele Landet igjennem

paa Vognaxelen bringer de mange Tusinde Tønder Sæd til Torøs, hvilke styrtes i Kjøbstadernes Brændeviinskjedler, og i det han atter maae hente sine Hornødenheder eller kjøre sin Gjødning, som han kunde have beholdt hjemme, milelangt tilbage — eller man tænke sig, hvor vanskeligt, ja! unuueligt mangen Landmand finder det, at dyrke f. Ex. Kartoffer i stor Mængde, fordi han ikke selv tør brænde Brændeviin af dem, og hvormegen Gjødning han derved taber! God det ham derimod frit, selv at brænde, da vilde han anvende megen Tid og Kraft, som nu tabes, paa sin Gaards bedre Drikt; og da vilde han ikke betænke sig paa, at dyrke en langt større Mængde af Brakfrugter, som deels kunde brændes til Brændeviin, hvis Værme vilde forsøge hans Antal af Kvæg, og som deels i raa Tilstand vilde opfodres, naar han ei kunde overkomme at forædle dem.

Ydermere: En mægtig Hindring for Agerdyrkingens Fremme er denne: at Landmanden i Almindelighed har manglet den Capital, som hørte til, for at udføre en forbedret Nølsdrikt. Forfatteren har i en foregaaende liden Afhandling vilst, hvor nødvendigt det er for Agerdyrkeren, at have en Capital til sin Raadighed — saa at Bøviset her kan udelades; men naar man nu erindrer, hvor mangfoldige Bønder, der have faaet deres Gaarde, uden at eie nogen Capital, ja, hvor Mange, der endog have laant Pengene, til at kjøbe sig en for, og som da have staaet med

Intet i den ene og Intet i den anden Haand; hvorledes var det da, under slige Omstændigheder, ogsaa blot mueligt, at Agerdyrkningen kunde have gjort betydelige Fremskridt? De Huusmænd, som ved Udskiftningen fik 4 à 6 Tdr. Land til deres Huse, afgive her et mærkværdigt Exempel; thi da deres Jordlodder endnu vare meget mindre end Gaardmandenes, og de dog forførtes til at forkaste den Indtægt, de før havde havt af Dagarbeide, og ingen Capital eiede; saa bleve de og meget hastigt færdige og sank i dybeste Armod, skjøndt det vist ikke havde været umueligt for dem, efter Høeghs Anvisning, at slaae sig godt igjennem; kun at de med Kundskab om et forbedret Volsbrug havde eiet en tilstrækkelig Capital; men — hverken det Ene eller det Andet! og en halv Syges Aar maatte være nok, for at ødelægge dem gandske og aldeles.

Skjøndt nu hine Hindringer stode i Veien for Agerdyrkningens tilbørlige Fremme; saa er det dog unægteligt, at den har gjort nogle Fremskridt og har spaaet flere. Undtagelser fandt her og der Sted, hvor man maatte tilstaae, at hine Hindringer enten ikke vare forhaanden, eller dog kun fandtes i en ringere Grad. Ogsaa maatte saa store Anstrængelser af den landsfaderlige Regjering frembringe nogle Virkninger i en Sag, der jo kun nærmest angik Jordlivet, og hvor altsaa jordiske Kræfter ikke lettelig kunde forblive ganske uvirksomme. Hine Anstrængelser bestode ikke blot

i Udskiftning, Understøttelser o. s. v., som ovenmeldt; men i det, som vigtigere er: fri Udførsel af Landets Produkter blev antaget, som et Princip, der var nødvendigt for Landets Bedste — Kornskatten, som før ydedes i Natura, forvandlede til Mølle i Penge — Tiendeaccorder opmuntredes og sluttede — Hoveriet indskrænkede, bestemtes og tildeels bortaccorderedes — Hvad der var uundværligt til Jordens Dyrrkning fritoges ganske for activ Krigstjeneste, Resten af Landets Militaire holdtes ifkuns i Garnisonerne saalænge det var nødvendigt, for at lære Taktiken — og alle de, som havde lært denne, sammenkaldtes ifkuns 3de Uger om Aaret. Kort sagt: Kongen vilste i Gjærningen, hvad Landboelovgivningen allevegne forkyndte med Ord: at Hans Majestæt ibrigen ønskede Algerdyrrkningens Fremme, og derfor vilde, at Landmanden selv skulde være raadig over sin ved Arbeide og Svæd erhvervede Eiendom, at al Slags Naturalpræstation saavel af Vare, som af Arbeide, saavidt mueligt, skulde ophæves — og at de nødvendige Hænder stedse skulde være tilrede, for at opdyrke de øde Marker og forbedre de allerede dyrkede. Men, ah! Krigen udbrød og det saa pludseligt, og ved saa uventet et Overfald, at man neppe engang fik Tid, til at overveje, eller tænke paa noget andet, end det active Forsvar og de meest Lidendes Understøttelse. Alles Tanker henvendtes paa at afbøde Vold, og paa at skaffe den ødelagte Stad i Diebliffet, hvad den trængte til.

Man saae, som det almindeligen pleier at gaae i en uforventet Nødstime, paa det Nærstående og glemte det Tilkommende — Man skuede den Elendighed, som stod i Forgrunden, men sinede ikke den, som drog frem i Baggrunden. De Embedsmænd, hvis Hvarv det havde været, at varetage Algerdyrkningens Bedste, stode ofte som forstenede af Skræk og Sørme over de Elendigheder, hvilke Krigen havde fremmet, og troede at de Intet rigtigere eller bedre kunde foretage sig, end at gribe Sværdet og ile til Stranden. — De Mænd, som syntes bedst skikkede, til at være de Lidendes Formyndere, meente, at den, som stillede Disseks øjeblikkelige Trang, havde gjort Alr. — Selv Bonden kastede i Jærstningen sit Plougjern med Glæde, for at bruge et Spyd imod den forventende Fiende. Kort sagt: Lærde og U lærde — Kornemne og Ringe — Gamle og Unge — de der havde Embeder og de der ingen havde, ilede til Vaaben eller vilde være den afbrændte Stads Belgjærere. — Mange iblandt dem glemte, selv de, som besjeledes af den ædleste Villie glemte, at jo flere der tørste, des overflødigere bør Kilden rinde — des friere maae dens Løb være. Man vilde være Soldat, uden stedse at spørge, hvoraf Soldaten skulde anseendigen underholdes — man vilde hjælpe de Hungrige, uden altid at søle, hvor nødvendigt det var, at holde de Hungriges Magazin stedse fuldt af Fødevarer — Man greb til det, som var forhaanden, uden altid at sørge for en sted-

bevarende Tilgang, hvor der dog skulde være en
 stedsebevarende Afgang. — Tid efter anden indsnægg
 sig vel ogsaa her og der en Egen nytte, som allene
 tænkte paa at æres af Menneskene, eller at berige
 sig af Andres Eiendomme. Regjeringen selv hav-
 de nok at gjøre med at ordne Landets active For-
 svar og hvad dermed stod i nærmeste Forbindelse;
 — saa ibrig den havde vlist sig for Agerdyrkning-
 gens Fremme, saa ganske maatte den nu lade det
 komme an paa sine Embedsmænds Forestillinger
 og Virken, hvorledes den kunde bestaae tillige
 med det meget, som Krigen udfordrede. Men
 — hvo kan da undre sig, om dens Lærø under
 saadanne Omstændigheder mindre, end forhen,
 habdes for Dine — eller om Egen nytten endog stund-
 om kunde betjene sig af Leiligheden, for at sætte det
 ganske tilside og ifkuns at pleie sig selv? — Ja!
 hvo kan undre sig, om man i Nødens og Farens
 Dieblis, medens der var liden Tid til at lægge
 Planer for de kommende Dage, greb de Midler,
 som vare forhaanden, uden ganske at overskue
 Følgerne! — Sandelig — det var ikke underligt
 — derfor taug ogsaa selv den sukkende Landmand
 og ydede velvilligen Alt, hvad Nøden krævede.
 Men, efterat Guds langmodige Barmhertighed
 igjen har skenket os Fred og Røe, til at overveie,
 hvad der kan være tjenligt for Fremtiden, da er
 det ogsaa Pligt, at gjøre opmærksom paa, hvor
 nær Landets egentligste Rigdomskilde har været
 ved at tilstoppes, paa det den igjen kan oprensnes

og flyde rigeligen, og fremdeles sikres for at tilstoppes, om en nye Krig skulde udbryde, saa at den og i Feidenstid maatte flyde uafbrudt og yde en overflødig Lædsedrik til dem, som skulle værne om Landets Grændser.

Altsaa, at Regjeringen, tvungen af Omstændighederne, maatte forlade sit Princip om fri Udførsel er en af de Aarsager, som siden Krigens udbrød, have sinket Agerdyrkingens Fremme. Standset Udførsel maae nødvendig formindste Afsetningen, nedsætte Markedspriserne*), lamme Agerdyrkerens Kraft og afskrække den, som eier Formue, fra at betro den til et Foretagende, der ikke lover et paalideligt Udbytte. Desuden har Forbuddet imod Kornudførsel lectelig den forærvælige Folge, at enkelt Rigmand, som stoler paa sin Indflydelse eller er listig nok til at iværksætte Snighandel, opkjøber store Partier for moderate Priser, derefter erhverver sig en Undtagelse fra den almindelige Lov, fordi han godtgjør, at der er større Overflødighed i Landet, end der behøves, eller at han paa ulovlige Veie udfører sit Oplag, og saaledes tilbønder sig allene den Fordeel, som Landmænd og de Handlende i Almindelighed retteligen burde have deelt imellem sig, og hvilken saaledes fordeelt i Landet vilde have stiftet Rytte, istedet for at den i hans Hænder paa mange Maader vorder skadelig. Er denne ikke een af

*) En Ed. Rug har f. Ex. ofte under Krigen staaet under 2 Spec. Rdtr., medens Jern, Siære, Lommer ic. steg ikke allene med, men endog langt over Kursen.

de vigtigste Aarsager, hvorfor den af Naturens Haand saa rigelig velsignede Kirkestat altid forhen var nedsjunket i dybeste Armød? Kornudførel var almindelig forbudet, endog Taxter bleve satte — den fattige Landmand solgte og erhvervede neppe det Nødtorfrige — Rigmanden kjøbte og erhvervede sig et Privilegium paa at udføre, og høstede eene hvad Andre havde udsaaet. Var det ikke lige den modsatte Wei, som Englands Regjering fulgte, da den vilde hæve sit Lands Agerdyrkning? — Udsatte den ikke endog Præmier for enhver Tønde Sæd, som udsørttes? og hævede den ikke i Hast Agerdyrkningen til en udmærket Høide? — At den har sikket sig selv ved Magaziners Anlæg? behøver vel ikke at erindres.

En nye Aarsag, som siden Krigens Udbrud har sinket vor Agerdyrknings Fremme er denne: at Naturalpræstationer, i hiin ængstelige Forsætning, igjen maatte indføres og siden ikke ophævedes. Naturalpræstationer saavel af Vare, som af Arbeide have begge paa saare mange Maader bidraget til at standse vor Agerdyrknings Fremfærd. Forfatteren troer sig ikke istand til at erindre eller nævne dem alle, hvilket vist ikke heller er nødvendigt; thi det, som skal nævnes, vil allerede være mere end tilstrækkeligt, til at godtgjøre hans Paastand. Naturalpræstationer af Vare have standset Agerdyrknings Fremme, deels fordi den ikke lader Landmanden frie Hænder til at dyrke, hvad og hvorledes han vil, hvilket Forfatteren i et foregaaende Stykke allerede har viist; deels

fordi den ofte skader hans Formueomstændigheder, og det langt mere, end den gavner Staten. Det er jo bitterlig Sandhed, at mangfoldige Bønder, i maadelige Omstændigheder, ikke have formaaet at udrede deres Leverancer anderledes, end at de selv have maattet laane, indtil Betalingsterminen indtraf — og naar denne kom, stod Erstatningen paa flere Steder, som Landets kjerlige Regjering selv har indseet, slet ikke i Forhold til Landepriserne, hvorfor ogsaa heri omsider er gjort Forandring — ja! mangen Bønde maatte endog kjøbe sine Leverancer, for at præstere dem — og kjøbte ikke sjeldent paa Credit af dem, som havde opkjøbt hvad der var kommen til Torvs, for de meest overdrevne Priser, fordi han ikke havde contante Penge, til at betale med, og hørte, at han skulde betale lige saa meget i Mulkt, som Leverancens Beløb var, saa fremt han ei præstere til rette Tid. Det skeete vel her og der, at Ware kasseredes, skjøndt de ei vare kassable og Bønden maatte atter affinde sig med Penge — eller at et betydeligt Overmaal fordredes o. s. m., hvilket tilhøbe trykkede hans Deconomie — et Tryk, som desuden ikke engang ligelig fordeeltes paa alle Landmænd; thi det kom saameget an paa, med hvilke Folk han havde at gjøre og om han boede i en Egn, som var stærkt, eller svagt besat af Militaire — eller hvor Produkterne stode i høiere eller lavere Priis. Endelig saa ere og Naturalpræstationer af Ware saare skadelige for Agerdyrkningen, efterdi de ere forbundne med Naturalpræstation af Arbeide. Leveran-

cerne ydes ikke altid paa Stedet, hvor de ere producerede; men ofte flere Mile borte — ja! det er skeet, at den ene Egn's Leverancer ere sendte til en anden Egn, medens dennes igjen maatte transporteres til den første — ei heller kan en Landmand levere paa een Gang alt, hvad han af hvert Slags skal yde; men maae ofte kjøre flere Gange, og hver Gang sinke halve eller hele Dage — og naar Veien er lang, flere Døgne. Dersom og fligt kunde forebygges, saa indtreffer ikke sjeldent det Tilfælde, at en Mand's hele Leverance er saa liden, at den ei engang er saa meget værd, som 3 à 4 Miles Transport. Et Exempel, som Forfatteren just kjender, vil paa en treffende Maade oplyse dette: En Landmand, som ifølge sit Hartkorn skulde yde 1 Ed. Rug, fik Ordre i den travleste Høst samme Dag at levere sin Rug til Bageren paa Hirschholm, hvorhen han havde tvende Mile. Han kaldte sin Karl fra Høsten og beordrede ham, til at kjøre. Karlen indfandt sig efter Ordre hos Bageren. Denne vægrede sig, for at modtage Rugen, da han manglede Modtagelsesordre — Karlen var saa forsigtig at udbede sig Attest for Mødet og kjørte hjem igjen med Rugen. Nogen Tid derefter blev Høsbonden strøvet for Politieretten, hvor han documenterede, at have mødt, slap da for at mulkteres, fik nogen Tid derefter nye Ordre og kjørte nu med sin Tønde Rug en Miils Wei til Castellet. Der blev den modtaget, og den Sag var forbi. Hele Transporten ud-

gjorde saaledes kun 3 Mile frem og 3 tilbage; men hvo indseer ikke, at Landmanden i dette Tilfælde heller maatte have betalt 2 Edr. Rug med Penge, end leveret den ene Tønde mod Betaling? Og hvo erkjender ikke, at Agerdyrkningen saaledes maa lide saare meget?

Det meste af hvad der er sagt om Præstation af Vare gjelder og i Henseende til Indquartering, hvis Modtagelse og Forpleining er en Vaskepræstation. For kun at tale om den gemene Mand's Modtagelse, erindres blot, at Landmanden, ofte endog den fattige Bonde, har havt 4, 6 à 8 eller flere Mand i Qvarter og i det høieste nydt 9 sk. pr. persona om Dagen for Logie, Varme, Seng og Middagsmad, medens Soldaten for den blotte Middagsmad fordrede 3, 4, 6 Mk. og derover, naar Borten ei har været istand til at præstere den i Natura — Altsaa igjen en Byrde, som maatte trykke Landmandens Deconomie saare meget — og det igjen uden at være et lige Tryk over Alle; thi jo stærkere en Egn var belagt, des tungere var Byrden og blev endnu tungere derved, at jo stærkere Indquartering, des hyppigere Kjørsel; dog Kjørslerne ere Præstation af Arbeide, og denne fortjener særskilt at betragtes. Et haardere Tryk og en mægtigere Marsag til at standse Agerdyrkning's Fremme, hvor Alle i øvrigt stræbte fremad, kan man ikke let forestille sig. Naar man veed, at Landmanden foruden det Hovorie han skulder Herregaarden, præsterer Arbeide i Natura til Kirkers og Skolers Vedligeholdelse, til

Veies Anlæg og Reparation — og ofte fjører
 flere Mile med en Kalkeballie eller et Par Tønder
 Gruus; at han beforder Amtets, og Rettensbe-
 tjentere, Doktor og Gjordemoder, Skattecommis-
 sairer, Synsmand, Brandfolk, Arrestanter ic.
 ic., at han oprydder de afbrændte Pladser, kaster
 Snee paa Landeveiene, desuden i Krigstider fjør-
 rer med Militaire og Krigsammunitioen, henter
 Brænde og Tørv m. m. til Vagt og Sygestuer,
 beforder Marqværentere og Syge — bringer sin
 Leverance til Magazinerne og flytter disse igjen,
 naar sligt ansees nødvendigt, at han rider Star-
 fet, at han endog har befordret Hovedstadens
 Ildbrændsel fra Skovene til Oplagsstederne, o.
 s. v., da er det vel begribeligt nok, at om Alt
 skeete med den bedste Orden og Omhyggelighed,
 saa maatte dog selv en liden Bondegaard i Freds-
 tider holde 1 à 2 og i Krigstider 2 à 4 Heste, fle-
 re end Gaardens Drikt fordrede — eller og den
 med sit nødvendige Hestetal maatte drive saa meget
 flattere; — men hvad Tab et Par overflødige He-
 ste forvolde Agerdyrkeren, det behøves ikke at vi-
 ses — det er soleklart for hver den, som har
 det mindste Begreb om Agricultur. — Det er vel
 og begribeligt nok, at Kjørsel og Pløining med
 Stude, som er saa saare fordeelagtigt for et Lands
 Agerbrug, men som allerede i en Deel af Ejene-
 stesfolkets Selvraadighed finder megen Modstand,
 aldrig under hine Omstændigheder vil blive al-
 mindeligt. Men fører man nu til, at Misbrug,

Uretfærdighed og Chicane finder Sted — saa indsees lettelig, at Agerdyrkning, med Naturalpræstation af Arbejde, umueligt kan trives efter Regjeringens Ønske. Vil Kongen og ville Collegierne, at denne Præstation, som en høist trykkende Byrde for Landet skal bruges med mueligste Sparksomhed, Orden og Omhyggelighed; saa er det endnu ikke sagt, at alle de Underordnede vilde det. Vil Amtmanden og Amtsforvalteren det samme; saa tænker maaskee Skriverkarlen eller Drengen i Forening med Sognefogden anderledes. Vil Regimentschefen, hvad Regjeringen vil; saa har maaskee subalterne Officerer derimod Lyst, til at gjøre en Tour med Landmandens Heste og Vogn — eller have Disse ingen Lyst dertil, saa har maaskee Underofficeren — eller om Intet saadant finder Sted; saa gjør Mangel paa Opmærksomhed og Orden, at der kjøres forgjeves — eller der er en Grund, hvorfor man chikanerer en Mand o. d. l. Exempla illustrant. Forfatteren kjendte en Mand, som blev tilsagt at møde med Heste og Vogn i Kjøbenhavn, for at kjøre til Hirschholm. Han mødte, og fik en Underofficer paa. Denne befoel ham at køre til Damhuset, derfra igjennem Landet til Lyngbye og Hirschholm; derfra til Helsingør og fra Helsingør til Borsholm. Alt hvad Kjøresvenden protesterede og erindrede, at han intet Foder og ingen Tærepengge havde medtaget, fordi han kun var beordret til Hirschholm,

hjaalp ikke; efter 2de Dages Kjørsef kom Befor-
dringen tilbage. Rigtig nok blev Underofficeren,
efter ført Klage, straffet med at ligge krum; men
dermed var hverken Eieren eller Agerdyrkeren er-
stattet. Hele Sogne have, som bekjendt og for-
hen erindret, modt forgjeves i Skovene, for at
transportere Brænde. En Mand, som havde
forsømt at føre sit Quantum sit strængeste Ordre
inden 8te Dage at levere det paa Pladsen. Da
dette var umueligt, accorderede han med Andre
om flere Hundrede Rigsdalers Betaling, for at
føre i hans Sted — men Disse vidste, efter
Fortælling, at faae Arbeidet fordeelt paa deres
Kaboer og Gjenboer, og dermed var den Sag af-
gjort. I Maret 1809 fik et Sogn Ordre, tvert-
imod den Kongl. Skrivelses Indhold, som Land-
manden aldrig havde læst, at føre Brænde til
Magazinet, medens dets Høst ikke var fuldendt,
og Veiene vare usøre. Det regnede just stærkt den
samme Dag, — Sognet blev hjemme; men blev
mulktet. Og sligt kan aldrig, end ikke af den
aarvaagreste og bedste Regjering, forebygges,
saalænge Naturalpræstationer af Arbeide finde
Sted. Men hvilket ubodeligt Tab for Agerdyrk-
ningen! Millioner Pund af Kræfter fortæres til
liden eller ingen Nytte; til største Tab for Landets
Cultur — Millioner Pund af Gjødning tabes
paa Veiene og unddrages Agerbruget — Reise-
omkostningerne trykke Landmanden, som derfor er
mindre istand til at dyrke sin Jord — stundom

tilsætter han sine Heste, Vogne ic. og standses
 atter i sin Virksomhed — og, hvad der maaskee
 er ligesaa slemt, om ikke værre, er dette: den
 formuende Mand, som forener Lyst til Agerdyrk-
 ningen med Kundskab om en fuldkommen Drivt,
 trækker sig tilbage fra et Arbejde, der, under hine
 Omstændigheder, er rigtigt paa Bryderier, Fortre-
 deligheder og idelige Hindringer i den lagte Plans
 Udførelse. Hvad Under altsaa, at Agerdyrkning-
 en ikke gaaer frem efter Landsfaderens og de flere
 ædle Mænds Ønske.

Endelig saa har Krigen lagt en mægtig Hin-
 dring i Veien for Agerdyrkningens Fremme, i det
 den har krævet næsten alle arbejdsføre Hænder til
 sin Tjeneste og givet de Læde iblandt dem Leilig-
 hed til at undslaae sig for alt Arbejde. Endog
 Herregaardenes hele Mandskab, paa een Mand
 nær, Embedsmandens sidste Karl, ja! Gaardman-
 den selv har fulgt Krigssnanen — og de Eldre
 med de Yngre, indtil Drengen paa 19 Aar have
 holdt Vagt ved Kysterne. Saa almindelig og
 stærk har Iveren for at modstaae fiendtligt Over-
 fald været, at selv store Godseres Besiddere have
 glemt deres egen og deres Hæsternes Trang — og
 have tilsidefat at gjøre Regjeringen indlysende Fo-
 resstillinger om, hvor meget nødvendiggere det var
 for Staten, at Agerdyrkningen, end at Fabrikker-
 ne fik Arbejdere fritagne for activ Krigstjeneste.

Men Bevæggrunden, hvorfor man taug, være
 nok saa ædel, soleklart er det dog, at Agerdyrk-

ningens Fremme maatte standses, at mangen Gaard maatte dyrkes slettere — mangen Høst blive liggende for længe paa Markerne — mangen Lade staae utorsten, indtil Røtter og Muus havde ædt den bedste Deel af Sæden og mangen Ager ligge ubesaet — alt til Skade for Agerdyrkningen og følgelig for Staten, som derved skal hente sine fornemste Indtægter.

"Men" — vil man maaskee indvende: "en Deel af de nævnte Hindringer ere saadanne, at de ikke kunne forebygges" — og Forfatteren maae svare: Her fremkommer da et nyt Spørgsmaal, som han ikke for denne Ginde har paataget sig at besvare. Han har ikkun lovet at vise: hvad der har gjort, at Agerdyrkningen saa langsomt gik frem iblandt os — og dette troer han at have viist. Enten det har staaet, eller herefter vil staae til en viis og landsfaderlig Regjering at overvinde nogle af Hindringerne, eller maaskee dem alle tilhøbe, det er et andet Spørgsmaal. Det var jo mueligt, at Regjeringen kunde have været nødsaget til at bruge Midler, som endnu langt mere havde sinket Agerdyrkningens Fremme og at den burde have brugt dem; men derfor kunde man dog ikke nægte, at den derved var forsinket. Imidlertid troer Forfatteren, at der kan og bør gøres Forslag, til Overveieelse for dem, som styre det hele Statslegeme, og at det, naar Freden levner den fornødne Tid og Rolighed — heel vel er mueligt, at treffe saadanne Indretning-

ger, som for største Delen kunne tilintetgjøre eller dog saare meget formindste hine Hindringer. Og saa til dette Spørgsmaals Besvarelse skal han med Glæde komme i et af de følgende Hefter, skjøndt han føler sligt Arbeides Vanskelighed og mere haaber at foranledige andre Kyndigeres Ytringer over denne vigtige Sag, end selv aldeles tilfredsstillende at besvare Spørgsmaalet.

September 1814.

F...h.

Efter skrevet: Forfatteren til de med F...h betegnede Smaastrykker havde af Grunde, som forekom ham anstændige, bestemt ikke udtrykkelig at nævne sig. Ved Benner's Foresstillinger har han, efter Grunde, som nu synes ham vægtigere, modtaget en anden Overbeviisning; og tilføier her sit Navn:

B. F. Rønne.

(Indsendt.)

Bekjendtgjørelse om smaa Skruble- og Kartemaskiner.

Da det Kongl. Landhuusholdningselskab i Marts 1811 gjorde Forsøg med at lede Landsbyevæverne til en rigtig Forarbeidning af den Uld og det Garn, som leveres dem, derved, at Selskabet bortskjænkede fabrikmæssige Vævestole til Bondenvævere, som ved Selskabets Foranstaltning i Forveien vare paa en Fabrik underviste i den rigtige Behandling af Uld og Garn, opstod den Tanke hos mig, at hvad der meget vilde bidrage til denne nyttige Sag: at forædle Huusindustrien, var: smaa Skruble- og Kartemaskiner, hvorpaa enten et Sogn, eller flere Familier, eller enkelte Private, som havde betydelig Faareavl, kunde faae deres Uld paa en god og reen Maade bekvemgjort til Spinding. Adskillige Forhindringer vare imidlertid i Veien for Udførelsen, indtil jeg i Sommer fik Tid til at lægge Haand paa Værket. Jeg har nu forfærdiget en saadan Maskine, som staaer til Eftersyn hos mig. Den er 1 Alen 21 Tomme lang, 20 Tomme bred, og 1 Alen 19 Tomme høi; den bestaaer af 10 større og mindre Valser (de store Kartemaskiner bestaae af 18 Valser). Den kan skruble, karte og lofkettere 15 Pd. hvid Uld om Dagen.

Om dens Hensigtsmæssighed er mig meddeelt følgende Vidnesbyrd:

”Efter Anmodning af Hr. Elvius var jeg den 2den d. M. hos ham, i hans Bolig paa Vesterbrog-No. 12, og besaae der en af ham forfærdiget liden Skruble og Kartemaskine, som han i min og Fleres Nærværelse satte i Arbeide med sort og hvidt meleret jydsk Middeluld, og meddeles her, ved min Erklæring derover.

Maskinen er, i Forhold til Størrelsen imod de større Maskiner, ligesaa god, og jeg troer, varig, som de store. I samme Forhold kan der ogsaa arbeides ligesaa meget derpaa, som paa de store Maskiner. Den melerer og klarer Ulden ligesaa godt som en stor Maskine, saa at den med færdeles Nytte kan bruges i en Huusholdningsfabrik; dog, hvis der vil benytte den, maae lade sig underrette, hvorledes den, Tid efter anden, maae tages fra hinanden, gøres reen og sættes sammen igjen, m. v.

Klædefabrikken i Bredgaden No. 174, den 8de Septbr. 1814.

J. G. Wilde,
Oldermand for Dugmagerlauget.

At vi ligeledes paa ovenmeldte Tid vare tilstæde, og ere med Herr Agent Wilde fuldkommen enige, at den i Særdeleshed vil være til Fordeel for Landmanden, der hidindtil ei med Fordeel har kunnet behandle sin aflede Uld, attesteres.

Blegdammen den 9de Septbr. 1814.

Junker & Smidt.”

Derfom der ſkulde indkomme ſaa mange Beſtillinger til mig, at jeg kunde ſætte flere Stykker paa eengang i Arbeide, kunde jeg overlade Stykket for en billigere Priis, end naar en enkelt ſkulde forfærdiges. Det ſikkreſte ſaabel for Kjøberne ſom mig, er at beſtemme Priſen i Solv, og den kan jeg, naar 8 til 10 Stykker paa eengang beſtilles, ſaſtſætte til 65 Species for en ſaadan Maſſine. Om Beſtillinger vilde man behage ſkriftliggen at henvende ſig til mig ſelv.

Maſſinens Brug og Behandling er yderſt ſimpel, kun er det nødvendigt, at den, der ſkal benytte den, kjender Sammenſætningen og Maaſden, hvorpaa den kan ſtilles ad og reengjøres, hvilket ved en Dags Ophold i min Fabrik er lært.

Joh. Elvius,
Veſterbroe uden for Kjøbenhavn No. 12.

Hvilke ere Hindringerne for en
fuldkommere Udbredelse af
Kartoffelavlen?

hvorledes formindskes eller hæ-
ves disse?

og

hvorledes dyrkes Kartoflerne paa
en hensigtsmæssig Maade?

u n d e r s ø g t

af

Joh. Chr. Drewsen.

Eigendünkel und Autorsucht haben keinen Theil an dieser Darstellung, noch weniger der selbstsüchtige Gedanke belehren zu wollen. Dieses ist überdem gewöhnlich eine undankbare Arbeit, und ich wünsche nur, durch Ausstellung von Thatsachen, die Aufmerksamkeit solcher Landwirthes, auf einen der wichtigsten Gegenstände ihres Gewerbes zu lenken, welche nicht jede Neuerung, als einen Eingriff in das Heiligthum der alten Wirthschaftsmethode ansehen, und als solche verdammen.

Friedrich,
Herzog zu Schleswig-Holstein-Beck.

Hvorfor udbreder Kartoffelavlens sig ikke med stærkere Skridt til alle Landets Egne? Dette Spørgsmaal høres ofte af saadanne Landmænd, der erkjende Vigtigheden af, at denne Væxt indtager en Plads paa vore Marker. Der maae rimeligvis være vigtige Hindringer for dens ønskelige Udbredelse. Ved at lære at kjende dem, kunne de maaſkee ganske eller tildels ryddes af Veien. Der ere formodentlig Banſkeligheder forbundne med denne Vøl, som mange Landmænd troe uovervindelige; men som dog kunne fjernes, naar de modarbeides paa rette Maade. At belyse hine ſaa vidt mueligt, veiledende at rydde diſſe af Veien eller formindſke dem, at viſe Landmanden, hvor fordelagtig Kartoffelavlens kan være ham, ſelv da, naar dens Produkt blot anvendes til Qvægfoder, og endelig at give en Anviſning til Kartofflernes rette Dyrkning, under forſkjellige Omſtændigheder, diſſe ere de Gjenſtande, jeg her agter at omtale.

De vigtigſte Hindringer, der ſlaae i Veien for Kartoffelavlens fuldkomnere Udbredelse, mener jeg at være følgende:

- 1) Mangel af Markfred.
- 2) Frygt for et vidtſtſtigt Arbeide ved deres Dyrkning og Optagning.
- 3) Banſkeligheden af at bevare dem for Kulden.

- 4) Den Formening, at de udmagre Jorden, og at man ved deres Uol taber mere i de efterfølgende Afgrøder, end selv en riig Kartoffelhøst kan erstatte igjen.
- 5) Vanskeligheden af at tilveiebringe den første dem nødvendige Gjødning.
- 6) Den Omstændighed, at der ikke vel kan sælge Vintersæd, især ikke Rug, umiddelbar efter Kartofflerne.
- 7) Vanskeligheden af at forvandle dem til Penge, naar man ikke dyrker dem i Nabolaugene af store Stæder eller Fabrikker.

Mangel paa Markfred om Efteraaret er med god Grund sat øverst paa Listen. Den er en af de vigtigste Hindringer, og det er kun sjældent, at en Landmand kan ganske overvinde den. Endog forsvaret Hegn beskytter ikke længere mod Ufred, saasomt den usfredelige Vredgræsning har taget sin Begyndelse, og da Kartoffeltoppen gjerns ædes, saavel af Heste som især af Hornkvæg, saa seer man den snart nedtraadt og affidt, naar Kreaturene omvænke løse. Da Bonden i Almindelighed — i det ringeste i Sjælland — ikke heger, og da desuden alle Hegn, der ikke er $\frac{1}{4}$ Aars Stengjærder eller Jordbolde med uigjennemtrængelige Tjørnehækker, ei formaae at skaffe Fred for det fra alle Sider indtrængende Kvæg, saa er Vreds Opgivelse ligesom et Signal til at standse Kartofflerne i den Væxt, som de ellers skulde have fortsat endnu et Par Maanedes; thi

enhver opmærksom Kartoffelavlser veed, at Kartofflerne standses i deres Vext, fra det Dieblif, da deres Top ganske beroves dem. Det være derfor i forbigaaende anmærket, hvor urigtigt man handler, ved at affjære deres Top, formennende derved at bringe dem, til at give til Roden alene den Næring, som den ellers maatte dele med Toppen. Man vil see, at Kartoffelplanten strax arbejder paa at danne sig en ny Top, hvilket den ogsaa opnaaer, hvis den er affaaeren i fuld Vegetation, men ikke uden paa Beføstning af den Rod, som man haabede at gavne. Jo tidligere Toppen affjæres, jo mindre blive da Knoldene, et Bevies, som mig synes, at Kartofflerne, som andre bredbladede Planter, hente en god Deel Næring fra Luften, i det ringeste indtil en vis Periode af deres Vext, og altsaa svække Jorden mindre, end de Planter, der, ikke forsynede med lignende Organer, maae skaffe sig ene eller dog for en stor Deel deres Næring igjennem Rodderne fra den Alger, hvorpaa de groe. Kun fort sørend man agter at optage Kartofflerne, kan man tillade sig at afflaae Toppene, da man, om de endnu derved tilføies en ringe Skade, faaer denne rigelig erstattet ved den Fordeel, at forvandle til Gjødning en saa stor Mængde af grønt Foder, som den Kartoffeltoppene afgive.

Efter denne korte Afvælgelse, vender jeg mig atter til min Gjenstand: den skadelige Indflydelse, som Markusfreden har paa Kartoffelavl.

Denne er endnu langt værre, hvis der i Byens
 Nøgelflokk findes nogle, der have været fodrede
 med Brakfrugter, eller tilfældigvis engang have
 smagt dem paa en Rabomark. Disse mages ikke
 med Toppen, men opkradse og oprode selve Kar-
 toflerne, ret som om de, liig Evinene, vare for-
 synede med Oprodningsredskaber. Det øvrige
 Nøg taget snart efter dette Exempel, og det er
 en bogstavelig Sandhed, at man, f. Ex. paa
 Lundtofte Marker, kan om Esteraaret finde hele
 Flokke rodende Kær, da den ene Bonde maae see
 igjennem Fingre med den anden. Enhver iler
 vist nok at optage sine Kartofler, og deres Ind-
 høstning deraf er i Almindelighed endt, længe
 førend jeg begynder paa mine Marker; men des-
 uaagtet har Nøgget dog allerede faaet sin Part,
 og Udbyttet er blevet langt ringere, end det kunde
 og burde været.

Jeg formoder ogsaa, at hvis Bestanddelene
 undersøges af Kartofler, der vare standsede i de-
 res Væxt, og optagne i Urtide, vilde de befindes af
 ringere indvortes Værd end andre, der havde endt
 den i Fred, da de megede Substantier dannes
 silde, og ere i Almindelighed tilstæde i Forhold
 til den Fuldkommenhed, hvori Planten har ud-
 viklet sig, og den Grad af Modenhed, Frugten
 har faaet.

Allerede fra disse Synspunkter betragtet,
 er Markusfreden høist skadelig for Kartoffelavlens;
 men hvad vilde blive Skæbnen af en Kartoffel-

ager, hvorpaa indfandt sig, blot een Rat, en Flok uringede Sviin? Alt ogsaa disse af og til aflægge Kartoffelagrene et Besøg, er et Factum, hvorpaa ingen Mand i mit Naboelaug tvivler. Endog Faarene vænne sig til at rode efter Kartoffler, naar de engang have lært at kjende dem. Jeg har netop i dette Efteraar seet nogle af mine Faar paa denne Maade skaffe sig Kartoffler, der ved Optagningen vare blevne tilbage i Jorden. De opholdt sig den meste Tid paa Kartoffelageren, og forsmagtede det skønneste Græs, for at nyde denne Rodfrugt, som de først Mæret i Forveien havde lært at kjende.

Men hvorfor taales denne Ufred, vil man maaskee svare, da Forordningen om Hegn og Fred tillader, at optage løsgaaende Kreature, saavel da, naar der er Sæd paa Marken, som naar den er indhøstet, og bestemmer endog en Erstatning for den Skade, der kan være forvoldt. Mange Hensyn kunde bringe en Landmand til, med Taalmodighed at finde sig i en saa skadelig Sædvane, og jeg er temmelig overbevist om, at der ikke skal blive Fred paa Markerne, førend vi have et Lovbud, der paabyder Optagningspænge for løsgaaende Kreaturer, liig dem for løsgaaende Vædere. Fra det Dieblif vi fik denne gavnlige Forordning, skjære Bønderne deres Væderlam eller slagte dem, og man kan nu haabe, i det ringeste i min Egn, at holde en ædel Race ublandet.

Det ligger vist nok langt uden for mine Evner, som læg Mand at bestemme, om et saadant Lovbud kan gives, om det var gavnligt for det Hele om det gives, og om det, skjøndt ønskeligt i denne Henseende, dog ikke kunde være skadeligt i andre; men som praktisk Landmand, og overbeviende, hvad Hindringer der opstille sig mod Kartoffelavlens videre Udbredelse, siger jeg med fuld Overbevisning, at den første og største Hindring er: Markufreden, og at Kartoffelavlen, ligesom endnu mindre den af andre Brakfrugter, aldrig skal gjøre betydelige Fremskridt hos os, saalange den, al høiere Kultur tilintetgjørende, Løsgaaen paa Vored, ikke er forsvunden!

Mange Omstændigheder kunne afholde en Landmand fra at optage hans Naboes Kreaturer, om de ellers ere af den Art, at de lade sig optage, hvilket ikke altid er Tilfældet, især med velafrettede Faar. Optagningspengene ere ikke tilstrækkelige, og hvordan Skaden beregnes til Erstatning, har vist nok flere af os erfaret. Hr. Pastor Cramer i Mehren har leveret et mærkeligt Bidrag til denne Sag ved at fortælle, at da han engang lod tage Syn over den Skade, som et Par løse Heste havde anrettet paa hans Hvedeaager, tilfjærte Burderingsmændene ham — hvis jeg ikke erindrer Feil — to Mark til Erstatning! Hvorledes lader desuden den Skade sig beregne, som en Landmand kan lide derved, at Byens Creature gaae om Efteraaret paa hans

tidlig saae Rug, hvor de skade langt mindre med Tanden end med Foden, og hvem er i Stand til at gjøre Beregning over den Skade, som det Almindelige lider derved, at vi ofte nødes til at saae vor Rug i October Maaned, i Stedet for i August og September, for ikke at saae een eller flere Byers Heste, Køer og Faar paa denne sidste, der tidlig vilde dække Jorden med et frodigt Græs, og derfor drage alle Markens Løsgjængere til sig. En lang Erfarenhed har overbevist mig om, at den Rug der saaes, under ellers lige Omstændigheder, i October og November, kan aldrig maale sig med den, der er nedlagt i August og September, hvad Straaet angaaer, og at hiin kun sjelden, saare sjelden kommer denne liig i Kjernen.

Jeg opsætter til en anden Tid, at tale om den skadelige Indflydelse, som Markernes Ufred har paa Udbredelsen af Staldforing. Ogsaa her viser den sin Kraft til at standse det gode.

Næst Ufreden, holder Frygten for et vidt, løst Arbeide, mange Landmænd fra at bestjefte sig med Kartoffelavl i det Store. Vi ville lidt nøiere betragte dette Arbeide, end det i Almindelighed skeer af de Agerdyrkere, der kalde det uoverkommeligt, og vi ville da see, at de Redskabere, som vi, især i den senere Tid, have lært at kjende og bruge, lette dette Arbeide saameget, at det ikke kan blive trykkende.

Næsten alle Landmænd ere nu enige om, at Jorden behøver at brakkes hvert tredie, fjerde, femte eller sjette Aar, alt i det Forhold, som Jordernes større eller mindre Grad af Keenhed, og deres større eller mindre Tilbøielighed til at binde sig, gjør det nødvendigt, og i Forhold til det Partie Gjødning, der kan gives dem.

Man er end videre saa temmelig enig om, at Brakmarken maae opbrydes om Efteraaret, og at den i det paafølgende Aar maae pløies tre til fire Gange, og harves efter Omstændighederne, naar Brakningen skal udrette, hvad Landmanden fordrer af den.

Er Brakmarken sandet, muldet, eller mulderet, og man agter deri at dyrke Kartofler, behøver den at pløies een Gang om Efteraaret, og to Gange om Foraaret, hvis den har været begroet med Græs. Har den derimod Aaret i Forveien baaret Sæd, behøver den kun at pløies een Gang om Efteraaret, og een Gang om Foraaret. Disse to Pløininger skulle især være tilstrækkelige, naar Ageren er pløiet om Efteraaret til den fulde Dybde, som locale Omstændigheder tillade, og naar den Gjødning, som er bestemt for Kartoflerne, er udført om Vinteren, og strøet over Jorden, da en saadan Obergjødning bidrager til at gjøre Ageren muldet.

Ved at avle Kartofler i Brakmarken er altsaa Plovarbeidet betydeligen formindsket. Kartoflernes Skuffing og Høpning, kan i det høieste

bringe de forskjællige Arbeider paa Brakmarken og Brakfrugtmarken til at balancere. Haandhafften bør vist nok bruges saa lidt som muligt, og Hestehakken og Skuffesploven indtage dennes Plads, da de, rigtig anvendte og benyttede i rette Dieblif, kunde gjøre næsten alt Haandarbeide unødvendigt.

Skuffesploven, Tab. 1, Fig. 1 til 6, er egentlig en trejernet Exstirpator. Dens Hensigt er at borttage Ufrudtet mellem Kartoffelraderne, og for at dette skal fuldkommen opnaaes, uden at skade Kartøflerne, flyttes dens bagerste Jern tættere sammen eller længere fra hinanden, overensstemmende med den Plads, der er imellem Kartoffelraderne. Den svageste Hest kan trække dette Instrument, der opriver enhver Ufrudtsplante, som det forefinder, naar det blot ikke stilles, til, at gribe for dybt i Jorden, og naar man skynder sig at bruge det, medens Ufrudtet endnu er smaat. Da Skuffesploven blot omrører Jordens Overflade, men ikke skyder Mulden til Siderne, kan de nylig opkomne Kartøfler derved ikke tilhylles, og altsaa ikke lide ved dette Foretagende.

Hestehakken, Tab. 2, Fig. 4. 5. 6, er et særdeles godt Instrument til let Hynning. Da Kartøflerne først ret begynde at groe fra det Dieblif de hyppes, og Ufrudtet ligeledes først da ret betvinges, er det vigtigt at kunne hyppe saa snart som muligt, og da Hestehakken tillader en saare let Hyn-

ning, kan denne allerede foretages, naar Kartøflerne ere faa Sommer høie.

Foruden disse to Redskaber, behøves endnu en Hypeplov til dyb Hynning, forsynet med to stærkt hvelbede Muldsjæle, der skyde Mulden tæt op til Kartøffelraderne. Denne Plov er temmelig almindelig bekjendt, hvorfor jeg ingen Tegning leverer deraf, men blot anmærker, at naar dens Muldsjæle spænde en Alen for oven, maae de løbe tæt sammen forneden, da de ellers vilde skade Kartøffelplantens Rødder. En saadan Plov udfordrer to Heste, naar der skal hyppes tilstrækkelig dybt.

Har en Landmand anskaffet sig disse Redskaber, og bruger dem til rette Tid, kan han, uden Anstrængelse eller Forsømmelse af andre vigtige Forretninger, holde sin Kartøffelager fuldkommen reen.

Med Optagningen, der bør stee i Accord, fattes sjelden de fornødne Arbeidere, da man kan dertil betjene sig af Fruentimmer og halvvoxne Børn.

Den tredie Hindring, der fremstiller sig for den, der vil ayle Kartøfler i det Store, er maastee noget vanskeligere at overvinde, da Vinteren virkelig kan være saa stræng, at Kulden, som sidste Winter, endog kan trænge ind i gode, men for Vinden noget udsatte Kjeldere, hvilke desuden ikke kunne anlægges uden temmelig Beføstning.

Ved at lægge Kartøflerne oven paa Jorden i Form af et Tag, og tildække dem med Halm og Jord, conserveres de meget vel, og kun een Gang har jeg hørt, at nogle Kartøfler paa denne Maade have lidt af Frosten. Maaskee de have været dækkede med alt for lidt Jord. Man bør imidlertid ikke forsømme at anbringe Trækuller for oven i disse Bunker, for at Kartøflerne ikke skulde tage Varme, dampe, og saaledes lokkes til at groe, i hvilket Tilfælde man vist nok staaer Fare for, at de kunne raadne.

Medlægger man derimod Kartøflerne i Kuler, som man til dette Brug graver i Jorden, staaer man Fare, for at see dem samtlige ganske fordærvede, naar disse aabnes om Foraaret. Jeg har mere end een Gang været Dievidne til, at alt hvad saadan en Kule indeholdt var sort og aldeles forraadnet. Marsagen dertil har formodentlig været, at der er trængt Fugtighed fra Jorden i Kulerne, eller at Kartøflerne selv have dampet, og saaledes tilveiebragt Varme og Fugtighed, der have Gjæring og Forraadnelse til Følge.

Naar Kartøffelavlen skal drives i det Store, og især da, naar Kartøflerne skulde bruges til Kvægsfoder, anseer jeg Kjeldere for meget nødvendige, da man i dette sidste Tilfælde daglig skal tage af dem, hvilket vanskeligt lader sig gjøre, naar de ligge i Bunker i Jorden, og i al Fald er forbundet med mere Arbeide, end naar Kjelderne støde umiddelbart til Staldene. Uagtet man af-

drig bør forsinne at anvende Alt, for at frie sine Kartøfler for at fryse, er dette Uheld, naar det endda skulde hælde, dog mindre, hvis de ere bestemte til Qvægfoder, end hvis deres Hensigt var Menneskeføde; thi jeg har ikke mærket, at de i denne Forsatning ere et mindre godt Foder for Qvæg eller Faar, end naar de ere ufrosne, forudsat blot, at de opfodres inden de tæe op, da de ellers forraadne uden Opsættelse.

Jeg kan ved denne Leilighed ikke lade uanmærket, hvad der netop i Vinter er hændt mig, da det end mere bevidner, med hvor stor Begjerlighed Qvæget æder Kartøfler, naar de først een gang ere vante hertil. Tæt ved et af Lusthullerne i min Kjelder vare nogle Kartøfler frosne, uden at det mærkedes, førend de vare i fuldkommen Forraadnelse. De maatte øses med Skuffer paa en Bør, og udgjorde egentlig intet andet end en ædel sortegul Slum, der stank ilde, og blev kastet paa Gaarden. Da Qvæget nu blev udsøket til Blanding, saae jeg det med Begjerlighed slugte denne vederstyggelige Mæring, den de egentlig suede i sig. De kjempede indbyrdes om Nydelsen heraf, og skulde have fortæret Alt, hvis jeg ikke med Magt havde drevet dem derfra, frygtende de skadelige Følger, som en saadan Føde kunde have for dem. Denne Hændelse bliver dobbelt vigtig, fordi mit Qvæg nyder et rundeligt Foder, og det altsaa ikke af Trang kunde drives til at fortære en saa væmmelig Føde.

En fjerde Hindring for Kartoffelavlens ligger maaskee i den Formening, som flere Landmænd nære, at Kartoflerne udmagre Jorden, og at man altsaa enten maae gjøde stærkere end ellers — hvilket kun saa Landmænd kunne — eller finde sig i, at de efter Kartoflerne følgende Sædafgrøder blive nu saa meget ringere, som de ved hine af Jorden uddragne Kræfter kunde have forbedret dem.

Lad os undersøge om og hvorvidt denne Paa-stand er overensstemmende med Theorie og Praxis. Den er af største Vigtighed, og skulde være tilstrækkelig til at fuldkaste al Kartoffelavl, om den virkelig befandtes rigtig. Den har formodentlig sin første Oprindelse deraf, at Kartoffelavlere, som have saaet Rug umiddelbar efter Kartofler, have seet den mislykkes, fordi Jorden da ikke er i en, til denne Sædart passende Tilstand*). Rugen lykkes derimod saa vel i 3die Aar efter Kartofler, naar den saaes i Kløverstubben, at den næsten ikke viger for den, der er saaet i den rene og gjødede Brak, og efter 4ter lykkes den endnu fortreffelig i det 5te Aar efter Kartofler, hvilket ikke peger paa nogen betydelig Udsugelse af Jordens Kræfter ved disse.

Fra Thaers Grundsätze der rationellen Landwirthschaft agter jeg at laa-

*) Uden at modsig den erfarne Forfatters Paa-stand, i Almindelighed betragtet, bør jeg dog erindre, at jeg noale Gange har havt overlig Rug lige efter Kartoflerne.

ne de theoretiske Grunde, hvorefter jeg antager, at Kartoflerne, naar de opfodres, ikke ere udsugende for Jorden, men meget mere et Middel til at forøge dens Kraft.

I Følge en Mængde Forsøg, som Thær og flere Andre have anstillet, for at erfare, hvorvidt Kartoflerne formindsker den, i den Ager, hvorpaa de dyrkes, tilstedeværende Kraft, troer han at kunne antage, at de udsuge liig en Rugafgrøde, men derimod igjen tildele Ageren Fordelene af en fuldkommen Brakning. For at beregne det Forhold, hvori Jordens Kræfter forøges eller formindskes, overensstemmende med den Gjødning og det Arbejde der tildeles den, og de Afgrøder, den maae levere, opstiller han følgende Formel, der oprindeligt theoretisk, har i Praxis fundet Beviset for dens Rigtighed.

Naar Jorden, i det den tages under Ploven, har saa megen Kraft, at den paa en halv Tønde Land (ein Morgen), kan give een Tønde Rug over Udsæden, kalder han denne: Jordens naturlige Kraft, og sætter den $\equiv 40$. Virkningen af 2000 Pd. Gjødning i rette Grad af Forraadselse, bragte paa en halv Tønde Land, regner han $\equiv 10$. Ligeledes antager han Virkningen af en fuldkommen Brak, liig den af 2000 Pd. Gjødning, eller $\equiv 10$.

I Følge endeel Forsøg regner han, at en fuldkommen Afgrøde af langstraaet Sæd, udbrager 30 pro Cento af Jordens tilstedeværende

Kraft. Da een Afgrøde imidlertid kan dyrkes under Omstændigheder, der ere mindre gunstige for dens Væxt, end de, hvorunder en anden frembringes, vil den ene vel uddrage noget mindre, men den anden da igjen saameget mere af Jordens Kræfter.

Dersom det kan være mig tilladt, som læg Mand, at opvække nogen Tvivl mod Meninger, som en Thæer anseer for beviste, skulde det være med den Grad af udsuende Eone, han tillægger Kartoflerne. De efterfølgende Afgrøder synes at tyde derhen, at de ikke udmagre Jorden saameget, som en Rugafgrøde vilde gjøre. Mange Landmænd dele denne Formodning med mig, og Thæer selv siger, at der gives de, der antage, at Kartoflerne slet ikke svække Jordens Kraft, men snarere forsøge den. Da det imidlertid slet ikke er nødvendigt for det theoretiske Bevis, som vi her ville føre, at antage en ringere Eone hos Kartoflerne til at uddrage af Jordens Kræfter, ville vi følge Thæer, antage at Kartoflerne fordrø samme Offer af en Alger, som en Rugafgrøde, og derefter gaae vort Maal imøde.

Efter Foregaaende sluttet altsaa, at Kræften af den Alger, som vi her tage til Måstær, er

at 10000 Pd. Gjødning, eller det Gens-		
dobbelte af det i Exemplet antagne,		
forsøger den med	==	50

Lateris:	==	90
----------	----	----

1ste Bind 2det Hefte.

(13)

	Transport:	=	90
og at Kartøflerne, der dyrkes som for-			
sie Afgrøde, virke lig en Brak		=	10
saar er Algerens Kraft		=	100
Kartøflerne uddrage igjen heraf		=	30
altsaa bliver tilovers		=	70

Er Algeren fuldkommen vel behandlet, gik det, som her er antaget, og Kartøflerne holdte fuldkommen rene, kan man vente at høste 120 Edr. Kartøfler, à 13 Lpd., paa en Tønde Land, altsaa paa en halv, 60 Edr. Jeg har i det ringeste aldrig haft et mindre Udbytte, men vel et større. Saaledes høstede jeg, f. Ex. i Aaret 1813, cirka 800 Edr. Kartøfler paa 4 Edr. Land geometrisk Maal.

For imidlertid at regne saaledes, at Beregningen ingensteds skal findes for høi, antager jeg 50 Edr. Kartøfler, med topmaalte Skjæpper, à 13 Lpd. pr. Tønde, at være et Middeltal af hvad man, under de her angivne Omstændigheder, kan vente paa en halv Tønde Land. 100 Pd. Kartøfler give, naar de opfodres, foruden Strøelsen, omtrent 90 Pd. Gjødning, altsaa 60 Edr. Kartøfler, à 13 Lpd., 10400 Pd. Gjødning.

Efter ovenstaaende Exempel, have Kartøflerne efterladt Algeren i en Forfatning . . = 70
 Bringes nu Gjødningen, der fremkom
 ved deres Opfodring, og som beløb

Læteris: = 70

Transport: == 70

sig til over 10000 Pd., paa samme

Ager, hvorpaa de bare groede, vil

Agerens Kraft derved forøges med == 50

hvorved den altsaa bliver . . . == 120

eller 20 høiere end den var, førend Kartøflerne dyrkedes derpaa.

Det behøver neppe at anmærkes, at Kartøffelsgjødningen ikke bringes paa samme Ager, Aaret efter at Kartøflerne ere voxede derpaa, men at den blot her er skrevet den tilgode, for at vise, at, naar Kartøflerne opfodres, gjengive de Agerbruget mere Kraft, end den de fordre deraf; at de altsaa, rigtigt anvendte, langt fra at udsuge det, meget mere ere Midlet, hvorved det Aar for Aar kan have sig til større Hvide, til runderligere og rundeligere Afgrøder. Kartøflernes Toppe ere her slet ikke bragte i Anslag, skjøndt de, betragtede blot som Strøelse, bidrage til at forøge Gjødningen.

Jeg anmærker her, blot i Forbigaaende, at de opfodrede Kartøfler end videre have givet, foruden Gjødningen, en betydelig Revenue i Kjød og Mælk, hvis de ere givne til Kæer og Stude, eller i Kjød og Uld, om man, som maaskee er det fordelagtigste, har givet dem til sine Faar.

Men hvad vil Skjebnen blive af en Ager, der allerede ved Kartøflerne har tabt saameget af sin Kraft, naar den, ved deres Opfostring frem-

bragte, Gjødning bringes paa en anden Mark, for deri maaſtee atter at dyrke Kartofler? Vilde Jorderne, ved Enden af en flereaarig Rotation, dog ikke befindes affræſtede, og de ſidſte Afgrøder aſte? Neppe vil diſſe Spørgsmaal udeblive.

Skjøndt jeg her kun agtede at tale om de Hindringer, jeg anſeer for at være de vigtigſte for Udbredelſen af Kartoffelavlſen, og, efter mit Skjønnende, at angive de Midler, hvorved de kunne hæves eller formindſkes, finder jeg dog, at diſſe Spørgsmaal ere af ſaadan Vigtighed, og ſtedet til at beſvare dem, at være her ſaa paſſende, at jeg ſkal beſtræbe mig derfor. Jeg troer ikke bedre at kunne naae dette Maal, end ved at gjennemgaae, henholdende mig til den omtalte Formel af Thæer, en 7aarig Rotation af et Sædſkifte, efter Reglerne for Bepeldriften. Jeg har valgt dette, fordi et toaarigt Kloverland er en almindelig Sag, og for ikke at synes partiſt, om jeg havde gjort en Beregning over den fordelagtige fireaarige Drikt.

Det er os bekjendt, i hvad Forhold Thæer antager, at Kartoflerne og de egentlige Cerealier ere udfugende. Der ſtaaer endnu tilbage at anføre hans Mening i denne Hendeende, om Kloveren og Erterne. Han antager, at Kloveren, til det Diebliſk, da den træder i Blomſter, intet fordrer af Jorden, eller i det ringeſte gjengiver den ligesaaameget, ſom den deraf udtrager, dog kun under den Betingelſe, at den ſtaaer fuldkommen

sluttet, i hvilket Tilfælde han endog tilregner den en gavnende Virkning paa Jorden, lig den af en fuldkommen Brak. Angaaende Urterne mener han, at de, naar de staae fuldkommen sluttede, og ikke bringes for ofte paa samme Ager, gjengive Jorden, ved deres rugende Skygge, og ved den Vexelvirkning, der i Lye af denne finder Sted mellem Luft og Jord, ligesaameget, som de uddrage af den.

Saaledes forberedte, ville vi nu opstille den Formel, hvorefter Jordens til- og aftagende Kraft i et 7aarigt Sædskifte, som følgende, kan beregnes. Jordens naturlige Kraft i en halv

Tonde Land = 40

Ved 10000 Pd. Gjødning forøges den

med = 50

og ved Virkningen af en Brak . . . = 10

Tilsammen: = 100

Heraf uddrage Kartøflerne i 1ste Aar

30 Procent = 30

Tilbage: = 70

Bygget i 2det Aar 30 Procent . . . = 21

Tilbage: = 49

Kløver giver Virkningen af en fuldkom-

men Brak i 3die Aar = 10

Kløver ligeledes i 4de Aar = 10

Tilsammen: = 69

Transport:	=	69
Rugen uddrager 30 Procent i 5te Aar	=	$20\frac{7}{10}$
Tilbage:	=	$48\frac{3}{10}$
Erter, hvortil gives en halv Gjødning eller 5000 Pd., i 6te Aar . . .	=	25
hvorved ovenstaaende Betingelser for deres Virkning ganske sikkert opnaaes	=	$73\frac{3}{10}$
Rug uddrager 30 Procent . . .	=	$21\frac{99}{100}$
Rest:	=	$51\frac{31}{100}$

hvorved altsaa Jordens Kraft er forhøiet med omtrent 12: I anden Rotation kan man give 16000 Pd. Gjødning, da Brakfrugtaavl og Sommerstaldfodring i den første har forsøget, saavel Gjødningens Quantitet, som Qualitet, hvoraf igjen følger forhøiet Kraft og forsøgede Afgrøder.

Hvad denne Formel søger at vise, bekræfter Erfarenhed. Jordens Kræfter tiltage under et saadant Sædskifte, forbundet med Sommerstaldfodring og Brakfrugternes Opfodring, i saadan Grad, at man nødes til at forandre det, da man ellers vilde komme til det Punkt, at man avlede Leiesæd, der vel giver meget Straae, men ikke Kjerne i Forhold dertil, og kan virkelig ansees for et Onde. For at undgaae dette, maae man gjøre et af to, enten uddrage flere Kræfter af Jorden, eller tildele den mindre Gjødning. Det første kan man sætte i Værk, ved derpaa at dyrke Handelsplanter, saasom Rapsæd, Krap eller deslige, der affordre Jorden mange Kræfter, uden

at levere et Material, hvorved nye frembringes; det sidste, ved at tilkjøbe sig nye og magre Jorder, der ofte faaes for ringe Priis, og paa hvilke den oversflødige Gjødning kan anbringes med stor Fordeel. Heraf kan man tillige mærke, hvor daarligt den handler, der mener at kunne begynde med at avle slige udtærende Væxter, uden at have Gjødning tilovers, eller et Middel uden for hans Agerbrug, hvorved han kan erstatte de tabte Kræfter.

Jeg har allerede ovenfor anmærket, at jeg nærer nogen Tvivl om, at Kartøflerne fordre saamange af Jordens Kræfter, som Hr. Statsraad Thæer antager, maaskee tildeels, for ikke at synes partiist for Brakfrugtablen. Jeg har imidlertid antaget denne Consumption af Kræfter, for at vise, at der endog i dette Tilfælde blev endnu nok tilovers for de efterfølgende Afgrøder. Ikke blot jeg, men flere andre Landmænd med mig nære den Troe, at Kartøflerne ikke ere nær saa udsugende, som her er antaget. Blandt de Skrivende vil jeg blot nævne Hr. Georg Fred. Haese, Kongl. preussisk Regjeringsraad, og henvise til hvad han siger i det interessante Skrift, han i Maret 1812 har udgivet, opfordret dertil af Thæers ibrige Modstander, Hr. Kammerraad Zimmermann. I dette Skrift: *Mein Glaubensbekenntniß über Ackerbau-Systeme, und über den Herrn Staatsrath Thæer &c.*, har han, i Følge mangeaa-

rige Erfaringer, bestemt erklæret sig til Fordeel for Vexeldrivten, og bestridt den Formening, at Kartoflerne ruttede med Jordens Kræfter paa de efterfølgende Afgrøders Bekostning. Han beretter Udfaldet af comparative Forsøg, hvorved man gav en Deel af Ageren den rene Brak, og en anden Brakfrugter, hvilke faldt ud til Fordeel for Kartoflerne, der just vare den Brakfrugt, hvoraf man betjente sig.

At Hr. Hæse erklærer sig til Fordeel for den nyere Agerdyrkning, og for Brakfrugtaavl i Brakmarken, har saamegen mere Vægt, som han, den største Deel af sit Liv, har beskæftiget sig med Agerdyrkningen, og har haft Leilighed til at observere de forskjellige Systemer. Ikke heller bør man lade ubemærket, at det netop var i Folge en Opfordring af Trebangsdrevtens nidskjære Forsvarer, at han skrev, hvoraf man har saamegen mere Ret til at forudsætte, at kun Overbevisning har ladet ham fælde den Dom, hans Skrift indeholder. Han siger: "at Kartoflerne ere saa langt fra at udtømme Jorden, som nogle formene, at de meget mere i mange, ja i de fleste Tilfælde, forbedre den."

Her er netop den Paastand, jeg er meest tilbøielig til at underkræve. Jeg henholder mig i den Henseende til hvad jeg selv har erfaret. Saa lidet som jeg i det Hele vilde anbefale at dyrke Kartofler uden Gjødning, af Grunde, som jeg længere hen skal angive, kan der dog være Tilfæl-

de, under hvilket det kan være raadeligt. Jeg har f. Ex. eiet Jorder, der vare saa daarlige, at end ikke Havren kunde trives vel derpaa, inden de gjødedes. Men paa disse samme Jorder har jeg ablet god Havre, efter at de vare dyrkede med ugjødede Kartofler, hvis Dyrkning heller ikke faldt slet ud, naar man kun ikke gjorde Sammenligning mellem disse, og dem i den gjødede Alger; og efter Havren har jeg seet, at Jorden hastigere frembød en god Græsvæxt, end ved Siden af, hvor en Mark var opbrudt med Havre, og dyrket Aaret efter med Rug, der begge, saavel Havren som Rugen, stode meget slet. Er det nu en Sandhed, at Kartoflerne udsuge, liig en Rugasgrøde, har hiin Alger afgivet i det ringeste ligesaa mange Kræfter, som denne, og Græsvæksten burde altsaa være lige paa begge, eller egentlig i Faveur af den sidste, fordi Algeren hastigere begræsser sig efter Vintersæd, end efter Vaarsæd; men heri fattedes saameget, at man ingen Tvivl kunde nære, om hvor den meste Kraft var forhaanden.

Naar jeg end videre betragter den Rug, der groer paa mine Jorder i fjerde og sjette Aar fra Gjødning, og seer dens høie Straae, de lange Bipper, og de trinde Kjerner, disse indeholde, uagtet der i Forveien efter een Gjødning, og uden foregaaende Hvile, foran den første Rug, er taget: Kartofler, Byg, Kløver, og foran den anden, desforuden Urter, kan jeg ikke andet end ansee min Formening for grundet: at Kartoflerne udsuge lidet eller

intet. I Aaret 1813, der vist nok var et heldigt Aar for mine høie og sandede Jorder, gav min Rug, der var saaet 6te Aar efter Gjødningen, 8 à 9 Edr. pr. Tønde Land, og ingen Tønde Rug hos mig veiede ringere end 12 Lpd. 12 Pd. Netto, en Vægt, der betydeligen overgaaer den østersøiske Rugs, og vidner om, at den i Paastand, som Rogle ville fremføre, at den i dette Sædskifte aflede Rug ikke kan maale sig med Brakrugen, hverken i Qvantitet, eller, besynderligt nok, i Qvalitet, ikke bekræftes ved Erfarenhed.

Enhver der gjøder fine Kartøfler saaledes, eller endnu stærkere, end her er antaget, holder dem tilbørlig rene, saa at de kunne hurtigt groe til, og aldeles dække Jorden med en hyppig Væxt, og som desuden dyrker efter den Grundsætning, at langstraaet Sæd stedse veksler med Planter af Diadelphisternes Klasse, saasom Urter, Bitter, Kløver, eller med Boghvede, Spergel &c.; vil finde, at Kartøflerne ikke ere udsugende for Algerbruget. Man gjør Kartøflerne uret, naar man giver dem Skylden for den Mæthed, hvori Jorden befinder sig ved Enden af en Sædfølge, i hvilken langstraaede Sædarter, maaskee tre til fire Aar, have fulgt umiddelbar paa hverandre, uden at Algeren engang er tilkommet Fordelene af de frembragte Kartøfler, der ere forvandlede til Papir, i Stedet for til Gjødning.

Driver en Landmand sin Avling under saa
 hældige Omstændigheder, at han, uden Skade
 for den, kan sælge en Deel af sine Kartøfler, er
 Vanskeligheden ved Transporten af dette volumi-
 neuse Product en ny Hindring for Kartøffelavlen
 i det Større. Kun i det Tilfælde maae jeg tænke
 mig det uskadeligt for et Algerbrug, at sælge sine
 Kartøfler i Stedet for at opfodre dem, nemlig,
 naar et Partie Gjødning, der staaer i Forhold til
 den Kræft, Kartøflerne maae have berøvet Jor-
 den, kan igjen anskaffes andensteds fra, eller
 naar et Algerbrug er allerede hævet til saadan
 Kræft, at man kan tillade sig at dyrke Handels-
 planter, i hvilket Tilfælde Kartøflerne vist nok
 ville tilbyde store Fordele. Ingen Alger, den
 maae være dyrket med hvilkensomhelst Slags
 Gød, kan give en saa stor reen Indtægt, som
 Kartøffelageren. Lægge vi hertil den Priis, hvortil
 Kartøflerne i Almindelighed staae, ville vi finde,
 at den som oftest forholder sig til Rugen, som 1
 til 4. Da man nu med temmelig Visshed kan
 regne 100 Edr. Kartøfler, hvor man høster 10 Edr.
 Rug, er det let at see, hvorved den største For-
 deel fremkommer, forudsat at man kan sælge sine
 Kartøfler, uden at transportere dem alt for langt,
 eller at man kan faae et Læs Gjødning til Hjem-
 læs. En Tønde Kartøfler sælges i Alar for
 4 Rbdlr., da en Tønde Rug koster 17 Rbdlr.
 100 Edr. Kartøfler indbringe altsaa 400 Rbdlr.
 af et Areal, der, dyrket med Rug, kun leverer

170 Rbdlr. Om vi end anslaae den tabte Halm til hele dens Beløb, hvilket jeg dog ikke troer at vi kunne gjøre med Rette, da de efter Kartøflerne følgende Sædagsrøder levere mere Halm end de, uden disse, vilde have givet, bliver dog Fordelen paa Kartøflernes Side.

Da imidlertid kun faa Landmænd ere lykkelige nok, til at kunne dyrke Kartøfler under saa hældige Omstændigheder, som ovenstaaende, saa er det vist, at Vanskeligheden i at forvandle Kartøflerne til Penge, uden at være bebyrdet med en, som oftest, kostbar Transport, er en medvirkende Årsag, hvorfor Kartøffelavlen ikke udbreder sig til alle Egne, men for det meste indskrænker sig til saadanne, hvor lokale Omstændigheder begunstige Afsetningen.

Kartøffelavlen tilbyder vist nok tilfredsstillende Fordele, ved den rensede og forbedrede Tilstand, hvori den efterlader Jorden, og ved den store Mængde godt Foder, den leverer. Studen fedes meget godt med Kartøfler. Koen malker ret godt derefter, og Faaret bliver fedt og uldrikt. Især for dette sidste finder jeg, at Kartøflerne ere et Foder, der betaler sig godt, vel at mærke, naar de gives til en ædel eller forædlet Race, da det vist nok giver meget forskjellige Resultater, om et Faar leverer 6 à 8 Pd. Uld, eller kun 2 à 3 Pd.; om Ulden betales med en halv, eller en heel Rigsbankdaler Pundet. Thær regner, at et Faar daglig behøver 1 Pd.

Fire og 2 Pd. Kartøfler, for at fodres tilstrækkeligt. Forrige Vinter fodrede jeg mine Faar, der ere saavel af ædel som forædlet Race, med nogle Pund Kartøfler daglig og lidt Oliemeel, hvorved de stode sig saare vel, og vare meget uldrige. Enhver Landmand, der har ædle Faar, og veed Prisen, hoori deres Uld staaer, kan let gjøre en Beregning over, hvad han har for sine Kartøfler, naar de gives Faarene; en Beregning, hvorved han formodentlig vil finde sig tilfredsstillt, saalænge Prisen paa den fine Uld maatte blive en Rigsbankdaler i Sølv; og burde den vel staae lavere?*)

Alle de Hindringer, som fremstaae mod Kartøffelavlens derved, at de ikke kunne sælges, uden at Landmanden skulde bebyrde sig med en alt for vidtløftig Transport, og tabe et godt og rigeligt

- *) Da jeg har observeret, at en og anden Landmand, der har finuldede Faar, vasker disse inden de klippes, saa maa jeg, efter min Overbeviensning, erklære dette foretagende for feilagtigt. Velsen af det finuldede Faar kan ikke vaskes fuldkommen reen paa denne Maade. Fabrikøren, der skal kjøbe Ulden, anseer derfor denne Vask, som slet ingen, og giver ikke mere for Ulden, end han vilde givet, om Faaret slet ikke var vasket. Ulden har imidlertid tabt noget af sin Vægt, og Landmanden altsaa af sin Fordeel. Vi have intet videre at gjøre, end at tilberede vore finuldede Faar et reenligt Leie. Den der kjøber vor Uld, vil være tilfreds, naar den ikke er tilsmurt, eller fuld af Hørfrø eller deslige, og han vil, i det han slutter Kjøb, ikke glemme, at den ædle, unassede Uld taber 50 Procent af sin Vægt, ved en fabrikmæssig Vask.

Koder for Besætningen, skulde være fjernede, naar det tillodes Landmanden at brænde Brændevin. Meppe kunde Agerdyrkningens og Agerdyrkerens sandeste Ven have noget inderligere Ønske for Begges Bedste, end at der maatte sættes Grændse for Markernes Ufred, og at der maatte tilstaaes en fuldkommen Frihed til at brænde paa Landet?

Den Sag jeg her betragter, leder saa umiddelbar til at sige noget om de Fordele, der vilde udslyde for Landmanden af Tilladelse til at brænde, at jeg vilde troe ganske at forfeile min Hensigt med det her Skrebne, hvis jeg ikke fremsatte, hvad jeg som Landmand har tænkt i denne Anledning. Er det sandt, hvad jeg har hørt flere oplyste Mænd paastaa: At Danmark har sin største og sikreste Hjælpkilde i sit Agerbrug; synes det mig ligesaa vist, at ethvert Middel til at give Agerdyrkeren mere Virkekraft, maae være et nyt Held for Staten, fordi det er ligesaa for Landmanden selv.

Hvad fattes Landmanden i Almindelighed, naar han endog er forsynet med den fornødne Billie, og de fornødne Kundskaber til at gjøre det Bedre? — Gjødning og Penge! Ved Hjælp af Kartøffelavl kan han vel skaffe sig den Første; men skal maaskee dog, ved en af de Begivenheder, som han ikke altid kan undgaae, standse i sin Stræben mod en høiere Kultur, fordi han mangler de Sidste. Ved Tilladelse at brænde, skal

han derimod forsyne sig med de nødvendige Pengeresourcer, der rigtig anvendte, snart skulle vise en velgjørende Virkning paa hans Agerbrug. Ved at brænde Brændeviin af Kartoflerne opnaaer Landmanden paa een Gang alt, hvad der bør være Maalet for hans ivrigste Bestræbelser.

Saa længe Brænderierne ere allene indskrænkede til Kjøbstæderne (de som eksistere paa Landet ere kun faare faa), har Landmanden en høist besværlig, og for hans Agerbrug skadelig Transport at bestride. Al den avlede Sæd skal bringes til Byen, da en Deel deraf i modsat Tilfælde blev paa Landet. Brændeviinsbrænderen vil nytte Dranken, han holder derfor Kæer, og disse skulle have Høe og Halm, som atter bringes ham fra Landet. Er Brændselsmaterialet hvad det har været under Krigen, og hvad det vel altid burde være, Tørø, skal Landmandens Heste atter trække denne svære Last. Kjøbstedmanden har ingen Brug for Gjødningen, denne henter Landmanden fra Byen, ligesom han har bragt alt det andet derind. Men da kun de Agerdyrkere, der boe i en vis Afstand fra Byen, kunne overkomme at hente Gjødning, og da sjelden nogen af disse har Tørø at sælge, kjører som oftest den Bonde tom hjem, der har havt Læs ind, og saaledes ombendt. (Jeg har her egentlig tænkt paa Omegnen af Kjøbenhavn; maaskee at Veligheden kunne være mindre ugunstige ved andre Kjøbstæder).

Kunne Landmanden, ved at forbrænde sin Sæd paa Landet, spare den største Deel af denne Transport, og anvende de her spildte Kræfter paa hans Agerbrug, f. Ex. til Mergling og deslige, er det let at indsee, hvad Folger det vilde have. Kunde han altid have den Gjødning ved Haanden, som han nu først maae hente, skulde han derved tilvende sig betydelige Fordele. Tørveasken, der paa flere Maader kan bruges med Fordeel, skulde nu ikke være gandske tabt for Agerbruget, og henligge unyttet paa Renovationspladserne. Kun saa Landmænd endelig skulde falde paa at kjøbe Steenkul fra fremmede Stæder, til Skade for vor Cours, naar der var Tørv i deres egne eller Naboers Moser.

Naar Sæden brændtes paa Landet, naar Hoderet, Dranken og Brændselsmaterialet blev der, hvor det først var; naar endelig Gjødningen faldt, hvor den skal bruges; hvilke Fordele skulde ikke derved opstaae for Landmanden. Og dog kan jeg ikke andet, end ansee disse for underordnede. Den sandeste, den største Fordeel laae deri, at da gik Kartøffelavlens frem, fordi vi da fik Kartøffelbrænderier. Medens disse forøges i flere Lande, f. E. i Sverrig og i Preussen, have vi neppe et at fremvise (jeg veed ikke om denne Sag skulde være kommen videre i Provindserne, end her i Sjælland, men jeg tvivler derpaa), og man spørger endnu hos os: om Kartøfelterne kunne give god Brændevin? Man maae formodentlig være kommet til denne Erfaring i Sverrig, da svenske

Karle, der tjene mig, have fortalt, at selv Bonden der brænder undertiden af Kartøfler. I Preussen tiltage Kartøffelbrænderierne saa stærkt, at Statsraad Thæer, der vilde anlægge et saadant, maatte forandre sin Plan, og vælge et Syrupskogerie, fordi der just da var anlagt adskillige af hine i hans Naboelaug, saa at han frygtede for, at mangle Uffætning paa Brændevinen. Vi vilde gjøre os selv stor Tort, om vi paaftode, at Aarsagen, hvorfor vi ikke have Kartøffelbrænderier, ligger i vor Uvidenhed eller Uvirkfomhed. Nei tværtimod! den sande Aarsag er: At Brænderierne ere indskrænkede til Kjøbstæderne, og at Kartøffelbrænderierne ikke kunne trives der, da Alt, hvad jeg har sagt om Transporten af de raae Materialier, som Brænderierne udfordre, gjelder langt mere om Kartøflerne, der i Forhold til deres Vægt og Masse, give et langt mindre Partie Brændevin, end Sæden. Saavidt jeg veed, virker end ikke det Kongelige Brænderie i Sølv-gaden, betragtet som Kartøffelbrænderie, da det ikke svarer Regning, at brænde af Kartøfler.

Brændte Landmanden derimod, vilde Sagen faae et gandske andet Udseende. Engang overbevist om, at han kun i sine forbedrede Jorder, kun i den efter Kartøflerne rigere Afgrøde, og i sine Kreaturers bedre Fodring, bør høste Lønnet for sit Udlæg og Umage ved at avle disse, vilde han ikke tænke paa at sælge dem. Han havde altsaa intet at gjøre med det Spørgsmaal:

(14)

1. Bindes 2det Hefte.

Hvad er Kartøflernes Priis? Han vilde paa sin Side blot spørge: Hvad koste de mig at producere? Dersom nu, f. Ex., Kartøflernes Markedspris med Transporten, var 3 Rbdlr., men at de kun kostede 1 Rbdlr. at producere, vilde det sikkert kunne svare Regning for Landmanden, at brænde, naar Brændeviinsbrænderen i Byen derimod skulde have stort Tab derved. Denne maatte, for at kunne bestaae, absolut have et Overskud, alle Omkostningerne fradragne, over det Priis, hvortil han kjøbte Kartøflerne; hiin behøvede blot et saadant, over Productions-Omkostningerne.

Jeg vil antage, at en Landmand avler 1000 Edr. Kartøfler, og opfodrer dem til sit Nøg. Han vil derved bedre fodre sin Besætning, som han endog betydelig kan forsøge. Af en forøget og bedre fodret Besætning, følger en større Mængde bedre Gjødning, og heraf atter kraftigere Jorder, rigere Sædafgroder. Ved at brænde Brændevin af disse 1000 Edr., vil ingen af hine Hensigter forfeiles, da Dranken nu træder i Stedet for de hele Kartøfler; men i det han seer forædlet det Produkt, som hans Flid har frembragt, vinder han en betydelig Pengeindtægt, der giver ham Midlerne ihænde, til at udvide denne fordeeltige Nøl, eller til andre Forbedringer i Agerbruget. Jeg vil blot antage, hvad jeg anseer for rimeligt, at en Tønde Kartøfler, som brændes til Brændevin, kunde, foruden de

Fordelse Dranken tilbyder, give en Landmand en reen Fordeel af een Rigsbankdaler. I dette Tilfælde skulde han vinde paa 1000 Edr., et Tusinde Rigsbankdaler, der hensigtsmæssigen anvendte, kunde vist nok virke betydeligen til et Agerbrugs Fremgang. Herved er endnu at mærke, at denne Kapital ikke alene er tabt for Landmanden, naar Kartosterne skulde opfodres hele, men ogsaa for en Deel for Staten; thi Dranken tilbyder ham nu omtrent de samme Fordelse, som før de hele Kartoster. Giver end Dranken kun tynd Mælk, og altsaa kun lidt Smør, vil man dog aldrig kunne bestride dens Egne til at fede, og den vil altsaa med Fordeel kunne anvendes til Staldstude.

Vi have nu seet, hvilke Fordelse Landmanden vilde erholde ved Tilladelse at brænde. Lad os nu ogsaa kaste et Blik paa de Fordelse, der, efter min Overbeviisning, skulde udslyde deraf for Staten. Ere ovenstaaende Slutninger rigtige; er det sandt, at Landmandens stigende Velstand og Jordernes Forbedring tildeels vilde frembringes ved Frigivelsen af Brændeviinsbrændingen, hvoraf blandt andet fulgte en mere udbredt Kartoffelavl, saa ere allerede de Fordelse, som Staten paa denne Wei vilde høste, uberegnelige. Er Landmanden velhavende, har Staten formodentlig heri de sikreste Resourcer, saavel i Fred som Krig. Men endnu andre og vigtigere Fordelse frembyde sig. Naar der brændes paa Landet, ville Kartoffelbrænderier lidt efter lidt indtage den Plads, som Brænde

rierne af Sæd nu næsten ene have. Der vil herved spares en stor Mængde Sæd til Udsærfel, og et nyt Middel gives os ihænde, til at betale de mange Hornsødenheder, vi ere vante til at hente fra Udlandet. Kartoflerne, et Produkt, der ikke kan forsendes, og som ikke engang kan opbevares fra det ene til det andet Aar, vilde da levere os det Brændevin, som vi behøve.

En anden Fordeel, som flyder af at brænde paa Landet, er, at Brændevinen her kan frembringes for en ringere Priis, end i Kjøbstæderne. Beviserne herfor ligge i, hvad jeg allerede har sagt, og jeg troer neppe, at Nogen vil nægte det Rigtige i denne Paastand. Er det nu vist, at vi Landmænd kunde udbringe en større reen Fordeel af Brænderierne, end det er mueligt for Kjøbstædmanden, som har Alt paa anden eller tredie Haand, saa følger deraf, at vi kunde sælge Brændevinen saameget lettere end denne, som det kostede os mindre at frembringe den. Herved skulde Udsærfelen af denne Artikel meget lettes, og maaskee en ny, eller dog mere udbredt Handelsgreen aabnes os; thi den der sælger ellers lige gode Vare for billigst Priis, faaer overalt Fortrinet. Indtraf derimod det Tilfælde, at Brændevinen, som vi frembragte med ringere Udgifter end Kjøbstædmanden, endda forblev i samme Priis som hidindtil, saa fulgte deraf, at vor Fordeel blev større, end hine. Vi kunde altsaa taale at betale mere af vore Brænderier.

end den, der under mindre gunstige Omstændigheder brændte i Byen, hvorved Staten atter kunde skaffe sig en ny, ei ubigtig Indtægtskilde, hvad enten denne blev lagt directe paa Brændevierne, eller erlagdes som forhøiet Consumption, naar Brændevinen indbragtes til Kjøbstæderne, eller som Udsørselsstold, naar den gik til fremmede Steder.

Endnu en tredie saare vigtig Fordeel vilde fremkomme for Staten, naar Brændevinen blev frembragt af Kartøfler; i Stedet for af Æd. Materialiet til et ligesaa stort Partie Brændeviin, som det der nu aarlig forbruges hos os, skulde da avles paa et langt mindre Areal end før. Er en Ager i den Forfatning, at der paa en Tønde Land høstes 10 à 12 Edr. Hvede, kan man der, paa, med ligesaa megen Sikkerhed, vente 100, ja vel 150 Edr. Kartøfler. En Tønde Hvede leverer circa 80 Potter, og en Tønde Kartøfler circa 16 Potter Brændeviin. En Tønde Land, hvorpaa blev avlet 10 à 12 Edr. Hvede, leverede altsaa 800 à 960 Potter, men dyrket med Kartøfler, vilde den give 100 à 150 Edr., 1600 à 2400 Potter Brændeviin, saa at en halv Tønde Land gav nu ligesaa megen Brændeviin, som før en heel.

Herved vilde Staten altsaa komme til at eie, enten det dobbelte Partie Brændeviin mod før, paa et lige stort Areal, eller et ligesaa stort Partie paa det halve, i hvilket sidste Tilfælde

endnu en betydelig Deel Sæd kunde avles og udføres, som nu er overflødig og til eget Brug.

Dersom disse Berragtinger ikke ere blotte Drømmerier; dersom Forfatteren heraf virkelig har viist, at Landmandens Forsatning vilde meget forbedres ved Tilladelse til at brænde, og at Staten, saavel directe som indirecte, vilde vinde ved en Forandring med Brænderierne, kan neppe det Spørgsmaal udeblive: Hvorfor er det da ikke tilsladt for Landmanden at brænde? I det Forsatteren heraf erklærer sig fuldkommen overbevist om, at vigtige Grunde have tilbageholdt denne Tilladelse, og i det han tilstaaer, at han, som en læg Mand, og som en ubetydelig og ubemærket Borger i den Stat, hvori han lever, blot for alle andre Hjælpemidler, end dem, der ere udsprungne af egne Overveielser, ikke er competent til at omhandle, hvilke disse Aarsager kunde være, indskrænker han sig blot til, at nævne de vigtigste af dem, han ved en eller anden Leilighed har hørt, naar Samtalen er falden paa denne Gjenstand.

Man siger nemlig, at hvis det tillodes, at Brænderier bleve anlagte paa Landet, skulde der af flyde:

- 1) At de i Kjøbstæderne allerede eksisterende Brænderier ikke kunde bestaae;
- 2) At selv Kjøbstæderne ikke kunde bestaae, uden at Brænderierne ere der;
- 3) At, naar Landmanden fik Lov til at brænde, skulde megen Sæd forbruges, hvoraf ei

udkom, hvad den mere øvede Brændeviinsbrænder nu frembringer deraf;

- 4) At der skulde blive megen Drik og Lidelighed mellem Landalmuen; og
- 5) At der ikke skulde kunne holdes saa fuldkommen Control over Afgifterne, der burde erlægges af Brænderierne, naar disse vare adspalttede paa Landet, som naar de ligge samlede i Kjøbstæderne.

Er den første Paastand sand, beviser den netop Rigtigheden af min Formening: at der ikke kan brændes med saamegen Fordeel i Kjøbstæderne, som paa Landet, og da det synes mig uimodsigeligt, at ethvert Industrieanlæg bør være der, hvor det bringer meest Fordeel, saavel for det Individ, der besatter sig dermed, som for den Stat, hvori han driver denne Næringsvei, saa antager jeg, at Brænderierne i dette Tilfælde burde ene og alene være paa Landet.

Er det end videre sandt; at Kjøbstæderne ikke kunne bestaae, naar Brænderierne ei længer ere i deres Midte, kan jeg heraf ikke uddrage anden Mening, end at en stor Deel af deres Indvaanere besatte sig med at skjenke Brændeviin. Rigtig nok seer man meget hyppigt i Kjøbenhavns Kjeldere Flasker og Glas, der tyde paa at der udskjænkes Brændeviin. Det samme Skildt finder man ogsaa meget ofte i de mindre Byer. Men hvorfor skulde denne Brændeviinskjænken ikke ligesaa godt kunne have sin Fremgang, naar

Øltapperen fik sine Vare fra Landet, som nu, da han kjøber dem hos sin Naboe i Byen. Brændeviinsbrænderen paa Landet vil vist ikke forsømme at bringe sine Produkter derhen, hvor han veed de kunne affættes. Eller skulde hiin maafee ikke længere finde Affætning nok, nu da Bonden, der kunde sælge en Deel af sine Vare paa Landet, sjeldnere kom til Torvs, og altsaa sjeldnere i disse Usædelighedens Kuler, hvor han reent mister sin smule Forstand, og undertiden sin Helbred? Mon Menneſtevennen skulde klage over, at denne Rælingsvei gif i Staae? Mon Landmandens, og ofte Kjøbstædmandens Velfærd og Moralitet skulde tabe eller vinde herved?

Man mener fremdeles, at megen Gæd skulde af den usøvede Landmand brændes, uden at levere saamegen Brændeviin, som den kunde og burde. Mon denne Indvending er af nogen Vægt, da den i al Fald kun kan finde Sted i Begyndelsen? Mon den ikke meget mere er opstillet som et Skrækkebilse, netop af dem, der vinde ved Tingenes nærværende Forfatning? Jeg antager, at en Deel af de Brænderier, der bleve anlagte paa Landet, i det ringeste i Førstningen, vilde komme til at tilhøre Brændeviinsbrændere, der nu leve i Kjøbstæderne, men som, velbekjendte med alle de Fordele Brænderierne indbringe, og, i Følelsen af, at disse endnu skulde være større, naar Auling og Brænderie forenedes, forlode Kjøbstæderne, for at boesætte sig paa Landet. De

øvrige vilde vel anlægges af store Lodeiere, Land-
 mænd, der egentligen ikke henhørte til Bøndestan-
 den, og hos hvem man vel som oftest vilde finde
 Kundskaber, og en Grad af Kultur, der kunde
 staae ved Siden af den, man nu finder hos de
 fleste Brændeviinsbrændere i Kjøbstæderne, hvilke
 som oftest ere blotte Empiriker, der ikke gjerne
 forlade den Fremgangsmaade, hvormed en Række
 af Aar har gjort dem bekjendt, om end noget
 bedre bydes dem. Jeg har endog megen Aarsag til
 at tvivle paa, at Brænderierne i Kjøbenhavn dri-
 ves med al den Overveielse, og efter saa gode
 Principer, som de, der vilde lægges til Grund
 for nye oprettede Brænderier paa Landet. Jeg
 veed f. Ex., at kun saa Brændeviinsbrændere i
 Kjøbenhavn benytte sig af Dranken til Paa-
 sæt, et Foretagende, som jeg ikke har kjendt førend i
 Aar, men som jeg, efter engang at have sat det
 i Værk ved mit Brænderie, aldrig mere vil for-
 lade, da dets Fordele ere saa store og indlysende.
 Jeg blev nemlig hændelsesviis bekjendt med denne
 vigtige Sag. Da jeg yttrede Lyst til nærmere at
 underrettes om den, blev jeg henviist til Hr.
 Brændeviinsbrænder Rindom i Kjøbenhavn,
 som en Mand, der selv brugte Dranken til Paa-
 sæt. Med største Beredvillighed meddeelte Hr.
 Rindom mig al den fornødne Underretning,
 sagde mig, hvad Beregning han gjorde herover,
 tillod mig at sende en Karl til ham, for at under-
 vises, og beklagede kun, at saare saa fulgte hans

Exempel. Sagen er i sig selv saa simpel, at min Karl blot behøvede at være tilstede medens man mæskede et Par Gange, for at være fuldkommen udlært. Jeg har siden den Tid, omtrent i 9 Maaneder, brugt at mæske med Drank, i Stedet for med Øl. Jeg faaer nu ikke en eneste Pot Brændeviin mindre end før, men sparer, ved hver Brænding, omtrent Værdien af 6 Skpr. Malt, skjøndt min Pande kun er to Tønder stor. Hvilken Fordeel for Landet, om alle Brænderierne brugte denne Maade! Man forudsagde mig, at mine Mæskelar skulde blive sure, og Gud veed alt hvad der skulde hændes mig, men jeg maae tilstaae, at hidindtil er Opfyldelsen af dette Uheldsfrig udeblevet, og jeg veed desuden at vurdere det. Men, sagde man endelig, De vil ikke faae saamegen Drank til Deres Øviin, som før, da en Deel deraf gaaer til Mæskningen. Mon det da kan lønne sig at brygge Øl til sine Øviin? spørger jeg igjen; thi det er virkelig det man gjør, naar man bringer Øl i Mæskningen, uden anden Fordeel end den, at forsøge Drankens Masse; og faae disse dog ikke alligevel de kraftigste Dele af Dranken, da det kun er det Tynde, man bruger til Mæskningen?

Uf Ovenstaaende seer man, at Brænderierne i Kjøbenhavn tildeels ikke drives efter de Grundsætninger, som nyere Theorier have opstillet, og som Praktiken bekræfter. Det er derfor rimeligt, at Brænderier, i Hænderne paa oplyste

Agerdyrkere, vilde levere ligesaa megen Brændeviin, af en lige Qvantitet og Qualitet Sæd, som den de nærværende Brændeviinsbrændere udbringe deraf. Dette vilde vel endog da være dobbelt nødvendigt, fordi Emulationen forøgedes derved, at Brændeviinsbrændingen nu blev en Sag, som enhver kunde besatte sig med, og som altsaa kun vilde indbringe Fordeel for den, der drev den med Kraft og Sagkundskab, medens enhver, der blev ved det Gamle og Stettere, vilde see sig fortrængt af den høiere Intelligence og Industrie *). Naar endelig de Afgifter, der bleve lagte paa Brænderierne, uden just at være af den Art, at Fordeelen, ved at anlægge Kapitaler heri, blev alt for ringe, dog vare saa høie, at kun en anstrængt Flid, og Udøvelsen af gode Principer, vilde udbringe en passende Gevinst, kunde man være vis paa, at Brænderierne paa Landet skulde, under ellers lige gunstige Omstændigheder, levere ligesaa megen, og ligesaa god Brændeviin, som de i Byerne.

*) Saalænge blot det Kongelige Brænderie brugte Dranken til Paasæt, eller saalænge dette Exempel ene og alene var efterlignet af formuende Private, kunde der dog altid blive en Slags Tvivl tilovers, om Sagen var almindelig anvendelig; men naar den drives med Held af selve Brændeviinsbrænderen, naar denne, der ingen anden Næringsvei har, vedbliver at mærke paa denne Maade, og vel at mærke, ogsaa vedbliver at være formuende, som før, saa synes disse praktiske-Beviser at have al Tvivl om Theoriens Rigtighed.

Men Landmanden vil forfalde til Drif og Liderlighed, vedbliver man, naar han saaledes faaer fuldt op af denne, kun alt for høit elskede Drif, og kan daglig have den i Huset. Mon denne Paastand er bygget paa Erfarenhed? Mon den svenske Almue, mon den Agrene dyrkende Klasse i Preussen, er mere forfalden til Drif, end vore Bønder? og i begge disse Riger ere Brænderierne paa Landet almindelige. Det er ikke ved selv at brænde, at Landmanden skulde forfalde til Drif. Elsker han denne, behøver han ikke Brændevinen tøvende, for at beruse sig, og i mindre Portioner kan han let faae den, da vi ere overalt forsynede med Kroer. I disse er det Landmanden lærer at drikke. Her opmuntres han ved Exemplet; her indbyde lystige Selskabsbrødre ham til umaadelig Nydelse af en Drif, der, brugt med Maade, kan være gavnlig i mange Tilfælde, og herfra er det han bringer Vanen at drikke. Et Menneske maa allerede være en decideret Dranker, for at beruse sig ene i sin egen Stue. Jeg kjender mere end een Bønde, der ere ordentlige ædruelige Mænd, saalænge de gaae hjemme ved deres Forretninger, skjøndt der altid er Brændevin i Huset; men som aldrig kunne gjøre en Tour til Byen, uden at komme berusede hjem. Ligger heri ikke noget Beviis for min Mening? Jeg troer det, og slutter, at Brændevinsdriften ikke skulde udbrede sig paa Landet, fordi Brænderierne flyttede derhen.

Men, siger man endelig, der vil fæe Underfløb, som ikke kan afværge, naar Brænderierne ligge adsplittede paa Landet. Man har jo allerede, bliver man ved, havt Exempler derpaa, ved de faa Brænderier, der hidindtil have existeret der. (Saa har man sagt mig.) Men mig synes, at det Kongelige Rentekammer allerede har anvendt et Middel, der gjør hvert Underfløb umueligt, nemlig det: at lade Dækkelen af Brændeviinspanden nitte fast til Kjedelen, og at lade hele Panden tilmure. Da Brænderierne paa Landet svare deres Afgift af Pandens Størrelse, kan jeg, under disse Omstændigheder, ikke tænke mig Mueligheden af et Bedragerie. I Byerne svare Brændeviinsbrænderne, saavidt jeg veed, af Mæstekarrene. Naar derimod Brænderierne paa Landet kom til at yde af deres Pander, som hidindtil, og at den hurtigste, og den meest uafbrudte Brænding, der var muelig, blev lagt til Grund for Afgiften, uden at der toges Hensyn paa, om Eieren drev sit Værk med Kraft eller ei, troer jeg, at Staten vist nok skulde faae de Afgifter deraf, som den burde have, og som bleve større end de nærværende, hvorved denne Indvending ogsaa faldt bort. Brænderierne paa Landet kunde jo desuden, for ydermere Sikkerheds Skyld, inddeles i Distrikter, og sættes under Opsyn af en Brændeviinsbrænder i Kjøbstaden, der havde Ret til at visiterer naar han vilde, og man kunde da være vis paa, at intet Underfløb skulde skjules.

En anden Udbet, der tilbyder sig for Landmanden til at forædle Kartøflerne, der vist nok, i deres naturlige Forfatning, allerede ere et ædelt Produkt, er, at uddrage Melet af Kartøflerne, og at forvandle dette til Syrup. Fremgangsmaaden er let og simpel, og hver Landmand, der avler Kartøfler, kan tilberede sig den Sødme, han behøver i sit Huus. Vanskeligere bliver dette Foretagende, naar Syrupen skal frembringes i store Partier, da hertil udfordres et saadant Apparat, at Kogningen kan skee i Trækar, ved Hjælp af Dampen, fordi Svovlsyren angriber alle Metaller, og hvis man f. Ex. kogte i Kobber, vilde der findes Partikler deraf i Syrupen, hvilke ere skadelige for Helbredet. I Anledning af de Forsøg, jeg anstillede med denne Syrupskogning, henvendte jeg mig til Sundhedscollegiet i Kjøbenhavn, til hvilket jeg sendte to Prøver af Syrup, og udbad mig dets Erklæring, om der var Kobber deri. Den ene Sort var kogt i en usfortinnet, den anden i en stærk fortinnet Kobbertjedel. Svaret var: at den første indeholdt Kobber, men den sidste ikke.

For at indhente mere Lys om denne Sag, der fra første Nærløb forekom mig vigtig, skrev jeg ligeledes til Hr. Koppé, der den Gang administrerede Etatsraad Thærs Bedrift paa Møgelin, omtrent 12 Mil fra Berlin, hvor et stort Syrupskogerie allerede et Par Aar har været i Gang. Jeg gav ham Underretning om de Forsøg,

jeg havde anstillet med at koge Syrup af Kartoffelmeel. Jeg bad ham, især at give mig Svar paa følgende Spørgsmaale:

1) Er det Overblevne af Kartofferne, efter at Melet er berøvet dem, endnu nærende for Kvæg, Faar eller Sviin, og i saa Fald, i hvad Grad? 2) I hvad Slags Kar har De brugt at koge? 3) Har De faaet mere end 22 à 24 Pd. Meel af en Tønde Kartoffer, og mere end omtrent 20 à 22 Pd. Syrup heraf, thi dette er, hvad jeg omtrent har tilbeiebragt?

Herpaa fik jeg følgende Svar: "I Følge Deres Spørgsmaale til mig, svarer jeg Dem til "det 1ste: at Affaldet af Kartoffer, som bruges "til Fabrikation af Stivelsesmeel, kan med megen "Nytte gives til Hornkvæget. I to Vintere har "jeg opfodret det saaledes, at jeg har regnet det "tilgode $\frac{1}{3}$ af Fodningsværdien, s. Ex. Affaldet af "18 Edr. til Stivelsesmeel revne Kartoffer, reg- "nede jeg lig 6 Edr. hele Kartoffer. Mit Kvæg "har staaet sig vel derved. Næsten skulde jeg be- "tvivle, at Faarene godt skulde bringes til at "æde dette Affald. Det synes mig at være for "smørende for disse Dyr. Det har ikke villet "lykkes mig, at bringe Svinene, der vist nok "vare vante til at faae kogte Kartoffer, til at "æde dette Affald."

"Til 2det siger jeg Dem kortelig, at Sti- "velsens Kogning med Svovlsyren, kan med no- "gen Barighed kun skee i Trækar. Alt Metal,

"uden Undtagelse, angribes af denne Syre. Det
 "undrer mig, at det ikke har villet lykkes Dem,
 "at indrette Kogeapparatet i et Trækar. Dertil
 "behøves intet videre end en Metalkjedel, helst
 "en gammel Brændeviinskjedel. Dens Hat maae
 "gives en saadan Indretning, at man kan fylde
 "Kjedelen, uden at afskrive Hatten, da Kogningen
 "forsættes uafbrudt. I Trækarret, hvor Mas-
 "sen koges, staaer et perpendiculairt Træror.
 "Dette er, ved et Metالرر, forbundet med Kje-
 "delens Hat. Er Alt nu tilklinet, sættes Mas-
 "sen i Trækarret meget snart i Koghede ved Dam-
 "pene.

"Den Quantitet Stivelse og Syrup, som
 "De angiver at have faaet af en Lunde Kartøfler,
 "er tilfredsstillende o. s. v.

Inden jeg skrev det Brev til Hr. Koppé,
 hvorpaa Ovenstaaende var et Svar, havde jeg
 virkelig forsøgt at koge Syrup af Stivelsemeel,
 ved Hjælp af Vanddamp, hvilket Forsøg aldeles
 mislykkedes, endstjøndt jeg gjentog det flere Gange.
 Aarsagen hertil laae formodentlig deri, at
 det Apparat, hvoraf jeg betjente mig, deels ikke
 var fuldkommen tæt, men evaporerede, stjøndt
 kun lidet; deels deraf, at det var meget lidet, og
 altsaa tabte formegen Varme ved Luftens Ind-
 virkning, hvorved Massen formodentlig ikke kom
 i fuldkommen Koghede. Hos Thæer drives Sy-
 rupkogningen i det Store, da han daglig for-
 vandler 6 Ldr. Kartøfler til Stivelse og Syrup.

Hvad der forekommer mig som Landmand
 faare vigtigt ved denne Syrupsfabrikation, er
 den Omstændighed, at Affaldet af Kartoflerne,
 efter at Stivelsesmelet er borttaget, endnu kan
 tjene til Foder for Hornkvæget, da herved atter
 gives Landmanden et Middel i Hænde, hvorved
 han kan forvandle sine Kartofler til Penge, uden
 at tabe et godt Vinterfoder til Kvæget. Har
 dette end ikke Kræften af de hele Kartofler, og
 altsaa maae gives i større Mængde, flyder deraf
 en ny Nødvendighed for Landmanden til end mere
 at udvide Kartoffelavlens, og maaskee at indrom-
 me dem hele Brakmarken, medens han hidindtil
 kun dyrkede dem paa en Deel deraf. For med-
 egne Dine at see, hvorvidt dette Affald kunde er-
 statte hele Kartofler, ventede jeg ikke til Hr. Kopp-
 e svarede mig, men besluttede at anstille Forsøg
 paa min egen Stald, med et Par Ungkvæg. For
 at dette Forsøg kunde skee med den fornødne Or-
 den, bleve de satte i en egen Stald, og da jeg
 ikke alene ønskede at vide, om Affaldet nærede,
 hvorom jeg egentlig ikke har nogen Tvivl, men
 meget mere, i hvad Forhold til hele Kartofler det
 nærede, saa bleve disse to Stykker Ungkvæg, to
 Kvier, forede i 9 Uger i Forveien med hele Kar-
 tofler. Jeg lod dem daglig give hver $\frac{1}{2}$ Skjeppe
 Kartofler, og Halm efter Behag. Da de bleve
 satte paa Stald, veiede den ene 19 Lpd., og den
 anden 18 Lpd. De veiedes siden hver Søndag
 Morgen, inden de fik at æde. Efter 9 Uger, i
 1ste Winds 2det Hefte.

hvilken Tid de tiltog, een Uge lidt mere, en anden lidt mindre, var deres Vægt stegen til 22 Lpd. 8 Pd., og 21 Lpd. 8 Pd. De havde altsaa tiltaget, hver for sig, 3 Lpd. 8 Pd., som var ugentlig $6\frac{2}{3}$ Pd. Efter disse 9 Uger lod jeg dem nu give Affaldet af en heel Skjeppe Kartøfler, som jeg haabede skulde erstatte en halv Skjeppe hele Kartøfler. Jeg lod dem ogsaa give det Vand, hvori Kartøffelmelet blev udvasket, da jeg forudsatte, at saalænge det ikke blev klart, maatte det dog indeholde nogle nærende Dele. Saaledes vedblev jeg nu at fodre disse Kvier i 4 Uger, hvorhos blev givet dem Halm som før, i hvilken Tid jeg saae dem tiltage, men ikke saameget, som da de fik hele Kartøfler. Da jeg veiede dem efter den 5te Uges Forløb, saae jeg derimod, til min store Misfornøielse, at de vare tiltagne saa stærk i Vægt i den sidste Uge, at der maatte være skeet en Forandring med Fodringen. Jeg taug, men næste Morgen tidlig vifiterede jeg deres Krybber, og fandt da, hvad jeg formodede, at min Karl, af misforstaaet Godhed, havde givet dem et godt Foder Oliemeel, foruden Kartøflerne. Denne Folkens Egenraadighed, og Umuligheden af at de kunne indsee, hvor vigtige slige Forsøg ere, maae regnes blandt de medvirkende Aarsager, til at forøge Vanskelighederne ved at gjøre Forsøg, saa Ingen bør troe sig ganske sikker i sin Sag, førend han flere Gange har forsøgt den samme Ting.

I de fire Uger, i hvilke Qvierne ikke havde faaet andet Foder, end det jeg havde bestemt for dem, vare de flegne i Vægt, fra 22 Lpd. 8 Pd. og 21 Lpd. 8 Pd., til 23 Lpd. 8 Pd. og 22 Lpd. 8 Pd., altsaa 4 Pd. ugentlig, da de derimod paa hele Kartøfler tiltog mere end 6 Pd. ugentlig. Havde jeg altsaa givet dem Affaldet af $1\frac{1}{2}$ Skjeppe om Dagen, vilde de formodentligen have naaet samme ugentlige Tiltagelse, som paa hele Kartøfler. Paafaldende er det, at den ene af dem ikke tiltog mere end den anden. Hvad den ene vandt forud for den anden i den ene Uge, indhentede denne i den efterfølgende, saa de, da mit Forsøg blev afbrudt, havde tiltaget ligemeget.

At tilberede Kartøffelmeel til Sala, kunde ogsaa, under nogle Omstændigheder, forskaffe en Kartøffelavler en Indtægt, uden at berøve ham Midlet til hans Nørgs Fodring. Melet vilde vel næsten have den samme Værd, som Kartøflerne selv, naar jeg antager, at der uddrages omtrent 24 Pd. af en Tonde, og en stor Lettelse var det for en Landmand, der boede adskillige Mile fra det Sted, hvor han kunde haabe at sælge sine Kartøfler, naar han kunde undgaae deres besværlige Transport, og dog have omtrent en ligesaa stor Indtægt af Melet, som af de hele Kartøfler. Melet er saare let at uddrage af Kartøflerne, men det lader sig vanskeligt tørre, og denne Omstændighed er vel en Hovedaarssag, hvorfor denne Industriegreen ikke drives videre,

end til Huusbehov. Det er en Sandhed, at dette Meel er særdeles tjenligt til lette Bagværker. Man laver deraf en Viinsuppe, der er fortrinlig, og dannet til Gryn, en Sagosuppe, som man antager for den af virkelige Sagogryn.

Maaden, hvorpaa Melet vindes, er temmelig bekjendt; men da jeg har fundet, at Møgle gjøre sig mere Bryderie, end der behøves, saa vil jeg med saa Ord fortælle min Fremgangsmaade. Kartoflerne vaskes og rives, og ere i denne Forfatning som en Grød. Af denne Masse øses noget i en Haarsigte, der med den ene Haand holdes i et Kar med Vand, medens den anden med en Sløs omrører Massen. Melet, som er tungt, skiller sig fra Kartoflernes øvrige Dele, løber igjennem Sigten, og synker til Bunds i Karret. Er man færdig med saaledes at stille Melet fra Træblerne, og at det har sat sig fast paa Bunden af Karret, afheldes det skidne Vand, frisk slaas paa igjen, og Melet omrøres, saa intet sidder fast ved Bunden. Saaledes bliver man ved, indtil det Vand, man holder af Kartoflerne, er ganske reent, hvorefter Melet optages og tørres, hvilket snarest finder Sted i Soelstin og Trækvind. Passer man, uden Opsættelse, at helde det skidne Vand af Melet, og frisk derpaa igjen hver Gang det er sunket til Bunds, kan Melet være færdigt til at tørres nogle Timer, efterat Kartoflerne ere revne.

En Hr. Alberts Opfindelse, ved Hjælp af Frosten at uddrage Stibelfemelet af Kartøflerne, bør jeg ikke lade uberørt, endskjøndt de Forsøg jeg selv har anstillet, ikke have opfyldt mit Haab. Det er udenfor al Tvivl, at Melet kan uddrages af Kartøflerne paa denne Maade. Gaaer man om Foraaret over en Mark, hvorpaa have voxet Kartøfler Aaret i Forveien, vil man see, at de Kartøfler, der have ligget ovenpaa Jorden Winteren igjennem, og som altsaa have været udsatte for Frostens og Luftens Indvirkninger, have et Udseende, som om de vare skimlede. Betragter man dem nøiere, opdager man, at denne hvidgraae Couleur kommer fra Stibelfemelet, der har samlet sig til en Klump. Det ligger ofte som en Rød, og ruller inden i Kartøflernes Skind, der blot har et Hul, hvorigjennem det Vand er udløbet, som Kartøflerne have indeholdt. Knuser man denne Rød, finder man, at den bestaaer af et fiint, men meget guulagtigt Meel. Denne Melets Samling skeer formodentlig paa følgende Maade. Frostens, der udvider Kartøflernes vandagtige Dele, sprænger derved dens smaae Kar, i hvilke Melet ligger indhyllt i Vand. Frostens tilintetgjør saaledes Kartøflens Organisation tilligemed dens Liv, der ene var i Stand til at holde de forskjellige Dele, hvoraaf Kartøflen bestaaer, i en Forbindelse, der er stridende mod deres Tilbøieligheder. Ved Kartøflens Død, træder Slægtsskabskraften i Virksomhed, Vandet løber

ud, synker i Jorden, og medfører maaskee tildeels Kartoflernes flimagtige Dele, medens Melet, der længe kan modstaae Fordærvelsen, samler sig i en lille Klump, der tørres ved Sol og Wind, og Kartoflens øvrige Bestanddele indgaae hver for sig i Forbindelser, overeensstemmende med deres Natur.

Selv I haer ansaae denne Sag for vigtig, da Beskymringen, at see sine Kartofler fordærvede ved Frosten, tildeels forsvaandt, nu da man havde et Middel i Hænde, hvorved man endda kunde frelse deres bedste Bestanddele. Men da jeg ikke senere har fundet anmeldt noget mere om denne Sag, formoder jeg, at den i Udsæelsen har fundet Bønskeligheder, som man ikke har fundet hjerne. I det Smaa have mine Prøver haft Held, og endnu i dette Foraar har jeg atter fundet adskillige Kartofler paa Algeren, i hvilke Melet laae ubedærvet. Et Forsøg med et større Partie Kartofler, havde derimod et slet Udfald for mig. Jeg ønskede nemlig at vide, om dette Meel vilde arte sig godt; naar det brugtes, og for at faae en tilstrækkelig Portion, lod jeg et Par Tønder Kartofler fryse. De bleve lagde under aaben Himmel, paa et til denne Hensigt indrettet Støllads, der var dannet som en Jordharpe, for at Vandet uhindret kunde løbe fra dem. Her bleve de liggende til Foraaret, men besandtes da — raadne. Jeg slutter heraf, at der til et lykkeligt Udfald udfordres visse, mig hidtil ubekjendte Betingelser: maaskee f. Ex. at Kartoflerne maae være

fuldkommen gennemfrosne, inden de første Gang tæe op, da deres Organisation ellers ikke er aldeles tilintetgjort, og hine Virkninger altsaa ifkun tildeels kunne træde i Kraft. Dog, jeg glemmer, at det kun lidet passer sig for den blotte Landmand, at theoretisere over Naturens skjulte Virkninger; at mit Mål kun er at berette, hvad Erfaringer jeg kan have indsamlet angaaende Agerbruget, og at jeg med Taalmodighed bør tie, til en af vore Naturkyndige, henvendende et øvet Die paa vort Agerbrug, vil lade Landmanden skue klart, det som han nu neppe skimter.

En ny Vanskelighed, hvor man først skal sætte Kartoffelavlens i Gang, fremstiller sig i det Spørgsmaal: hvorfra tager man den første Gjødning hertil?

Hvis locale og pecuniaire Omstændigheder tillade det, gjør man vel i at tilkjøbe sig en Deel af den Gjødning, der er nødvendig for at dyrke Kartøfler det første Aar. Opfodres Kartøflerne siden, levere de selv Materialet til deres videre Production. Er man derimod i det Tilfælde, at man kun ved Hjælp af egne Resourcer kan arbejde sig frem mod sit Mål, vil man derfor ikke forfeile det, men blot naae det noget langsommere. Den Gjødning, som er avlet sidst paa Vinteren, og hvis Bestemmelse i Almindelighed er, at udfjøres hen ad Efteraaret, for deri at saae Vintarsæd, eller næste Foraar Byg, kan strax udfjøres, og Kartøflerne lægges deri. Var denne

Gjødning bestemt til deri at aale Byg, kan man være ganske sikker paa, at det vil lykkes bedre efter gjødede Kartofler, end om det var faaet lige i Gjødningen, hvoraf ofte følger Leiesæd, og Afslag i Kjerne. Var den derimod bestemt for Vintersæd, vilde man formodentlig som oftest ansee det for et Tab, at maatte saae Byg efter Kartoflerne, da Vintersæd, især Rug, ikke passer umiddelbar derefter. Forskjellen af Indtægt kan dog ikke være stor, men i det Tilfælde, at en Landmand ikke kan taale, at gjøre et saa lidet Forskud til sine Jorders Forbedring, som det, Bygget vilde indbringe mindre end Rugen, kan vel som oftest findes Leilighed til at sælge blot en liden Deel af Kartoflerne, hvorved enhver Differents vil dækkes.

For den, som et forandret Sædskifte imidlertid ikke maatte behage, gives der endnu en anden Udvei, hvorved de første Kartofler kunde aales. Jeg vilde i dette Tilfælde anwise dem en Plads paa den Ager, der bar den næst sidste Afgrøde, førend den skulde besaaes med Kløver eller udlægges til Græs. Naar jeg, f. Ex., efter at have brakket min Jord, tog Rug, Byg, Værter, Byg og Havre, vilde jeg give Kartoflerne Byggets Plads, og efter dem aale Byg og Havre, hvori Kløver, om Jorden endnu kunde taale at bære begge Afgrøder, men ellers blot Havre og Kløver. Det var ikke alene Havren der skulde nu lykkes bedre, og give mere Kjerne og Straae, end om den var

faaet efter Bygget, men ogsaa den berefter følgende Klover skulde vise sig fortrinligere.

Hvis Jorden ellers er i nogenlunde Kraft, kan man vente at aale 50 Edr. Kartofler, à 13 Lpd., paa en Tønde Land. 100 Pbd. Kartofler give 90 Pbd. Gjødning, 50 Edr. altsaa 9360 Pbd., hvormed en halv Tønde Land kan gjødes. Havde jeg altsaa det første Aar avlet 250 Edr. Kartofler paa fem Tønder Land, kunde jeg det andet Aar gjøde $2\frac{1}{2}$ Tønde Land med en tilstrækkelig, eller 5 Tønder Land med en halv Gjødning. Foretrak jeg, at gjøde $2\frac{1}{2}$ Tønde Land, kunde jeg gjøre Regning paa at aale herpaa ligesaa meget, som i Fjor paa 5 Tønder, og jeg kunde nu, uden Betænkning, tage Byg og Havre efter Kartoflerne, og endda regne paa en langt bedre Kloverbægt, end forhen, da denne Plante, der saameget ynder en kraftig og reen Ager, nu fandt begge Dele i en langt høiere Grad, end forhen. Havde Sædskiftet medført, at Kloverageren skulde ligge i tre Aar, inden den opbrødes, kunde dette nu skee et Aar tidligere, hvorved Nødvendigheden af en ny Inddeling ganske bortfaldt. Midlet, til videre at udvide min Kartoffelavl, kunde nu ikke mere fattes mig.

For at faae Kartoflerne opfodrede, behøvede man neppe i Forstningen at udvide Dvægbesætningen, som vel ofte, af Mangel paa Plads, skulde gjøre Bryderie. Kun ved saare faa Avlsbrug faaer Dvæget et saa rundeligt Foder, at en Koe

ikke daglig kunde fortære en Skjeppe Kartofler til det, der ellers gives den. Hvor dette Tilfælde imidlertid er forhaanden, uden Brakfrugtaavl, behøves den ikke. Det er ikke for disse Gaa jeg tænker, naar jeg anbefaler Kartoffelavlen. Dem ønsker jeg blot til Lykke!! Men hvis nu Qvæget paa en Molsgaard fortærer, foruden dets sædvanlige Foder, en Skjeppe Kartofler daglig, vil det samme Antal Qvæghoveder give saamegen mere Gjødning, som den, Kartoflerne kunne tilveiebringe. Gjødningens Qvantitet og Qualitet, staaer ikke i Forhold til Antallet af det Qvæg, man fodrer, men til Qvantiteten og Qualiteten af det Foder, der gives det. I 6 Maaneder fortærer en Koe 22 Tdr. 6 Skpr., naar den daglig faaer en Skjeppe Kartofler, og 11 Qvæghoveder vilde altsaa omtrent fortære hine 250 Tdr. Blev imidlertid Kartoffelavlen betydelig udvidet, fulgte deraf Nødvendigheden af at forsøge Besætningen; en Nødvendighed, der, jo oftere og i jo større Forhold det måaa gjentages, afgiver et sikkert Beviis paa et Algerbrugs stedse stigende Kraft og Velstand.

Den Omstændighed, at der ikke vel kan saaes Rug lige efter Kartoflerne, anføres ogsaa som en Marsag, til ikke at indrømme dem en Plads i Gædsfistet. Det er vist nok urigtigt, at saae Rug lige efter Kartoflerne; da den sjelden lykkes her. Paa lerede Jorder kan man imidlertid gjerne saae Hvede efter Kartoflerne, naar man endelig ønsker at dyrke Vintersæd lige efter dem,

men man maae da ogsaa være fuldkommen vis paa, at intet Evin kommer om Efteraaret paa saadan en Hvedeager, da den ellers skal blive oprodet; thi Evinet lugter hvor de saa Kartofler ere, der, naaet den største Umhyggelighed er iagttaget ved Opsamlingen, dog kunne være tilbage i Jorden, og omroder Ageren, for at faae dem.

Henholdende mig til det jeg har sagt i Forveien, anseer jeg det for meest passende, at give Kartoflerne den første Plads paa en Mark, der Naaret efter skal bære Baarsæd. Paa denne Maade foregaaer der ingen Revolution i Sædskiftet, eller, hvis Hensigten dog skulde være at forandre det, overeensstemmende med Reglerne for Vexeldriften, forberedes denne Overgang dertil saa ubemærket, at den indføres, uden at forandre saadanne Offere, som de der ere uadskillelige fra pludselige Omvæltninger, hvilke vel kunde føre sikkert og hurtigt til Maalet, men kun passe sig for de Landmænd, der ere fuldkommen bekendte med den Sag de agte at sætte i Værk, og som desuden have den dertil fornødne Capital.

Mange Landmænd, selv de, der ikke følge Grundsætningerne for en fuldkommen Trugvexel, have dog fundet det gavnligt, kun to Aar efter hinanden at lade modne langstraaet Sæd paa samme Ager. De have ligesom gennemskaaet Sædfølgen, ved i dens Midte at avle Kløver, Erter, Bitter, eller deslige, hvilke meddele Jor-

den Virkningen af en Brak, og tilberede den særdeles vel til de efterfølgende Sædafgrøder. Naar jeg nu tænker mig en 9aarig Rotation, med følgende Sædskifter, nemlig: 1) Brak; 2) Rug eller Hvede; 3) Byg; 4) Erter; 5) Rug eller Byg; 6) Havre; 7, 8 og 9) Kløver, saa mener jeg, at det Hele kunde vedligeholdes, blot med den Forskiel, at Kartøflerne avledes i Stedet for Havren, og at det ene Aars Kløvermark, eller rettere Græsleie, bortfaldt som unødvendigt, naar Kartøflerne havde faaet en tynd Gjødning. Sædskiftet blev altsaa: 1) Heel Brak, gjødet; 2) Vintersæd; 3) Baarsæd; 4) Erter; 5) Baarsæd eller Vintersæd; 6) Kartøfler, i Gjødning; 7) Baarsæd; 8 og 9) Kløver. Fandt man nu, efter at være indtraadt i anden Rotation af denne Sædsfølge, at Jorderne vare betydeligen flegne i Kraft og Keenhed; at Kartøffelavlen var en gavnlig Sag, som man ønskede at give den mueligste Udvidelse; efter sølte man sig gjennemtrængt af den Overbeviisning, at Brakmarken kan og bør benyttes, og at langstraæet Sæd ikke bør modnes to Aar i Træk paa samme Ager, undtagen det maatte skee netop ved Rotationens Slutning, saa at der gjødedes strax efter saadan en Uføigelse, vilde det være let at gaae over til en hertil passende Sædsfølge. Man kunde da drive saaledes: 1) Gjødet Brakfrugt; 2) Byg; 3) Kløver; 4) Kløver; 5) Vintersæd; 6) Erter, halvgjødede; 7) Winter- eller Baarsæd;

8) Vikker, Boghvede; eller Spergel til Foder;
 9) Vinter, eller Vaarsæd. Eller hvis man an-
 faae Jorden dertil kraftig nok: 1) Brakfrugt;
 2) Byg; 3) Klover; 4) Vintersæd; 5) Erter,
 halvgjødede; 6) Vintersæd; 7) Vikker, afflaede
 grønne; 8) Vintersæd eller Byg; 9) Havre.

Paa denne Maade havde man endog en Gang
 oftere Sæd end før, og vilde dog i det Hele have
 bedre Afgrøder, ja jeg vover at forsikre, at den
 Rug, der her kom til at groe efter de halvgjødede
 Erter, ikke skulde give Brakrugen efter, hverken
 i Quantitet eller Qvalitet. Rugen lykkes fortrin-
 lig vel i Ertestubben, naar Erterne have staaet
 fuldkommen sluttede, saa at jeg, uden Forbeholden-
 hed, skulde anbefale den til denne Plads, hvis jeg
 ikke to Gange havde gjort den ubehagelige Obser-
 vation, at Sneglene ere her en hæslig Fiende for
 Vintersæden. I Aarene 1812 og 13, er det
 nemlig hændet mig, at de ganske tilintetgjorde
 saavel Rugen, som Hveden, der hos mig var
 saaet efter Erterne. Det er bekjendt nok, at de
 nøgne graae Snegle tribes særdeles vel under Lyet
 af en frodig Ertemark, og i vaade Aaringer har
 jeg truffet dem der i utroelig Mængde. Den be-
 rømte landoeconomiske Skribent, Amtmand Gue-
 ricke mener, at man skal kunne bevare Vinter-
 sæden mod Sneglernes Ødelæggelse, ved, inden
 den saaes, at bløde den i en skarp Lüd, bestaaen-
 de af Aske, Kalk og Salt; thi han har bemærket,
 at Sneglene skade langt mere, ved at udsuge

Melken af Kjøerne, end ved at affbide det unge Skud.

Jeg anseer det for overflødigt at sige mere til Bevis for, at den Vanskelighed for Kartoffelavlens, som sidste Post indeholdt, kan undviges. Hvad der er sagt om et gaarigt Sædkiste, gjelder ogsaa om ethvert andet, bestaaende af flere eller færre Aar. Jeg forudsætter, at enhver nogenslunde kyndig Landmand vel kunde udfinde den Plads, hvori Kartofferne bedre passe for ham, og hvor de anbragte mindre vilde forrykke Tingenes hidtilværende Gang.

Endelig staaer endnu tilbage at omtale en Hindring for Kartoffelavlens, der vel ikke er almindelig, men dog ofte forbyder en Mand at indføre den, skjøndt han fuldkommen indseer dens Værd. Denne er nemlig: Tjenestefolkenes Uvillie til at foretage sig et, dem nyt Arbeide. De ansee ethvert saadant, som Narrerie, eller som en Forøgelse af deres hidtil havte Arbeide. Brugten af et nyt Agerdyrkningsredskab, er dem enten virkelig besværlig, eller dog modbydelig, da de derved nodes til at træde ud af den gamle Glendrian. Det er utroeligt for enhver, der ikke med egne Øine har seet det, hvilke Baand en, s. Ex. uvillig Ulskær, ofte lægger paa Geniet af en oplyst Mand, blot fordi denne ikke selv kan pløie og saae! Har en Landmand endog samlet sig fuldkomne theoretiske Kundskaber, ved med utrættelig Flid at have randsaget i vor Tidsalders

volumineuse Skrifter om Voldsbruget, skulle disse dog ofte ikke komme ham til Gavn, fordi han ikke kan give sine Folk det praktiske Exempel. Jeg vil derfor med fuldkomneste Overbevisning raade enhver, der vil afsøge fra Forsædrenes Stikke, ikke at begynde paa nogen væsentlig Forandring heri, uden først at forene praktiske Haandgreb med de dem nødvendige theoretiske Kundskaber. Kun da tør de vente, at den engelske Plov, Extirpatoren, Hestehakken o. s. v., kunde blive brugte med Nøiagtighed, naar de selv kunne tage dette Instrument af Haanden paa en uduelig eller uvillig Karl, og, ved selv at syre det med Nøiagtighed, vise ham, at det er ikke Instrumentets, men hans egen Ubehændigheds, eller Uvillies Skyld, at det arbejdede slet. Overbevise de end ikke derved en saadan Karl om det Hensigtsmæssige ved det befalede Foretagende (dette skal vist nok ikke ofte lykkes dem), næde de ham dog derved til at agte sig, og nøiagtig at udøve hvad der paalægges ham, da han seer, at han ikke kan vente at bedrage en Herre, der selv besidder de Færdigheder, hvorfra han ellers skulde meget gjøre sig til. Frem for alt maae en Husbonde vogte sig for at spørge sin Karl til Raads. Denne vilde derved troe sig uundværlig, og antage en høist fornærmende Stilling mod Herren. Enhver Ordre der gives, bør i Forveien være vel overtænkt, at den ikke skal behøve at tages tilbage. Den maae gives kort og bestemt, og for en

Sikkerheds Skyld gjentages, og Spørgsmaal gjøres til Karlen, for at erfare, om han har rigtig forstaaet den, og er den engang giben, maae der nviagtig vaages over dens Udførsel, uden derom at indlade sig i Discussioner med Karlen. Herren være det nok at adlydes, Karlen nok, at adlyde.

Paa denne Naade har jeg bragt det dertil hos mig, at enhver Befaling lydes, uden mindste Modsigelse, skjøndt jeg ret godt veed, at mine Folk ofte have dømt og dømme mig, ligesom Raaboer og Gjenboer. Intet af dette har eller skal nogensinde standse mig paa den Vej jeg vandrer, fordi jeg anseer denne for at føre derhen, hvor mine Onsker drager mig, nemlig: til den høiest mulige Benyttelse af mine Jorder, under de forhaanden værende Omstændigheder.

Det er for Næsten saare let, at lære de forskellige Haandgreb ved Pløining og Saaening, og ved Brugen af de i den senere Tid opfundne Maskiner. Kun Radsaaeningen med f. Ex. den cook'ske Saaemaskine og Sædens Behakning, er forbundet med nogle Vanskeligheder, da der hertil udføres et sikkert Die og en pvet Haand. Men da Radsaaeningen, der vel under nogle Omstændigheder bliver gavnlig, er at ansee som det sidste Skridt til Jordernes fuldkomneste Cultur, tages her intet Hensyn derpaa. Naadeligst vilde det nok være en Landmand, der vilde gjøre sig selv duelig, til at styre de forskellige nye Redskaber, at han henvendte

fig til en Bekjendt, der allerede forstod at regjere dem, for der at faae den første Underviisning, hvorved hans egne Folk ikke bleve Vidner til hans Ubehændighed ved de første Forsøg.

Jeg har nu nævnt de Vanskeligheder, som jeg anseer for de vigtigste Hindringer mod en fuldkommen Udbredelse af Kartøffelavlen, hvilken jeg, uden at ringeagte ethvert andet virkeligt Hjælpe-middel til en forbedret Kultur, dog anseer for den sikreste Grundvold dertil. Jeg kjender Fordele af Merglingen, af Engbandingen, og andre lignende gavnlige Foretagender. Jeg har selv merglet med stor Fordeel, der hvor jeg har Mergel, og jeg skulde sikkert vande mine Enge, dersom jeg havde Enge, og saadanne, som kunde vandes. Jeg ønsker enhver Landmand til Lykke, der har Mergel, og bruger den fornuftigt; ved denne Hjælp skal han komme længere, end det havde været ham mueligt ved den blotte Stalbgjødning. Jeg priser den lykkelige, der har Enge at vande, og vander dem; han kan derved vinde det tredobbelte Høe, og af bedre Qualitet, end det, han før frembragte. Men hvorfra tager en Landmand Midlerne til sine Jorders Forbedring, naar han, som jeg, ikke har Enge ved sit Hølsbrug, og til flere Aars Dybde søger forgjæves den Mergel, han gjerne benyttede sig af? Med fulkommen Overbeviisning svarer jeg: Med Brakfrugtaavl, og især ved den af Kartøfler, vil han finde hvad han fattes. Disse

1ste Bind 2det Hefte. (16)

give et godt og overflødigt Foder til Kvæget, der snart, ved Hjælp af Staldfodring om Sommeren, kan fordobles. Sjødningens Mængde forøges og forbedres i kort Tid, og — ikke tit, og ikke lydeligt nok, kan Pastor Eramers kjærligste Erindring gjentages: "Hvad Blodet er i Legemet, hvad Penge ere i Staten, det er Sjødningen i Agerbruget!"

(Fortsættes.)

Fjerin = Græs,

eller

Agrostis Stolonifera.

Det er omtrent 4 à 5 Aar siden, jeg blev gjort opmærksom paa en lille Afhandling i Journalen: Bibliotheque Britannique, hvori ovennævnte Græs omtales. Bemeldte Afhandling var ud-
draget af et engelsk Skrift, hvis Forfatter er Dr. Richardson af Clonsfelle Moy i Irland.

Jeg maae tilstaae, at da jeg først læste alt det Forunderlige, dette Græs vedkommende, troede jeg (hvad maaskee Andre ville troe, naar de læse hvad jeg her agter at fremsætte), at alt, hvad der blev sagt om dette Græsses Egenstaber, for-
tjente kun liden Tillid, og at det altsaa ikke var værd, at gjøre synderlig Beforsning for at dyr-
ke det.

Nu derimod er jeg bleven saa ivrig en Til-
hænger af samme, at jeg har gjort store Opofrel-
ser, for at udvide dets Dyrkning paa mine Mar-
ker, overbeviist om, at ingen mig bekjendt Dyrkning
kan betale sig saa godt, som denne. Som en Følge
heraf, har jeg i dette Efteraar beplantet 15 Tønder
Land med Fjoringræs. Det havde været mig kjær-
t, dersom jeg havde kunnet meddele Udfaldet af dette
sidste Foretagende, førend jeg skrev noget Offent-
ligt desangaaende; men da jeg allerede i de sidste
Aaringer har gjort adskillige Forsøg med bemeldte
Græs, hvilke fortjene Opmærksomhed, og jeg af

flere Landmænd er bleven anmodet, om at bekjendtgjøre, hvad jeg hidtil har erfaret i Henseende til dette høist mærkværdige Græs, saa vil jeg ikke længere udsætte at meddele, hvad jeg derom veed og har erfaret.

Nogle af Dr. Richardsons originale Skrifter ere Tid efter anden komne mig tilhænde, af hvilke jeg først vil udtrage, hvad jeg anseer som meest vigtigt, og derefter skal jeg tilføie de Erfaringer, jeg selv har gjort.

Den Beskrivelse Dr. Richardson giver om Gjorin (*Agrostis Stolonifera*), er følgende:

"Det har lange Ranker eller Udløbere, med Spirer af en levende grøn Farve, der vore op fra dem paa nogle saa Tommers Afstand fra hinanden, disse Udløbere have forskjellig Længder fra 1 til 10 Fod — om Sommeren ere de bestandig grønne — undertiden ere de hift og her af en mørkerød Farve — de fleste Udløbere blive hvide om Vinteren, men denne Hvidhed indskrænker sig alene til den yderste Skæl. Naar man piller denne af, er den indvendige Deel bestandig af en levende grøn Farve*)." .

Angaaende dets oeconomiske Nytte og Fortrinlighed, ere Dr. Richardsons Ord disse:

*) Det er i Følge ovenstaaende Beskrivelse, at jeg har soet og fundet det Gjoringræs, som nu dyrkes hos mig. Det findes overalt paa vore Marker; hyppigst ved Stakgrønter og paa lavtliggende fugtige Steder, saa og langs med Kirkemure og Bygninger.

"Hjorin, siger han, giver et Høe, der foreskrækkes af Qvæget frem for alt andet Høe, og giver, paa et bestemt Areal, næsten 3 Gange saameget, som nogen af de andre hids indtil bekjendte Græsarter; thi man kan vente at høste paa en Acre (eller $\frac{3}{4}$ Ende Land) fra 12 til 16000 Pd. tørt Høe (altsaa 20 Læs, Læsset beregnet til 50 Lpd.). Dets Fortrinlighed bestaaer ikke i Høet alene, men og deri, at det kan forsyne os med grønt og saftigt Græs hele Vinteren igjennem. Saaledes har jeg fodret mine Køer med grønt Græs fra December indtil sildig i April."

"Hjorin giver Køernes Mælk den behageligste Smag, og forøger dens Mængde. Intet Græs foder Qvæget meer end dette."

"Endskjøndt det voxer allerbedst i fugtig og dyb Jord, saa udholder det dog Tørken paa de høieste Bakker, og giver der en bedre Afgrøde, end vi kunne vente i vore bedste Enge af almindeligt Græs."

"Hjorin skal ikke høstes til Høe, førend sildig paa Aaret, i October, November eller December. Det er slet ikke vanskeligt at faae det til Høe i disse Maaneder; thi det kommer kun an paa, at lade den udbændige Fugtighed bortdunste, og dette kan skee, naar det ikkun blæser op een Dag. Derefter bliver det sat i smaae Stakker paa en Allens Høide.

Naar det atter blæser en Dag, blive disse ombvendte og adsplittede, og samme Dag opsatte i større Stakke. Hoet er da sikkert, og fordærves ikke af nogen Regn eller Sne.

"Man skal slet ikke være bekymret, om det regner nok saa længe paa det Gjoringræs, som er afflaaet til Hø. For at bevise, hvad Grad af Fugtighed Gjoringræsset kan taale, uden at fordærves, har jeg ladet en Deel deraf sænke ned i en Gistedan i en Tid af 13 Dage; da jeg tog det op igjen, blev det ligesaa fortræffeligt Hø, som det andet, der ikke havde været i Vandet, og det var derefter ikke mueligt at kjende nogen Forskjel."

Om Dyrkningsmaaden udlæder Forfatteren sig saaledes:

"Jorden, hvor man vil have Gjorin, maae være forberedet dertil i Forveien, enten ved Brakfrugter, eller de nødvendige Pløininger saaledes, at Overfladen er fløj og reen."

"Den bedste Tid til at plante Gjorin, er fra September til October; dog har jeg, ved, bliver Dr. Richardson, "planter Gjorin i November og December efter Kartøfler, og det har bestandig lykkedes mig efter Ønske."

"Den Jord, hvori Gjorin skal dyrkes, maae indhegnes saaledes, at intet Kreatur kan komme ind paa den, da den er bestemt

til at afflaaes, og aldrig maae aføræsses. Første Aar, efter at Fjoringræsset er plantet, bør det luges, hvilket Arbeide ikkun finder Sted dette første Aar; thi siden tager Græsset saaledes Overhaand, at det ikke oftere trænger til saadan Hjelp. Det er Græsset selv man bruger til at besaae eller beplante Jorden med. Om ogsaa dette Græs er forvandet til Høe, saa har det dog alligevel saamegen Saft, at man 3 à 4 Maaneder efter at det har ligget paa Loftet, kan bruge det til Udplantning. Man lægger nemlig Ranterne (Stolones) paa den dertil beredte Mark, enten radviis, eller overalt udsprede, og derefter tildækker man dem med Jord, ikke ganske, men saaledes, at omtrent de $\frac{2}{3}$ Dele af Ranternes Længde hist og her ere skjulte, og at den $\frac{1}{3}$ Deel hist og her rager frem over Jorden. Allerede det første Aar efter Plantningen afgiver det en saare ønskelig Høst. „

Saabidt Dr. Richardson. Jeg skal nu tilføie hvad jeg selv har erfaret.

Sidste Efteraar i November, bleve 16 Heste paa Dronninggaard forede med Fjoringræs; de fandt saamegen Smag deri, at, endskjondt man gav dem Havre paa samme Tid, lode de denne urørt saalænge der var Fjorin i Hækkerne. Hestene bleve fede, og holdte dem i en prægtig Stand saalænge de fik dette Græs.

Nogle Stakke Fjorinhøe har jeg ladet staae ude hele sidste Winter. I Foraaret derefter bleve de adspalttede, fjørte hjem til Køerne, og fortærede af disse med største Begjerlighed. Det havde saadan Indflydelse paa deres Mælk, at Smørret var næsten ligesaa fedt, som midt om Sommeren. Noget Fjorin har jeg ladet staae paa Roden hele Winteren igjennem. Det blev først afflaaet i Foraaret, og havde beholdt sin hele Saft og Kraft.

Paa een af de Strimler, hvor dette Græs i en Mose stod bedst, lod jeg en Kvadratsavn afhugge, og siden veie, efter at det var bleven til Høe. Jeg fandt, at det svarede til 14000 Pd. Høe pr. 14000 Kvadratalen eller Tønde Land.

Paa andre Steder i samme Mose, hvor Jorden var meget ufrugtbar, stod det naturligviis ikke saa godt. Slige ufrugtbare Pletter maatte man hjælpe med Tørveaske, som er den bedste Gødning for Fjoringræs, især naar det dyrkes paa lave Steder.

De Steder, som af mig bleve beplantede forrige Efteraar, har jeg allerede i Aar høstet.

I dette Ørblik (5 December) har jeg endnu Fjoringræs, der ikke er høstet, og er ligesaa grønt, og ligesaa saftigt, som det bedste Græs om Sommeren.

At det ingen Skade tager af Regn, og at det gaaer ret godt an, at faae det til Høe om Ef-

teraaret, det kan jeg stadfæste som en Sag, jeg selv har erfaret.

Dr. Richardson taler om 1000 Lpd. tørt Høe pr. Acre, eller 20 Læs (à 50 Lpd.) paa mindre end een Tønde Land, ja jeg seer endog af engelske Efterretninger, at der er bleven høstet 20000 Pd. tørt Hjørinhøe paa $\frac{1}{4}$ Tønde Land.

Endskjøndt jeg virkelig troer, at man i tjenlig og veltilberedet Jord, kan vente at høste 1000 Lpd. tørt Høe pr. Tønde Land, saa vil jeg dog ikke antage saa stort et Produkt som Grundhold for mine Beregninger. Jeg vil ikke regne paa mere end 10 Læs, à 50 Lpd., gjør 500 Lpd. pr. Tønde Land, og dette af det meest nærende og bedste Høe, saa har jeg dog en saare ønskelig Afgrøde.

Naar de første Omkostninger ere overbundne, saa har man ingen flere end dem, som Høsten aarlig medfører; thi Dr. Richardson troer, at det omhandlede Græs bestandig beholder sine Kræfter, i det Mindste i en meget lang Tid. De Marker, han har med Hjørin, vise ikke ringeste Tegn til at formindskes i deres Afgrøde, og nogle ere over 6 Aar gamle.

Den, som kjender vor usle Høehøst i Almindelighed, særdeles i en tør Sommer som den sidst henrundne, maae da vel sætte tilhørlig Priis paa en Græsart, der under alle Omstændigheder lykkes godt, og frembyder et Middel til at fodre

sit Qvæg med grøn og saftig Fodrage hele Efteraaret, og selv hele Vinteren igjennem; thi ved at hugge det af i Tide, og sætte det i smaa Stakke, har man det i sin Magt at benytte sig deraf, om ogsaa Sneen skulde dække Jorden. Alle de Fordele dette Græs tilbyder, ere store, og behøve neppe at beskrives. Enhver tænkende Landmand indseer dem strax. Hidindtil har jeg kun dyrket Gjorin paa enkelte Stykker i Moser, nu i Efteraaret har jeg, som sagt, dermed udlagt 15 Tønder Land, hvoraf den største Deel er høitliggende Jord, hvori der har været Kartofler. Om Udfaldet af dette Arbeide skal det være mig en Glæde at kunne meddele Efterretning i disse Tidender næste Vinter. Imidlertid forudseer jeg desværre, at de Fleste, af Mangel paa Markfred, ville komme til at savne Nyttens af en saa yderst fordeelig Dyrkning, og her er det atter igjen, at dette Onde viser sig som den værste Fiende af enhver Forbedring i vort Agerbrug!

Jeg vil ikke slutte denne Materie, uden at meddele hvad en gammel og erfaren Landmand i Skotland, Hr. Miller af Dalwyston, har skrevet om dette Græs. Han havde paa sin egen Bekostning sendt en Mand til Irland, for at eftersee om Alt, hvad Dr. Richardson fortalte om Dyrkningen af *Agrostis Stolonifera*, ogsaa forholdte sig saaledes. I Følge den Efterretning, han fik desangaaende, begyndte han at dyrke Gjorin. Da han havde dyrket samme i 2 à 3 Aar, bekjendtgjorde han Følgende:

Efter at have talt om Dyrkningsmaaden ic., slutter han saaledes: (jeg vil bruge hans egne Udtryk.)

"Dette Græs giver rigere Afgrøde end Raigræs eller Kløver. Man kan slaae det om Vinteren til Hø, eller man kan om Vinteren og i Foraaret give det som grøn Fodrage til sit Hornkvæg og til Faarene. Naar man slaaer det om Vinteren, tager det ingen Skade af Regn. Dersom man vender det 2 à 3 Gange i Tørveir, og naar det blæser, saa bliver det til godt Hø."

"Jeg haaber, at denne Kundgjørelse vil blive nyttig for mange. De som kjende mig ville, troer jeg, snart gjøre et Forsøg med Gjorin. Andre ville vel have deres Tvivl; imidlertid troer jeg, at inden saa Aar ville mange Tusinde Acres af Jord, der nu ere aldeles udyrkede, blive tildækkede med rige Afgrøder af Gjoringræs."

Hr. Millers Vidnesbyrd er saameget mere vigtigt, som man kan ikke tiltænke ham den Enthusiasme for en ny Græsarts Dyrkning, som den, der selv havde opdaget samme. Han havde i Forstningen ikke stor Tillid til hvad Dr. Richardson skrev, og sendte derfor en Mand til Irland, for at medbringe ham paalidelige Efterretninger desangaaende, og det er efter 3 Aars

Erfaring at han skriver. Grindrer man nu tillige, at Skotlands Climat endnu bedre end Irlands kan sammenlignes med vort, saa er der jo desto mindre Grund til at tvivle om et lykkeligt Udfald i Danmark, forudsat, at man har tilstrækkelige Midler i Hænde til at overvinde Markufreden.

Frederickslund d. 5 Decbr. 1814.

Fred. de Coninck.

Et Brev,

indeholdende

nogle Tanker

om

Præmiers Udsættelse,

især

med Hensyn

til

Algerbruget.

P. M.

Min ærede Ven har forelagt mig adskillige Spørgsmaale angaaende Præmiers Udsættelse, hvilke jeg hermed skal stræbe at besvare.

De spørger allerførst: hvad jeg med Hensyn paa et forbedret Voldsbrug dommer om Præmier i Almindelighed? og jeg maae tilstaae, at jeg ikke har store Tanker om dem. Kundskaber, stadig Lyst, og en tilstrækkelig Formue ere Basis for Agerdyrkningens Fremme; men sligt ere Præmierne aldeles ikke istand til at frembringe. Det skulde være uhyre Præmier, som endog blot kunde lokke mig til at trachte efter alle de nødvendige theoretiske og praktiske Kundskaber i en Videnskab, der er af saa vidtløstigt et Omfang, som Agriculturen. Lyst til Præmier, er ikke Lyst til Agerdyrkningen; men til Præmiernes Værdie, og man kan sige, hvad Schwartz omtrent sagde: "Passer den praktiske Materie ikke til den paa Gaarden antagne og indførte Plan; saa passer maaskee Præmien til Pungen — eller til det antagne Begreb om Vren — og man arbejder med Jern, indtil man har naaet Maalet; men ikke længere." Stadig Lyst skabes ei af en Præmie, og ligesaa lidet kan denne give Agerdyrkeren en tilstrækkelig af Vind og det Heste.

Formue. Dersom 1000 Rdlr. gode Penge behøves, som circulerende Fond hvert halve Aar, for at drive 32 Tønder Land; saa tænker man dog ikke paa Præmier, som kunne sætte Agerdyrkeren i en oeconomisk kraftfuld Forsatning. Præmier for Agerdyrkningsens Fremme ere derhos efter mit Begreb i Almindelighed intet andet, end yderst maadelige Palliativer, der maaske for en kort Tid kunne vedligeholde et Slags sygeligt Liv, eller vel rettere, nogle Krampetræksninger i den døende Agrikultur; men de kunne aldrig skabe, eller grundfæste, eller med et sundt og kraftfuldt Liv begave den.

Min Ven spørger fremdeles: hvad jeg tænker i Særdeleshed om Præmier for Agerdyrkningsens Fremme, saaledes, som de her almindeligst udsættes, og da naaer jeg svare, at jeg neppe engang tiltroer dem de ovenanførte ubetydelige Virkninger, og det fornemmelig af følgende Grunde: a) fordi de have alt for liden Værdi; b) fordi de alt for meget ere indskrænkede, i Henseende til Tid og Gjenstand; c) fordi det medfører noget for Hælsens frænkende at søge dem; og d) endelig fordi det altid indeholder noget Problematisst om den, som erholder Præmien, virkelig er kvalificeret til at naae den, eller ikke.

Naar jeg til Exempel for at have overvintret 20 à 30 Vistader, ifald jeg er lykkelig, erholder saameget i Præmie, som jeg Esteraaret i Forveien kunde have faaet for eet eller to af dem;

saa tør jeg vel spørge, om der ligger nogen Opmuntring i Præmien, da jeg dog, selv i den heldigste Vinter, maae tænke at tabe nogle af saa mange Bistader? Eller naar jeg for at have plantet 100 Frugttræer, og bevarer dem indtil de begynde at bære, erlanger en Præmie, som ikke erstatter mig Halvdeelen af eet Aars paa min Frugthave anvendte Omkostninger o. s. v, seer jeg da ikke, ved Beslutningen om at anlægge den, med største Egegnedsighed til den, maaste engang i Fremtiden erlangende, Præmie? "Men — Være, — vil man sige! — ja! lad den udbortes Være og for sig selv betragtet have nogen Værdie — denne falder da vel næsten reent bort, naar jeg er udsendt af dem, der ære mig — ifkuns Saa vide, at jeg er æret, Væresbeviisningen er sælleds for Mangfoldige, ja! endog kan bitterligen erholdes, uden at være fortjent. — De fleste Præmier bestemmes jo endog i Penge, og ikke i Hæderstegn. Hvad er det for en Være? — Dog — ikke allene fordi vore Præmier ere for smaa af Værdie; men og fordi de ere for indskrænkede i Henseende til Tid og Gjenstand, er det at jeg frakjender dem nogen Virksomhed, der er værd at nævne.

Den praktiske Prismaterie, som skal vente Belønning, maae beviisligen være udført i de sidste 2, 3, 4 Aar eller i et lignende Tidsrum, saa at min uafbrudte Glid i 20, 30 eller flere Aar kommer ikke i Betragtning; men ifkuns hvad jeg har gjort paa den sidste Tid — ogsaa er det kun en

eller anden vis Gjenstand, i en vis Qvantitet, som kan komme i Betragtning; men ikke almindelige Forbedringer, hvilke tilsammentagne vilde udgjøre 10 Gange saameget, som den enkelte Gjenstand, der belønnes, men som derimod opløst i sine Dele, ikke i det forestrænte Tidsløb har udført en enkelt Gjenstand i den Qvantitet, som Præmie-Listen udfordrer.

Saaledes troer jeg, til Ex. at Sal. Probst Høegh, som i 20 Aar med Sæghindighed og Held arbejdede paa Gjentofte Præstegaards Aalsbrugs Forbedring, neppe, efter de mig bekjendte Præmielister, skulde været kvalificeret til nogen Præmie, skjøndt Landets hæderligste Præmieselskab, i Indledningen til hans Priissskrivt bebidner, at man kun behøvede at see hans Agerbrug, for at fæste Tillid til hans Beviisning. Derimod skulde den fletteste Landmand, som documenterede i eet Aar, at have gravet et vist Antal Flakgraver, eller at have sat et bestemt Maal af Steengjerder, eller at have avlet en vis Vægt af Hov, eller deslige, være fuldkommen berettiget til Præmie. Men — hvorledes kunde jeg da troe, at noget Saadant skulde fremvirke Forbedringer i Aalsbruget? — eller — at jeg igjen skal kaste et Blik tilbage: Hvad er det for en Værelse?

Ydermere, saa har det og noget, for Følelsen frænkende, at søge Præmier. Jeg skal selv fortælle, hvor kynisk, duelig, og flittig jeg har været, og bede, at jeg maae høres; thi jeg har

fortjent det! Dersom jeg og ikke, af Lyst til Præmien, forføres til at udmale mine Bestræbelsers Contrafait med forskjønnende, flatterende Farver, saa mistænkes jeg dog lettelig derfor; ja! maae mueligt endog høre flige Anmærkninger af Naboer og Bekjendtere. Hvor ofte har jeg ikke og læst den ikke ugrundede Grindring; "Der har nu" igjen Een rost af at have gjort nogle Allen Lærred til Særker og Skjorter, eller paa anden Maade fremmet sit eget Gavn, for at faae en Præmie." Rei — for skulde den fælsomme Mand, endog den, som blot har nogen Gællelse for udbortes Vre, aldrig faae nogen Præmie, førend han skulde søge den selv.

Og hertil kommer endnu, at det altid har noget Problematisk, om den, som erholder en Præmie, er kvalificeret dertil eller ikke. Jeg vil ikke tale om, at der kan gives aabenbare falske Attester, over hvis Udstædelse selv det meget agtværdige Landhuusholdningselskab i sine Rister flere Gange synes at have klaget; men blot, at Ansøgeren selv er uredelig, da kunne de redeligste Attestantere i mange Tilfælde føres bag Lyset. Ansøgeren har, f. Ex. havt et godt Stykke Hør, Hamp, eller deslige, hvilket han har behandlet — har ablet eendeel Kløversrøe o. s. v. Han har dog ikke nær saameget, som Præmielsterne foredre. Han kjøber eller laaner et Partie til det han har. Hvem veed sligt? Hvem kan vide det? Selv hans Tjenestefolk have ikke veiet det, maale

det, eller holdt Bog med ham. Han søger nu Præmie. Hvem vidste forud, at han vilde søge den? Attestanterne indfinde sig hos ham — de maale, veie hans Qvantiteter, udtage Prover, som ere svarende til det Hele, og attestere bona fide. Hvor kunde de endog handle anderledes? Men sæt, at han har ført dem bag Lyset, saa er det jo hans Bedragerie, som frones.

Jeg slutter af min Vens 3die Spørgsmaal, at De enten forud har kjendt, eller dog ahnet min Mening; De spørger: om jeg nægter enhver af de omhandlede Præmier al Værd og Virkning? — Dertil maae jeg svare: Omstændighederne kunne for en Deel forandre Tingene. Er f. Ex. den, som udsætter eller uddeler, eller udvirker Præmien, de Modtagende bekjendt, som en hæder- værdig Person, og han igjen kjender og elsker dem, der belønnes; da være det langt fra mig, at nægte slig en Præmie al Værd og Virkning. En Belønning fra en kjer Ven, Faders, Velgjørers Hænder har megen Værd for Modtageren, om den og neppe var en Daler værd for enhver Anden; thi slig en Præmie er et Pant, og et vedvarende Tegn paa hans Kjerlighed, Bifald og Velbehag, og maae nødvendig paaminde den gode Modtager, om fortsat og tiltagende Iver, for at takkes ham, og kan opmuntre Andre til lignende Bestræbelser. Saaledes kunne endog de Præmier, som efter offentlig bekjendtgjorte Lister uddeles af Selskaber, hvis Personale hverken er kjendt af

Modtageren, ei heller kjender ham, skundom, ved en eller anden gunstig Omstændighed erholde meget Værd, og frembringe god Virkning. Indtræffer det f. Ex., at en retskaffen Proprietair, Præst, eller anden Mand, opmærksom paa sine Undergivnes, sin Menigheds, eller sine Naboers Fødsler, overrasker den gode, flittige, beskedne Agerdyrker, ved at anmelde for et hæderværdigt Selskab hans Stræbsomhed, og saaledes at udvirke ham en Præmie, som han selv aldrig havde tænkt paa at begjære, eller at erholde; da maae denne jo, som et Pant, og som et vedvarende Tegn paa hans Forefætters, Velgjørers, Lærers, eller Vens kjærlige Velbehag, vinde et stort Værd i hans Væsen, og være ham, som Andre, en ny Epore til vedholdende Flid og Stræben. Saalænge de menneskelige Tælelser ikke udslættes, maae vore Medmennekers, især de Bedres, og allermeest vore gode Velgjøreres, Lederes og Venners Bifald, virke stærkt paa vore Hjerter. Endog den ypperste Religion, som fordømmer forfængelig Væsen, tillader, ja anpriser os, at behage hinanden, og at vinde hinandens gjensidige Agtelse.

”Men, saa nægter jeg da ikke vore almindelige Præmiers Værd og Virksomhed, vil min Ven maaeske sige, og derfor bebreide mig, hvad jeg i det Foregaaende har yttret: at de ikke engang kunde vedligeholde et sygeligt Liv, eller frembringe nogle enkelte Krampetrækninger i det døende

Agerdyrkningslegeme. Dertil maae jeg svare: Hvad jeg har sagt i det Foregaaende, det har jeg sagt om Præmiernes Værd og Virksomhed i Henseende til Landets Agerdyrkning, som et Heelt betragtet — og om deres Værd og Virksomhed, saaledes som de i og for sig selv ere. Den Værdie og Virkning, som en enkelt Mand, eller nogen enkelt Omstændighed, tillægger denne eller hin Præmie, kan jo ikke komme i Betragtning, hvor der tales om et heelt Riges Agerdyrkning, og er ei heller grundet i Præmiernes egen Natur og Væsen. Dersom jeg ogsaa indrømmer, at nogle Præmier, selv nogle af de offentlig udsatte, kunne virke, og have virket Gavn for enkelte Mennesker, og formedelst Omstændigheder, som fra andre Sider ere tilkomne, saa kan dette ikke forandre min Mening om Præmier, blot som Præmier betragtede, eller om den Maade, paa hv ilken disse almindeligt udsættes hos os. "Men vil man maaſkee ſige, "ſaa maae jo dog indrømmeſ, at der ved Præmiers Udsættelſe er ſtiftet "Rytte, om og denne ikke var grundet i Præmierne ſelv." Dertil maatte jeg ſvare: det var da en ſaare liden Virkning af en ſtor Beſtræbelſe, og juſt derfor indrømmer jeg ikke heller Sætnin- gens fulde Rigtighed — thi om jeg og efter Phi- loſophiens og Religionens Beviisning ikke havde Grund til at ſige: Hvad der ſom ofteſt ſvækker de ædlere Bevæggrunde hos Mennesket til at handle, det er mere ſkadeligt, end gavnligt; ſaa maatte

jeg dog erindre: at dersom alle de Bidrag af Penge og Kræfter, som ædelmodigen opofres i Præmieselskaberne, kunne frembringe en langt større god Virkning, saa ere de ubetydelige Virkninger, som nu frembringes, ikke at ansee som et Gode; thi et mindre Gode, som ophæver og tilintetgjør et større, er et Onde.

Min Ven spørger for det 4de: Om jeg vel kan nægte, at Agerdyrkningen har gjort betydelige Fremfærdt hos os, siden Præmier begyndte at udsættes, og om jeg ikke da maae tilstaae, at disse have frembragt en stor Virkning? Til den første halve Deel af Spørgsmaalet svares: at jeg hverken vil eller kan nægte Agerdyrkningens Fremfærdt hos os, siden Præmiers Udsættelse for praktiske Materier fandt Sted; men til den sidste Halvdeel svarer jeg: Det var vist ikke disse Præmier, som bevirkede hine Fremfærdt. Erfaring taler i hver Henseende derimod. Det hører ustridigt til Sjældenhederne, at man har lagt Vind paa denne eller hiin Forbedring, for at faae nogen af de smaa Præmier, som her til Lands have været udsatte; men naar man af en eller anden gyldigere Grund har lagt Vind paa noget nyttigt, og erfaret, at sligt belønnes, har man søgt en Præmie, og taget den med som en Tilgiør. Jeg har kjendt adskillige Exempler, som stadfæste denne Sandhed. Nogle af Bønderne paa Kongens Gods have indhegnet deres Marker, fordi det var dem befaleet, uden at tænke paa nogen

Præmie. De erfare siden, at denne kunne erholdes, og søgte den. En Bonde, som jeg kjendte, avlede aarlig den Hør, som han behøvede, og var eet Aar saa heldig, at den groede overordentlig til. Det blev ham sagt, at han vist kunde faae en Præmie. Han søgte, og fik den; men avlede siden ikke mere Hør, end sædvanligt. Og hvo kjender ikke Tusinde saadanne Exempler; men saa vare da flige Forbedringer ingen Virkning af Præmierne. Vil man have et andet Beviis, saa behøver man blot at gjøre sig lidt bekjendt med Danmarks Agerdyrkning, og man vil upaatvivlelig i Almindelighed finde de betydeligste Fremskridt hos Mænd, der hverken have søgt eller modtaget nogen Præmie. Hvor lidt Præmierne have virket, vil og sees deraf, at mangfoldige belønnede Forbedringer ikke engang ere vedligeholdte, efterat Præmierne ere modtagne. Dersom man da og indrømmede, at disse havde bevirket hine, saa var jo dog Nyttens Liden eller ingen.

Man kunde nu vel spørge: "Hvad har da gjort, at Danmarks Agerdyrkning gik fremad, især paa en Tid, da Sædeligheden, som Basis for alt Godt, just ikke gik fremad?" Og jeg vilde svare: iblandt mange andre Aarsager, som det her maatte vorde for vidtløftigt at nævne, høre disse vist nok med til de vigtigste: a) at Udfiskningen fandt Sted; Fælledsskabets tunge Pænke nedtrykte ikke længere Enhver, som vilde fremad; b) at Stavnssbaandet løsnedes; Bondes

haandtering betragtedes ikke længer som Slavearbejde; den fribaarne, mere cultiverede Mand turde nu vove selv at lægge Haanden paa Ploven; c) Danmark havde fri Udsæls af sine Producter, og en temmelig rask Handel; Landmanden turde vove Noget paa sin Jordbund, var vis paa Udsættning, og paa en god Løn for sit Arbejde; d) Hoberiet og de flere Naturalpræstationer deels indskrænkedes, deels afskaffedes; Agerdyrkeren blev mere raadig over hvad, hvorledes, og naar han vilde dyrke. e) En langvarig Fred udbredte sine Rigdomme blandt Landmændene, og lod disse ikke savne Hænder til nyttige Forbedringers Færd, sættelse. Der var Kraft til at arbejde. f) Selv Krigen virkede i sidste Henseende paa en vis Maade, til at frembringe Forbedringer i Udsælsbruget, ikke fordi, som man falskelig har sagt, den bragte Levnetsmidlerne til at stige i Pris; thi naar jeg gaaer tilbage til de Aar, som vare foran 1812, bragte den dem meget mere til at falde, hvad enten man tager Hensyn paa Courser, eller paa Landmandens Fornødenheder; men fordi den overtalede mange formuende Folk til at sætte deres Penge i Agerbruget. g) Især have Englands og Tydslands Skribenter udbredt et Lys over Agerdyrkningen, som ikke kunde andet, end fæste mange Straaler ind over Danmarks Grændser. Læselystne Landmænd læste dem, fulgte dem, og bleve, ved deres Exempler, vore Lærere. h) Og saa have de hæderlige Landhuusholdnings-

selskaber hos os selv stiftet stor og megen Nytte, ved at fremkalde og udbrede Skrifter, som *Sal. Høeghs* og flere Saadannes.

Tilforladelig — her ere Marsager nok, som maatte fremme Agerdyrkningen i Danmark — og det maatte, dersom man ikke kjendte Hindringerne, snarere synes uforklarligt, at Agerdyrkningen hos os, dog med alle sine Fremskridt, endnu er i sin fuldkomne Barndom. At tyde til Præmierne, for at forklare Fremskridtene, er vist ikke nødvendigt.

Min Ven spørger nu for det 5te, ifald jeg i Almindelighed forkaster Præmierne, om jeg da ikke troer, at Præmieselskaberne have gavnet Danmarks Agerdyrkning — og hvad jeg vilde ønske af disse, naar de ikke længer skulde udsætte Præmier?

Hertil maae jeg først svare, at det egentlig ikkuns ere Præmierne for praktiske Materier i Almindelighed, og især under de forhaanden værende Omstændigheder, hvilke jeg forkaster. Ikke forsmaaer jeg Præmiens Udsættelse for theoretiske Materier — ja! jeg nægter end ikke, at der jo selv for nogle praktiske, under visse Indskrænkninger, kan og bør udsættes Præmier.

En Præmie, var det ogsaa kuns et Accessit, givet for en Afhandling af hæderværdige Videnskabsmænd, maae nødvendig have et langt høiere Værd, end de fleste Præmier for praktiske Prøvmaterier. Sligt Bifald, naar det ikke overlades

til enkelt Mand i Selskabet, eensidigen at krone hvad der har smigret hans Forsængelighed, eller hvad der blot røber et Genie, som kan skrive smukt, skjøndt ikke sundt om Alting, men naar flere upartiske Mænd, som det sig bør, fælde Dommen, stempler da Skrivtet som ordentligt, tydeligt, fuldstændigt, grundigt og følgebærdigt. Her er da et Bifald, som maae give Forfatteren en forsøgt Visshed om, at han ei mærkeligen har feilet, og at han har opfyldt sin Forfatterpligt — her er et Vidnesbyrd, som, i den Stat, hvor Videnskabelighed agtes, kan bane ham Veien til at virke i en større Kreds, og som giver dem, der ville følge Forfatterens Veivisning, Sikkerhed for, at de med Tryghed kunne følge den.

Det forhadte, der i de fleste Tilfælde finder Sted ved at søge Præmier for praktiske Materier, bortfalder her; thi Forfatteren roser ikke selv, fortæller ikke, hvad han har gjort, og hvor værdig han er til Belønning — han nævner end ikke sit Navn; men fremsætter ifkuns hvad han veed og troer, søgende et Bifald, som maae være ham og Andre vigtigt. Dommerne see og Værket med egne Øine, prøve og bedømme det selv, og kunne ikke bedrages ved ugrundede Attester. Det eneste Bedrag, som jeg her kunde tænke mig, var, at Forfatteren maaskee kunde have laant sit Navn ud til en Anden, som var ilde nok, fordi Staten kunde forledes til at sætte Laaneren i en Virkekreds, i hvilken han ei burde være; men i Hen-

seende til Afhandlingen selv, var sligt endnu lige-
gyldigt — da det, den indeholdte, maatte være
lige vigtigt, enten den bar sin Forfatters Navn,
eller ikke. Overalt vilde saadant et Bedragerie
vel ikke meget ofte finde Sted, og maatte snart
røbes.

J det jeg nu indrømmer, at der for theore-
tiske Materier kan og bør udsættes Præmier, saa
har jeg med det samme indrømmet, at jeg erkjen-
der: Præmieselskaberne have upaatvivlelig gavnet
Danmarks Agerdyrkning saare meget; thi hvor-
mange ypperlige Skrifter ere ikke ved dem blevene
til, blevene drøftede, offentliggjorte, og ansatte
for paalidelige.

Ogsaa gives der nogle praktiske Priismateri-
er, for hvilke jeg ikke kan andet, end ønske Præ-
mier udsatte, nemlig: for nye Opfindelser, for
de bedste Modeller af hensigtsvarende Agerdyrk-
ningsredskaber, for anstillende Forsøg, hvis Ud-
fald endnu er tvivlsomt o. d. l. Til Forsvar for
Præmiens Udsættelse for saadanne Materier kan
tildeels anføres, hvad der ovenfor er sagt i Anled-
ning af de theoretiske, og desuden kan endnu til-
føies, at mangen En, som havde Lyst og Duelig-
hed til at udføre noget saadant, maaskee ikke havde
Raad til at tabe de derpaa anvendte Bekostninger
og derfor maae lade Arbeidet fare. Var han der-
imod nogenlande vis paa en Præmie, som i hver
Henseende kunde afholde hans Tab, begyndte han
mueligt heller i Dag, end i Morgen. For deslige

praktiske Materier er det altsaa tilbørligt, at udsætte Præmier; men disse bør da og være fuldkommen tilstrækkelige, til at afholde alle nødvendige Omkostninger og være flere end een: saa at man ikke allene kan belønne den, som er heldigst i sine Beskræftelser, men desuden tillige nogle af dem, som, skjøndt med mindre Held, dog med Duelighed og Flid have arbejdet, for at naa det foresatte Maal. Og atter her har jeg indrømmet, Præmieselskabernes gavnlige Indflydelse paa Danmarks Agerdyrking, skjøndt jeg vel kunde ønsket, at deres Præmier ikke i Almindelighed havde været saa faare smaa, og vel derfor have frembragt for lidt den Virkning. Havde der til Ex., førend Hr. Consul de Coninck, Hr. Drewsen og flere ved Exempler beviiste os Husebygningers Fortrinlighed, antevist, saavidt man turde udstrække sig, været udsatte Præmier af flere 1000 Rdlr. Størrelse for den eller dem, som i det løbende Aar opførte de bedste Husebygninger af en bestemt Størrelse, hvor meget hastigere skulde da ikke denne tømmerbesparende Bygningsmaade gaaet frem, fordi den mindre Formuende saaledes havde haft Haab om sit Tabs Erstatning, om Ufaldet ikke havde svarret til Forventningen. En Husebygning havde saaledes meget hastigt staaet paa de fleste Aalter, til hvilke Præmierne havde udstrakt sig — og deres Fortrinlighed vilde snart have opmuntret Mange til Efterlignelse, som naturligvis ingen Præmie burdet vente; thi naar en Sings Gavnligh-

hed for Foretageren ikke længer er problematiff, da er det ligesaa hensigtsløst at udsætte Præmier for dens Iværksættelse, som om jeg her til Lands i vore Dage vilde belønne Bonden, fordi han saaede Rug, Byg, Havre, lagde Kartofler o. d. l., eller om jeg vilde give Bøveren en Præmie, fordi han vævede Lærred; Skoemageren fordi han syede Stoe, o. s. v.

Jeg har nu tildeels ogsaa besvaret min Vens 5te Spørgsmaal; thi hvad jeg vilde ønske af vore Præmieselskaber, det sees allerede for en Deel af det Foregaaende, dog fortjener det bestemt og omstændeligere at besvares. Jeg vilde ønske at hine Selskaber fremdeles udsætte Præmier for theoretiske Priismaterier, hvilke maatte erstatte Forfatterne deres Arbejde, og stemple Skrifterne med Selskabernes Bifald og Høder — ogsaa vilde jeg, at de, som sagt, skulde udsætte betydelige Belønninger for nye Opfindelser o. d. l. — jeg havde end Intet imod, at de med flækkelige og hædrende Præmier overraskede saadanne Mænd, som ved mange Aars uafbrudt Flid havde bragt deres Nødsdrift til en, efter Tid og Sted, høi Grad af Fuldkommenhed; fremdeles ønsker jeg, at de vilde bekøbe nyttige Redskaber og Apparater, som hidtil vare mindre kjendte, henseende paa forskjellige Steder i Landet, paa det den lærlystne Landmand der kunde see dem, lære at kjende, maaskee og at prøve dem. Ligeledes vilde jeg, at Selskaberne for deres Regning lode høit og her

foretage vigtige Forbedringer i de Egne, hvor sammes Værd endnu ikke var noksom bekjendt, f. Ex. anlægge Humlehauger, opføre Bygninger af Vise, Bældevånder, Lehmputscher etc., indrette Mølleværker for Hørrens og Hampens Behandling, for Olies Presning o. s. v.; thi der er Intet, som bedre fremmer alle landoeconomiske Forbedringer, end Exempler, som have lige for Die, og Letheden af at kunne lære, hvorledes man skal foretage sig en Sag. Derfor var det og særdeles vigtigt, om Selskaberne lode oplære nogle Almuesmænd i Haandgrebene af nye Forretninger i Landoeconomien, hvilke Mænd i visse Aar burde blive i Selskabernes Tjeneste, og fra dem, imod en billig Betaling, udsendes til Saadanne, som forlangte deres Hjælp og Veiledning — omtrent, som det priselige Landhuusholdningselskab har gjort det gratis i Henseende til Haugers Anlæg; kun burde det aldrig angaae slige Ting, som kunne læres næsten i hver en Præstegaard, Degnebolig etc. og som kun staae tilbage fordi Dorskhed, Lædighed, eller Usædelighed standser dem; men blot saadanne Ting, som det endnu er vanskeligt i de fleste Egne, at see practisk udførte. Hvorfor staaer til Ex. Hørrens Dyrkning endnu næsten allevegne, selv hos duelige, flittige og sædelige Landmænd, tilbage? Vist ikke fordi Disse mangle Lust til at dyrke den; thi de Allerfleste have endog prøvet det og ladet det fare igjen; men fordi man ikke forstaaer, eller bestemtere sagt, ikke har practisk

1ste Bind 2det Hefte.

Øvelse i at behandle den, saabelsømt og fordi det ikke kan være enkelte Mænds Sag, at anskaffe sig alle de vist nok kostbare Apparater, som høre til dens Behandling.

Da jeg ikke forestiller mig Præmieselskaber, der bestaae af nogle faa stikkelige, men ubekjendte Mænd, som i en Åskrog virke for at faae et Par Eksp. Salt kogte, eller et Par Høuger beplantede med seldne Planter o. d. l.; men jeg forestiller mig Selskaber bestaaende af en heel Samling af Mænd, bekjendte for Retskaffenhed, Videnskabelighed og Fædrelandskjerlighed, som desuden efter deres Stand og Stilling, have megen borgerlig Vægt, og jeg følgerig er vis paa, at den gode Regjering, som vil sine Undersaatters og altsaa sit eget Vel, aldrig giver nogen Anordning eller gjør noget Skridt, som kunde have Indflydelse paa Landboesager, uden med Glæde forud at ville høre hine Selskabers Betænkninger, saa ønskede jeg, at det maatte være et af Hovedmaalene for Præmieselskabernes Virksomhed, ideliæen at gaae Regjeringen tilhaande med Oplysninger og Forslag om, hvad der kunde være tjenligt for Landets Agerdyrking, og at gjøre Forestillinger til Lettelse i det, som trykker Bonden og lammer hans Kraft. Dertom slikt havde været et af Selskabernes Hovedformaal, og med ædel Frimodighed stedse havde været gaaet imøde, hvor langt bedre skulde da ikke Landboesagen, til Rigers Bedste have bestaaet! Hvo kan til Ex. tvivle paa, at jo en landsfaderlig

Regjering da ligesaa vel havde bevilliget Landværset, som Fabrikkerne, nogen Fritagelse fra activ Krigstjeneste, saalænge Fienden endnu ikke havde ankreth ved Kysterne eller nærmet sig Grændserne? — eller hvo begriber da ikke, at Naturalpræstationerne f. Ex. vilde blevet meget mere lettede og indskrænkede, og altsaa Billioner Pund af physiske Kræfter sparede for Landets Production, det er: for Statens og Regjeringens Bedste?

Her seer de min Ven, hvad jeg saa omtrent ønskede af vore Præmieselskaber; at mere kunde tilføies, det veed jeg vel; men jeg har ikke paataget mig, hvad Selskaberne selv vilde være mere voxne, at skrive et Udkast til en Plan for deres Virksomhed, jeg vilde ifkuns vise min Ven, at jeg ikke anseer hine Selskaber som overflødige, og at jeg troer, de kunde stifte meget mere Gavn, end ved at udsætte, tilkjende og uddele nogle Hundrede Smaapremier aarlig, og dette haaber jeg at have viist.

"Men, vil man sige, "hvorledes skulde et Selskab være istand til at overraske Folk rundt omkring i Landet med Præmier for practiske Priismaterialer? jeg svarer: derfor skulde det, saavidt dets Virkefreds strækker sig, ~~h~~st og her have Medlemmer eller andre paalidelige Mænd, som idelig vilde indberette, hvad der kunde ansees Selskabets Opmærksomhed værdigt. Eligt antegnedes summarisk af den vedkommende Secretair i dertil indrettede Journaler, og enten aarlig eller sjeldnere,

maatte nu flere af Selskabets kyndigste og paalideligste Medlemmer gjøre en Visitatsreise, som i alt Fald kunde bekostes af dets Kasse, for selv at være Dienvidner til de betydelige Forbedringer, hvorom Anmeldelse var gjort. Alt forsætligt og uforsætligt Bedragerie vilde vist paa sliq Maade forsvinde eller tabe sin skadelige Virkning — sliqe Visitationsreiser vilde i mange Henseender vorde nyttige, instructive og Opmærksomhed vækkende; de vilde nu, da Præmierne bleve sjeldne, og ikkun kunde uddeles for mange Aars uafbrudte Virksomhed, ikke heller være uoverkommelige — og endelig vilde det ikke heller synes uhensigtsmæssigt, at gjøre en Reise for saa vigtig en Hensigt, som den er: at opmuntre fortjensfulde Mænd. Selv Prindser reiste for at opmuntre Bonden Kleinjog. Maaskee man endnu svarer: naar Folk ikke selv kunde indberette deres Jdrætter, saa vilde dog Mange blive skjulte og ubelønnede. Jeg maae svare, at jeg ikke troer det. En igjennem flere Aar fortsat flittig Forbedring, kan ligesaa lidt skjules, som Løst; men — lad ogsaa Indbendingen gjelde; saa tør jeg derimod spørge: komme nu da alle de practiske Priismaterier, som qualificere sig til Præmier, til Selskabernes Kundskab? Ikke en Tiendedeel. I det mindste tier Beskedenheden som oftest — og det er sjeldent, at Noget drager den frem; thi der er Ingen, som egentlig har paataget sig denne Forretning. En anden Indbending forudseer jeg, man vil sige: naar

Præmierne bleve saa store, som jeg synes at fore, saa maatte de blive saare saa, eller Selskabets Kasse maatte være udmærket riig. Dertil svares: er Sagen virkelig god, vil den vist ikke savne Belgjorere, allermindst i Danmark — og overalt er det bedre: aarlig at give een hensigtsmæssig, end hundrede uhensigtsmæssige Præmier. Desuden vilde en Bifaldsskrivelse ofte være en væsentlig Præmie, for den formuende, dannede og ædeltænkende Mand; naar han vidste, og maatte føle, at den var Udtrykket af et hæderligt Selskabs inderlige Overbeviisning. Der bleve og, efter mit Forslag, ifkuns saa Præmier at udsætte imod det Tal, som nu finder Sted. Ingen enkelt Green, af landoeconomiske Forbedringer, undtagen de saa ovennævnte, maatte nogeninde belønnes — hvilke Opfindelser, Forsøg og deslige eengang i en Eng vare belønnede, maatte der ikke oftere belønnes; thi naar Nyttens var beviist for de i Nærheden boende, da var Hensigten opnaaet. Altsaa bleve Præmierne ikke mange, og kunde allerede af den nuværende Kasse udredes meget større end forhen. — Maatte nu min Ven og flere tænkende Mænd finde rigtigt, hvad jeg nedskrev, og jeg maatte have bidraget Noget til saa vigtig en Sags bedre Indretning, skulde det meget glæde Deres ic.

Lynghye d. 12 Septbr. 1814.

B. F. Rønne.

Schwärg i Elſaß og Pfalz.

Den berømte Forfatter af: Anleitung zur Kenntniß der belgiſchen Landwirthſchaft, har nu ſeldendt ſin Reife i Elſaß og Pfalz, og i et Brev til Udgiveren af Landwirthſchaftliche Zeitung, Hr. Paſtor Schnee, melder han, at han ſnart agter i Trykken at udgive dens Reſultater. Det vil formodentlig ikke være de Landoeconomifke Tidenderſ Læſere ukjert, at læſe, hvad han i denne Anledning ſkriver, hvorfor her meddeles en Overſættelſe af hans Brev, dateret Straßburg den 27 September 1814, der lyder ſaaledes:

Min Uſamling er nu til Ende i Pfalz og Elſaß, og jeg haaber engang i Fremtiden at have den Vre, at overlevere Regene deraf til det agerdyrkende Publikum. Sid det maatte modtage dem med den ſamme Overbærelſe, ſom mit Værk over Belgien! i det mindſte vil det ikke være Maſteriens Skyld, derſom dette nye Arbejde ikke har ſamme Lykke, ſom mit foregaaende. Gjenſtandenes Skjønhed gjør ofte, at man derved overſeer Malerens Uduelighed.

Ja jeg tør haabe, at Bekjendtgjørelſen af pfalzer og elſaßer Agerbruget vil udbrede nyt Lys over mange enkelte Tvivl, ſa endogsaa over hele Agerbruget, og vil opklare nogle Punkter, hvorom man endnu ſtrider. Saaledes finde vi f. Ex. i Elſaß Trebangſorivten i prægtig Flor, og ved Siden deraf, paa ſamme Grund, og under ſam-

me Omstændigheder, hiin berømte Frugtvexel, som Mange troede blot hjemme i Engeland, og som først i vore Dage er kommen i Gang i Tydskland, ved en stor Mands nyttige og utrættelige Bestræbelser. Ligesaa gammel, og maaſkee endnu ældre end i Engeland, er i en væsentlig Deel af Elſaſ den ovenmeldte Frugtvexel, hvor den er bekjendt under det simple Navn af Lovangſdrivten, i Modſætning af Trevangſdrivten. Det vil altsaa viſe ſig, om dette Agerbrug ogſaa paſſer ſig for os, om det tilfredſtillende lønner, og tør anſees ſom ſelvſtændigt, hvorom nogle værdige og høitagtede tydſke Agerdyrkere og landoeconomiske Skribenter have tvivlet.

Imellem begge diſſe Arter af Jordbrug, ſtaaer i Elſaſ endnu et tredie, ſom deler ſig ganſke nøie mellem begge, og ſom har den betydelige Fordeel, at det kan udføres midt i ſelve Trevangſbrugets Mark, hvorved det hæver alle de Beſværligheder, ſom der ſætte ſig imod en Landmand, der tænker paa Forbedringer.

Pfalzer-Drivten, ſom for ſtorſte Deelen grunder ſig paa Eſparſetten, og ſom ofte har liden eller ingen Klover, har ſine ſærdeles Egenheder, og ſin ſærdeles Frugtvexel, ſom, efter min Mening, hæver ſig over elſaſſer Jordbruget. Beſkrivelsen over dette ſidſte vil udkomme næſte Paaſke; den over det pfalziske Jordbrug, et halvt Aar ſenere.

Her ved være da mine Reiseiagttagellers Bane sluttet! Gid Andre, og andensfæds, maatte foretage noget Lignende, og paa deres Side samle alle brugbare Stene, der kunde tjene til den store Bygning, som skal grunde Menneskehedens Vel, og enhver Stats Roe, Rigdom og Styrke. For dem, som i Fremtiden ville befatte sig med lignende Samlinger, ville følgende Forerindringer, som en lang Erfaring har lært mig paa mine Krødstog, maaskee ikke være gandske overflødige. I det mindste vil man, uden deres Jagttagelse, ikke let blive lykkelig i sin Sagen, eller nyttig i Bekjendtgjørelsen af det fundne.

Frem for alt forudsætter jeg, at den der vil reise med Nytte for sig selv og Andre, ikke blot maae have lært Jordbruget theoretisk, men ogsaa praktisk have udøvet det. En ung Mand, som blot kjenner det af Bøger og Forelæsninger, og jeg vover at sige det: endog den, som har besøgt det bedste Agerdyrknings-Institut, saafremt han ikke selv har lagt Haand paa Værket i nogle Aar, er endnu ikke duelig nok til hiint Foretagende.

Kunstneren, Haandværkeren, over sig først hjemme i sit Arbeides Haandgreb, og først da, naar der ikke er mere for ham hjemme at lære, reiser han, for end ydermere at udbrede sine Kundskaber, og søger i det Fjerne endnu mere at danne sig, og at fuldende det Begyndte. Saaledes bør det ogsaa være med Agerdyrkeren. Han

reiser ikke, førend han ret har begrebet det Landsbrugelige hos sig selv, og kjender Haandgrebene derved. Da vil han i een Uge opdage mere Nytt, og samle mere Nyttigt, end en blot Begynder i en heel Maaned. Hvad han ikke seer, det vil han udsørge, og vide at bedømme de meddelte Svar.

At spørge er vist nok let, og til at see, behøves blot Øine; men til at gjøre hensigtsmæssige Spørgsmaale, og til at see rigtigt, hører endnu noget mere. Intet røber den Uerfarne saameget, som hans Spørgsmaale. Ere disse forkerte, eller blot henkastede paa Naae og Faae, saa kan man ogsaa være vis paa, at faae lignende eller ingen Svar. Stadsbonden røber sig, og den egentlige Bonde ryster paa Hovedet, eller har i sit Hjerte Spørgeren til Bedste. Jeg fandt stedse, at Bønderne, som ved mit første Spørgsmaal kun havde faa Ord, bleve ved det andet og tredie mere snaksomme og mere aabenhjertige, og mangen en sagde da til mig: "Jeg seer vel, min Herre, at De ogsaa forstaaer noget af Bøndearbeidet!" og nu først fik jeg tilfredsstillende Svar.

Ikke sjelden vil en reisende Landmand have at kjæmpe mod Mistroiskhed og Mistanke. Thi hvorledes kan en Bonde indbilde sig, at Nogen vil reise sine Penge bort, blot for at erfare, hvorledes han dyrker sin Mark, eller hvorledes hans Kone malter Kærne? Han, som ikke er vant til, hentsigtsløst at give en Skilling ud.

Der var en Tid, da man i Nederlendene ansaae mig for en Opklæber af Nationalgodser, eller en Undersøger af Revenüerne. Men endnu mere paafaldende var det mig, da man paa et Sted i Pfalz ansaae mig for en, af de høie forbundne tyske Magter Udsendt, der ønskede hemmelig Kundskab om Provindsernes Tilstand, og indvortes Værd, for at kunne ved Delingen rette sig derefter. Jeg fandt ingen kortere Vej, til at undvige saadanne Ubegneligheder, end ved at tage min Tilflugt til et lidet Bedragerie. Jeg udgav mig nemlig, for det jeg engang var, men desværre ikke mere er, det vil sige: for en nederlandsk Landmand, som besøgte Pfalz og Elsas, for der selv at lære noget, hvorved han kunde forbedre sit eget Jordbrug. Dette smigrede dem nu vist nok: see, sagde man, gen Bonde til sin Kone, den Herre har ogsaa Landeiendomme, og han kommer til os, for at lære, hvorledes han skal drive dem. Derimod maatte jeg ogsaa blande meget i min Fortælling, om min Husholdning og mit Qvægs Tilstand, for at give Lingen et stærkt Anseende af Sandhed. Dog holdte jeg mig Samvittighedsfuld til denne sidste, med den eneste Undtagelse, at jeg tog den forbigangne istædet for den nærværende Tid.

For endnu mere at bortfjerne alt Skin af skjulte Hensigter, undgik jeg at erkjendige mig om Jordernes og Forpagtningernes Værd, og om Markernes Afgræde. Jeg troer ikke heller at ha-

ve tabt noget derved. Hines Værd beroer saa meget paa locale Omstændigheder, at der kun laader sig lidet slutte deraf, og om Afgrøderne ere Angivelserne saa vaklende, saa uvisse, og saa modsigende, at det bliver yderst vanskeligt, at komme Sandheden nær. Bonden regner desuden ikke let efter Kornets Maal, men efter Meg og Hobe, efter Mandeler og Skofke *), og disse give i et Aar mere, og i et andet mindre udtørsket Sæd. Til at finde Røde i disse Ting, fordres da ofte mere Tid, end den Reisende har at anvende derpaa, og stedse mere end den Svarende er tilbøjelig, til at meddele ham.

En Sag, som en med Nytte reisende Landmand nødvendig maae iagttage, er: at lade sine Systemer blive hjemme, og at sætte sig fast i Hovedet, at ansees for selv at lære, og ikke for at lære andre. Tillader han sig det sidste, skeer det endogsaa af menneskekjerlige Hensigter, saa taber han Tiden til at høre, og han kan være vis paa, at gaae ligesaa klog hjem igjen, som han kom. Medbringer han sin Systemkasse, vil han oversee, forfaste, eller foragte, hvad her ikke passer, og med Magt indtrænge deri alt, hvad der kun nogenlunde kan gaae ind. Denne Lære er meget vigtig, og den som ikke kan følge den, blive heller hjemme!

Naar man vil lokke Landmanden Ordet af Munden, maae man vel vogte sig for, at dable

*) Mandel er $\frac{1}{2}$ af en Skof, og altsaa 15.

noget af det Sagte eller Landsbrugelige. Man kaster derved kun Stene i Vandet og plummer det. Man rose tvertimod alt, hvad der kun nogensunde kan roses. Ved Blidhed og et Haandtryk udbreiter man ofte meget. Seer man, at Manden standser i Svaret paa et Spørgsmaal, fordi han ikke ret er bekjendt med Sagen, saa gaae man hurtigt over til et andet Spørgsmaal, og sige hellere, at det ikke var saa magtpaaliggende. Selv at fortælle maae man ikke tillade sig, førend man er færdig med sine Spørgsmaal; thi ellers taber man ofte sin Tid. En moersom Fortælling, eller en liden Episode indblandet i Samtalen opmuntrer den Svarende.

Forresten vide man at taale de største Dumheder! Saaledes vil man finde i ethvert Land, i enhver Egn, i enhver Bye, den Indbildning, hvorefter enhver holder sin Dyrkningsmaade for den bedste: Ja, sagde man overalt til mig, De behøver ikke at reise videre, thi De vil ingensteds finde noget bedre, end hos os. De flittige og virkelige gode Landmænd tilgiver man uden Vanskelighed denne Fordom, men at ogsaa den meest uvidende og meest dorkse fører samme Sprog, det opvakte min Medlidenhed, omendskjøndt ikke min Forundring. Iblandt alle Menneſkens Børn, ere vore egne altid de skønneste eller artigste. Hvem vilde blive ved sin egen Fremgangsmaade, naar han kunde troe, at den var flettere, end hans Na-

boes. Da det isvrigt ikke var mit Kald, at tage disse Mennesker Bindet fra Vinene, saa lod jeg dem beholde det, og var tilfreds, naar jeg ved Exempelet af Kartøflernes, Klovernes og GIBSENS Indførsel, kunde vise dem, at saa vidt man end er kommen, kan man dog komme endnu videre.

En Landmand, som begiver sig paa Reiser, forsyner sig i Almindelighed med Adresser og Anbefalingsbreve. Jeg havde heller ikke Mangel derpaa, men jeg drog ikke den ringeste Nytte deraf, spildte og ikke sjelden min Tid derved. Saadanne Anbefalings-Breve, som man medtager fra Rige, Fornemme eller Land-Folk, ere i Almindelighed adresserede til lignende Personer, og just hos disse er der Intet at lære for det grove Haandværk. Man seer der i det høieste et pralende Jordbrug. Kæer fra Schweiz, og Hækker af Mahognitræ. Jeg var engang adresseret til Mairen i en Bondedøye. Ulykkeligvis var det en Apotheker. De seer vel, sagde han, paa mine Potter og Daaser, at de ikke ere Plove og Pleile, men jeg vil bringe Dem til en Mand, som grundig forstaaer Deres Haandværk. Han førte mig til Præsten. Her tilbragte jeg nu en af de kjedsommeligste Timer i mit Liv. Ordene strømmede frem, som fra Talerstolen, men Gjenstandene bleve uden for Døren. — Endogsaa min Apotheker gavede! Idet vi gik bort, sagde denne gode Mand til mig: jeg havde dog troet at vor Hr. Præst forstod Tingene bedre,

saa meget og endnu mere havde jeg ogsaa kunnet sige Dem. Manden er dog Medlem af det lærde Agerdyrknings Selskab i ****. Af et lærd Agerdyrknings Selskab! raabte jeg og soer sammen, men hvorfor Hr. Maire! sagde De mig ikke dette tidligere.

Af Gjestgivere paa Landet tør en reisende Landmand heller ikke love sig meget, selv da naar de forstaae Haandværket. Disse Folk blive saa ofte afbrudte, og ere for meget beskjæftigede. Vante til Støi og Bevægelse have de alt for liden Ro og Lyst til at sidde stille, for at udholde en Række af Spørgsmaal. Til Slutning bemærker jeg, at den, som beslutter sig til en Landoeconomisk Afsamling, ikke maae forestille sig, at han foretager en Lysttour eller Blomsterplukning. At betle om Underviisning er ofte endnu ubehageligere, end at betle om Brød. Snart er Manden, som man søger, fraværende; snart hindre hans Forretninger ham; snart er hans Kone i ondt Lune, og hans Børn skrigende; snart er han ikke heller den, som man haabede at finde i ham. Man gaaer altsaa bort med uforrettet Sag, og seer om man ikke et andet Sted kan finde en aaben Dør. Ofte fandt jeg intet Natteherberge i en Bondeby, ofte lagde jeg mig i mine Klæder, fordi jeg ikke satte Liid til Sengenes Reenhed! Med Ufælselighed sank jeg mangen Bid, som man satte for mig, og mange Ubegyeligheder og Uartigheder lod jeg mig gesælde.

Men Kjerlighed — Kjerlighed til Ploven, lod
 mig overvinde alt, og sød vil Erindringen om alle
 disse Besværligheder være mig saa lange jeg lever,
 naar jeg derved bidrager, var det ogsaa kun en
 Ekjerv, til at fremme en Kunst, ved hvilken jeg
 hænger med min hele Sjæl!

Strandmøllen d. 12 Jan. 1815.

ved

Christian Drewsen,
 den Yngre.

Undertegnede har modtaget nedenstaaende Brev, som han med Forfatterens Tilladelse iler at meddele Tidendens Læsere. I samtlige Udgiwers Navn aflægger han herved en Taksigelse til S. T. Hr. Hansen, for den Beredvillighed, hvormed han har besvaret de Spørgsmaale, der gjordes ham, og for Tilladelsen: at bekjendtgjøre hans Svar ved Trykken.

Efterretninger af denne Art, meddeelte af praktiske Agerdyrkere, ere til det største Gavn. Saalange vi andre, der foruden Agerbrug, endnu drive en anden borgerlig Næring, ere de eneste der bekjendtgjøre Foretagender, der afvige fra den sædvanlige Fremgangsmaade, skulle vi ikke altid finde den almindelige Landmand meget ivrig i at følge vore Vink; men naar en Mand, som Brevets ærede Forfatter, der ene lever af at dyrke Jorden, bekjendtgjør heldige, om endog usædvanlige Foretagender, da laaner Landmanden i Almindelighed mere Øre til hans Raad, og lægger ofte derved Grunden til forøget Velstand, ved en forbedret Kultur.

Udgiverne ønske derfor særdeles meget, at maatte bæres med flere Bidrag af denne Art, fra oplyste praktiske Agerdyrkere.

Alt hvad S. T. Hr. Hansen her har sagt om Nyttens og Brugens af Extirpatoren, er ganske

overensstemmende med hvad Undertegnede har erfaret, og tildeels allerede bekjendtgjort.

Uden Exstirpatoren, skulde det være ham umueligt, med 3 Par Heste og 2 Par Stude, at drive to Gaardes Avling, — desuden at udtærke sin Sæd, og at bestride Hjørsefen for Fabrikken, der blandt andet aarlig udfordrer Transporten af 800 Læs Tors, fra en, en halv Mil fra Fabrikken fjernet Tørvemose.

Hvad der har standset, og endnu standser Udbredelsen af det her omhandlede særdeles nyttige Algerdyrknings-Instrument, er den Umstændighed, at man gjør Fordringer til det, som er skridende mod dets Natur. At ville bruge en Exstirpator paa en Mark, hvor neppe en dygtig Plov kan arbejde, røber fuldkommen Mangel af Sagkundskab, og da at lovfælde den, som et unyttigt Redskab, vækker med Rette den Landmands Misfornøielse, der bedre veed at vurdere den, og som i Bevidstheden om dens fortrinlige Egenskaber, ønskede at see den almindeligere anvendt.

Strandmøllen d. 15 Jan. 1815.

Joh. Chr. Drewsen.

Astrup pr. Roeskilde d. 9 Januar 1815.

Først for et Par Dage siden modtog jeg Deres Velædelheds Brede af 21de f. M. De vilde derfor behagelig undskyldte, at jeg ikke før har meddeelt Dem den forlangte Underretning om den af mig brugte Exstirpator.

Dette Redskab anskaffede jeg mig sidste Foraar, i den Hensigt, dermed at holde min Brakmark reen, og standse al Vegetation i samme. Brugen heraf havde jeg ingensteder seet, og kun Redskabet selv een Gang, hvormed der havde været gjort forgjæves Forsøg; men dette kunde man af Indretningen omtrent forudsee, da dets 9 Skjærer manglede passende Forhold og Stilling. Forestillende mig imidlertid den herlige Nytte et saadant Redskab, i sin tilberltige Form og rigtige Anvendelse, maatte have i Agerbruget, bestilte jeg hos Hr. Mechanikus Winstrup paa Vesterbroe en Exstirpator, blot med 5 Skjærer, da Forsøget med denne skulde bestemme Anskaffelsen af en større.

Her ved Gaarden bruges heel Brak, da 3 Aars gammel Græsjord vinterlægges, gjødes ved St. Håndbag, og derpaa tverpløies. Først Gjødningen udføres, harves Jorden 3 Overgange paa tværs med en svær Brakharve til 4 Heste. Efter Tverpløiningen gjentages Harvningen med den store 2, og med de smaa Harver 2 til 3 Overgange. Først efter denne Behandling fandt

jeg Exstirpatoren anvendelig, men ogsaa fra denne Tid, synes mig, er det at Algeren skal kjendes og vedligeholdes som Brak. Skal den, som mange og vel de fleste Steder er Tilfældet, behjælpe sig med den sidst omtalede Pløining til Sædetiden, og et Par Gange Overhøvning, der endog oftest kommer for sildig, er Nyttten, for en stor Deel, af Brakningen tabt, ja vel de fleste Gange forfeiler sin Hensigt. Uden Betingelse har jeg derfor anseet det for nødvendigt, at Brakjorden pløies 3die Gang imellem Høe og Kornhøsten, — jeg siger pløies, fordi Harven er utilstrækkelig til at holde den i Aave, og fordi man hidtil i Almindelighed ikke har kjendt noget andet Redskab, der med Fordeel kunde træde i Plougens Sted.

Exstirpatoren, dette herlige Redskab, kommer her ret tilpas, dens Virkning og Nytte kan kun i sit fulde Værd skjønnes af den, som har selv erfaret samme.

Efter, som anført, at have behandlet min Brakmark med Ploug og Harve, anvendte jeg Exstirpatoren, lagt med Nafen eller Stangen paa 2 almindelige Ploughjul, forspændt 2 Heste, og betjent af een Mand. I sin Gang bevægede og adskilte den Overfladen af Jorden paa 4 Tommers Dybde, som jeg ansaae tilstrækkeligt, til at forstyrre enhver Ufrudtsspire; dens Træk var uden mindste Besvær for 2 Heste, og lig en almindelig Harves. Med denne behandlede jeg

min Brakmark her ved Gaarden paa 40 Tønder Land, og en Dito Braklod paa 17 Tønder Land ved en anden mindre Gaard, som jeg har under Forpagtningen, undtagen*) 2 à 3 Tønder Land paa hvert Sted, som jeg pløiede med Ploug. Efter Brugten af Exstirpatoren, lod jeg de smaa Harver 2 Gange, gaare over Jorden, for endmere at adskille og smuldre de endnu sammenhængende Rodklumper og Pulter, der endogsaa er nødvendigt, for at jævne Jorden efter Exstirpatorens Gang. Jeg har ved denne Behandling erfaret, at man med dette Redskab kan opnaae, og paa lige lang Tid udrette det samme, som med 3 Plouge, og jeg kan med Sandhed sige, at i de Aar jeg har braktet og saet Vintersæd, jeg aldrig har havt en skønnere Brakjord at saae i, og ei stolttere Hvede, end som denne viste sig i Efteraaret, uden at kjende nogen Forskiel af den forskjellige Behandling af Ploug og Exstirpator.

Efter sligt et Resultat kan min Bestemmelse ikke være anden, end fremdeles at benytte Exstirpatoren, som et i saamange Henseender fordeelsagtigt Redskab, ligesom og at udvide samme, hvor jeg finder den passende, som jeg forestiller mig vil kunne skee med Fordeel paa Bygjorden

*) Det var ønskeligt, at ethvert Forseg saaledes maatte være sammenlignende; thi da først naaes fuldstændig men Visshed om Sagens Værd.

om Foraaret. Dennes Omlægning*) med Ploug er sjelden gjørlig paa større Avlskaarde, hvor alt, som her, skal udrettes ved egen Kraft, om Nødvendigheden var nok saa bydende, — men ved Hjælp af Exstirpatoren, seer jeg med Visshed denne Trang afhjulpen, uden at dens Anvendelse behøver at berøbe mig noget af den, til det øvrige Markarbeides Fortsættelse, fornødne Kraft.

Fra denne Side viser ogsaa Exstirpatoren fornemmelig sit Værd ved Behandlingen af Brakmarken, især ved en stor Gaard, som drives ved egen Hjælp. Dennes 3die Pløining fordrer Hensigten mellem Høe og Kornhøsten. Disse Arbejder gribe som oftest ind i hinanden. Den hele Styrke synes altid at være kundværkelig ved samme, og nu Brakjordens Pløining med 3 forspendte Plouge, som daglig maae vedligeholdes, ved Siden heraf, synes ikke vel at kunne bestaa med et tilhørligt Forhold af Last og Kraft, og dog har Tilfældet forekommet mig uundgaaeligt,

*) Forfatteren forstaaer vist nok herved "Omlægning" flere end een Pløining i Foraaret; thi ellers indsees ikke, at der i den vinterlagte Jord, uden videre Forberedelse, kunde saaes Bøe. Dette gaaer derimod meget godt an efter Exstirpatorens Brug, forudsat, at Jorden i Efteraaret ved tilhørlig Pløining er bleven saa fjør, at der med Nøtte kunde være saaet Hvede i den. S. Ex. efter Kartøfler paa Muldjord, vøxer stærkere Bøe den følgende Sommer efter Exstirpatorens, end efter Pløiens Brug.

ligesom man vist nok ogsaa heri kan søge Grunden til den skjædesløse og mangelfulde Behandling, som saamange Steder finder Sted ved Brakningen. Ved Hjælp af Exstirpatoren falde alle disse Besværligheder bort. Med den kan jeg fræmme og opnaae det ene, uden at forsømme det andet Arbeide. Enhver Jorddyrker, der har Ene og Leilighed til at holde et til sit Holsbrug passende Personale, vil altid være istand til, paa enhver Tid, uden Skade for sit øvrige Arbeide, at anvende 1 Mand og 2 Heste til sin Brakjords Behandling med Exstirpatoren; have 2 eller flere saadanne Medskabere, er det desbedre, for ved given Leilighed at kunne anvende en større Kraft, der endogsaa ved et større Holsbrug synes nødvendig, for i kortere Perioder, flere Gange at kunne anvende samme, naar en vaad og fugtig Sommer altformæget gav Ufrudtet Kraft til at spire og slaae Rødder.

I denne Hensigt lader jeg ved Huggeren og Smeden, som have her paa Gaarden, i Winter gjøre en Exstirpator med 7 Skjærer. At jeg ikke vil have den større eller med flere Jern, er fordi at jeg troer en saadan endnu vil være passende for 2 Hestes Kraft, foruden at jeg, med 2 slige Exstirpatorer, kan udrette næsten en Fjerdedeel mere, end med en paa 11 Skjærer, uden dertil at bruge flere Folk og Heste, end som denne fordrer.

Dette er hvad jeg har at sige om dette nyttige Redskab; skulde jeg herved nogenlunde have tilfredsstillet Deres Velædelheds Ønske, vilde det meget glæde mig, ligesom jeg og ganske overlader til Dem, at gjøre hvad Brug deraf i Deres Landoeconomiske Tidender, De synes det værd og passende.

Deres Velædelheds forbundne

M. Hansen,
Forpagter paa Aastrup.

Om Vred.

Hvad forstaaes ved Vred? Derved har man
 for forstaaet den Tid, paa hvilken Markernes Af-
 grøde i en vis Egn var indhøstet, og hvorfor det
 blev enhver Mand tilladt, at løslade sine Krea-
 ture, for, ubundne, at søge det Græs, som Leen
 og de tværede Creature hidtil ikke havde fundet.
 Nu omstunder kunde man fristes til at sige, at
 der ved Vred, af enhver mindre velstænkende
 Landmand, forstaaes den Tid, da han selv har
 indhøstet sin egen Afgrøde, hvornæst han troer sig
 berettiget, til at løslade sine Creature, for at disse
 ikke allene kunne søge det tilbagestaaende Græs;
 men tillige Naboers og Gjenboers Kartøfler, Sæ-
 dehøbe, ja! selv den endnu paa Roden staaende
 Sæd. I det mindste har den, som skriver disse
 Linier, seet Landmænd, som endog, medens de
 selv læsfede det sidste Læs Havre, sendte deres
 Folk hen, for at løslade deres tværede Kvæg,
 skjændt Naboers og Gjenboers Sæd endnu stod
 paa Markerne, og selv har han ofte hørt, og har
 den Dag idag er, en lignende Erfaring. Vred
 synes saaledes at røbe en Selvraadighed, Egen-
 nytte og Skadefrohed, som næsten overgaaer Alt,
 hvad man ellers veed om den slettere Deel af Lan-
 dets Almue. Vred er ikke hjemlet af Landets
 Lovgivning, og afbenyttes dog med en Fripostig-
 hed, der endog gaaer over til Forbittrelse mod
 hver den, som søger at frede sine Marker. Vred

red afbenyttet af dem, der ere færdige med deres Høst, til Skade for dem, som ikke ere færdige, med en Egennyttighed, som ikke tænker paa nogen Slags Gjengjæld — ja! Vored ødelægger Hegn og Brakfrugter til saa liden Nytte for dem, der løslade deres Creature, og til saa ubodeligt Tab for dem, der holde dem tværede, at man ikkun vanskeligt kan friskjende de første for den skræffelige Tænkemaade, som glæder sig ved Andres Skade.

Efter denne Beskrivelse over Vored, behøver man ikke at spørge, om det er skadeligt; men dog fortjener Skadeligheden nærmere at udvikles.

Saa længe den ene Algerdyrker levede i Fællesskab med den Anden, kunde Vored vist nok, uden mærkelig Skade, finde Sted. Det var den Tid nødvendigt, at plove, saae og høste, naar Naboerne vilde — det var umuligt at tænke paa Indbegning, Staldføring, Brakfrugter eller deslige. Paa Overdrevet sultgræssede Dvæget indtil Høsten var forbi, efter denne var det nødvendigt, at skafse det forhungrede Dyr noget bedre Føde — og denne fandtes allene i Sædevangene. Vored var den Tid omtrent uskadeligt og nødvendigt. Siden Uffistningen derimod fandt Sted, og gjorde det mueligt, at hegne sine Marker, og at indføre et forbedret Volsbrug, da er Vored upaatvivlelig meget skadeligt, ja! fortjener endog at henregnes blandt de Marsager, som lægge mægtige Hindrin-

ger i Veien for Udsdriftens hensigtsmæssige Fremme. Saalænge Væred bestaaer, er det umueligt at tænke paa nogen Indhegning af Jorddiger, Plantninger, Riisgjerder eller deslige. Er Diger eller Gjerdet for høit, da sætter Tyren eller den uvane Koe sine Horn i Hegnet, og nedbryde det — Hele Flokken følger efter, og ethvert Forsøg paa at holde dem ude er forgjeves — Har man lagt Kartofler, plantet Roer, Kaaalrabi, eller andre Brakfrugter, som først naae deres Guldkommenhed ved Michaelis Tider eller sildigere; saa indfinde sig strax efter Sædehøsten, det er ofte først i Augusti, hele Hjorder af Kvæg, der vist ikke, som en Forfatter nylig vilde indbilde os, behøve ved Cult og Tvang at bringes til at æde den, som han siger, unaturlige Føde; men med største Graadighed fortære først Toppen og derefter Roden af Kartofler, Roer, Kaaalrabi &c. Ifølgende at man lader dem Fred til deres Arbeide, saa vilde flere 100 Tdr. især af Roer og Kaaalrabi, som ligge høiere oppe i eller over Jorden, være fortærede paa nogle faa Dage — Har man saaet Vinterrapsæd, sildig Boghvede, Spergel o. s. m. eller har man plantet agrostis stolonifera, for at kunne staldfore lige indtil Vinteren, og atter tidlig i Foraaret; saa kommer det løsladte Kvæg og ødekægger Alt, og opgnaber det dybt ned i Jorden. Har jeg endog blot saaet sildigere, end mine Naboer, eller min Jord er sidere og koldere, saa at min Høst tøver længere, end de Andres,

saa maae jeg taale, at see Frugten af mit Arbeide og mine Omkostninger, paa den fortreideligste Maade, ødelagt. Agerdyrkeren nødsages altsaa, til at give slip paa Tanken om Hegn, med mindre han kan sætte Steengjerder (skjøndt selv disse og stundom nedbrydes) eller han kan indhegne med Glækgrovter, eller noget saadant. Han tvinges til at lade alle hine Forbedringer fare, — han nødes til at saae med sine Naboer, og nedhugge den umodne Afgrøde, naar Andre nedhugge deres, Kort sagt: saa bliver han der, hvor han var, og høster ingen anden Fordeel af Udsiftningen, end at han har sin Jord mere samlet, og at han da just ikke ligefrem behøver at spørge, naar han tør pløie, saae eller høste. De langt vigtigere Fordele af en forbedret Afskdrift, dem vinder han kun med Længsel, uden at nyde dem. — Saaledes taber han, og Staten tillige med ham, en Fordeel, der næsten er uberegnelig.

• Vel troer den egentlige Bonde, og maaſkee Flere med ham, at Vored umuligt kunde undværes; men, hvor falsk denne Mening er, behøver neppe engang at vises; thi dersom det er en afgjort Sandhed, at vi kunne dyrke Foderurter, som endnu længere, end det naturlige Græs, give en god og kraftfuld Føde; saa maae det og være vist, at Vored kunde undværes; men vil man maaſkee ikke nøies uden Erfaringsbeviis; vel! saa veed man jo, at den største Deel af de belgiske Bønder slet ikke kjende noget Vored, og dog ere

velstaaende Folk, endskjøndt de have saa og flette Jorder. Man læse dog Schwartz; om det belgiske Landvæsen — og da vil man ikke længere være af saa ugrundet en Mening.

Altsaa: — Væred er i høi Grad stadeligt, og kan meget vel undværes. Vil man da, at vort Ablsbrug skal gaae fremad og bringe saavel Staten, som den enkelte Mand, de Fordele det kan bringe, saa maae Væred affkaffes — det koste, hvad det koste vil.

At det ikke vil være saa gandske let en Sag, er vist nok; thi Mængden vil imodstaae sig en Bestræbelse med al sin Kraft — de ville brede, og reise sig til natlig Hævn paa de Ting, som dyrkes efter Høst. Forfatteren har selv idag maattet erfare, at 7 løse Heste, hvoraf 2de Par igaar vare optagne, i Nat have fortæret et Stykke Høede, som han endnu havde udestaaende. De bleve tidlig i morges hentede derfra, just som de skulde været optagne. Men — derfor bør man ikke mistvivle — ikkuns at flere brave Mænd have den redelige Hensigt at gavne, og den faste Villie, til at taale nogle Aars Modstand, saa vil Tingen, næst Guds Hjelp, lykkes. For een Mand i en Egn, vilde Modstanden maaskee blive for stor — Tabet, som han kunde lide, for betydeligt — og Midlerne, han maatte bruge, for haarde; hvor flere derimod ere enige, der vil Sagen gaae lettere fra Haanden. Boe der f. Ex. i Nærheden af hinanden 3 à 4 Agerdyrkere, som have indseet, hvor vig-

tigt det er, at Væred ophører, og at der dyrkes Urter, som kunne sættes i dens Sted, da love disse 3 à 4 Mænd hinanden, med ubrødelig Trofskab og uroffelig Standhaftighed, at optage alle de løse Creature, som indfinde sig paa deres Marker, og at lade sig af Eierne betale alt, hvad ret og billigt kan være — ogsaa assürere de hinanden alt det Tab, som natlig Hævn forarsager dem paa deres Marker, saa at Ingen iblandt dem taaler, at Een bærer slikt Tab allene, men de Andre hjælpe ham, efter en forud aftalt Proportion at bære det. Derfor holde de nu tillige selv deres Kreaturer inde, og fore dem med de paa Marken dyrkede Staldforingsburter, saa at man ikke skal sige, at deres egne Creature benytte Væred, medens de forbyde Andres at nyde godt deraf, — saa ogsaa at det kan worde bitterligt for Naboer og Gjenboer, at Væred kan undværes. Sandt nok — dette Sidste vil være meget vanskeligt, især i de første 2 à 3 Aar; thi med al muelig Narvaagenhed vil man dog ikke gandske kunne forebygge, at jo det man har saaet, paa de almindeligt hegnede Marker afædes. Det vil derfor være nødvendigt, indtil Tingene komme i Gang, at have nogle fuldkommen fredede Stykker, dyrkede med sildige Staldforingsburter, og ikke at stole paa den Narvaagenhed, man vil vise for Optagningen. Bemældre stærktindhegnede Jordstykker maae da ene og allene spares for den sildige Staldforing, og al muelig Opmærksomhed bruges imod den Vold, som

muligt kunde anvendes, for at bryde disse Styk-
kers Hegn og Fred. Skulde dette alligevel finde
Sted, saa maatte man tage til sine Kartøfler,
hvilke Vored dog umueligt reent kan ødelægge,
men som helst skulde været sparede til Vinterfoder.
Kort sagt: man maae, endog med store Opofrelser
sætte sin sildige Stadsforing igjennem i de første
Aaringer, indtil Egnen lærer, at Vored er en
Uting, og flere faae Lyst til at følge Exemplet,
da skal denne Sag seire ligesaavel som Udskiftnin-
gen, der havde ligesaa mange, og maaskee mægti-
gere Modstandere, og dog seirede. Rigtig nok var
det Regjeringen, som vandt denne Seier; men det
var og et heelt Folk, hvis Fordomme skulde overvin-
des. I Henseende til Vored, er det nogle enkelte
Borgere, som skulde vinde Seiren; men saa er
det ogsaa kun en enkelt Egus Modstand, de have
at sætte sig imod. Altsaa! oplyste Algerdyrkere!
fatter ikkun Beslutningen, men fatter den i
Samling med hinanden — med Eendrægtighed,
og et fast Forsæt, ikke at bukke under for nogle saa
Mars Vanskeligheder — og — I skulle seire.

Kyngbye d. 13 Septbr. 1814.

B. F. Rønne.

Anm. For dem, som med en uovervindelig
Kjerlighed maatte hænge ved Vored, til-
føies denne Efterretning: at man paa
nogle Steder i det Schlesvigskke giver Horn-

qvæget saa tunge Nag, og Hestene saa stærke Hilder, at selv en enkelt Grovt er nok til at frede, og at altsaa hver Mand, som har indhegnet Mark, er fri for fremmed Hornqvæg, og fremmede Heste, paa sine Jorder. Naar man nu fulgte hiint Exempel, og tillige efterlignede det i Henseende til Faarene, saa kunde Enhver, som vilde, lade gaae løst paa sit Eget, uden at fornærme dem, som intet Vored ønskede. Svinene kunde vel og ved Nag og Hilde holdes paa en indhegnet Mark; men jeg har ikke nævnet dem, fordi jeg anseer det for klogest, at holde dem i en indelukket Gaard. Et Sviin, som taber sin Ring, hvilket lettelig skeer, uden strax at bemærkes, skader baade Eiermanden og Naboerne saameget, at sligt et Sviin afgiver dyrt Flek, ja! endog uretsfærdigt Gods; thi det er ranet fra Andres Flid, og har forstyrret dennes Frugter.

Brev til en Ven paa Landet, angaaende
 Danmarks aarlige Tab ved den alt for
 tykke Udsæd, som finder Sted.

Min Ven erindrer, at vi flere Gange have talet med hinanden om den alt for tykke Udsæd, som finder Sted paa de fleste af Landets Høstgaarde; men især paa de allerfleste Bøndergaarde. De er selv af min Mening, og saar ligesaa tyndt som jeg — og dog er der vist Intet paa Deres Afgrøde af en Lønde Land at udsætte. Evertimod — jeg har ofte, som Landmand, glædet mig, ved at see Deres tætsluttede Sæd høiende sig med store fulde Ax imod Jorden; jeg mindes endog ret vel, at De i det frugtbare Aar 1809, efter Deres tynde Udsæd af Rug, havde 19 Fold, eller circa 16 Tdr. pr. Lønde Land — en Afgrøde, som vel ikke mange Landmand skulle rose sig af at have havt ret ofte. Jeg skriver altsaa ikke for at overbevise Dem; men for at forsøge Deres Opmærksomhed, og for at bede Dem, tilligemed mig at vække og forsøge Andres Opmærksomhed paa en for den enkelte Landmand, og endnu mere for hele Staten, saa oeconomisk vigtig Sag. Til en Beregning over Landets Tab ved den alt for tykke Udsæd, er det derfor, at jeg hermed indbyder Dem.

Et Forsøg til at beregne dette Tab, faales des som det i det allerringeste, efter et meget lavt

Overslag maae være, vil jeg her gjøre, overladende til Dem at beregne, hvor langt større dette Tab i Virkeligheden maae være, naar man i sine Beregninger antager de høiere, rigtigere Maalestofke for samme, hvilke jeg ikke her drifter mig til at bruge, paa det man ikke skal beskylde mig for, at have overdrevet Sagen. Altsaa — en Bonde, som har 6 Edr. Hartkorn, circa 50 Edr. Land, saaer her almindeligen 8 à 12 Edr. Rug — 8 à 12 Edr. Byg — 12 à 16 Edr. Havre; vel og mere, men vi ville ifkuns antage 8 Edr. Rug — 8 Edr. Byg — 12 Edr. Havre. De øvrige Sædearter, som her ifkuns sjeldnere dyrkes, forbigaaer jeg med Tavsshed. Han saaer 9 à 10 Skpr. Rug — 10 à 12 Skpr. Byg — 12 à 14 Skpr. Havre paa 1 Ed. Land, og altsaa har han besaaet, circa 7 Edr. Land med Rug, $6\frac{1}{2}$ med Byg, 8 Edr. med Havre. Jeg antager atter ifkuns det ringeste, men da han nu, forudsat at Jorden er vel behandlet, ifkuns behøvede, at saa 7 Skpr. Rug, 8 Skpr. Byg og 8 Skpr. Havre pr. Ed. Land, hvilket Erfaring har viist mig, snarere at være for meget, end for lidet; saa har han ved sin Udsæd spildt 14 Skpr. Rug — 13 Skpr. Byg og 32 Skpr. Havre — det er 59 Skpr. Sæd af alle 3 Slags; men, som sagt: jeg vil heller regne for lavt, end for høit, paa det der ikke skal være mindste Skin af Overdrivelse — derfor antager jeg istædet for de 59 Skpr. ifkuns 48 Skpr. — det er netop 1 Ed. for hver Ed. Hartkorn.

afte Binds 2det Hefte. (20)

Naar jeg nu efter *Mønnichens* Haandbog (thi jeg har ingen nøiagtigere Efterretning) antager at Sjellands, Fyns, LaaVands og Nørre-Fyllands Hartkorn, de Børnholmste Gaarde og de Afviste med flere Plouge iberegne, udgjør circa 350000 Tdr. Hartkorn, foruden Herre- og Præstegaardenes; og jeg antager at der, som ovenmældt, spildes 1 Td. Sæd pr. Td. Hartkorn ved den alt for tykke Udsæd, saa er de benævnte 7 Stifters aarlige Tab 350000 Tdr. Sæd. Vil man maaskee indvende mig, at dog i det mindste nogle Hartkornsbrugere ere frie for den Feil, at saae for tykt; saa maae jeg ikke allene svare, at jeg og har antaget en langt mindre Maalestok, end den rigtige; men jeg maae desuden erindre, at den samme Feil begaaes paa mange Herre- og Præstegaarde*), hvilke ei ere bragte med i Beregningen; eller vil man indvende, at der ei overalt er saa megen Jord til Hartkornet; saa maae jeg svare, at der igjen nogle Steder er meget større Areal til en Tønde Hartkorn, og at hvor Jorderne ere udmærket gode, der burde endnu saaes tyndere. Jeg har, som De veed, meget lette og sandige Jorder, Almuen har og flere Gange beleet især min Baarsæd, naar den kom op, og dog har

*) Selv den, i sin Tid, ypperlige Landmand *Sl. Provst Høegh*, som dog vovede at saae tyndere, end mange Andre, dristede sig alligevel ikke til at bestemme høiere, paa hans gode Jorder, end 8000 □-Alen til 1 Td. Havre. vid. *Høeghs* Anviisning 6te Cap. pag. 74.

Erfaring viist mig, hvad Almuen selv længere hen, om Sommeren, har maattet tilstaae, at Sæden stod tæt nok, og bar længere og bedre Nr., end Andre paa lige Jord have havt.

Det kan altsaa med Sikkerhed antages, at det beregnede Tab ikke er for høit; men meget mere for lavt anslaaet. Tøier jeg nu hertil, at ikke allene den alt for tykke Udsæd selv er tabt; men at ligesaa stort et Tab paafølger ved den ringere Afgrøde; saa tabe hiine 7 Stifter 700000 Ldr. Sæd Aarligen, formedelst den Ødselhed, med hvilken der saaes. Beregnes nu hver Ld. Sæd, den ene med den anden, blot til 10 Rbdlr. R. W., saa bliver Tabet i Penge 7,000000 Rbdlr. — Er Tilfældet nu det samme i det Schlesvigsk og Holsteensk, saa kommer man vel langt over de 10 Millioner Rbdlr., hvilke Danmark dog vist kunde have nødig at spare. Var det ogsaa kun Liendeparten, saa fortjente Sagen vel Opmærksomhed.

Hvad jeg har sagt i Begyndelsen af mit Brev, det gjentager jeg hermed: Behag, kjereste Ven, at beregne Tabet efter de rigtigere, høiere Maalestokke, og De vil see, at Agerdyrkningen i Danmark vist kunde betale alle sine betydelige Penge. Skatte med det, den taber formedelst Ødselhed i Udsæd. Vilde ikkun enhver Landmand opmaalde den Ager han dyrkede, da skulde han erfare, hvad han selv neppe troer, hvor tykt han saa, r,

og vilde han paa enhver NB. veldyrket Nger,
prøve at faae tyndere og tyndere; da skulde Erfar-
ring ligeledes overbevise ham om, hvor meget her-
ved var at vinde. Jeg er ic.

Cyngbye d. 15 Sept. 1814.

B. F. Rønne.

Efterretninger, Anmeldelser, Spørgsmaale o. d. l.

I.

Et Par besynderlige Naturbegivenheder.

a.

En Høne her paa Strandmøllen blev syg forleden Aar, og døde nogen Tid derefter. Eierens, som ønskede at vide, hvad der kunde have været Aarsag til Hønen's Sygdom og Død, lod den opstjære, og fandt da til sin store Forundring, en fuldkommen Kylling i den. Jeg veed ikke, at forklare mig denne besynderlige Hændelse anderledes, end paa følgende Maade: Hønen har ikke kunnet lægge det Æg, den bar, hvad enten dette nu har været forarsaget ved en Forstoppelse, eller ved Ægets Dannelse og Varmen; hendes Indvolde have da tilendebragt Udrugningen, Kyllingen, der fremkom af dette Æg kunde ikke længe leve i Hønen, og den første's Død blev Aarsag til den sidste's.

b.

I den nu henrundene Sommer har følgende Besynderlighed havt Sted i Kjøbenhavn, for hvis Rigtighed jeg tildeels, som Viensidone, kan indse, staae, og hvis Sandhed desuden kan bekræftes af flere Vidner.

En Huuskeier i Hovedstaden, der i en paa alle Sider tæt indsluttet Gaard, holder nogle Høns, fandt en Morgen et Æg deri, som havde en Størrelse, der næsten overgik den af et Gaaseæg, der var ingen Tvivl om at det, naagtet dets overordentlige Størrelse, var lagt af en almindelig Gaardhøne, da intet fremmed Dyr kunde komme i Gaarden. Imidlertid kunde man ikke opdage hvilken Høne, der havde lagt det, da alle vare raste. Lidt Blod paa Æget viste imidlertid, at det ikke var lagt uden Smerte. Æget blev vist til adskillige Personer, der alle undrede sig over dets Størrelse, men da det, netop i samme Hensigt, blev baaret ud i Byen, gik det itu, hvorved man først opdagede, at dets Indre var endnu mere besynderligt, end dets Ydre. Inden i dette store Æg, der selv var forsynet med en fuldkommen Skal, Blomme og Hvide, fandtes nemlig et andet complet Æg, forsynet med Skal, Blomme og Hvide, og af et almindeligt-Hønseæggs Størrelse.

Jeg har mere end een Gang seet flere Æg med to Blommer, men et fuldkomment Æg inden i et andet har jeg aldrig forefundet, og anseer det for et sjældent Naturspil, der fortjener Bekjendtgjærelse.

Strandmøllen d. 1 Oct. 1814.

Joh. Chr. Drewsen.

Efterretning om nogle Erfaringer i Aalsbruget.

Endskjøndt jeg kunns i det Smaa har efterlignet Hr. Papir-Fabriqueur Dremsen i Henseende til de Erfaringer, som jeg her agter at meddele, og det altsaa meget mere tilkommer ham, end mig, derover at give en udførlig Beskrivelse; troer jeg det dog ikke upassende, med et Par Ord, at mælde hvad ogsaa jeg, ved at følge hans Exempel, har seet stadfæstet ved egen Erfaring; thi deels vil Udarbejdelsen af andre Materier endnu i nogen Tid forhindre ham, fra at meddele den vidtløftigere Efterretning om nogle af de tilstatede Erfaringer; deels ville maaskee ogsaa en Deel Læsere, angaaende Et og Andet, som han har bekjendtgjort, med Fornøielse underrettes om, at de anstillede Forsøg have haft et heldigt Udfald hos flere Agerdyrkere. Af disse Aarsager bekjendtgjør jeg hermed: 1) at jeg i afvigte Sommer har holdt mine Saar (5 gamle og 2de Lam) i en saadan bevægelig Jold, som den Hr. Dremsen i disse Tidender har beskrevet. Om trent $\frac{1}{2}$ Tonde Land med god Kløver blev afødt første Gang; men da anden Afgrøde viste sig langt stærkere, end den første, og selv 3die Fremvæxt endnu overgik denne, saa var det umueligt at de kunne fortære 2den og 3die Afgrøde af det

hele Stykke. En Fjerdedeel af anden Fremvæxt blev derfor staaende til Frøe. Det ene af Lammene var en Væder, og blev slagtet sidst i September, paa hvilken Tid Faarefoldingen ophørte; det var ikke allene i god Stand, men fuldkommen nyreluftet og fedt. 2) Ligeledes efter hans Exempel har jeg i 4 Aar udført og spredet min Gjødning om Vinteren (dog sidste Winter ikkuns for en Deel; thi den dybe Sne gjorde Møgagningen umuelig), og ikke sporet, at denne Methode i nogen Henseende skulde være skadelig for de følgende Aaringers Afgrøde. Jeg troer endog, med Hr. Drewsen, at Møgets Virkning saaledes er stærkere, end naar det paa sædvanlig Maade udføres i Foraaret eller Efteraaret, og strax nedpløies. Men om dette ikke var, saa er Fordelen, af at kunne bruge Vinterdagene, saa stor, at flere Landmænd vist med Glæde ville følge Exemplet.

3) Et Aar har jeg gjort smaa Forsøg med at saae Byg og Havre efter Kartøfler, uden at pløie Jorden om Foraaret, hvilket jeg, i det Sterre havde seet hos Hr. Drewsen. Da disse Forsøg fuldkommen lykkedes, gjorde jeg selv et betydeligere i den afvigte Sommer. Et Stykke, rigtig nok forhen udpiint Jord, paa 1 Ed. $3\frac{1}{2}$ Skjeppe Lands Størrelse; men som dog derefter havde hvilet i 5 Aar, blev pløiet een Gang i Efteraaret 1813, dernæst dybt pløiet i Foraaret 1814; derpaa gjødet med udbrændt Gjødning,

og endnu 2de Gange pløiet. Deri saae des i Ed. $3\frac{1}{2}$ Skp. Byg. Et andet Stykke Jord, af naturlig Bonitet slettere; men som i flere Aar havde været vel behandlet, og efter Gjødning baaret Rug i 1812, og Kartofler i 1813, paa 1 Ed. $4\frac{1}{2}$ Skp. Lands Størrelse, blev, uden nogen Pløining i Foraaret, besaaet som den laae efter Kartoffel-Optagningen, derefter overskuffet paa langs og paa tværs med Græstirpatoren, harvet og trumlet. Mine Folk havde slet ingen Tillid til denne Methode, og bleve, uagtet deres Syn burde have overbevist dem om det Modsatte, hele Sommeren af den Formening, at det førstnævnte Stykke stod betydeligt bedre, end det sidstomhandlede. Saa stærkt kan Fordom forblinde Mennesket. Da Høsten kom, bandt de samme Folk paa det første Stykke 20, og paa det sidste $33\frac{1}{2}$ Træve. At de ikke have bestræbt sig, for at binde mindre Reg Her, end hisset, behøver vist ingen Erindring.

Havre og Erter har jeg ligeledes saaet paa Jord, som Aaret i Forveien enten havde haft Kartofler, eller dog ved dyb og gjentagen Pløining var vel gjennearbejdet — og haft, deels en hyppelig, deels en ret god Afgrøde.

4) I afsigte Efteraar har jeg ydermere, efter at have seet Exemplet for mig hos ovennævnte Erfaringsmand, saaet omtrent 6 Skpr. Rug efter Boghvede, som fort tilforn var aflaaet til Staldforing, uden at foretage nogen Pløining.

Agren, som trængte til ny Kraft, blev gjødet, Gjødningen blev spredt, Rugen saet i Boghvedestubben; Jorden harvedes flere Gange paa langs, og paa tværs, indtil Sæden var skjult, og dermed var Arbeidet tilendebragt. Der fulgte 5 à 6 Uger vedholdende Tørke, saa at ifkuns meget saa Rugplanter kom op; man spaaede mig, at Sæden var mugnet (en Frygt, som jeg ofte hørte yttret; men aldrig saaet stadfæstet), eller man sagde mig, at den ikke kunde komme frem paa saa haard en Jord, kort sagt: man udloø Forsøget. Imidlertid faldt der jevnlig Regn imod Slutningen af October Maaned, og nu staaer Rugen paa den upløiede Agren ligesaa godt, som paa en pløiet ved Siden deraf. Jeg har altsaa Marsag til at formode, at ogsaa dette Forsøg vil lykkes efter Ønske, hvorom jeg mueligt ad Aare skal meddele nærmere Efterretning. ■

November 1814.

B. F. Rønne.

3.

Sidst i forrige Maaned indtraf følgende Udhæld: Den Dag Jægerspriis Godses Bønder leverede Høe til Jægersborg Dyrehauge, regnede det meget stærkt, saa at Høet, som endog var oppakket i Bundter, nødvendig maae fordærves. Desuden bleve, som det fortælles, et Par Heste løbske

i Dyrehaugen, og løbe med Panden imod et Træ, saa man befrygtede, at de vare tabte for Eieren. Dette, og mange lignende Tilfælde, kunne vist ikke komme til patriotiske Selskabers og Landboe-Venners Kundskab, uden at fremkalde Forestillinger hos Høie Bedkommende, der mægtigen ville bidrage til Natural-Leverancers Affkæffelse; thi hvor dyrt kommer ikke sligt gjen- nemregnet Høe for Bonden, som yder det? Og hvorledes kan denne tabe, uden at Staten maae føle hans Tab!

November 1814.

B. F. Rønne.

4.

I indeværende Efteraar tabte en Landmand i Lyngbye Sogn 2de Køer, paa følgende Maade: hans Qvægflot steg over Hegnet ind i en Kartoffelmark og stjal sig til at æde Kartofler. 2de Køer slugte ved denne Leilighed nogle Kartofler, som vare for store, til at passere Nederøret; de fik Tromme-Sygen og styrtede, førend man kunde komme dem til Hjælp, saa at de maatte slagtes. Naar sligt Uheld ellers itide bemærkes, kan Kartofflen, ved Hjælp af en Haand, eller en glat Stok, som er dyppet i Fidt eller Olie, stødes ned. Selv efterat Tromme-Sygen har indfundet sig, kan Køen reddes, ved at stikkes i Siden med et dertil

indrettet Instrument, som sikkerligen kan erholdes fra den Kongl. Veterinair-Skole paa Christianshavn. I Mangel af denne Hjelp, er det og nyttigt at give det opblåste Hoved en Klysteer, saa snart muligt.

November 1814.

B. F. Rønne.

5.

Upaatvivlelig er det en af de sikreste og bedste Maader, paa hvilke Kartøfler kan gjemmes Winteren over, at man lægger dem oven paa Jorden i ophøiede Dynger, som meget smaa Hæstakke, og derefter tildækker dem med $\frac{1}{2}$ Al. Jord, som opgraves trindt omkring Kartøffeldyngen, saa at der bliver en Grav eller Jordybning, der kan modtage det Regnvand, der ellers, maaskee i for stor Mængde kunde trænge ind til Kartøflerne. Imidlertid kræver ogsaa denne Maade visse Forsigtigheds-Regler, som jeg, ved dyrefjebte Erfaringer, har lært at kjende, og derfor ærligen meddeler Andre, paa det de kunne erholde dem for en lettere Priis. Baade hos mig selv, og hos flere Landmænd, har jeg seet Kartøfler paa den ovennævnte Maade bevarede i de strængeste Winterer, og at holde sig det fugtige Foraar igjennem, uden at tage mindste Skade. Jeg veed endog de Steder, hvor man i Regn har sammenfjort slige Kar-

tøffel-Batterier, ja! Regnbandet har løbet med
 Kartoflerne ud af Bognen i Dyngen — og dog
 har, saa at sige, ikke een Kartoffel været fordær-
 vet i April, May, og Juni Maaneder, da
 man har aabnet Batterierne. I det sidst afvigte
 Foraar derimod, vare baade hos mig, og hos
 flere Landmænd, en Del Kartofler, især ved Ud-
 kanterne i Batterierne, allerede først i April
 Maaned gangne i Forraadnelse, endskiøndt de
 vare indhøstede tørre og gode. Uarsagen var
 upaatvivlelig denne, at den flere Aen dybe Snee,
 som i sidste Vinter havde trængt sig sammen om-
 kring Kartoffelbatterierne, Tid efter anden opløst
 ved Solens Varme, ideligen gav Vand, som
 især arbejdede sig ned ved Udkanterne, ogsaa
 frembragte den dybe, længe liggende Snee, en
 ualmindelig Varme, som, i Forening med Fug-
 tigheden, maatte frembringe Forraadnelse.

Naar altsaa dyb Snee lægger sig omkring
 Batteriet, kræver Forsigtighed, at man strax,
 ved Foraarets Begyndelse, lader samme bortkaste.

Videre har jeg altid, uden Betænkning,
 umiddelbar efter Indhøstningen, ladet de sam-
 menhøbede Kartofler tildække med et tilstrækkeligt
 tykt Lag Jord; det samme have flere Landmænd
 stedse gjort, uden at mærke nogen skadelig Virk-
 ning deraf. I indværende Efteraar gik der-
 imod en Dyrge Kartofler, paa 60 Edr., hos
 mig i Gjæring, efterat de havde været tildækkede
 i nogle faa Dage. Batteriet begyndte at synke

i Midten — jeg vidste da, hvad der var paa Færde, aabnede det, og fandt, at en stor Deel havde taget Skade*). Marsagerne vare disse: 1) I Følge en Dagelønners Mangel paa Lydighed**), vare de blesne samlede i een Dynge, istedet for, at han havde Ordre til at lægge dem i 3de mindre Afdelinger; 2) Veiret var i de Dage, da Indhøstningen fandt Sted, mere end sædvanlig varmt; skiondt October Maaned var begyndt, havde vi en Juni Maanedes Varme med skiondt Soelfkin og sagte blæsende Vinde; 3) Kartøfterne bleve opdyngede i en indeluffet Gaard, hvor altsaa Soelheden virkede desto stærkere, og endelig for det 4) var den Jord, med hvilken de tildækkedes, meget tung og feed, som almindeligt i Gaardene, hvor Jordforpen bestaaer af forraadnede Animalia og Vegetabilia. Vil man altsaa under disse eller lignende Omstændigheder, fordi man ikke har tilstrækkelige, frostfrie, tørre Kjeldere, lægge sine Kartøfter i Batterier, saa kræver Forsigtighed, at man gjør Dyngeerne smaa, ikke giver dem deres hele Bedækning, førend sil-

*) Da dette Uheld i Tide opdagedes, blev mit Tab mindre, end jeg i Forntningen torde formode. Lidt mere end Halvdelen af de 60 Eder var naaet ben af Forraadnellen. Den øvrige Halvdeel var ikke ganske fordærvet; men fortæredes tildeels af Køer og Gviin, som med Beagierlighed aade de Stumper der vare fri for Forraadnellen.

**) Jeg var lng paa den Tid, da Kartøfterne høstes, og kunde derfor ikke, hvad der er saa nødvendigt, paaase, at min Befaling blev efterkommet.

digere hen i Efteraaret, og imidlertid selv i den tyndere Bedækning anbringer nogle Lusthuller. Høster man derimod sine Kartøfler paa en Tid, da Luften er koldere, anlægger sine Batterier paa aaben Mark, og tildækker dem med mager Jord, da behøves hine Forsigtighedsregler, efter det jeg hidtil har erfaret, slet ikke.

November 1814.

B. F. Rønne.

6.

Et ungt Menneske, for hvis Moralitet Udgiverne af disse Tidender tør indestaae, ønsker sig om $\frac{1}{2}$ Aars Tid ansat paa en Herregaard eller anden stor Aulsgaard, for at studere Landbruget. Han har allerede af og til øvet sig i Haandgrebene, og forestaaer i næste Sommer en mindre Gaards Drivt. Han har et Aar, som Student, hørt Forelæsninger over Forstvidensskaben, og flere Dele, som staae i Forbindelse med Landvæsenet, har Øvelse i at tegne, skriver en god Haand, og har begyndt at lære Agerdyrknings-Redskabernes Forsærdigelse. De Herrer Gods-Eiere eller Brugere, som ved deres Aulsdrivt kunne ønske bemældte unge Person's Tjeneste, vilde forbinde sig ham, ved at anmelde saadant i Brev til Udgiverne, hvilket modtages af Hr. Høfboghandler Schubothke paa

Børsen eller Hr. Hofbogtrykker Møller i Raad-
huusstrædet 45.

7.

(Indsendt.)

Hvorledes kan man paa en simpel Maade,
uden Hjælp af en Vopressse, skille det smeltebe
Vox fra Bierne, Vibrædet og anden Ureenlighed
saaledes, at der vindes saameget og saa reent
Vox som mueligt?

Foranlediget af adskillige, deels skriftlige,
deels mundtlige Spørgsmaal, erklære Udgi-
berne af disse Tidender, at de ere 3de i Søllerød og
Lyngbye Sogne boesatte Jordbrugere, og at In-
gen flere ere Udgivere. Tidenderne staae derimod,
som forhen er meldt, aabent for ethvert hensigts-
mæssigt Bidrag.

Angaaende
U d p a r c e l l e r i n g e r.

Der var en Tid, da Udparcellering var Dagens
Løsen. Herre, Præste og Bondegaarde udparcel-
leredes daglig — og Parcellerne parcelleredes
atter. Jo mindre Stykke Jord, des stærkere be-
taltes det i Forhold til sit Areal. Den som havde
kjøbt en Gaard, folgte nogle Stykker derfra, og
betalte med de for Stykkerne indløste Penge den
hele Kjøbesum. Parcellisten fulgte Exemplet —
han folgte atter af sin Parcel nogle mindre Stykker
og betalte saaledes sin beholdne Rest. Man an-
saae denne Handels- og Parcellerings-Manie for
Grundvolden til Landets Opkomst, og beregnede
tusinde herlige Frugter af slige Operationer, især
troede man, at Folkemængden saaledes overor-
dentligen maatte forøges, og at de mange Smaa-
parceller vilde dyrkes udmærket godt; — Danmark
skulde i en Hast blive til et Canaan, der flød med
Mælk og Honning; — enhver Parcel skulde føde sin
Eier, og endda give ligesaa stort et Overskud til
Salg, som før, medens den, indbegreben under
en større Gaard, dyrkedes flettere. Rigdom-
mene skulde saaledes fordeles — der skulde worde
flere Landmænd, som føelte deres Værd, og om-
sider en vis Lighed indføres: Herremanden skulde
give sin Datter med Herregaards-Parcellisten —

Denne fin med den mindre Parcellist. Denne skulde besvoge sig med Gaardmanden, Gaardmanden med Huusmanden, som havde Jord o. s. f. — altsammen snuvt udregnet paa Papiset! — Altsammen herligt beviist à priori! men den gamle Læremester, som altid med langsomme Skridt kommer bag efter, hvis Raad vi i Begejstringens Hede saa sjældent ville adspørge, fordi den er lidt seendragtig og betænksum; men som altid taler Sandhed — jeg mener Erfaringen — den har omsider viist os, at alle hine Beregninger for største Delen vare prægtige, glimrende Bygninger, opførte paa Indbildningens Sand. Det maae i det mindste være interessant, maafee og nyttigt, at eftertænke, hvorfor Udparcellerings-Systemet ikke frembragte de belobede Frugter? — At det tildeels har bidraget til Folkemængdens Forøgelse kan vel ikke nægtes, Skjøndt denne Forøgelse især hidrørte derfra, at der blev Trang paa Arbeidere, og at Trangen fremkaldede en ny Elægt af Jord og Huusløse. Kun denne Folkeforøgelse blev ikke, hvad man maatte have ønsket. Den fyldte adskillige Egne med forarmede Familier, som havde deres Undergang i sig selv, og vist igtig ville bidrage til Folketformindskelse; thi det er ikke Mængden af Han og Hun, men ordenlige, sædelige, og af Velstand understøttede Egteskaber, som forøge og vedligeholde et Lands Population. Dog — lad gjælde, at Udparcelleringen havde bidraget og fremdeles vilde bidrage til Folketformin-

rellsen. De øvrige skønne Frugter ere dog, som Erfaringen viser, udeblevne, thi at den Søn eller Datter, som ei kunde faae en større Gaard eller Jordlod, har givet sig ind paa en mindre, er Intet andet, end hvad der altid skeete. Alt derimod Smaaparcellerne i Almindelighed ere blevne langt flattere dyrkede, end de hele Gaarde, at især de Lodder, som bleve Husene tillagte, almindeligen ere forbandede til udmarkede, nøgne Agre — at Danmark endnu ikke er bleven et Cannaan — at de fleste Parceller ikkun yde et maadeligt Overskud, og at de mindste ikke engang søde deres Besiddere — at Rigdommen ikke er fordeelt (maaskee den paa adskillige Steder er forsbunden) og at der saaledes ikke er en stor Mængde, som paa Grund af det, Udparcellerings-Systemet har virket, føler sin Værd; det er bitterligt nok — derom mindede Regjeringen selv, da den for nogle Aar siden stræbte at indskrænke Udparcelleringen.

Men — hvorfor har da denne virket saa lidet godt? Var det da ikke mueligt, at de store Gaarde kunde deles i mindre, dyrkes bedre, søde deres Eiere og dog give et forholdsmæssigt rigere Overskud! Kunde ikke Bondegaarden selv være mindre, rigeligen ernære en Almuefamilie, og dog sælge en Deel til Kjøbstædmanden? Kunde ikke endog Huusmands-Lodden give sin Besidder et tarveligt Udkomme?

Forfatteren benægter intet af disse Spørgsmaale. Tydsklands forskjellige Egne, Belgien og

flere Lande vise ham, at man ikke kan benægte dem; men hvad er da Aarsagen, hvorfor Udparcelleringen ikke lykkedes hos os efter Ønske? Forfatteren mener, at den kom for tidlig og blev alt for stærkt fremstødet. Det forekommer ham med hiin Udparcellering, som naar en Bonde kjøber Koen, førend han har Græsset, eller dyrker alle sine udmærkede Aigre, i det Haab, saaledes at forøge sin Gjødning. Udparcelleringen gik for sig, førend Landet havde Hænder nok til at dyrke alle de smaa Eiendomme — førend Folket havde Kundskab om et forbedret Afsætsbrug, førend det var sædeligt, flittigt og tarveligt nok, for at tage tilbørlig vare paa sin Forretning, og at nøies med det, Forsynet skjænkede — endelig og førend det havde Formue til at forbedre, hvad det paatog sig at dyrke. At faae Jord, tænkte man, det er at faae en Rigdomskilde; men man glemte, at den skulde udgraves og ledes til Vandbeholdningen — Udparcelleringen burde været en Følge af forøget Folkemængde, af et høiere Begreb om Jordens rette Behandling — af den Sædelighed, Flid og Tarvelighed, som almindeligt havde udbredt sig — og af den Rigdom i Folkets Hænder, som ikke kunde ligge ubrugt. Men — man fluttede omvendt: at disse skulde udrinde af hine. Moderen skulde have sin Oprindelse af Datteren — man vilde høste, førend man havde Sædekornet, som skulde saaes. Saaledes ilede alt, hvad ile kunde fra fast Tjeneste og Dagarbejde, for at have Jord.

I en Tønde Land, tænkte Almuesmanden, kan Du saae 10 à 12 Skpr. Sæd og aale 7 à 8 eller flere Tønder igjen — Du kan snart blive en rig Mand, og behøver ikke at arbejde.

Herre, Præste, og Bønder, Gaarde, som endnu havde store Forbedringer at gjøre, tabte saaledes deres Arbeidere, og maatte lade meget Arbeide ligge ugjort. De, som modtogte Parcellerne, følte sig løste fra de Baand, der hidtil havde indskrænket deres Lyster, og meente, at de nu kunne leve friere, mageligere og overdaadigere — at pløie og saae var alt, hvad de forstode, og dog maadeligt nok; at kunne paa en mindre Gaard nedlægge ligesaa megen Sæd, som Naboen paa en større, det var deres Maal og Væ — de havde Intet i den ene og Intet i den anden Baand: Mange iblandt dem havde endog kjøbt paa Credit — Renter og Afgifter skulde svares — Erfaring lærte dem snart, hvor vanskeligt det var, at komme ud — at arbejde for Andre, det vilde nu ikke smage — des flere Tønder Land maatte da dyrkes — Græsningen formindskes — Kvæget sulte — Noget af dette bortselges — Røddingen saaledes forringes — den sidste Kraft tages af Ageren, som til Slutning har intet andet, end Tidkler og Ukrudt. Hvo der, som Forfatteren, i 20 Aar har boet paa Landet, kjender, at denne er mangfoldige Parcellisters sande Historie. Det Onde blev saa meget værre, fordi Udparcelleringen fremskyndtes med en overordentlig Kraft. Gjer-

righedens forbærbelige Aand soer i adskillige Rigmænd, Herregaards-Eiere og Speculantere. De saakaldede Herregaards-Slagtere kjøbte og solgte for Penge eller Credit — nedhuggede, sdelagde og udstykkede — blottede deres Egne for Arbejdere, og satte Hovedparcellerne i stor Forlegenhed, og boesatte en jammerlig, uvidende og forarmet Slægt, trindt omkring den glimrende Gaard, som laae i Midten og tydede hvad den fordum havde været.

Uf alt det Sagte er det klart nok, at Forfatteren ikke fordømmer Udparcelleringen; men han vilde, at den skulde fremkommet uden Overilelse og kunstig Fremdriven, ligesom en Frugt, hvilken det sunde, velbehandlede Træ ufeilbarligen frembærer, naar det har naaet sin rette Alder. Sæt ifkuns en gudsfrygtig Belgier, som af religiøs og sædelig Høielse opfylder sine Pligter, og som eier den fornødne Capital, hen paa en Parcel, og han vil vist opfylde Forventning. Uf Frygt for Gud og af Kjerlighed til sin store Velgjører, vil han staae tidlig op, gaae sildig til Hvile, og bruge alle Dagens Arbejdstimer, for at udrette noget Godt. Med taknemmeligt Hjerte imod den, der satte ham i Livet, vil han nøies med det, han kan erhverve, og ssee et overdaadigt Levet. Uf sædelig Høielse vil han luge sin Ager, frede den fra at mishandles af Nøaget, og dyrke den saa godt, som det er ham mueligt. Med en udmærket Kundskab om et forbedret

Ugerbrug og med tilstrækkelig Kraft vil han dyrke enhver Plet, høste en riig Afgrøde, forøge sin Dvægstamme, have et betydeligt Overskud at sælge, og snart føle, at han, ifald hans Parcel er stor, kan dele den med sine Børn. Det forstaaer sig selv, at han maae kunne betale sine Skatter i Penge og fremfor Alt, at han maae være fri for Naturalpræstationer af Arbeide, som gjøre ham det umueligt at dyrke Brakfrugter og at staldfodre — ligesom han ogsaa maae være vis paa kraftigste Bistand imod Tøred og al Slags Markufred.

Ville vi altsaa see en gavnlig Udparcellering imøde; saa lader os stræbe at opdrage en gudfrygtig, sædelig, flittig og tarvelig Slægt — ved Skrifter og Exempler udbrede Kundskab om et forbedret Afskud — ved allehaande Lettelser og Opmuntringer arbeide for Ugerdyrkningens Fremme og Landmandens Velstand! Folkeformereisen vil da følge af sig selv, og denne vil fremkalde en naturlig, nyttig og hensigtsmæssig Udparcellering, som kun behøver at tillades; men ei at fremkunstles; Faderen, som seer, at hans Marker yde ham et riigt Overskud, der aarligen forøges, og som erkjender, at et mindre Stykke, dyrket med større Flid, vilde yde det endnu rigere, skal vist dele sin Gaard imellem sine Børn. Kun intet Gaardslagterie — intet Prangerie med Statens liggende Grunde — Er der Rogen, som nedsjunken i Armod, eller vanflægtet for den Pietas, der elsker

sin Fædrenegaard, eller som af Gud og Kongen
 faldet til et andet Hvers, nødsages til at sælge;
 da lad ham sælge; men den, der kjsber, have in-
 gen Frihed til at udparcellere, srend han, efter
 visse Aars Forløb, deler med sine Børn, som vilke
 boe og bygge paa Eiendommen!

Lyngbye d. 23 Septbr. 1814.

B. F. Rønné.

Humle-Vol.

Humle-Volen er i Danmark saa lidet udbredt, at der aarlig gaae uhyre Capitaler til Udlandet for denne Handels-Vahre — ja! at man endog kan geraade i største Forlegenhed, naar en Napoleon opstaaer og forbyder al Udsærfel over Elben til de nordligere Egne, hvilket var Tilfældet i Aaret 1811, da ikke allene Humlen og Humle-Sækkene, men Heste og Vogn og alt hvad der var paa denne confisceredes, naar den førte Humle, som skulde gaae over Elben. Og dog er Humle-Volen ikke saa vanskelig — ei heller betaler den sig saa slet. Da manges Landmand, uden at ville kjøbe og læse nogen vidtløftig Afhandling, kunde ønske sig en kort Efterretning om Humle-Volen, fremsættes hermed følgende: Man udvæger Pladsen for sin Humlegaard paa et Sted, som har Lye mod nordre og nordvestlige Vinde, affætter radvise Mærker, som staae 4 Alen fra hinanden, graver omkring ethvert Mærke en Kule, $\frac{1}{4}$ Alen i Cubik, saaledes at den øverste bedre Jord lægges for sig selv, og den nederste slettere for sig — den bedre kastes ned paa Kulens Bund, derefter en à to Skubfarrer fulde af Gjødning, hvornæst den slettere Jord fyldes derpaa, saa at enhver Kule bliver opfyldt noget høiere, end Jordsmonnet deromkring.

Man søger nu at skaffe sig gode Humlerødder, som have 2 à 3 Rinde hver, helst af den brunsvigste eller engelske Art, nedlægge, et Par

Sommer dybt under den opkastede Muld, 4 saadanne Planter i Udkanterne af Forhøiningen, og tilbække samme med Halm*), helst af Voghvede eller Erter, hvilken Halm bliver liggende Sommeren over, og bringer den Fordeel, at den luner for Planterne, og hindrer endeel Ufrugt fra at fremkomme.

Iuvellem Raderne kan lægges Peberrod, eller man, især i de første Aaringer, kan dyrke Grønkaal, Sennep, Roer eller deslige. Naar den unge Humle første Foraar fremsthyder, er det nok, at give den nogle Erteris til Understøttelse, og at holde den omhyggelig reen, især for Dvægræs (*Triticum repens*) som ellers hastigt ødelægger den. Hvad den bærer det første Aar, er almindeligt saare lidet. Det næste Aar bør den have høie Stænger af 5, 6 eller flere Alens Længde, og dersom man har Mangel paa disse, kan man befæste Halmstær eller andre Snorer paa Stængerne med den ene og ved Jorden med den anden Ende — saa at man til hvert Humlebjerg bruger en Stang i Midten og 4 à 6 Snorer, som gaae ned til Udkanterne af Jordforhøiningen. Vil man binde en Gjord fast til Stangen og lade Snorene gaae fra Gjordens Peripherie, er det saa meget bedre, da ellers Toppene løbe for stærkt sammen.

*) Selv har jeg endnu ikkun et Aars Erfaring om Brugen af Halm paa den anførte Maade; men har Aarsag til at ansee den for gavnlig, efterdi en praktisk Landmand, Hr. Pastor Nielsen i Ramløse paa Cronborg Amt, har anprøvet mig den efter hans mangeaarige Erfaring.

Hvert Efteraar, naar man har høstet sin Humle, løsnes Jorden omkring Forhøiningerne, og kastes op paa diſſe, efterat Ufrudtet er borttaget. Hvert andet Efteraar tildækkes ſamme desuden med Gjødning — og hvert andet Efteraar med Halm, der, ſom ſagt, bliver liggende den følgende Sommer. Angaaende Indhøſtningen er følgende at mærke: Naar Humlen lugter ſtærkt, begynder at gulne og klæber ved Fingrene, ſamt, naar Bladene paa Rankerne viſne, ſaa at diſſe ſynes at blive nøgne, da er Humlen førſt moden. Slikt indtræffer her tillands almindeligt i Begyndelſen af October Maaned — og da naar Modenheden har Sted, bør Høſten førſt foretages; thi, derſom Humlen afplukkes grøn, mangler den ſaare meget af ſin Kraft. Heller maae den ſtaa lidt for længe, end tages for tidligt. Paa en ſjøn Tørveirsdag, naar Humlen er tør, afſkjæres den ved Jordskorpen — Stængerne opløſtes og Rankerne med Humlen paa føres i Huus. Saameget ſom man kan vente at afpille i 2 à 3 Dage tør vel indtages paa een Gang; men ei mere, at den ikke ſkal ligge og blive varm. Ved Afpillingen paasees, at den bliver fri for Blade, hvilke ikkunſ fylde og veie, uden at give en bitter Smag. Saasnart den er pillet, udspredeſ den tyndt paa et Loft, hvor der er noget Vindtræk, og omrøres jævnligt, at den ei ſkal ſtimle. Naar den er ret tør, ſom kjendes derpaa, at den giver en raſlende Lyd fra ſig ved at røres, og at den ikke klæber ret meget imellem Fingrene ved at trykkes ſammen i Haanden, da pakkes og trykkes den ſaa tæt ſom

mueligt i en Kasse, Tønde o. s. v. og gjemmes paa et tørt Sted.

Atten ældre og 21 yngre Humlebjerger, anlagte paa circa $\frac{2}{3}$ Skpr. Land, bragte mig i Aaret 1813, 3 Lpd. og 2 Pd., og i Aaret 1814 (et flet Humleaar) 2 Lpd. tør Humle, der var omtrent 30 pr. C. bedre, end den bedste, jeg nogensinde har kunnet faae i Hørboderne.

Medens Krigen stod paa, hørte jeg, at 1 Pd. Humle undertiden kostede 20 Rbmf. eller derover; men, for at regne sikrere med Hensyn til baade Krigs- og Freds-Tider, vil jeg antage blot 16 Skilling i Sølv; saa have hine $\frac{2}{3}$ Skpr. Land i et godt Humle-Aar bragt mig Værdien af circa $8\frac{1}{2}$ og i et flet $5\frac{1}{2}$ Rd. i Sølv, eller ved et Middeltal $6\frac{2}{3}$ Rd. aarlig. Jeg vil antage, hvad der dog er høit nok regnet, at $3\frac{2}{3}$ Rd. i Sølv ere de aarlige Dyknings-Omkostninger; saa har jeg endnu 3 Rd. i reen Fordeel af $\frac{2}{3}$ Skp. Land, som af 1 Tønde Land udgjør 60 Rd., der efter vor nuværende Kurs (da en Specie koster 35 Rbmf.) beløber 2100 Rbmf. Tilforladelig! Havde man en Tønde Land, som laae beqvemt for Humledyrkning, og det var mueligt at faae de nødvendige Stænger; saa kjender jeg ikke af egen Erfaring nogen Maade, paa hvilken slig en Tønde Land saa fordeelagtigt kunde benyttes.

October 1814.

B. F. Rønne.

Hvorfor kan en Mand over Bondestanden
ikke leve af den Gaard, paa hvilken den
egentlige Bonde derimod finder Livets
Ophold, ja! maaskee endog lægger
sig Noget til Bedste?

Naar et ungt Menneske, som har faaet Lyst til
at etablere sig paa en Bondeggaard, eller en Stads-
beboer, som ønsker at deelagtiggjøres i Landman-
dens Rigdomme, hører, at den erfarnere Ager-
dyrker advarer om Umueligheden for slige Folk af
at finde tilstrækkeligt Udkomme ved en Bondeggaard,
dyrket paa sædvanlig Maade, da er Intet almin-
deligere, end at hiint Spørgsmaal fremsættes,
for at gjendrive den Erfarneres Meening; og dog
er det saare let, at indsee, hvor umueligt det er,
i dette Tilfælde, at gjøre en rigtig Slutning fra
Bonden, til en Gaard, Eier over Bondestanden.

I saadanne for Landmanden gylde Eider,
som begyndte at oprinde i nogle Decennier før Kri-
gens Udbrud, kan den egentlige Bonde, der ikke
har kjøbt sin Gaard paa Credit, men arvet den
efter sine eller sin Hustrues Forældre, upaatvivle-
ligt erhverve alt det Rødsrøstige og maaskee noget
Overskud, og det ved den almindelige Dyrknings-
maade. (At jeg forudsætter en nogenlunde god
Gaard, som ikke er bebyrdet med strengt Høverie
til en Herregaard, forstaaer sig selv.)

Jeg siger, at Bonden, under hine Omstændigheder, kan leve, ja! maaskee have tilovers af sin Gaard; men at Manden over Bondestanden, i det ringeste med den sædvanlige Dyrkningsmaade, ikke engang er istand til at erhverve sig det Allernødtørstigste. Aarsagerne ere disse: Hiin erhverver mere, Denne mindre; Denne bruger mere, Hiin mindre; Hiin driver selv sin Handel og tager Alt paa det næreste, Denne maane overlade meget til Andre.

Den egentlige Bonde erhverver mere; Manden af en høiere Stand erhverver mindre ved sin Voldsdrift. Bonden, hans Hustru, Søn og Datter arbeide alle med ved Agerbruget; dette er ikke Tilfældet med Manden af en høiere Stand. Reppe tager han selv Haand med i de strange Arbeider, men om og han gjør det, saa har hans Kone og Børn andre Syssler. Bonden (forudsat at han er en driftig og flittig Mand) erhverver mere, ikke allene fordi han selv og hans Familie deeltage i ethvert Arbeide; men og fordi de selv anføre Tjenestefolkene og Daglønnerne ved deres Forretninger.

Den driftige Bonde er opstaaet i den tidlige Morgenstund, og syssler til Nytte i sin Gaard; medens Husbonden selv gaaer ved Arbeidet, kan Tjeneren, som har mindste Kælelse, ikke udeblive eller gaae ledig. Saa snart Daven er nydt, som fleer uden lang Snakken, thi Husbonden er selv med, saa fører Bonden sin Ploug paa Ageren, —

Karlene følge ham strax; han ploier selv den første Jure, den anden Plougmand maae stedse være ham i Hælene og gjøre Arbeidet godt; enhver Standsning eller Feil bemærkes i Diebliffet og forebygges herefter; naar han saaer, drive Harverne og Tromlen uafsladeligt; thi hans Die vaaer over Gjerningen; ved Høstarbeidet gaaer han foran — enhver dygtig Karl maae følge ham, og hugge sin Skaar godt. Saaledes ved ethvert Arbeide, — og det samme gjelder, hvor Kone eller de mandvorne Børn ere tilstede. Enten anfører Huusmoderen eller en Søn, en Datter de øvrige Arbeidere, hvor og naar Huusfaderen ikke er tilstede, og Alt gaaer hurtigt og godt fra Haanden — og der arbeides ofte i travle Dage til silbigt ud paa Natten. Hvad Manden, Konen eller Børnene selv gjøre, det kan Ejeneren ikke let frympe sig ved. Gandske anderledes maae det være, og er det virkelig paa en Gaard, som drives af en Mand over Bondestanden. Som oftest er han vant til at sove længere, end Bonden; men sover han, saa ville Folkene i Almindelighed tilforladelig og sove lidt længere. Staaer han og tidlig op og falder ad Eyendet, han gaaer dog igjen ind i sin Stue, for at drikke Thevand, eller foretage sig saadanne Forretninger, som Almindeligheden slet ikke anseer for Arbeide — og da knurrer Ejeneren istedet for at arbeide. Høsbonden er ikke med sine Folk ved Borden, der snakkes ofte længe; man kommer en Time tidligere, end Bonden paa Marken — der pløies, 1ste Vinds 3die Heste.

saas, harves, høstes ic. hverken med Flid eller Nøiagtighed; lidt Arbeide bliver gjort, i Forhold til Arbeidskræfterne, Afgrøden vorder maadelig — en Fjerdepart af Græsset og Halmen bliver staaende*); efter en maadelig anvendt Arbeidsdag, vende Folkene tilbage til Hjemmet een eller flere Timer, førend Bonden med Sine gaaer til Hvile. Er og Høsbonden selv tilfiede, det forandrers ikke Sagen ret meget; thi han arbeider ikke med, og altsaa hedder det: "Han gjør selv Intet; "saa kan han vel ikke forlange, at vi skulle slide "og slæbe ud paa Ratten." Manden, som ikke er Bonde, taber saaledes, i Sammenligning med Bonden, daglig flere Arbeidstimer, og udretter mindre og maadeligere Arbeide i de Timer, som anvendes. Vi kunne vel endog med Sikkerhed antage, at han taber en Fjerdedeel i nyttigt Arbeide imod den egentlige Bonde — og altsaa erhverver meget mindre.

Men, var dette ikke Tilfældet; torde jeg endog forudsætte, at han var lykkelig nok til at have idel christelige Tjenestefolk, der tjente ikke efter Dientieneste; men som for Guds Naamn, og gjorde deres Gjerning uden Knur og uden Svig,

*) At der gives Undtagelser, det nægtes slet ikke. Jeg kender selv nogle Bøndergaarde, paa hvilke der pløies, saas og høstes meget slet, medens jeg og kender Præstegaarde paa hvilke Uls-Karlene gjøre deres Arbeide med roesværdig Flid og Nøiagtighed. Jeg tør endog til Ære for min Karl, nævne min egen Gaard iblandt de sidste; men een Svale gjør ingen Sommer.

og at de samme Folk ikke behøvede nogen veiledende Anførsel; torde jeg saaledes antage, at hans Gaard indbragte ligesaa meget som Bondens; saa kunde han dog endnu ikke leve deraf, fordi Bonden kan dette; thi han bruger langt mere, end Bonden.

Bonden, i det ringeste den ufordærbede Bonde, isører sig, sin Kone og sine Børn de tarvelige Klæder, som deres egen Huusfild fremvirfede og som paa sig saa godt til at holde ud ved Algerbrugets grovere Arbejder. Manden over Bondestanden isører sig og sin Familie de finere, kostbarere Klæder, som kjøbes dyrt og lettelig tage Skade, isald man derved deeltager i eet eller andet grovere Arbejde. Bonden anvender paa sine Børns Underviisning Intet mere, end det, han betaler til Almue-Skolen. Manden over Bondestanden maae udrede til Denne lige det samme, som Bonden, og anvender maafee desuden 10 Gange saa meget, paa at faae dem oplærte. Der, som Bonden ikke er smittet af Forsængelighed og Forlystelsessyge, saa deeltager han ikke i noget kostbart Selskab og modtager intet Besøg af Folk, som skulle bevarres med Luxus, Vahre. Manden over Bondestanden kan ikke, om han og ønsker det, undgaae enten hiint eller dette. Bonden spiser ved Bordet med sine Tjenestefolk — der er altsaa kun een Tilbakning og een Anretning, denne kan være meget tarvelig; thi naar Husbonden noies dermed, kan Tjeneren ikke klage, og holder Bon-

den giøte Daglønnere, saa kunne Disse ikke lige for hans Vine borttage Brød eller Suul af Bordet, for at bringe det hjem med sig; er han paa Marken og skjenker sine Folk Brændeviin, da nyder Enhver det Glas, han skjenker dem, og Intet videre; ere der Mogle, som ingen Brændeviin drikke, eller ei ville drikke til Bunds, da sparer han Resten til næste Maal. Langt anderledes forholder det sig hos den Mand, som er over Bondestanden. Dobbelt Kogning og dobbelt Anretning koster allerede en heel Deel; — fordi han selv enten virkelig spiser bedre, eller dog Folkene i det ringeste have denne Tanke, saa maae og Dises Bord være bedre end Bondens, dersom ikke Misnoie og Knur skal forbeske hans Rydelse; holder han giøte Daglønnere, og disse ikke ere desto mere samvittighedsfulde, saa bringe de ofte en Deel fra Bordet hjem til deres Familier — i det ringeste spare de for Kone og Børn det Suul, som gives dem af Huusmoderen, og spise des overflødigere af den øvrige Mad; sender Manden over Bondestanden Brændeviin paa Marken, saa er det nødvendigt, at han giver en Suppen for hver; thi han kan ikke med Sikkerhed vide, hvor mange af Dagløunnerne, der ingen Brændeviin drikke; men der kommer vist Intet tilbage; thi de, som holde af den stærke Drik, tage meget gjerne til Takke med det, de Øvrige leve. Og saaledes gaaer det vel ved mangfoldige Leiligheder. Ved de Leiligheder, hvor der skal betales efter

Raisonabilitet, bruger Bonden atter mindre, og Manden over Bondestanden, dersom han ikke skal tælles iblandt foragtelige Gniere, mere. Sin Læge, Prokurator, Gjordemoder og flere maae den Sidste nødvendig give mere, end den første giver. Kort sagt: Han bruger mere; Bonden mindre, og derfor kan det samme Overskud af Avlingen, som ernærer Bonden rigeligen, umueligt ernære ham.

Bonden sælger og kjober selv, og tager Alt paa det nøieste, han kjober selv til Torvs med Sæd, Torv, Brænde &c., han staaer selv paa Markedet med sin Hest, sin Koe eller hvad andet han har at sælge; han faaer den høieste Priis, som kan faaes, og seer til med egne Øine, at det gaaer rigtigt til, naar hans Vahre veies, eller maales. Saaledes atter naar han kjober: Han udsøger selv hvad der kan være ham tjenligst, han sparer ingen Flid og Omhue, for at faae de, efter hans Begreb, bedste Vahre for den billigste Priis; hvad han bringer fra eller til Hjemmet, det tabes eller fordærves ikke lettelig; thi han er Manden med et Øie paa hver Finger. Denne Anmærkning gielder og i Henseende til alt, hvad der drives og forhandles hjemme.

Langt anderledes gaaer det den Mand, som er over Bondestanden: han sælger og kjober meget formedelst sine Tjenestefolk; — af den utroie Tjener bedrages han med Forsæt, af den Ligegyldige fornærmes han ved dennes Letsindighed, og af den Een-

foldige ved Sidstnævntes Enfældighed; han faaer almindeligt noget mindre for sine Vahre, og maae derimod betale noget mere for det, han kjøber, end Bonden. Af det, som føres fra og til hans Gaard spildes, tabes og fordærves ofte Et eller Andet. Selv den bedre Tjener er dog yderst sjældent eller maaskee aldrig saa omhyggelig, som Husbonden. Hjemme stæer atter det samme; ikke enhver Ting tages paa det næieste; af en ildforstaaet Samvildighed bortgiver Tyendet ofte noget af Husbondens Eiendom, maaler og veier han for stærkt til Kjøberen; den skjodesløse Tjener lader Avlsredskaber og deslige ligge under aaben Himmel eller paa fugtige Steder — den Tyvagtige stjæler reent ud Sæd, Brød, Sunk, Lys, Brænde, Savntommer o. s. v. Tilforladelig, det er umueligt, at Manden over Bondestanden, med samme Avlsdrift, kan leve af den Gaard, som føder Bonden eller endog giver Denne et Overskud over det daglige Brød.

Hør det kjære Yngling! Du som staaer færdig, til at kjøbe Dig en Bondegaard, paa hvilken Du vil giøre Dig og leve som en Mand af de mere dannede Klasser! Hør det, og læg det paa Dit Hjerte: Som ældre Mand, der har mere Erfaring, end Du, og som den, der ønsker Dit Vel, forsikrer jeg Dig: Dersom Du ikke udrustet med Kundskab om en fuldkommen Avlsdrift og en tilstrækkelig Krafte til at udføre denne, eller og med en betydelig Formue, af hvis Renter Du for en

Deel kan tage Dine Udgifter, eller noget deslige, tiltræder Din Bondegaard; saa er det tilforladelig vist, at Du har forregnet Dig saare meget, med mindre baade Du og Din hele Familie vil og kan leve, arbeide og virke som en Bonde.

Novbr. 1814.

B. F. Rønne.

Er det mueligt at staldfore den største Deel af Haret, og den øvrige Tid, at give et Foder, som næsten kan sættes ved Siden af Staldforing?

Derfor dette Spørgsmaal kan besvares med "ja" vil enhver tænkende Landmand lettelig indsee, hvor stort et Skridt Nødsbruget, blot i denne ene Henseende, endnu har at gjøre iblandt os. Nu staldfore de saa, som have indført denne vigtige Forbedring paa deres Gaarde, i Almindelighed 2 à 3 Maaneder, og tvære deres Kreature i et Par Maaneder. Det er 4 à 5 Maaneder, at man forer med Grønt, medens man i 7 à 8 Maaneder giver tørt Foder. Naar jeg undtager dem, som af Armod eller slet Deconomie lade deres Besætning græsse paa nøgne Marker, gaaer det ikke dem, som forkaste Staldforingen, bedre. 5 Maaneders Græsning er det Høieste, som almindeligen opnaaes; den øvrige Tid fores der med Høe og Halm. Den længste Tid har man altsaa liden eller ingen Melk af sine Køer og en mager Gjødning af sin Stald. Kan man derimod staldfore den største Deel af Haret og den øvrige Likhgive et Foder, som næsten fortjener at sættes ved Siden af Staldforing, da bliver Forholdet lige det modsatte og mange flere Fordele vindes. Kvæget holdes idelig i en god og slagtefærdig Stand, et mindre Areal foder et større Antal af Kreature, Mar-

ferne flige ideligen i Kraft, Afgrøden forøger sig, Sæden nedtrampes ikke om Sommeren af det Dvæg, som rykker sig løst ic.

Det er derfor ikke ligegyldigt, enten vi kunne besvare hiint Spørgsmaal med "ja" eller med "nei." Og upaatvivlelig kan det besvares med "ja" dersom man allene tager Hensyn paa det, som vort Klima og Jordbund tillader os at udføre.

Det er allerede vitterligt nok, og almindelig bekjendt, at vi ved Hjælp af Kløver, Vikkehavre og flere Slags Blandfoder kunne staldføre fra Midten af Junii, til hen i September Maaned. Baade af egen og Andres Erfaring veed jeg med Tilforladelighed, at Boghveden, som er en gandske fortreffelig Staldførings-Urt, de fleste Aaringer afgiver et tjenligt Grøntfoder til Slutningen af September. Formedelsf denne og Spergel (*spergula arvensis*) har Hr. Drewsen i afvigte Efter-sommer staldforet ind i October Maaned og end i Dag (d. 6te Decbr.) — har Dronninggaards Eier, Hr. Consul de Coninck, 2de Kør tsi-rede paa Spergel, hvis Mælk paa dette Foder har forøget sig fra 2 til 10 Potter daglig*). Det er ydermere ved flere Aars Erfaring godtgjort, at et

*) Da Hr. Consulen ikkun har et lidet Stykke Jord besaaet med Spergel, har han ei anseet det fordelagtigt, at lade Spergelen hjemføre til Staldføring; men har, som sagt, derpaa tsi-ret 2de Kør. Harde han derimod havt tilstrækkeligt, indsees det lettelig, at han med en end større Fordeel vilde have kunnet benytte den til Staldføring.

Slags Græs *Agrostis stolonifera**) som velbe-
 meldte Hr. Consul de Coninck selv dyrker og
 har lært Egnens Landmænd at kjende, afgiver et
 hyppeligt Staldforings-Middel lige indtil Sneen
 forbyder at høste det, og opfylder atter Hensigten
 saa tidlig i Foraaret, som den borttøede Sne til-
 lader at bruge Leen. Ubekjendt er det ikke heller,
 at Vinterrapsæd og tidlig saaet Rug, i Foraaret,
 skjenker Landmanden et Grøntfoder, som med stor
 Nytte kan bruges paa Stalden. Har man altsaa
 hine Staldforingsurter i tilstrækkelig Mængde; saa
 er det vist mueligt, at staldfore den største Deel af
 Aaret. I Almindelighed tør jeg vel antage, at
 Sneen med Martii Maaned er saaledes forsvun-
 den, at man kan bruge Leen, til at afslaae sin
agrostis stolonifera. Med denne kan altsaa
 Staldforingen de fleste Aaringer begynde 1ste April;
 Vinterrapsæden følger derefter og kan vel slaaes
 midt i Maj Maaned; i Begyndelsen af Junii
 Maaned er Staldforings-Rugen tjenlig, og kan,
 naar man har saaet saa meget, som behøves,
 holde ud, indtil den bedste Kløver midt i Junii
 yder Hvæget, hvad det behøver; Med Indgangen
 af Julii Maaned træder Vikkehavren i Kløverens
 Sted; senere hen, imod Enden af Julii, er Vik-
 kehavren, blandet med Byg og Boghvede, eller
 disse have endog gandske indtaget Havrens Plads,

*) Forrige Aar blev staldforet fra 28 Decbr. til 5te
 Novbr. 16 Køer — Melken forøgede sig fra 50 til
 77 Potter.

som nu blader sig fletter. I Augusti Maaned følger Boghveden, uden nogen Blanding, og afgiver, da den, efter Viemedet, saaes til forskjellige Tider, et ypperligt Staldforingsmiddel, lige indtil Frosten bestadiger den, hvilket dog sjældent skeer, førend hen i October Maaned; naar Boghveden nu enten er opbruzt, eller den adelægges af Frost, saa indtager Spergelen dens Plads. Denne taaler godt nogle Rætters Frost, uden at fordærves, og kan saaledes de fleste Aaringer sætte Landmanden istand til at staldfore ind i November Maaned; derefter følger Toppen af Roer, Kaalrabi, Kaal o. d. l., som ere dyrkede til Hensigtens Opnaaelse; og nu følger omsider igjen agrostis stolonifera, som vel sjældent dækkes gandske af Sneen, førend imod Slutningen af December Maaned. Naar Alt saaledes har fulgt hinanden efter Vnske, er der da staldforet i 9 Maaneder — og der staae altsaa 3 tilbage. I disse vil det allermindst have Vanskelighed at tilveiebringe et Foder, som næsten kan sættes ved Siden af Staldforingen. Har man dyrket Roer, Kaalrabi, Kaal o. d. l. i tilstrækkelig Mængde, saa kunne disse vel allene holde ud indtil Leet atter kan bruges, for at høste Agrostis; men finder man de benævnte Planter's Dyrkning for uisfommelig og vanskelig, saa er dog Intet lettere, end at avle saa mange Kartøfler, som behøves for de tilbagestaaende 3de Maaneder; paa en Lunde Land, som er i nogenlunde god Stand,

høstes der almindeligt 100 Lbr.; een Koe behøver daglig 1 Skp. Kartøfler, for at holdes godt og fortærer med Begjerlighed 2de Skjepper, ved hvilke den sættes i slagtesfærdig Stand. Det er til hvert Hoved circa 12 til 24 Tønder, Afgrøden af $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ Tønde Land — altsaa slet ikke vanskeligt at have i tilbørligt Forhold til Besætningen. Skulde og Sneevinteren indtræde tidligere og ophøre sildigere, end jeg i det foregaaende har antaget, maade det være let, at have et Overskud af Kartøfler, som kan erstatte Mangelen af Agrostis. Er skøndt sliq Staldforing, som den her beskrevne, endnu ikke hos os af Rogen udført i det Hele; saa er dog lignende andre Steder, som næsten have Clima tilfældes med os, fuldkommen udført, og hos os selv stykvis stadfæstet ved Erfaring som muelig. Landmænd, der ere saa lykkelige at have stærktindhegnede, fredede Marker, og som enten have været befriede for Hovarbeide, eller havt Formue nok til at overvinde dets Byrder, og dog at pleie en forbedret Voldsdrift, have stykvis udført hiin Foringsmaade, og saaledes bevist os dens Muelighed. Men — fordi den, efter vort Clima og vor Jordbund er muelig, derfor tør jeg endnu slet ikke paastaae, at den, under de forhaande værende Omstændigheder, kan worde virkelig, undtagen paa meget enkelte Steder. Saa længe Landmanden ikke har fuldkommen frie Hænder og ikke bestemt og nøiagtigt kan anordne enhver Time, som han vil, til sin Gaards Drift —

saalænge han ikke forud med Sikkerhed kan lægge Planen til enhver Uges, ja! saa at sige enhver Dags Arbeide, forudsat at Gud giver Helbred og Veirigt — og saalænge han ikke kan gjøre Regning paa Markfred; men det fordærvelige Vored endog i een Nat kan ødelægge flere Ugers Staldforings-Forraad; saalænge er det langt fra, at hiin Muelighed vil gaae over til Virkelighed. Imidlertid var det vist saare ønskeligt, om Hindringerne hævedes, og den omhandlede Foringsmaade udførtes; ikke allene Landmanden, som privat Mand betragtet; men endnu meget mere hele Staten vilde vinde betydeligt. Er det vist, at 3de Creature kunne tøires der, hvor 2de kunne gaae løse, og at ligeledes 3de kunne staldfores paa det Areal, hvorpaa Eet kan tøires — at altsaa 9 kunne staldfores der, hvor 3 kunne tøires eller hvor 2de kunne gaae løse; saa indsees, at det ikke er for høit regnet, naar man siger at Landets Qvægtal saaledes i det mindste vilde stige til det tredobbelte. Føier jeg nu hertil, hvad der er tilforladeligt nok: at flere Maaneders Gjødning, som pleier at tabes og spildes paa Markerne, reent ud vilde vindes, og at den Gjødning, som vandes hele Aaret igjennem, vilde være langt kraftigere, end den, som falder efter tørt Foder; saa er det vel meget lidet sagt, naar man siger, at Landets hele Production ogsaa skulde stige først til det tredobbelte — og siden idelig høiere og høiere. At Statens Rigdom, under Guds velsignede Be-

styrelse, saaledes maatte overordentlig forøge sig, og Landets Population tiltage saare meget, det er mere end klart nok. Behøvede Regjeringen Penge, da vare der baade Ydere og Formue; trængte Landet til Forsvar, da vare der Ynglinge nok, som kunde stride for deres Fædre, Mødre og Arnessteder; behøvede Handel og Skibsfart Søefolk til at styre Skibene, da kunde Saadanne aldrig søges forgjeves; ønskede man Fabriker og Manufacturer, da behøvede man ikke nogeninde at fremkunsle disse; men de vilde komme, som af sig selv; havde man Lyst til andre Landes Frembringelser, da skulde man ikke borge dem og fordærve sin Pengekurs; thi Landets mangfoldige Arbeidshænder vilde fortjene, hvad der kjøbtes uden Riget, og Jordens rige Afgrøde skulde være tilstrækkelig til at ballancere vor Indførsel. Kort sagt: Vor hele oeconomiske Forfatning vilde forandre sig og vore politiske Forhold til andre Stater antage en hidtil ukjendt Skikkelse.

December 1814.

B. F. Rønne.

Fortsættelse

af:

Hvilke ere Hindringerne for en fuldkom-
nere Udbredelse af Kartoffelavlens?

hvorledes formindskes eller hæves disse?

og

hvorledes dyrkes Kartofferne paa en hensigtsmæssig Maade?

undersøgt

af

Joh. Chr. Drewsen.

Jeg anseer det nu for passende at give en kort Anvisning til Kartoffernes Dyrkning under forskellige Omstændigheder, overensstemmende med de Forsøg, jeg har anstillet og de Erfaringer, jeg har indsamlet.

Det er en almindelig erkjendt Sandhed, at Kartofferne forlange en stjer og frægtig Muld, og at de maae holdes fuldkommen rene, for at tribes vel. En fast eller haard Grund, og Ukrudtsplanter, der trænge dem fra alle Sider, forringe deres Produkt, alt efter de Forhold, hvori disse dem ugunstige Omstændigheder ere tilstede.

Behandles de derimod overeensstemmende med deres Natur, saa give de et rigeligt Udbytte og flaae aldrig gandske Feil, selv ei i saadanne Varinger, hvori Eerden mislykkes; ja man kan vel endog paaftaae, at Hungersnøden skulde have blevet mange Egnes Lod, i Europas sidste Trængselsaar, hvis man ikke havde dyrket denne velsignede Plante. Man læse blot hvad saa mange oplyste Tydske have skrevet i denne Anledning! man erindre blot, hvor ofte Kartøflerne er en Hovedføde for de Fattige; for at ansee dem for den bedste blandt de Gaver, som Columbus skaffede den gamle Verden.

Vil man dyrke Kartøfler i Brakmarken, og vil man ved disse haabe gandske at opnaae Brakfens Hensigter, er det meget magtpaaliggende, at behandle dem saaledes, at de kunde trives fuldkommen vel; thi kun da naaer man dette Maal, naar de ved deres frodige Væxt quæle hver Ukrudtsplante, og ved deres om Sommeren paa Jorden rugende Skygge tilveiebringe eller vedligeholde den Dødvirkning, imellem Jorden og Luften, der er hiin saa gavnlig, og som ikkun finder Sted, naar Solen og udtørkende Vinde hindres fra at danne en bindende Skorpe paa Agerens Overflade.

I enhver Henseende er det altsaa nødvendigt, med største Omhu at tilberede den Ager, hvor paa man vil dyrke Kartøfler. Den bør pløies to eller tre Gange, alt eftersom Jorden er mere eller mindre haard, bindende eller quækløben. Nu

da jeg er indtraadt i anden Rotation af et sexaarigt Sædskifte efter Vexeldriftens Regler, finder jeg, at det er unødvendigt at pløje flere end een Gang dybt om Efteraaret, og een Gang let om Foraaret; men man maae mærke, at mine Jorder ere sandede og muldede, og at jeg udfører min friske Gjødning om Vinteren, strøer den over den frozne Jord, og nedpløier den først om Foraaret, hvilket bidrager betydeligt til at skjærpe Jordens Overflade.

Jeg er fuldkommen overbevist om, at man handler rigtigt, ved saaledes at udføre sin friske Gjødning om Vinteren, og ved at strøe den over den frozne Jord, hvor den bliver liggende til hen ad Foraaret, naar Tid og Lethed tillade, at den nedpløies. Flere Aars Erfaring har hævet enhver Tvivl hos mig, angaaende denne Sag, og da jeg desuden gjøder circa 20 Tønder Land om Aaret paa denne Maade, maatte jeg have lidt et betydeligt Tab, hvis Gjødningen tabte sin Kraft ved at ligge oven paa Jorden om Vinteren. Saa vel Samtale, som Correspondence med adskillige oplyste Landmænd, der have yttret Tvivl om Rigtigheden af denne Fremgangsmaade, have lært mig at kjende de Indvendinger, man gjør derimod, og jeg agter derfor, engang at afveie pro et contra, henholdende mig til egne Erfaringer. Her vil jeg blot anføre, hvad Hr. Amtmand Gericke siger om denne Sag, i hans — *Praktische Anleitung zur Führung der Wirthschafts-* 1ste Binds 3die Hefte.

Geschäfte, — et Skrift, der indeholder de Erfaringer, han har samlet i henved 30 Aar. Efter at have sagt, hvormegen Gjødning der bringes paa et vist bestemt Areal, vedbliver han: „Har jeg endnu om Efteraaret Tid, til at lade Gjødningen strø og nedpløie, da seer det. Men er Veiret ikke tjenligt hertil, lader jeg den strø om Efteraaret og nedpløie ganske tidlig om Foraaret, fordi en tilfældig gjort Erfaring har lært mig, at dette er mere gavnligt end skadeligt.“ Af det Gericke her siger, uddrager jeg den Slutning, at han ikke har antaget den her yttrede Mening paa Troe og Love; men at han meget mere, ved et alt for vaadt Efteraar eller en tidlig Frost, er bleven nødt til at lade sin Gjødning ligge unedpløiet; og at han da har observeret, at det ikke havde skadelige, men snarere gavnlige Følger. Da han imidlertid à priori var overbevist om, at det vilde svække Gjødningens Kraft, at ligge unedpløiet om Foraaret, raader han endnu at ile med at bedække den. Havde han fulgt det Spor, hvorpaa Hændelsen her havde ført ham, vilde han à posteriori være bleven overbevist om, at det end ikke hastede, med at nedpløie Gjødningen om Foraaret, men at man kan give sig Tid dermed til det travle Arbeide er forbi, eller til Ageren skal besaaes; dog seer man imidlertid heraf, at denne erfarne praktiske Agerdyrker anseer den spredte Gjødnings Løse paa Ageren om Vinteren for uskadelig.

Man kan gjøde til Kartøfler, faavel med frifl fom med gammel Gjødning. Det er imidlertid rimeligt, at den gamle Gjødning virker flærere paa dem, end den nye, da hiin er nærmere ved den Forfatning, der gjør den fliffet, til at give Næring for Planterne; men det forekommer mig da ogsaa at være fandfynligt, at Kartøflerne tilegne fig mere heraf, end de vilde været i Stand til, om den havde været frifl, og at de alflaa efterlade mindre til de efterfølgende Afgrøder. Jeg kan imidlertid ikke tale derom med fuldkommen Viſhed, da al min Gjødning, der bruges til Kartøfleravl, udflrøes frifl, og jeg alflaa ikke har haft Leilighed til fammenlignende Forføg. Vil man anflille diſſe, bør man ikke allene tage Hensyn paa Kartøfleragrøden, men følge Gjødningens Virkning paa de forſkjellige Frugter, i det hele Omlob af et fleraarigt Sædflifte. Ikke heller maae man glemme, at den friffe Gjødning, iſær naar den er vel blandet med Strøelse, er af et langt flørre Volumen, end den fammenbrændte, og at man alflaa, ved at bringe lige mange, lige fløre Læs frifl og gammel Gjødning, paa lige fløre Stykker Jord, er langt fra, at have gjødet begge lige flærkt.

Kartøflerne variere i det Uendelige, og nye Sorter fremkomme, naar man opdrætter dem af Frøe. Det er i det ringefte hændet mig, da jeg engang ſaaede Krøet af Kartøfler med blaae Blomfler, at deraf fremkom igjen ſaadanne, der havde

blaae, violette, og hvide Blomster. Disse Grøse Kartøfler kommer ikke ganske til Fuldkommenhed, førend i deres tredie Aar. Der kan vel findes en enkelt stor Kartøffel, endog det første Aar, under en Buss, som er opkommen af Grøse, men i Almindelighed ere de ei større end Værter.

Ved at udvælge den Sort Kartøfler, man vil dyrke paa Algeren, maae man tage Hensyn paa, hvad man ved deres Dyrkning har til Hovedhensigt. Tillade locale Omstændigheder, at sælge de aflede Kartøfler, bør man beslitte sig paa en Sort, der ikke ere alt for store, af et smukt Udseende og velsmagende. Til Dværgfoder derimod bør en stor og især meelrig Sort have Fortrinet. Under ellers lige Omstændigheder vilde jeg foretrække den Sort, der voxede med en høi og opretstaaende Top. Denne Egenskab, som ikke findes hos alle Kartøfler, letter meget deres Aavl, da de ved en høi og tæt sluttet Top; gaae hver Ufrudtsplante, der ikke hastigere end de, kan løfte Hovedet i Veiret. Lægges Toppen sig derimod hen ad Jorden, naar den er kommen til en vis Størrelse, vil deraf følge, at meget Ufrudt kommer frem i de Nabninger, som derved opstaae. I dette Tilfælde maae man udribe det med Haanden, hvilket er et vidtløst og undertiden uoverkommeligt Arbeide. Det bliver derfor som oftest staaende, og kaster Grøse til efterfølgende Aar, hvorved altsaa en af Kartøffelavlens Hensigter, der er Jordens Rensning, tildeels forfeiles. Kun i faa Tilfælde kan det

være fordeelagtigt for Landmanden, at dyrke Kastanie-Kartofler paa Marken, og i det Store. Denne Vøl, som jeg ogsaa nogen Tid har forsøgt, men senere forladt, bør efter min Formening overlades til Gartnere.

Kartoflerne kan lægges paa forskjellige Maader, saavel efter Spaden, som efter Ploven, og da den ene af disse passer der, hvor den anden ikke vilde det, skal jeg nævne alle de mig bekendte, som jeg uden Undtagelse selv har forsøgt.

Jeg begyndte med at lægge Kartoflerne efter den engelske Plov, i hver tredie Fure. Bruger man den almindelige danske Plov, der som oftest affjærer en bredere Fure af Jord, end den engelske, kan man maaskee lægge Kartoflerne i hver anden Fure. Der lader sig sige baade noget for og imod denne Lægningsmaade. Fordeelagtig er den, fordi Kartoflerne lægges i det samme, at Algeren gives den sidste, nødvendige Pløining om Foraaret, saa der ikke udfordres noget nyt Plovarbejde, for at bringe dem i Jorden, hvilket er Tilfældet med enhver af de andre Maader, forudsat at Spaden ikke indtager Plovens Plads. Derimod er det nødvendigt at pløie med tre Plove efter hverandre, for at Læggerne ikke skulle sinkes, medens de Furer drages, hvori ingen Kartofler komme, og ligeledes er det nødvendigt, at have saamange Læggere, at de kunde belægge den ene Fure, medens Ploven drager den anden, da Plovene ellers vilde forsinkes. Skal

denne Maade altsaa anbefale sig som arbejds sparende, maae Plove og Læggere staae i saadant Forhold, at de fuldkommen kunde bestjaeftige hverandre, og de maae holdes i en uafbrudt Virksomhed, da f. E. blot een eneste Lægger, der ikke er færdig, standser Ploven, og alle de Andre i deres Arbejde. Man maae begynde med at maale Agerens Længde, og naar denne divideres med Læggerens Antal, udkommer derved, hvor stort et Stykke enhver af disse skal have. Een Lægger er imidlertid raske og hurtigere, end en anden, hvorpaa man maae tage Hensyn, ved at give den raske et Par Skridt mere at belægge, end den langsommere, da denne ellers maatte overiles, og altsaa ikke kunde gjøre sit Arbejde vel, medens Hiin af og til stod ledig.

Hvad der kan anføres mod denne Maade er: at den udfordrer, at to eller tre Plove, efter som man bruger danske eller engelske, følge umiddelbart efter hverandre. Derved opstaaer den Ubehagelighed, at den ene Fure lægges høiere end den anden, da man neppe kan vente, at faae to Plove, langt mindre tre, der arbejde lige eens. Vel har dette egentlig ingen skadelige Følger for Agerens Dykning, men det giver dog Udseende af en skjodesløs Behandling. End videre komme Kartoflerne sjelden til at staae i ret lige Rader, eller disse i eens Afstand fra hverandre. En Steen, Dværf, eller deslige, ja endog Karlens egen Uforagtighed, eller en Bevægelse af Hestene, give let

den engelfte Plov en Afvigelse til Siden. Denne Bugt, stor eller lille, følge de efterfølgende Plove, og naar Kartøfterne engang komme frem, vidne de ved deres frumme Rader, om enhver saadan Feil i Pløiningen. Ere Raderne paa denne Maade komne for vidt fra hinanden paa den ene Side, løbe de ofte desto tettere sammen paa den anden. I hiint Tilfælde kan Hyppeploven ikke skyde Mulden tæt nok op til dem; i dette kan den ikke faae Plads, at komme imellem dem, og den arbejder altsaa slet. Endelig er det en Ubehagelighed, ved denne Lægnings-Maade, at, da den ene Plov tilhyster den Fure, som den anden drog for et Dieblif siden, og i hvilken Kartøfterne ere lagte, saa undrages en begaaet Forseelse ved Lægningen som oftest det meest paapassende Die. Skjodesløse Læggere springe undertiden et Stykke over, for at blive hurtigt færdige, og saadan en Forseelse opdages som oftest først da, naar Kartøfterne komme op. For at undgaae dette saa vidt mueligt, maae man fætte den paalideligste Karl man har, til at styre den forreste Plov, og paalægge ham, stedse at have sit Die foran Ploven, for at observere, om noget Stykke af den Fure, som han nu skal tilhyste, skulde være forsømt at belægges, i hvilket Tilfælde han strax maae standse, og faae Feilen rettet. Denne Karl paaligger det ogsaa, at lægge Mærke til, om hans Plov tilhyster alle Kartøfterne med Muld, og nøie at paa-see, at slet ingen komme til at ligge bare. Det

vilde være en Hovedfeil, at lade nogle ligge ubæfede, thi de groe ikke i denne Forfatning.

En anden Maade, hvorpaa Lægningen kan foretages, er: at pløie og harve Ageren, og derefter at trække Furer med Hoppeloven, i den Retning, hvori man vil, at Linierne skulle løbe. Tillader Agerens Dannelse og Beliggenhed at trække Furerne paa hvilken Leed man vil, er det nok rigtigst, at lade dem løbe fra Sonden til Norden, da Solen i dette Tilfælde virker lige meget paa begge Sider af Hoppningerne. Er Terrainen stærkt afhængende til een af Siderne, bør man ikke trække Furerne lige ned ad Bakken, da Regnvandet derved bortløber alt for snart, til Skade for Kartoflerne. Ved at trække Furer med Hoppeloven blive Kartoffelraderne ligere, end paa hiin Maade. De komme til at løbe i ligere Afstand fra hverandre, da dette Arbeide nu forrettes af eet Menneske, hvortil man kan udvælge den dædigste, og da Furerne ikke tilhylles umiddelbar, efter at Kartoflerne ere lagte deri, kan man ved at gaae over Ageren, i forskjellige Retninger, inden den tilharves, overbevise sig om, at intet Stykke deraf er forsoimt at belægges. Hvo der kun kan tilveiebringe een Plov og faa Læggere, vil finde sig bedre ved denne, end hiin Maade.

Ere Kartoflerne lagte, behøver man blot at lade en Harve gaae een Gang over Ageren, for at tilhulle dem med nogle Sommer Muld. Det vilde da ikke allene være oversflødigt, men endog skade

ligt at harve mere, end der netop behøves, for at opnaae denne Hensigt; thi de smaa Rygge, der endnu bliver tilbage efter Hypeploven, jevnes fuldkomment, naar Exstirpatoren siden bruges til Rensning, og skydes da op til Kartøffeltoppene, der fremkomme i Jordybningerne, hvilke saaledes faae tilført den første friske Muld, paa samme Tid, som disse Smaarygge, der holde Exstirpatoren noget i Veiret, hindre den fra, at naae Kartøflerne selv, og at udribe dem af Jorden. Naar Kartøflerne desuden kun dækkes med et Par Tommer tør Muld, komme de snarere op, end naar de ligge dybere; fordi de saaledes hurtigere bringes til Live ved Solens Varme.

En tredje Maade, paa hvilken man lægger Kartøfler, er følgende: Man opløsier Ageren i parallelløbende Rurer med Hypeploven, spænder derpaa en Snor tværs over disse, og lægger Kartøflerne der, hvor Ruren og Snoren krydse hinanden. Hver Gang en Rade er lagt, flyttes Snoren een til femfjerdedeel Alen frem. Paa denne Maade komme Kartøflerne til at staae i Rade, baade paa langs og tværs, hvorved altsaa en meget virksom Behakning bliver muelig. Læger man fat paa dette Arbeide paa den rette Maade, saa gaaer det meget hurtigt og nemt fra Haanden. Jeg har netop i et Par Aar lagt alle mine Kartøfler paa denne Maade, og jeg har fundet, at den under visse Omstændigheder har Fordele, som ingen af de andre tilbyder. Jeg

stiller nemlig en paalidelig Karl, eller Dreng ved hver Ende af Snoren, af hvilke den ene commanderer Arbeidet; thi jeg har fundet, at Fjellensberg har fuldkommen ret, naar han forsikkrer, at dette gaaer allerbedst fra Haanden, naar det drives lidt militairsk: det vil sige, naar Een commanderer i rette Dieblig, med et dertil bestemt Ord, og naar Læggerne lyde dette med Hurtighed og Precision. Naar der er commanderet nogle Gange, gaaer det hele massinmæssigt fort, og uden Standsning. Er en Råd lagt, flyttes begge de Pæle, der ere fæstede ved Snorens Enden, paa Ordet: Flyt! Den Iffecommanderende sætter først sin Pæl i Jorden, hvorefter den Commanderende strammer Snoren, trykker Pælen i Jorden og befaler: Læg! I dette Dieblig maae alle Læggere være i Virksomhed, og ligesom enhver af dem har lagt sit Stykke, reiser han sig op, til Tegn paa at han er færdig, og saasnart Formanden seer den sidste reise sig, maae der uden Ophold paa ny befales: Flyt! Enhver af de Personer, der forestaae Snorens Flytning, maae være forsynet med et Maal, der er saa langt, som den Afstand, hvori man vil, at Kartoffelraderne skulle staae fra hinanden. Disse Personer kunne gjerne hjælpe til at lægge, men dem maae gives nogle Rader færre, end de andre Læggere, for at de i Tide kunne være parate, til at flytte Snoren. Er Formanden activ; forsømmer han intet Dieblig, men udriver stedse Pælen af Jorden, i det den sidste

Kartoffel lægges; strammer og sætter han Snoren med tilbørlig Raskhed, gaaer dette Arbeide meget hurtigt. Med 10 à 12 raske Børn, hvoraf et Par Stykker maae tilbære de andre Kartofflerne, belægger man 5 à 6 Tønder Land paa een Dag. Et i rette Tid udtalt: Rask! hjælper meget, ligesom Løftet om en lille Douceur, naar et vist Stykke lægges, paa en vis bestemt Tid.

Denne Maade har, som alle, sine Fortrin, sine Mangler. Den tillader, som sagt, at Kartøflerne hyppes paa langs og tværs. Herved blive de fuldkommen reise, uden Haandarbeide, hvilket Landmanden af alle Kræfter bør stræbe at undgaae eller dog at formindste. Ved at kunne bruge Hestehakken i begge Directioner, gives Jorden den fuldkomneste Behandling, og da her Kartøflerne staae en Alen fra hverandre, og der altsaa er et mindre Antal Kartoffelbuske end ellers, kunne de nu frit udbrede sig til alle Sider, og danne derved meget større Knolde, der lettere lade sig indsamle, end ellers et større Antal, som ere mindre. Man maae ikke troe, at den store Afstand, hvori Kartøflerne staae, lader Agerens Udbytte blive mindre end ellers. Jeg har i det ringeste ikke kunnet mærke det ved den store Sort, jeg dyrker. I Aaret 1813 havde jeg paa ganske lidt nær 800 Edr. Kartoffler à 13 Lispd. pr. Ed., paa en Ager der var 4 Edr. Land geom. Maal. Ved at belægge Ageren paa denne Maade, sparer man mere, end de halve Kartoffler; en Fordeel, der er bety-

delig, da Kartofler paa denne Aarstid pleie at være mere værd, end om Efteraaret, og da de, hvis de nu opfordres, komme meget godt tilpas paa en Tid, da Foderet er slettet, end først paa Vinteren.

Med Rette kan man imidlertid indvende et og andet mod denne Dyrkningsmaade. Kartoflerne bliver saaledes for store til Af sætning. Da de staae i vel stor Afstand fra hverandre, blive der store Huller i Afgrøden, hvis nogle Kartofler enten forflyttes af de harvende Heste, eller de slet ikke komme op. Læges Kartoflerne paa een af de andre Maader, dele to Ræder en saadan udeblivende Kartoffels Plads, og Skaden bliver da ubetydelig, medens den her er følelig. Er Ageren ikke i megen Kraft, slutte Kartoffeltoppene sig ikke, til lade altsaa, at Afkrudt kan komme frem, og give ikke Jorden den saa saare gavnlige Sommerfrygge. Man kan ikke undgaae dette Onde, ved at lægge dem tættere end en Alen, thi da kan Hestehakken ikke arbejde imellem dem, uden at tilføie dem Skade. Heraf har jeg uddraget den Slutning: at denne Maade passer egentlig der, hvor de ikke skal sælges til Menneskesføde, og hvor desuden Jorderne ere i en god naturlig Kraft, eller dog tilstrækkelig gjødede, umiddelbart til denne Frugt.

Voler man Kartofler paa temmelig stærke Leerjorder eller paa saadanne, der have en meget tynd dyrket Muld, har jeg fundet følgende Maade at være gavnlig: Man lægger da Kartoflerne oven paa den pløiede og jevnharvede Ager og til-

hyller dem med Hyppexloven. Herved vindes, at Lerets Evne til at binde sig, bliver uskadelig, da Hyppningerne, i hvilke Kartøflerne nu ene b^efinde sig, kun gjøre en ringe Modstand mod deres Knolde, og i det Tilfælde, at den dyrkede Muld kun er nogle faa Tommer dyb, fordobles den egentlig for Kartøffelroden, der nu beholder det hele Lag under sig, og altsaa kan udstrække sig længere, end ellers. Ogsaa paa en Mark, der er vandholdig, og som ved stærk og vedholdende Regn let bliver liig en Velling, som oftest fordi et uigjennemtrængeligt Leerlag ligger nær dens Overflade, er denne Maade, at anbefale, da Hyppningerne, naar de drages i den rette Direction, kunde tjene til Vandafledning. En Ager, der er lagt paa denne Maade, antager i Tiden et Udseende, som om Hyppningerne vare opfyldte med Muldvarpestud, thi Kartøflerne skyde Mulden i Veiret og til alle Sider, alt i Forhold til Størrelsen af deres Knolde. Ingen Kartøfler ere lettere at opløse end disse, da de alle ligge oven paa Agerens Glade.

Er man bestemt til at lægge Kartøflerne paa den her omtalte Maade, opstaaer end videre det Spørgsmaal: om de skulle hyppes baade paa langs og tværs, eller blot paa den ene Leed. I dette sidste Tilfælde har man intet videre at gjøre, end at spænde en Snor hen over den pløiede og harvede Ager, og at lægge Kartøflerne tæt op til den. Afstanden imellem Raderne bliver da saa

stor, som det Stykke man hver Gang røffer Snoren fremad. Vil man derimod hyppe paa langs og tværs, maae der være Knuder paa Snoren, der vise den Plet, hvorpaa Kartoffelen absolut skal lægges; man har da blot at observere, at Snoren ikke trækkes paa langs til nogen af Siderne, da Raderne ellers vilde komme i Uorden. For at undgaae dette, sætter man ved Algerens ene Side en ubevægelig Snor, der, som en perpendiculaire Linie, falder paa den anden bevægelige Snor, hvis ene Pæl altid sættes i Jorden tæt ved hiin Snor, der saaledes forhindrer enhver dennes Afvigelse, til nogen af Siderne. Ere Kartofferne lagte, tilhylles de med Muld, ved at lade Hyppeploven gaae imellem Raderne, og Algeren har da strax Udseendet af en hyppet Kartoffelmark.

Saameget denne Dyrkningsmaade end forstienor at anbefales, paa saadanne Marker, der have en meget grunddyrket Muld, og paa bindende Leer, som ofte lide af Fugtigheden, er det dog vist, at den medbringer en vigtig Hindring, for Algerens Rensning, ved det at Exstirpatoren nu ikke kan bruges. For at dræbe Ufrudtet, der kommer hurtigere frem end Kartofferne, er der intet andet Middel tilovers, naar man ikke vil bruge Haandhafften, end at hyppe nye Muld oven paa de første Hyppninger, inden at Ufrudtet bliver for stort. Jeg har fundet dette Middel temmelig virksomt, og naar Kartofferne ere lagte saaledes, at de senere kan hyppes paa tværs,

gaaet det temmelig godt an, at holde dem rene, uden Haandarbeide. At pløie Mulden fra Kartøflerne, naar de nylig vare opkomne, med en lille dertil indrettet Plov, og efter nogle Dage atter at skyde den til Kartøflerne med Hypeploven, vilde maaskee være et meget virksomt Middel, til at dræbe Ufrugt.

Jeg har ogsaa lagt Kartøflerne med Spaden og efter en Snor med Knuder. Det er unægteligt, at de saaledes behandles allerbedst og komme til at staae i Raderne med samme Røiagtighed, som naar de dyrkes i Haven. Hoppningen kan altsaa og skee paa en fuldkomnere Maade, og da Udbyttet af Kartøflerne forøges ved en bedre og bedre Kultur, saa troer jeg, at en saaledes behandlet Ager vil give noget mere end een, paa hvilken de ere lagte og behandlede med mindre Omhu. Men da Arbeidsomkostningerne herved forøges betydeligere end Udbyttet tiltager, vil det dog ikke kunne lønne sig at dyrke dem saaledes, uden maaskee paa Småalsodder, hvor Eieren, hans Kone og Børn selv kunne forrette dette Arbeide.

Kartøflerne trives meget godt, saavel i sandede, som muldede og lerede Jorder, forudsat at de have den fornødne Kraft og Skjærhed, og at Kartøflerne holdes fuldkomment rene. Jeg har et Par Aar efter hinanden avlet Kartøfler i den blotte Tang ved Strandkanten. Herved udføres intet videre Arbeide, end at udjævne Tangen noget, at putte Kartøflerne et Par Sommer ned

i den, og siden, naar de ere udvoxne, at oprykke deres Toppe, hvorefter Knoldene kunne opsamles med samme Lethed, som man tager Eg af en Hønsereede. Da Tangen sjelden frembringer Ufrugt, er her intet Spørgsmaal om Rensning, og da den ikke skal tilberedes til efterfølgende Afgrøder og er af Naturen løs nok, bortfalder ligeledes al Høpning. Disse Tangkartøfter ere af et sjønt Udseende, smager ikke ilde, men ere noget vandede. Jeg formoder, at de indeholde mindre Meel, end de der voxer i Jorden. Jeg har imidlertid forsømt, i den Anledning at anstille Prøver. Til Qvægsoeder kunde de sikkert bruges, men maatte i det her antagne Tilfælde, gives i større Mængde, end om de vare avlede paa Marken.

Man bør ikke lægge Kartøfterne dybere, end at de endnu have nogle Tommer af Agerens dyrkede Overflade under sig. Men er end Mulden dyb, og at de altsaa gjerne kunde lægges dybt deri, er det dog ikke gavnligt at lade dem tilhysle med mere end 4 à 5 Tommer Jord; thi i det Tilfælde, at de lægges dybere, varer det forlænge inden de komme op; Ufrugtet voxer derimod hurtigt og uforstyrret frem, og forsøger herved Vanskelighederne ved siden at holde Ageren fuldkommen reen. Endog en mindre Bedækkelse af Kartøfterne, end den jeg her antager, er tilstrækkelig for dem, men man staaer da Fare for, at Exstirpatoren kan faae fat paa dem, og udrive dem af Jorden, med mindre

at de Smaarygge, som blive tilbage efter Hyppes ploven, løfter den noget i Veiret.

Man kan lægge hele og ituskaarne Kartofler, naar disse blot beholde eet eller to Dine, ja man kan endog udfjære disse i Form af en lille Pyramide med en spids Knib, og de groe meget vel og give et godt Udbytte. Jeg har endog engang seet en Ager, der var belagt med Kartoffel-Skrællinger. Herved har man blot at observere, at Kartoflerne ikke skrælles alt for tyndt, for at de med Skrællingen følgende Dine ikke skulde beskadiges.

Ved comparative Forsøg, som jeg anstillede paa et ugsødet, men kraftigt Stykke Jord, fandt jeg, at hele Kartofler gave mere, end ituskaarne, naar begges Udbytte beregnedes af et lige stort Antal. Forholdet var som 7 til 5. Skjærer man derimod en Kartoffel i to eller fire Stykker, og lægger disse paa et to eller fire Gange saa stort Areal, som det, hvorpaa man lægger en Heel, er det uden for al Tvivl, at Stykkerne ville give meget mere, end den Heel. Naar man altsaa ikke tager Hensyn paa Arealet, vil man faae allermest af et vist bestemt Partie Læggekartofler, ved at dele dem i de mindst muelige Stykker, men man vil høste meget mindre, end om det samme Areal var belagt med hele Kartofler. Ved altsaa at bestemme sig, til at lægge hele eller ituskaarne Kartofler, maae man tage Hensyn paa, om det større Produkt, man til Efteraaret kan vente efter de hele Kartofler, kan erstatte Verdien, af de kostbare i 1ste Bind 3die Hefte. (24)

Læggekartøfler Disse staae ofte i meget høi Priis om Foraaret, saa det vel undertiden kunde svare Regning, at lægge Strykker i Stedet for hele Kartøfler. Vil man imidlertid lægge Kartøflerne saaledes, at de kunne hyppes paa langs og tværs, det vil sige i en Afstand af een Alen i alle Retninger fra hverandre, er det nødvendigt, at lægge hele Kartøfler af maadelig Størrelse. Man kan ikke gjøre flattere, end at lægge smaa usuldkomne Kartøfler, der kun give svage Planter, og et deraf følgende ringe Udbytte.

For at erfare, hvorledes Udbyttet af Kartøfler, efter udsukne Dine, forholder sig til det, efter hele Kartøfler, har jeg anstillet et comparativt Forsøg, hvis Udfald var, at de hele Kartøfler gave 26 og Dinene 21, paa lige stort Areal. Jeg fandt at Kartøffeldinene kom ligesaa snart op som de hele Kartøfler, men med en ulige svagere Top, der dog lidt efter lidt naaede samme Høide som de Andre. Dinene vare ligesaa snart tjenlige til at optages og gave omtrent ligesaa store Kartøfler, som de Hele. Da jeg befrøede, at hine dog mueligt ikke vare af saa god en Qualitet, som disse, saa uddrog jeg Melet af en lige Vægt af begge Sorter, og jeg fandt da en lille Overvægt i Faveur af de efter Dinene avlede Kartøfler, hvilken jeg vel anseer for at have været tilfældig, men som dog viser, at de ikke ere flattere end de andre. I en Have, eller i en fuldkommen reen og stjer Muld, vil altsaa den Naade, hvorefter man lægger Kartøffeldine i Stedet for Kartøfler, un-

bertiden være at anbefale, thi hvad Vinene her have givet mindre end de Hele, er vist nok tilbagebundet derved, at man saaledes beholder næsten hele Kartoffelen til Brug. Imellem Ukrudt og Qværter kan man dog slet ikke tænke paa at lægge Vinene. Grev Rorburg, bekjendt blandt andet derved, at han sommerskaldsfodrer 1800 Gaar, erklærer imidlertid enhver anden Lægge-maade for en skammelig Odselshed, da man med de udstukne Vine kan adrette det samme som med hele Kartofler. Vil man lægge Kartoffelsvine, maae dem kun, til den sædvanlige Afstand mellem Raderne, gives 3 à 4 Tommer i Raderne, da hver Plante kun faaer et eneste Topstuds, og de altsaa langt fra ikke behøve den Plads, som de hele Kartofler, og skulle desuden ikke fuldkommen kunne beskygge Jorden, hvis de ikke staae tæt *).

*) Hvis vi theoretiserer over den Fremgangsmaade, hvorefter Kartoffelsvinene lægges i Stedet for hele Kartofler, kunne vi vel neppe tænde anden Dorn, end at den er aldeles forkastelig. Ligesom vi ansee Mælet i hvilken som helst af vore Kornarter for den spæde Spirens første kraftfulde Næring, for omtrent det samme som Blomsten i Ægget for Ahllingen, kunne vi neppe undlade at betragte Kartoffelens indre Bestanddele, for det samme og af Naturen bestemt til samme Hensigt. Derisom ikke praktiske Forsøg overbevise os om, at Kartoffelsvine, der udføres af Moderkartoffelen, uden at dermed følger endog kun et lille Stykke af denne, kunne groe, vilde vi allerede tvivle om Nuelligheden heraf; som ulimodsigeligt vilde vi antage, at Vinene maatte levere kun svage Planter, og et saare ringe Udbytte. Man vil atter heraf see, at theoretiske Meninger og

Paa Læggekartofflernes Opbevaring om Vinteren, bør man anvende den yderste Omhu, og kun nødvungen udvælge dem af en Kjelder, i hvilken Frosten har fundet Leilighed at indtrænge, medens de laae deri. Mangen Kartoffel, hvorpaa man ikke sporer den ringeste Skade, kan dog bære Spiren i sig, til en fuldkommen Død, naar den bringes i Jorden, eller dog til en Svagheds Forfatning gjennem hele Perioden af dens Vegetation. Jeg har netop i Aar haft meget paafaldende Beviser paa Sandheden heraf, da mange Læggekartoffer slet ikke kom op, andre meget langsomt, af hvilke en Deel skrantede hele Sommeren igjennem og gave et maadeligt Udbytte. Jeg kan ikke tilskrive denne for mig usædvanlige Begivenhed andre Aarsager, end at Frostens mere eller mindre trængte ind i alle mine Kjeldere, den foregaaende Vinter. Er Kartoffelen ganske fordærvet af Frostens, opdager man det lettelig og forkaster den, men er den kun saa løselig berørt deraf, saa at dens Organisation blot er rystet, men dens Liv ikke gandske tilintetgjort, antages den let for god, bringes i Jorden og indtager, skjøndt svagelig, den Plads der kun tilkommer den fuldkommen sunde, af hvilken man ene kan vente en tilfredsstillende Afarøde.

praktiske Forsøg levere undertiden gandske forskjellige Resultater, naar da, naar den blotte Theoretiker forvilder sig paa Praktikkens Enemærker.

Man er ikke gandske enig om, hvilken der er den rette Tid til at lægge Karteslerne. Tidligere eller sildigere Foraar frem:skynder eller forsinker det rette Dieblif. Imellem Habrens og Byggets Saaetid lægges Karteslerne bedst. At bringe dem meget tidlig i Jorden er til ingen Gavn, thi de groe dog ikke inden Jorden opvarmes af Sol-ns Straaler eller gjenneblødes af en mild Regn. De kunne gjerne ligge 7 à 8 Uger i Jorden, inden de komme frem, hvis man lægger dem meget tidligt, thi de komme fra et varmt Klima, og kun Varmen kan vække dem til Liv og Vext. Ufrudtet derimod tribes ret godt i ethvert Foraar, og dækker Kartoffelagrene med en typpig Vegetation, da det just her finder alt, hvad det ønsker. Har man nu intet andet Instrument, hoormed man kan rense denne Mark til det Dieblif, da Karteslerne kunne hyppes, end Harpen, skal man finde, at den som oftest ikke er virksom nok, til at udrydde Ufrudtet, og man skal nødes til at bruge Haandhafften, eller at see sine Kartesler hele Sommeren kjempende mod skadende Planter, uden gandske at kunne overvinde dem. Bruger man derimod Exstirpatoren i rette Tid, kan man vist nok udrydde Ufrudtet, men man nødes dog til at bruge den en Gang oftere, end om man havde lagt Karteslerne noget sildigere. Iandlertid er det vist, at man kan tillade sig tidligere at lægge Karteslerne, naar man vil bruge Exstirpatoren, end naar man til Rensning kun anvender Harpen.

Ere Kartøflerne lagte og Algeren tilhævet, ligger den urørt indtil de begynde at pippe frem, med mindre at Ukrudtet inden denne Periode skulde have naaet sit femte Blad, i hvilket Tilfælde man ei burde tøbe til Kartøffelen begynde at spire ud af Jorden. Er Ukrudtet blevet lidt for stort, saa det ikke gandske opribes eller tildækkes med Muld, bør man lade Exstirpatoren gaae over Algeren, haade paa langs og paa tværs, og dette Arbeide bør skee i Tørveir, da ellers mange Ukrudtsplanter slaar nye Rødder, groe hurtigt frem, og kunne gjøre det nødvendigt at bruge Haandhakken. Man har ikke nsdig at frygte for at skade Kartøflerne, ved at bruge Exstirpatoren paa den Tid, da de tildeels ere opkomne af Jorden. Deres Toppe undvige Jernene og disse maa ikke naae Rødderne, i hvilket Tilfælde Kartøflerne vist nok skulde udribes af Jorden. Jeg har i denne Anledning gjort en Erfaring, der naar kunde have blevet mig alt for kostbar. Jeg skal ikke undlade at berette den, paa det Andre kunde vogte sig for at begaae en lignende Forseelse.

Den første Gang Exstirpatoren blev brugt hos mig, til at rense en Kartøffelager, var jeg netop fraværende. Den halve Deel, omtrent 2 à 3 Tdr. Land, var allerede færdig, da jeg kom til. Karlen, der kjørte Exstirpatoren, havde enten ikke forstaaet mig eller ikke agtet paa, hvad jeg havde sagt ham, og havde stillet den saa dybt, at den havde naaet selve Læggekartøflerne og udrevet om-

trent en Fjerdedeel af alt, hvad der var lagt. Jeg
 forstrækkedes ved at see den Odelæggelse, der havde
 fundet Sted, men ikke mere i Stand til at
 forekomme den, pønsede jeg blot paa et Midde
 til at formindste dens Virkning. Lykkeligvis
 var Exstirpatoren gaaet i den Direction, hvori
 Kartoffelraderne løbe. De udrevne Kartoffer vare
 derfor ikke flyttede ud af Raderne, men viste ved
 deres Leie oven paa Jorden, hvor disse løbe.
 Min første Idee var derfor, veiledet af hine, strax
 at lade Hypeplogen gaae imellem Raderne, hvor
 ved alle vare bleve dækkede igjen; men deels var
 jeg bange for at hulle for megen Muld paa de sv-
 rige ei udrevne Kartoffer, deels var der ikke alle-
 negne oprevet saa mange, at de overalt kunde
 tjene mig til Veiledning, saa at jeg frygtede for,
 nu og da at fare vild og komme ud af Raderne.
 Jeg besluttede derfor, at lade Ugeren strax tromle,
 hvorved Kartofferne bleve nedtrykkede i den løse
 Muld, og da Lykken var mig saa god, at der
 efter et Par Dage faldt en maadelig Regn, groede
 de fast til Jorden og holdt sig ret godt i Vext,
 indtil jeg, ved at kunne give dem en lille Hype-
 ning, lod dem ganske overvinde den Skade, der
 var dem tilføiet. De vedbleve at groe frodigt
 frem, uden spøgeligt Udseende, og viste allene ved
 at komme lidt senere end de urarte, at denne Op-
 rivning havde sirket dem noget i deres Vext.

Ere Kartofferne endelig alle komne frem af
 Jorden, da er det den rette Tid til at rense og

løbne Jorden mellem Raderne med Skuffeløven, eller den lille trejernede Exstirpator. Ere Kartoflerne lagte saaledes, at Raderne løbe baade paa langs og tværs, gjør man bedst: at skuffe paa den ene, og at hyppe med Hestebakken, paa den anden Leed. Hestebakken bringer kun meget lidt Muld op til Kartoflerne, naar den stilles let, saa at de ikke staae Fare for, at skydes omkuld og at tilhøyles med Muld, om de endog kun ere nogle faa Tommer høie. Man maae vogte sig for, gandske at tildække Kartoflernes Top, da de lide meget herved. En Kartoffelplante, hvis Top er fladt overende og tilhøylet med nogle Tommer Muld, som Hyppeløven har væltet paa den, kan forblive lang Tid i denne Forfatning, uden at være i Stand til at arbejde sig frem igjen til Dagen. Hjælper man den endelig ud af Jorden, vil man finde dens Top gandske gul, og endnu længe efter, skal dens sygelige Udseende vidne om, hvad den har lidt. Da jeg har fundet, at Folkene i Almindelighed ikke troe, at Kartoflerne lide syndeligt ved en saadan Tildækning, bliver det dobbelt vigtigt at holde et vaagent Øie med dem ved Hyppningen, og ikke at tillade dem, at stille Hyppeløven saa dybt, at den kan skade Kartoflerne, ved paa een Gang at skyde for megen Muld til dem.

Naar Kartoflerne ere 5 à 6 Tommer høie, kan man give dem en fuldkommen Hyppning, med den store Hyppeløb til to Heste. Denne, der er

forsynet med to lange og stærkt hvelbede Mulsfjele, skyder Jorden tæt op til Kartøflerne og tilhøller hver Ufrudtsplante. Hestene trække paa en Hammel, der er saa lang, at den ene Hest gaaer imellem 1ste og 2den Rad, medens den anden gaaer imellem 3die og 4de Rad, og Ploven ser imellem 2den og 3die Rad. I Almindelighed bruger man kun een Hest til Hypeploven, men er den indrettet saaledes, som den bør, nemlig forsynet med to lange hvelbede Mulsfjele, der spænde meget vidt for oven, og vil man hyppe tilstrækkelig dybt, have to Heste nok at trække. Man maae aldrig tabe af Sigte, at een af Brakfrugtavlens Hovedhenstater er Jordens fuldkomne Tilberedning til de efterfølgende Gødsagrøder. Disse ville altid lyffes i Forhold til den Kraft og Reenhed, hvori Brakfrugterne efterlade Ageren, og til den Bearbejdning, den har faaet, i dette Forberedelsesaar.

Skulde der endnu vise sig nogle Ufrudtsplanter mellem Kartøflerne, efterat de ere hyppede sidste Gang, maae de udrides med Haanden. Dette kan aldrig blive noget vidtløftigt Arbejde, naar de her omtalte Redskaber ere brugte paa rette Maade, og i rette Tid, da disse Ufrudtsplanter altsaa kun vilke være saa, og saadanne, der ved at vore høit og hastigt ere komne snarere i Veiret, end Kartøflerne, hvilke ved deres frodige Væxt og tætfluttede Top qvæle alle lave Planter.

Man oppløier eller opgraver Kartoflerne, naar de ere komne til deres Fuldkommenhed, og saabel den ene som den anden af disse Maader kan fortjene Fortrinnet, under visse Omstændigheder; men Oppløsningen vil dog nok som oftest finde Sted, hvor Kartoffelavlens drives noget i det Store.

Naar Toppene visne, er det Tid at optage Kartoflerne. Nogle Sorter, som sildemodnes, gjøre en Undtagelse heri. Til disse henhøre den store runde Sort, som jeg opler, og som almindelig kaldes, engelske Kartøfler, og Kastaniekartoflerne, der sjelden kunde blive i Jorden indtil deres Toppe hentsorres. Nattefrosten i October afsvier den som oftest; men naar dette end ikke indtræffer, maae man dog begynde at tage op, midt i October, eller tidligere, alt efter den Mængde, man dyrker, da man i November Maaned ikke kan stole paa, at være fri for Frost, og heller ikke kan faae dem fuldkommen tørre i Kjeldern; thi denne Værstid, hvis den ikke bringer Frost, er almindelig fugtig.

At opgrave Kartoflerne er langsommere, end at opløse dem. Har man Folk nok, men mangler Hestekraft, kan det være fordeelagtigt at opgrave dem. De, der feretrække Opgravningen, anføre til dens Gunst, at man saaledes lader blive færre Kartøfler tilbage i Jorden, end naar man oppløier dem, at Jorden behandles bedre med Spaden, end med Ploven, og at Spaden altsaa

bør gives Fortrinnet, da det Har, i hvilket Kartøfterne dyrkes, er et Forberedelsesaar. Vi andre, som derimod give Ploven Fortrinnet for Spaden, svare: at saavel det ene som det andet af disse Redskaber opfylder fuldkommen, hvad man i denne Anledning fordrer af dem, da de begge vakte hver Kartøffel ud af Jorden, naar de blot bruges med Nøiagtighed *). Ploven har derimod det Fortrin, at den arbejder langt hurtigere end Spaden, overfløjer sjelden eller aldrig en Kartøffel, naar den stilles rigtig, og giver Leilighed til, at alle de Folk, man kan sanke, nu ene kunne bruges til Opsamling, hvorved Arbeidet fremmes meget. Opgraves Kartøfterne, betaler man i Almindelighed hver niende Skjeppe til Opsamlerne; oppløies de derimod, er hver tolvte tilstrækkelig, og man har endog berettet mig, at der et Sted kun er givet den fyttende Skjeppe, og at der dog ikke mangler Folk til Opsamlingen. Det synes derfor, at Ploven i denne Henseende bør gives Fortrinnet for Spaden. Var det endda Tilfældet, at Spaden tilberedte Jorden bedre, end Ploven, vilde denne ene Omstændighed maaskee decidere til dens Fordeel. Men saa sandt denne Paastand end kan være i Almindelighed, saa gjelder den dog ikke her, da netop Ploven tilbereder Kartøffelager

*) Jeg har fundet, at der ved anden Ploining kun faaes 4 pr C. af de Kartøfter, som den første har leveret, naar denne har været foretaget under det fornødne Tilsyn, og med den fornødne Sagkundskab.

ren bedre end Spaden. Denne graver kun et Hul i Jyningen, medens Ploven omvelter den hele Jyning. For nu at finde de opsløiede Kartøfler, er det nødvendigt, at Opfamlerne aldeles adfplitte og gjennemføge den opsløiede Jure, der maae trækkes ned igjen i den Grøft. hvorfra den er opvæltet. Jorden, der i Folge Kartøflernes Virkning er gandske Kjør, fmuldres faa fuldkommen, at en gjentagen Grabning end ikke kunde gjøre den lofere, end den er. Ved Oppløining fmuldres altsaa Juren i fin hele Længde da den derimod ved Opgravningen kun cultiværes paa de Pletter, hvor Kartøff-buflene flode. Er der nu en Alens Afstand mellem hver enkelt Plante, bliver herved $\frac{3}{4}$ Alen urørt, medens blot $\frac{1}{4}$ Alen opgraves og omrøres.

Kan man imidlertid ikke beflomme fig til at bruae Ploven, fortjener dog* vi fl nok den af Thæer beflrevne Kartøffelhæber Kortrinnet for Spaden. Dette fimple Redskab findes afbildet Tab. 2. Fig. 1. 2. 3. Hermed kan en dygtig Karl udrive af Jorden faa mange Kartøfler, fom 8 til 10 Kruentimmer kunne opfaml. Ved et rafl Slag hugges den ligefom en anden Hælle ind i Jorden, under Kartøflerne, der, i det man trækker den lidt til fig, hæves i Beiret. Med denne Hælle befladiges der langt fra ikke faa mange Kartøfler, fom med Spaden, hvilken ved lidt uforsigtig Brug ofte overfljærer en flor Deel af hvad der flöder under en Bufl.

Jeg har fundet, at man som oftest tager Langjernet af Ploven, naar man vil bruge den til at oppløse Kartøfler. Dette finder jeg baade unødvendigt og unyttigt; unødvendigt, fordi Langjernet slet ikke tilføjer Kartøflerne nogen Skade, naar Ploven blot styres rigtigt; unyttigt, fordi Ploven ved at miste Langjernet taber et Styttelpunkt, og let skydes ud af Hoppningen ved en uventet Modstand, saasom en lille Steen, eller deslige. Ploven bør holdes lidt ind i den venstre Side af Hoppningerne, stilles saa dybt, at Skjæret gaar under de Kartøfler, der ligger allerdybest, i hvilket Tilfælde de ikke beskadiges ved noget af disse Jern. Jeg bruger den engelske Plov til at oppløse Kartøflerne, og da denne let kan gives en lille Afvigelse til Højre eller Venstre, naar det er nødvendigt, fordi en Kartøffelbusk er kommet lidt mere end den burde til en af Siderne, kan man ved fornøden Opmærksomhed undgaae at skade Kartøflerne, endog i saadanne enkelte Tilfælde.

Den væsentligste Hindring ved Kartøflernes Optagning med Ploven er Toppen, som man derfor maae søge at blive af med paa en eller anden Maade. Dyrker man en Sort Kartøfler, der har en lille Top og som tidlig visner, vil denne ikke være til nogen synderlig Fortræd ved Oppløsningen, men derimod bestomiere, om Kartøflerne modnes sildigt og have en stor og opretstaaende Top. Staldfodrer man sit Kvæg, kan Toppen afhugges og gives det, hvilken det gjerne æder.

Herved vindees en Høben Gjødning, det rigtig es-
 statter Omkostningerne, ved at afhugge og hjem-
 føre Toppene. Bliver Qvæget fjed af at æde dette
 Koder, hvilket er hændet mig, saaer det paa ny
 Lyst dertil, naar man blot giver det Salt. Befryg-
 ter man, at Kartoffeltoppene skulde skade Melken og
 Smørret, kan de dog gives til Ungqvæget, til
 Studene og til Tyren. De, der ikke bruge Stalde-
 fodring paa denne Aarstid, afflaae i Almindeligh-
 ed Toppene, kjøre dem sammen i Dyrger, eller
 lægge dem paa Bunden i Møddingestedet, og vinde
 saaledes en ikke ubetydelig Deel Gjødning.

Synes man derimod, at dette Arbeide er for
 vidtløstigt, kan man ogsaa hjælpe sig paa en an-
 den, og som mig synes nærmere Maade. Jeg
 lader nemlig en Karl, forsynet med en Greb,
 eller noget lignende, gaar langs ad Kartoffelra-
 derne og brække Toppene til Siderne. Han bukker
 Toppene af den ene Kød til Høire, og af den an-
 den til Venstre. Er han saaledes kommen til En-
 den af Ageren, vender han om, og gaar tilbage
 imellem to andre Rader, som han da behandler
 paa samme Maade. Naar Ploven nu kommer,
 lægger den til høire Side den Kød, hvis Toppe
 ere bukkede til Høire, og i det den vender tilbage,
 vælter den til venstre Side den anden Kød,
 hvis Toppe vare bukkede til Venstre. Paa denne
 Maade hænder det kun sjelden, at Toppene kunde
 faae Leilighed til at styde sammen under Afsæt,
 og saaledes løfte Ploven i Veiret. Skulde dette

dog indtræffe, maae man strax holde stille, thi ellers gaaer Ploven hen over de underste Kartøfler, som den da ikke bringer i Veiret. Man tager de sammenskudte Løppe bort, rykker Ploven lidt tilbage, og fortsætter da Arbeidet. Det er dog nødvendigt at lade den Karl, der skal brække Løppene til Siderne, begynde en Dag tidligere, end man agter at foretage Oppløiningen, da han ellers ikke vel kan holde en Plov vedlige.

Ved Oppløiningen er endnu at iagttage, at man ikke opløier mere, end hvad der kan opsamles samme Dag, da en pludselig indtraadt Frost ellers vilde fordærve Alt, hvad der saaledes laae oven paa Jorden. En vedholdende Regn og Ufred kunde ogsaa i dette Tilfælde forarsage Skade.

Ved Hensyn paa de Fruentimmer og Børn, der opsamle Kartøflerne, maae man være meget paapassende og nøie paasee, at den opløiede Jordstrimmel, hvori Kartøflerne ere, gandske adskilles og neddrages lidt efter lidt i Juren. Finder man en Bunte Jord nogensteds paa Ageren, maae man ikke undlade at adsplitte den med Roden, og naar der da findes Kartøfler i den, at paatale det. Man begynder med at give enhver sit eget Stykke til Optagning. Dette bestemmes ved at dividere Agerens Længde med Opsamlernes Antal. De raske giver man et lidt længere Stykke, de langsommere et lidt kortere, men det er ogsaa nødvendigt at mærke sig, om der overalt er ligemeget under Kartoffelbuskene, da man ellers ogsaa maae

tage Hensyn derpaa, ved Afmaaalingen. Kinder man nu forglemte Kartøfler paa Algeren, efterseer man blot, hvem Stykket tilhører, og der behøves sjelden andet Motiv, for at faae reent opsamlet, end den Trubsel, at bortvise den Skjodsløse. Fortjenesten ved at opsamle Kartøfler er i Almindelighed saa stor, at Ingen vil forspilde den. Jeg gav i Fjor 1 Rbm. og i Mar 13 Rbm. for Lønden at opsamle, og i Fjor, da Kartøflerne vare meget store, havde jeg nogle raske Folk, der daglig samlede 10 à 11 Edr., og havde altsaa 10 à 11 Rbm. i Dagsøn pr. personā.

Man kan meget fremme Optagningen, naar man sætter en Rad Vogne paa Algeren og giver hver af Samlerne en Vidiekur af et vist bestemt Maal. Saasnart en saadan Kur er fuld sanket, bæres den da til den nærmeste Vogn, hvor den aflæsses. Høsbonden selv eller en sikker Person optegner, hvad der kommer paa Vognene. Man kunde ogsaa endnu lettere give et vist Tegn til Samlerne, for hver Kurvfuld, der slaes paa Vognen, og man havde da kun nodig at tælle disse Tegn om Aftenen.

Vil man spare den til Anskaffelsen af saadanne Kurve fornødne Udgift, lader man Opsamlerne selv medbringe et eller andet Kar, hvori de kunde sankt Kartøflerne. Man lader dem da lægge disse i Bunker paa Algeren, og opmaalere og hjemføjer, enten lidt efter lidt, eller ogsaa først henimod Aften, alt i Forhold til de optagne

Kartoflers Mængde, og obereensstemmende med det Antal Vogne, man kan sætte i Gang, saavel som med den Wei, man har at kjøre dem. Det er saavel i denne som i næsten alle andre Henseender umueligt at give almindelige praktiske Regler, der heller ikke ere nødvendige; da en blot nogenlunde med Faget bekendt Mand selv vil kunne foreskrive dem, passende for hans Stilling.

Kartoflerne kunne gjerne bringes lige fra Jgeren i Kjelderne, naar de blot ikke optages i Regnveir, hvilket aldrig bør finde Sted. Den Fugtighed derimod, som de medbringe fra en tør Jger, skader dem slet ikke. Jeg har ofte bragt 200 Edr. Kartofler i een Kjelder, paa een Dag, uden at have sporet ringeste Fortred deraf. Fra Leerjorden maae man især vogte sig, for at bringe Kartoflerne i store Partier vaade i Kjelderne; da de herfra medbringe mere Jord, end fra Sandmarkerne, og useilbarligen skulle raadne, naar denne bliver hængende ved dem. Enhver, der avler Kartofler i det Store, vil nok have haft Leilighed til at observere, at Kartoflerne ere allermest udsatte for at groe og raadne, netop ved Høllerne, hvorigjennem de løbe ned i Kjelderen, fordi det just er her, de ligge mest blandede med Jord, der hindrer Luften fra at røre dem. Dette Onde formindskes meget, naar man lader Kartoflerne, i det de løbe fra Vognen ned i Kjelderen, passere en Kasse med en aaben Bund, ligesom en Jordharpe. Paa 1ste Vinds 3die Heste.

denne Maade befries de fra en stor Deel Jord, der ellers skulde komme med dem i Kjelderren.

Naar Kartøflerne ere bragte af Algeren, pløies den, og til saadan Dybde som locale Omstændigheder tillade det. Et Gruentimmer *) følger Ploven for at opsanke de Kartøfler, der ere blevene tilbage i Jorden, og som for det meste nu fremkomme ved denne Pløining. Har man ikke i Korveien samlet og bortkjørt Kartøffeltoppene af Algeren, kan disse nu ogsaa nedpløies, og man lader da endnu eet Gruentimmer følge Ploven. Forsynet med en Rive trækker hun bestandig de nærmeste Kartøffeltoppe ned i Juren, hvor de tilhyses af Ploven. Paa denne Maade sparer man det temmelig vidtløftige Arbeide, at bortkjøre dem, og saaledes bragte i Jorden, raadne de snart, og gavne Algeren. At pløie endnu en Gang om Efteraaret, for at finde de Kartøfler, der endda kunne være tilbage i Jorden, er et Arbeide, der ikke kan betale sig. I Almindelighed overlader man disse til Evinene, der herlig vide at opsoge dem. Jeg kan dog ikke billige denne Fremgangsmaade, og forerækker langt hellere, at lade disse faa Kartøfler raadne i Jorden, end at see denne sammentraadt af de derpaa uafadelig omvandrende Evin. Flere Landmænd ville formodentligen med

*) Hvor man ikke optager saa reent første Gang, som hos mig, bruger man naturligviis flere Golt den anden Gang.

mig have observeret, at Kartoffelageren, især naar den er lidt leret, meget let lader sig træde gandske fast sammen af løsgaaende Kreaturer. Just fordi den nu er saa fuldkommen adskilt i sine enkelte Dele, er den saa gandske skikket til at sammenpakkess. Vil man altsaa næste Foraar nyde den Fordeel, at tilberede Ageren, uden Ploining og blot ved Exstirpatoren, maae man afholde alle Creature fra den. Selv Gaaret kan sammentræde den saa fast som et Voeguls. Er der intet Kreatur kommet paa Ageren, kan den vel om Foraaret endda synes haard nok, men det er da kun en Skorpe, som Slagregn og Foraarsvinde have dannet paa dens Overflade, hvilket Exstirpatoren aldeles smuldrer, og i Dybet er Ageren tør nok, for at tillade Bygets eller Havrens Rodder at gjenneutrænge den, og saaledes at tilbrage sig den Planterne nødvendige Næring *).

Jeg fik forleden Aar et haandgribeligt Beviis paa denne Jordens Eone til at sammenpasse

*) Jeg bør ikke lade uanmærket, at naar jeg nævner Exstirpatoren som et Redskab, der, endog til Bygsæden, kan om Foraaret gjøre Ploven unødvendig, har jeg blot høvt for Die saadanne Jorder, der ere sandede, muldede og i det høieste muldlerede. Jeg troer derimod ikke, at Exstirpatoren kan erstatte Ploven paa stærk lerede Jorder, paa hvilke det er nødvendigt, at pløje to Gange om Foraaret. Dog mener jeg, at Exstirpatoren under nogle Omkændigheder kan tage Plovens Sted, ved den anden Ploining, saa at man blot behøvede at pløje een Gang og derefter kunde bringe Sæden i Jorden, med Exstirpatoren.

fig under Evinenes Fødder, endog paa en Alger, der bestod af sort Muld. Jeg havde nemlig ladet mine Evin om Efteraaret gaae paa min Kartoffelager, da der dette Aar var blevet flere Kartofler i Jorden end sædvanlig. Om Foraaret lod jeg Bygget saae efter min Eadsane oven paa den vinkterlagte Jord, i Tanke at nedbringe det med Exstirpatoren. Først efter at Bygget var udsaaet, opdagede jeg, at Algeren var saa haard, at Exstirpatoren, uagtet jeg betøngede den, ikke kunde gribe ind i Jorden. Jeg havde altsaa ingen anden Udvei, end at nedpløie Bygget, hvilket stede ganske let, og jeg havde den Tilfredshed, at høste en fortræffelig Afgrøde toradet Byg.

Kartofflernes Opbevaring, Vinteren igennem, er en Sag, hvorpaa man bør anvende den yderste Opmærksomhed. Formegen Varme er dem skadelig, saavelsom formegen Kulde. Hiin bringer dem til at danne, spire, raadne; denne tilintetgjør deres Organisation og overlader dem saaledes, paa en anden Maade, til Fordærvelsen. Drives Kartoffelavl i det Store, og bruges Kartofflerne til Kvægfoder, anseer jeg en Kjelder for nødvendig. Denne bør kunde beskytte dem mod Frost, men maae dog være forsynet med Træhuller paa alle Sider, hvilke aabnes, naar Luften er tørrende, og selv da, naar det fryser et Par Grader, men dog kun i dette Tilfælde paa den Side, hvor Vinden ikke kommer fra. Man

glemme aldrig, at Varmen skader Kartoflerne, ligesaa vel som Kulden. Kartoflerne fryse desuden ikke saa let, naar de ere fuldkommen tørre, som naar Dampene have gjort dem fugtige. I det første Tilfælde kunde de ligge uskadede i Kjelderen, naar endog Iisfrystaller glindse langs op ad Væggene. Ere de derimod fugtige, fryse de gandske sikkert, saasnart Kulden trænger ind. Naar Vinteren begynder for Alvor, maae man sætte Hestegjødning for disse Erækhuller, der fra den inderste Side lukkes med en Lem. Jeg lader ogsaa sætte Gjødning rundt om Kjelderen tæt op til Væggene, i en Tykkelse af en halv Alen. Paa denne Maade hindres Frostens næsten altid, fra at gennemtrænge Steenmurene.

Den største Hindring, ved Anlægget af en Kartoffelkjelder, er Vand i Grunden, der viser sig inden Kjelderen har faaet en paksende Dybde, jeg mener omtrent 3 Alen, da en Karl ellers ikke kunde gaae opret deri. I saadant Tilfælde maatte en Deel af Kjelderen blive overjordisk. Her troer jeg, at tykke opstampede Mure skulle gjøre god Tjeneste, naar de blot stampedes tykke nok. Vel har jeg ikke selv forsøgt denne Sag, men jeg antager dog, at den maatte gaae an, ligesaa vel som at gemme Kartofler i Loden, under Eøden.

At nedlægge Kartoflerne i Kuler i Jorden anseer jeg, i Følge de Erfaringer jeg har gjort, som høistfarligt. Derimod conservere Kartoflerne

sig meget vel, naar man i pyramidalst Form, eller i den, af et Tag, lægger dem oven paa Jorden paa et tørt Sted, tilhyller dem først med et Tag Halm, og dernæst med $\frac{3}{4}$ til 1 Alen Jord, overensstemmende med den meer eller mindre lune Plads, en saadan Bunk har. Selv i Vinteren 1813 og 14, da Frosten trængte ind i alle mine Kjeldere, fandt jeg de saaledes behandlede Kartøfter gandske ubedærvede. Derimod har jeg en gang lidt et Tab derved, at en Deel Kaalrabi, som saaledes vare bedækkede med Jord, toge Varme til sig og raadnede, og Pastor K o n n e har i et andet Hefte af disse Tidender meddeelt en lignende Efterretning om en Bunk Kartøfter. Man bør derfor aldrig forsømme, hvad T h a e r anbefaler i denne Anledning, nemlig: at anbringe Trækuller i Toppen af saadanne Bunker, hvorigjennem Dampen kan finde en Wei, og altsaa ikke løkke disse Rodfrugter til at groe, i hvilket Tilfælde de lettelig gaae i Forraadnelse. Det var netop denne Forsigtighed, jeg havde forsaamt, og som jeg maatte betale med Tabet af mange Tønder Kaalrabi. Jeg skal imidlertid ikke ansee dette Tab for nogen Ulykke, dersom denne min dyrefjæbte Erfaring kan tjene til Udvarsel for en eller anden af mine Landsmænd, der maatte bruge samme Maade til at opbevare Brakfrugter, og som altsaa, ved et lignende Misgreb, kunde komme til at lide et lignende Tab, og derved maaskee for bestandig faae Lede til Brakfrugtavlen.

Hvad Forfatteren heraf har sagt om denne vigtige Frugt, er uden Undtagelse byggt paa de Erfaringer, han har indsamlet i den Række af Aar, han selv har dyrket Kartofler, og han haaber, at denne Afhandling ikke vil være u hjærkommen for de danske Landmænd, der besatte sig med samme Ubl, da de hidindtil, naar de have søgt efter en nogenlunde udførlig praktisk Veiledning til Kartoflernes Dyrkning, have maattet oplede den i fremmede Skrifter.

Forfatteren synes end videre, at et kort Udkast af Kartoflernes Historie, som han har fundet i et svensk Landoeconomist Skrift, ikke vilde her staae paa urette Plads, hvorfor han her meddeler det, saaledes som han har fundet det:

Udkast til Kartoflernes Historie.

Efter det Svenske *).

Man har skrevet Abderiters og Trogloditers Historie, hvorfor ikke ogsaa Kartoflernes? De Forstes Tilværelse og Indflydelse paa Menneskeslægtens Vel, er meget problematisk, de Sidstes derimod aldeles ikke.

*) Dette Udkast er uddraget af Krünitzes, Thæers, Youngs og andre gode landoekonomiske Forfatters Skrifter.

Forf.

At Kartøfterne stamme fra Amerika, som hjemmehørende i dette Land, er ingen Tvivl underkastet; det er derimod desto uvissere, om det er fra den søndre eller nordre Deel deraf. Nogle Naturgrandiskere, og endog deriblandt vor Linneé, angive Peru, som det Sted, hvorfra de stamme, og især det Landstrøg, som kaldes Quito, fra hvilket man ogsaa siger, at den saakaldte tyrkiske Høede skal være kommen. Andre nævne Virginien som Kartoffelplantens Hjemstand. Begge have formodentligen Ret, i den Henseende, at de fra begge disse Steder ere blevene indførte til Europa. Spørgsmaalet bliver da kun, fra hvilket af disse Lande de først ere hentede.

Kartøfterne bleve bekjendte i vor Verdensdeels mod Slutningen af det 16de Aarhundrede, altsaa længe efter Amerikas Opdagelse, og England gjør med Ret Fordring paa den Ære, først at have dyrket dem. En Slavehandler ved Navn John Hawkins overbragte som Skibsprovioner, de første deraf i Aaret 1565, fra Santa Fe i Rysspanien. Nogle Aar senere, eller i Aaret 1584 medbragte den engelske Admiral Walter Raleigh Kartøfter fra Virginien, og lod dem dyrkes paa sin Eiendom Youghall. Den bekjendte Frands Drake hjembragte ogsaa af denne Frugt i Aaret 1586 fra Virginien, og befordrede dens Udbredelse og Dyrkning paa flere Steder i Europa. Man paastaar, at Kartøfterne allerede

1588 dyrkedes i temmelig Mængde i Italien, hvorefter den de nogen Tid i Forveien synes at være bragte, formodentlig ved Spanierne. Andre formene derimod, at de allerede i Aaret 1564 vare indførte til Italien af en vis *Fransisci'sca Radi*. Det er dog i al Fald afgjort, at man ikke har hørt noget om denne Vegt i Europa, førend omtrent 1560, og det er sandsynligt, at Engellænderne først have gjort den bekjendt. Botanikeren *Clusius* siger i sit Værk om sjældne Planter, at han i Aaret 1588 fik tilsendt i Wien to Kartøfler fra Belgien, under Navn af *Tartuffen*. Sveijseren *Bauhins* erholdt først i Aaret 1590 en coloreret Tegning af denne Vegt, hvilken han som Botaniker optog under Planteregtet *Solanum*, hvortil den ogsaa hører.

Fra Engelland synes Kartøflerne at være bragte, især til Nederlandene, Brabant og Frankrig; senere til Lothringen, Elsas, Tydskland, og efterhaanden til andre nordligere Lande. I *Bauhins* Tid, altsaa førend 1623, dyrkede man dem stærkt i Bourgogne. Desuagtet saae man dem dog i Aaret 1616 som en Sjældenhed, paa de franske Kongers Taffel.

Tydske Botaniker skrebe vel Afhandlinger om Kartøflernes Kjendemerker, Egenskaber og Dyrkningsmaade i det 16de og i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede; men dog behøvedes en saadan Mangel paa Levnetsmidler, og den Elendighed,

som fulgte paa Misvæxten i Aarene 1771 og 1772, for at bringe de tydske Landmænd til at dyrke Kartøflerne i det Store, paa Agrene. I Tydskland kjenpte man ikke til dem, førend omtrent 1650, og det er kun i den sidste Halvdeel af det sidst forløbne Aarhundrede, at man har dyrket dem der, for Alvor. De kom til Mecklenborg i Aaret 1708, hidbragte af en Officeer, som tjente ved det danske Hjelpecorps, der sendtes for at ile Dronning Anna til Bistand, mod den i Skotland landede Prætendent. Det var forbudet de danske Soldater at spise Kartøfler, fordi man ansaae dem for usunde; men Mangel paa Levnetsmidler gjorde Forbuddet ubirksomt, saavel med Hensyn paa Soldaten selv, som paa de Commanderende. Rodfrugten befandtes god, spistes, hjembragtes*) og dyrkedes i Hjemmet. I Aaret 1720 kom Kartøflerne til Wirtemberg. I Schweiz dyrkedes de meget omtrent 1730, efter hvad Landfoged Engel beretter i Berner Samlingen. Samme Engel opholdt sig i Aaret 1766 i den franske Stad Nyon, hvor Folket ved en stærk Misvæxt plagedes af Hunger. Engel lærte dem at dyrke Kartøflerne. Raadet fulgtes og Nøden lindredes fuldkommen i hans Tid, hvorfor det taknemmelige Børgerskab lod præge en Medaille i Guld til hans Ære, hvilken overleveredes ham af en Deputation. Den fremviser Byens Waaben, og til

*) Til Dannemark?

Opkrift paa Forsiden: Alter Triptolemus nobis hæc otia fecit; i Exerguen: Sam. Engel, Urbis et Scalæ Præfecto.

I Hannover lærte man først at kjende og dyrke Kartofler efter den forrige Krig i Brabant, hvor hannoveranske Rytttere fik Smag paa dem, og ved Hjemkomsten medbragte baade Læggekartofler og Dyrkningsmaaden.

Endog i Kamschatka dyrkes og vore de siden 1780 i Folge Regjeringens Omfarg. Ved Bolsherefsk høstede man i Aaret 1782, efter 50 Kartofler 1600 Stykker, og ved Verknei Kamschatkoi, efter 12 Læggekartofler 300.

Uagtet denne Vext ei behøver at gjøre Forsdring paa saa ældgammel en Oprindelse, som den Ludvig *) i en egen Afhandling søger at tillægge den, nemlig fra den tredie Skabelsesdag, saa synes det dog, efter hvad der i det Foregaaende er sagt, at den i Almindelighed kan fremvise sine 16 Aahner, da den i Europa har forplantet sig i 348 Aar, det er: i saa mange Generationer.

Til Sverrig bleve Kartoflerne først indførte af den fortiente Jonas Alstrøm i Aaret 1727, og Westergotland kan bryste sig af, at have optaget Udlændingen i sit Skjød. De dyrkedes først ved Allingsåas, hvor de lige fra den Tid have haft et herligt Opholdssted, ligesom de endnu den

*) Abhandl. v. Erdäpfeln. Bern 1770.

Dag i Dag, især i den skovbegroede Deel deraf, dyrkes i det Store og forædles med god Fremgang. De have som alle Udlændinge af Fortjeneste erfaret Vanskeligheder ved deres Medlædelse, og Modstand af Længsmestere, endog efter en næsten hundredaarig Indfødsret, hvilket man har kunnet see af dette *) Blad No. 8. De ældgamle Familier, Hvede, Rug, Byg, Havre, have flagget over Indtrængelse, og allerede 1782 maatte Kartasterne forsvare sig for Retten i Høssentassels mod den Anklage: at deres overdrevne Dyrkning medførte Algerbrugets Forsald (!?) og Møllernes Ødelæggelse **). De udredede sig dog den Gang meget godt deraf, ligesom senere hos os, og skulle formodentlig gjøre saa fremdeles. Den pommerske Krig 1750, i andre Henseender en af de ikke lykkelige, som vi have ført paa tydsk Grund, blev det dog handelsøviis i sine Følger, formedelst den almindelige Kundskab om Kartoffeldyrkningen, som den svenske Armee da indhentede, og som den tillige med Læggekartaster medbragte og overalt udbredte ved sin Hjemkomst. Man paastaar med Sandsynlighed, at de 700 Tønder Guld, som

*) Landbruks Tidning.

Fors.

**) Dette var et Priisprøgsmael, der var udsat af det høssentasselske Landhuusholdnings-Selskab, og med en Premie af 10 Louisdorer, som dog vandtes af Kartoffernes Advokat.

Fors.

denne Krig koftebe, bare belævendte i nybnæbnte Henseende, og at de ikke engang udgjøre Rentem af den Kapital, som Kartøffeldyrkningen til denne Dag har sparet Riget i Sæd og andre Spisevare.

Det fortjener ogsaa at nævnes, at man endog i vore Laplande har gjort lykkelige Forsøg med at dyrke Kartøfler, og man har allerede mange Exempler, som vise, at der, paa de Steder, hvis Veliggenhed for nær ved et tilgrændsende Fjeld gjør Sæddyrkningen usikker, er godt Haab om, at Kartøflerne skulle erstatte Mangelen.

Ovenstaaende leder til det naturlige Spørgsmaal: Naar og hvorfra kom Kartøflerne til Danmark? Maaskee Een eller Anden af disse Tidenders Læsere maatte behage at besvare det, da det sikkert vilde læses af Mange med Interesse.

Jeg formoder, at de ikke ere meget gamle hos os. Jeg erindrer, at min Fader har talt om Kartøflerne, som en Føde, der endog af de simpleste Folk foragtedes i hans Ungdom, og ansaaes den Gang, kun som Svinesøde, og selv Svineene, tilføiede han, syntes at forsmaae dem. Nu har derimod lykkeligviis baade Folk og Dyr lært at sætte Priis paa dem, og tilføies Kartøflerne end imellem endnu nogen Uret, af danske landøeconoo-

miske Skribenter, har man dog ikke nodig at befrygte, at det vil gaae dem værre her end i Sverrig. Deres Værd erkjendes daglig mere og mere, praktiske Beviser for deres Gavnlighed seire over theoretiske Drømmerier om den Mistillid vi bør nære til dem, som henhørende til Solanernes mistænkelige Klasse, og naar vi først lære ret at indsee, at Kartoffelavlens endog allene til Dvægfoder tilbyder tilstrækkelige Fordele, skulle vi ikke mere staae fare for at misledes, eller at nære en ufortjent Mistroe til denne velsignede Rodfrugt.

(Sluttet).

P a t e n t G y p s u m.

Patent Gypsum.

Et ypperligt Gjødningsmiddel.

I Aaret 1807 fik jeg fra Engelland en Afhandling over dette Gypsum; — dets Virkninger forekom mig saa overordentlige, at jeg strax gav Ordre: at sende mig en Deel deraf. Indlertid udbrød Krigen fort derefter, og jeg maatte nogle Aar tabe denne Gjenstand af Sigte. Den forekommer mig alligevel at være saa vigtig, og andre tilligemed mig have troet, at den vilde have saa megen Interesse for vore oplyste Landmænd, at det engelske Skrift desangaaende fortjente en Plads i de landoeconomiske Tidender. Jeg har desaaarsag forsøgt nedenstaaende Oversættelse, og hvis jeg derved kan bidrage noget til Agerdyrkingens Fremme blandt os, vil jeg ansee min Umage for rigelig belønnet.

Februari 1815.

Frederick de Coninck.

Patent Gypsum.

Iblandt de Gjenstande, der henhøre til Theorien af Planternes Væxt, er der ingen, som har forvoldet saa megen Forskjellighed i Meninger, som 1ste Bind 3die Hefte.

Opløsningen af den Saade: hvad udgjør egentlig Planternes Føde *).

Den nyere Chymie har alligevel meget bidraget, til at udbrede Lys over denne Gjenstand, og til at forsyne os med klarere Begreber, ikke allene i Henseende til de Substancer, der skulle udgjøre Bestanddelene af den tilkommende Plante, men ogsaa i Henseende til de Stimuli, ved hvis Virkning Vegetations-Kraften befordres.

Ved Analysen af enhver Slags vegetabilisk Stof, er det bleven tilstrækkelig afgjort, at dersom vi skulle bedømme dets Ingrediensers Værd efter de Forhold, hvori disse staae til hverandre, da maae vi indrømme Kulstof den første Rang; og dette leder til den naturlige Slutning, at ethvert Middel, hvorved Udviklingen af dette Kulstof kan befordres, saaledes, at det derved gøres skikket til at indføres af den opkommende spæde Plante, maae meget bidrage til den tilkommende Væxt.

Denne Theorie, som ved første Blik lader til at bære Sandhedens Præg, er saa paafaldende beviist ved ethvert Forsøg, der er bleven gjort dermed, at vi maaſkee tør vove at forsikre, at en meget vigtig Deel af Agerdyrkningens Videnskab bestaaer i Opløsningen af det Problem: At bringe Kulstofften i en flydende Tilstand. Dette Desideratum ere vi nu tildeels satte istand til at opnaae. Enhver kyndig Chymist veed, at de virksomste Midler til at opløse Kulstof, ere de forskjellige Slags

*) (Pabulum.)

hepata eller Svovllever, (Sammensætningen af Svovl med alkaliske eller jordiske Substancer, ved hvilket Middel Svovlen selv bliver gjort opløselig i Vand) følgerlig lader det sig forudsige, at hvis man brugte en Substanc, som enten ved dens Combination med Kul, eller ved noget andet Middel, blev stiftet til at danne en Svovllever, da vilde denne Substanc igjen virke til at frembringe en Udvikling af Kulstoffet selv, saaledes at den blev stiftet til at absorberes af Planterne, og til at circulere i sammes Bestanddele.

Den Substanc eller Stof, som er Gjenstanden for denne Afhandling, beviser ovennævnte Sandhed paa en mærkelig Maade. Følgende Jagttagelser vil gjøre det indlysende for den kyselige Læser.

Den Ingrediens, der udgjør den herskende Bestanddeel i den Blanding, som her tilbydes det Offentlige, er Gyps eller naturlig svovlsuur Kalk, en Sammensætning af Kalk forbundet med Svovl eller Vitriol-Syre — de øvrige Bestanddele ere Substancer, der paa en forundrende Maade ere beregnede til at paastynde Decomponeringen af dette Fosfil, og Overførelsen af dets Ilt (Oxygen) til saadanne andre Legemer, hvormed det bringes i Bevægelse, saa at det ved Affiltrering (Disoxydation) af dets Syre maae bringes i Tilstanden af Svovllever eller Svovlkalk, og altsaa være istand til at udbrede sig i flydende Skikkelse gennem alle de Vexter, som findes i Nærheden. Dog er denne

Kulstoffens Udbredelse ikke den eneste Kilde til hin Blandings frugtbargjørende Virkning. Meddelelsen af Isten selv til Gypsum, understøtter af Blandingens øvrige Bestanddele, forøger Kraften af den vegetative Proces, og styrker folgelig Planten, i det den paastrynder dens Vext.

Virkningerne af den Blanding eller Composition, som nærværende Skrift omtaler, kan bringes under følgende Hovedpunkter.

1) Ved dens Septicitet eller dens Evne til at fremme Forraadnelse, paastrynder den saaledes den fortærende Gjæring, at den meget hastig iværksætter Bortdunstningen af de døde vegetabiliske Substancers mere flygtige Dele, for Ex. Løv, Rødder, Græs, Blade, som Jorden, paa hvilken den anvendes, maatte være dækket med, og ved at forvandle det hele til en Kulstilstand, gjøre det skikket til atter at danne en Deel af de levende Vegetabilier, som trække deres Kræfter eller Føde fra Jordbunden.

2) Ved at give Kulstoffet, der saaledes er frembragt, Evne til at opløses af Duggen og af Regnen, og selv af andre gasagtige Dele, der udsprede sig over Jordens Overflade, lettes og befordres dens Indsugen af Vegetabilierne.

3) Ved at meddele dens Ist (Oxygen) til de Legemer, som findes i dens Omkreds, forårsager den for Planternes vegetative Evner den meest virkende og sundeste Stimulus, som forøger den Evne, de besidde, til at udsuge den for dem

passeligste Føde, og altsaa mærkelig beforderer deres Væxt.

4) Den tilintetgjør alle Snegle, Fluer, Myrer, og næsten alle Slags Insecter, og ved dette Middel frelser ikke allene Afgrøden fra Odelæggelse, men ved disse Animaliers Opløsning forvandler dem til Føde for de Planter, som de ellers havde tilintetgjort.

Alf alt dette lade de Virkninger sig forklare, som tildeels have været saa forundringsværdige, at mange ikke have troet, at de kunde være frembragte af et saa ubetydeligt Quantum, som det der bruges af denne Patent Composition, og have derfor enten anseet disses Virkninger, som foraarlagede ved tilfældige Omstændigheder, saasom Vind og Veirligt, eller ogsaa de have meent, at en saa usædvanlig Grad af Frugtbarhed nødvendig maatte være temporair, og i Fremtiden have en Formindskelse i Afgrøden til Følge, der ikke vilde veie op mod alle de Fordele, man havde høstet deraf.

Det er derfor en sand Glæde for Besidderne af denne Opfindelse, at kunne forsikre, at en lang og gjentagen Erfaring, og de meest afgjørende Forsøg have bevist, at dens Virkninger ere ikke mindre varige end velgjørende.

Den Composition, for hvilken nærværende Patent er givet, er ofte bleven forsøgt i et Mellemrum af 4 Aar, saavel paa Jorder, hvis naturlige Ufrugtbarhed var saa stor, at de ikke tilbøde

Diet andet end Jordens nøgne Overflade, som paa Jorder, der ved idelig Dyrkning med Sæd i en lang Række af Aar ere blevne saa udmattede, at de i en lang Tid ikke engang vilde have givet Sædefornet tilbage, og Resultatet har i begge Tilfælde været lige fyldestgjørende, da Afgrøden stedse var hyverlig og overflodig.

Disse Facta lede os til at slutte, at bemeldte Gjødningsmiddel maae være særdeles nyttigt i hvert af følgende Tilfælde, nemlig:

1) Hvor Jorden, enten af Mangel paa et passende Forhold af kalkagtige Dele, eller ved alt for megen Tørke og for stærk Pulverisation, har en naturlig Ufrugtbarhed.

2) Hvor Jorder, som skøndt frugtbare i dem selv, ere blevne saa slet behandlede ved en idelig Dyrkning af udvinende Afgrøder, at de have aldeles tabt deres Frugtbarhed.

3) Hvor Jorder, som i dem selv have en temmelig Grad af Frugtbarhed, ere af en eller anden Aarsag (som store Moser og Skove i Nærheden, vedholdende østlige Vinde &c.) blevne hjemfægte af Jordlopper eller andre Misvæxt forvoldende Ting, eller Mangel paa vegetativ Kraft.

4) Hvor man maatte ønske at forege Afgrøden af saadanne Jorder, som ikke ere udsatte for nogen af de foranstøtte Aarsager til Ufrugtbarhed, til det Maximum, som det i Følge deres Areal og Bonitet var mueligt at frembringe.

I Henseende til den Slags Sæd eller Afgrøde, paa hvilken det maatte være meest fordeelagtigt at anvende ovenmeldte Blanding, er det ikke let at sige noget bestemt, thi der er næsten ingen vegetabilsk Substant, paa hvilken dens Virkning ikke er meget stor. Paa Klover, Esparcette, Lucerne, og alle kunstige og naturlige Græsforter, er dens Virkning saa paafaldende, at dersom kun et lidet Stykke af Marken bliver overstødet dermed, vil man inden saa Uger see, hvad Forskjel den vil forarsage, saaledes, at dersom man vilde bestrøe en Plet af Jorden med dette Pulver i Form af en Figur, f. Ex. en Triangel, da vilde denne Triangel snart give sig tilkjende ved Afgrødens Fortrinlighed paa et saadant figureret Sted.

Men det er ikke allene paa Græsarterne, at den frembringer saadanne velsignede Virkninger, den er ikke mindre kraftig, naar den anvendes paa ung Sæd, og paa de fleste Slags Afgrøder. Turnips (hvide Roer), Kartøfler og den hele Slægt af Roer, ligesaavel som Kaal, Blomkaal, Spinat, Bønner, Erter, Bitter, og næsten enhver anden Slags Plante, hvorpaa man kan anvende denne Blanding, vilde ligeledes blive befordrede i deres Væxt, og blive bevarede imod Insecternes Ødelæggelser.

Det er alligevel nødvendigt, at gjøre opmærksom paa, at skøndt dette Gødningemiddel ikke er mindre virksomt paa Sæd, Erter &c. end paa

andre Vegetabilier, saa er den dog i nogle Tilfælde tilsyneladende langsommere.

Hr. West af Leicester skriver, at efterat han havde anvendt samme paa en Deel af sit Korn (i sammes spæde Tilstand), da kunde han i en lang Tid ikke mærke nogen synderlig Forskjel, men at tilsidst Forskjellen blev meget paafaldende. Man finder det ikke overflødigt, at berøre denne Jagttagelse, for at forebygge, at de som vilde anvende denne Blanding paa deres unge Sæd, ikke skulde blive mismodige, fordi den ikke strax virker som paa andre Afgrøder, og deraf maaflue slutte, at det havde mislykket. Den Virkning i sidste Resultat er i alle Tilfælde den samme.

Nogle andre Forsøg bleve gjorte af samme Landmand, ved at saae Byg, Karet efter at dette Gjødningsmiddel var bleven brugt; og ved at ompløie en Græsmark, hvorpaa han ligeledes havde anvendt samme, som han besaaede med Hvede; ligeledes saae han Rug efter Klover, der ogsaa var bleven gjødet paa denne Maade. I alle disse Tilfælde var Virkningen betydelig. Rugen gav mere end det dobbelte, og Boghvede (hvorpaa han havde kommet denne Blanding) blev saa tung, at den faldt ned og hele Afgrøden blev tabt, men han troer, den vilde have lykkedes, dersom han ikkun havde brugt det halve Quantum af Blandingen.

Det er ikke paa Afgrøden allene, at denne Blanding virker. Efterat Hr. Gilbert i en fortræffelig Afhandling om de naturlige Græsarter (som man vil finde i *Agerdyrkningens Annaler* *) har anmærket, at af alle Gjødningsmidler, som han havde brugt, var der intet saa virksomt og tillige saa vedholdende som dette; tilføjer han, iblandt dets andre Egenheder, den meget forunderlige, som det besidder til at frembringe paa en meget kort Tid et fortræffeligt Slags Klover, og det paa den bare Sand, eller andre nøgne og ufrugtbare Jordarter, uden at man har faaet noget Slags Frøe i Forveien, som denne Klover kunde udspringe fra. Dette Facitum er saa utroeligt, at man ikke bør fortænke Mogen, om han ikke kan fæste Lid dertil, førend han selv har gjort Forsøg.

Vi have ofte forsøgt det, og Læseren kan være forvisset om, at ved at anbringe denne Blanding paa den løseste Sand, vil der snart fremkomme en Vegetation af Græs, som vil blive til en sluttet og meget tæt Grønsvær, og meddele Overfladen en Grad af Fasthed som Erfaring allene kan gjøre troelig.

Det er Hr. Mayer, en tydsk Præst, vi skyldte Opdagelsen af den frugtbare Virkning hos Gypsum, som udgjør een af de væsentligste Bestanddele af den her omhandlede Blanding. Han

*) *Annals of Agriculture.*

gav i Marts 1784 en Beretning om nogle af dens Virkninger, og samme er siden ved saa mange Leiligheder bleven bekræftet, at Gyps er nu i almindelig Brug i Tydskland, Schweiz, og Frankrig.

I Amerika, og i Særdeleshed i dens Mellemstater, er det næsten det eneste Gjedningsmiddel man bruger. Man troer, at omtrent 100 Skibe ere i bestandig Beskæftigelse med at transportere dette Fossil fra de Steder, hvor det er at faae, til New-York og Philadelphia. Der bliver det pulveriseret og sendt til de omliggende Steder, i en Afstand af 100 à 150 engelske Mile, og Forpagterne sætte saa høi en Priis derpaa, at de ikke tage i Betænkning, at transportere samme over Land, uagtet Frastanden er saa stor — en Transport, der alligevel i hiint Land maae være meget kostbar. Det vilde maaſkee være Læreren mere fyldestgjørende, dersom han kunde erfare Virkningerne af denne Blanding af saadanne Folks Vidnesbyrd, som have forsøgt samme, uden at staae i nogen Connexion med Eierne. Han vilde maaſkee foretrække dette frem for disses eget Vidnesbyrd — thi de, som saa ibrigen hange ved dette Foretagende, ville naturligtviis med Varme helde til dets Forsvar, derimod kan man vente mere Upartiskhed hos andre Individuer og hos Publicum i Almindelighed.

Selskabet, Bath and West of England Society, har i dets meget yndede Skrifter givet

en nøiagtig Beretning om de paaafaldende Virkninger af denne Blanding, naar den bliver brugt som Gjødningsmiddel. Det anmærker, at endskjøndt man først nylig har indført den i Algerdyrkningen, er det dog en Gienstand, der fortjener alle Landmands Opmærksomhed, og vi finde i 5te Deel af dets Skrifter en Beretning om dens Anvendelse, grundet paa Erfaringer, som det anseer for meget vigtige. Dets Correspondent medder, at han dækkede et Stykke Græsland med almindelig Gjødning paa en Tykkelse af 2 Tommer, og derimod adspredte hiin Blanding paa en anden Deel af samme Jord, for at kunne sammenligne deres Virkninger, at begge Stykkerne bleve slaaede 2 Gange samme Aar, og at det sidste var i enhver Henseende meest frugtbart.

I den 8de Deel af samme Skrifter Pag. 90 finde vi ogsaa en Beretning om nogle Forsøg, der bleve gjorde af en Mand i Kent, som, efterat have talt om denne Blandings store Virkninger paa Vegetationen, vedbliver saaledes:

„Jeg reserverede omtrent en halv Acre, (en Acre er cirka $\frac{3}{4}$ Tønde Land) for at see, hvad Virkning Patent Gypsum vilde have, efter at Vegetationen havde gjort betydelig Fremmskridt. Den 17de Maj lod jeg derfor 3 Bushels (6 Skjepper) saae paa samme. Den Esparcette, der voxede her, var dengang omtrent 6 Tommer høj, men havde et meget guult og ufordeelagtigt Udseende, medens at den første Deel af Marken, hvorpaa

„Patent Gypsum 4 Uger tilforn var bleven over-
 „strøet, havde opnaaet en meget sund mørk Far-
 „ve og havde stærke Rødder. Jeg maae tilstaae,
 „at der var ikke stor Sandsynlighed for, at denne
 „sildige Oversaaening af Gypsum vilde falde hel-
 „digt ud, da Pulveret omtrent i 2 Dage blev
 „hængende paa Bladene, og Veirliget truede med
 „en stærk Tørke. Den følgende Nat faldt der lidt
 „Regn, og bortskyllede det Hele, og nu maae jeg
 „formode, at den derved er bleven sat i Virk-
 „somhed, thi 5 eller 6 Dage derefter, kunde jeg
 „mærke, at Esparcetten vandt betydeligt i Farve
 „og siden vedblev den at gjøre saadanne mærke-
 „lige Fremskridt, at den lovede ved Midten af
 „Junii at overgaae den øvrige Deel af Marken.
 „Den 20 Julii lod jeg Esparcetten slaae, da Grøet
 „var modent, den halve Acre lod jeg staae en
 „Uge længere, for deraf at erholde samme Qvan-
 „tum Frøe som af det øvrige ic.“

„Da dette Forsøg beviser paa en umodsiges-
 „lig Maade, hvor hastigt og kraftigt Gypsum-
 „Pulver virker paa Esparcetten, skal jeg hermed
 „slutte mine Forsøg og Anmærkninger over denne
 „Plante.“

I det Hr. Proctor Andersen i Commer-
 setchire omtaler denne Blanding som et Gjødnings-
 middel, anmærker han, at han havde prøvet dens
 Virkning paa et Stykke af et gammelt Grønsvær,
 som havde ligget i 16 til 17 Aar, hvorpaa han
 i Mai Maaned udsprede en Deel af Blandingen

i Forhold af 6 Bussels ($1\frac{1}{2}$ Lønde dansk Maal pr. Acre), at ved Slutningen af Junii, da det blev afflaaet, var Græsset paa denne Deel af Marken grønnere end det øvrige, at i Begyndelsen af Julii, da der var falden nogen Regn, blev dets grønne Farve endnu stærkere, og at ved Slutningen af August, da det atter blev afflaaet, var Græsset paa denne Deel af Marken ikke allene grønnere, men meget tykkere og høiere, og Bladene bredere,* end paa den Deel af Marken, der ikke havde erholdt denne Gjødning, og at den bestandig udmærkede sig indtil den 10 November, da der atter blev flaaet. Den Gang Gypsum-Pulveret blev saaet paa bemeldte Mark, blæste Vinden saa stærkt fra Sydøst, at en Deel af Pulveret blev ført imod Nordvest, og det var meget let at see ved Afgrødens fortrinlige Vext, hvorvidt Pulveret var bleven ført over den Linie, som var bestemt til Grændse for det omtalte Forsøg.

I Transactions of the Board of Agriculture (eller Agerdyrknings-Selskabets Forhandlinger) finde vi en Mængde mærkbare Facta og Iagttagelser angaaende bemeldte Substance, og iblandt andre et meget interessant Forsøg af Hr. H. Smith, en stor Landmand i Settingbourne i Kent, som i sine Meddelelser til Selskabet, der findes indrykkede i dets 3die Deel Pag. 337, siger, at han efter en lang Erfaring har Aarsag til at troe, at paa alle Jorder, som ere meget tørre, eller

sandige, eller kalkagtige, eller ogsaa af en leeragtig Texture, er der intet Gjødningsmiddel, der paa saa vedvarende en Maade tildeler dem saadanne Kræfter, som den omtalte Blanding.

En anden vigtig Virkning af denne Composition, siger bemeldte Forfatter, er den Elasticitet, den meddeler Græsset, og det i saadan en Grad, at man ved at gaae derpaa, nødvendig maae mærke den. I Henseende til dens Varighed anmærker han, at den er større, end de fleste andre Gjødningsmidlers, hvorom han har forvisset sig, ved at anstille adskillige comparative Forsøg, som findes anførte i ovenmeldte Skrift. Han har ogsaa, siger han, gjort et Forsøg med at udførre Compositionen paa Lucerne, og i 4 Aar mærkede han ikke stort Aftagende i Afgrøden; i det 5te Aar derimod, da det naturlige Græs begyndte at faae Overhaand, kom han atter 5 Bushels af Compositionen paa hver Acre; dette frembragte en saa qvælende Afgrøde, at det naturlige Græs ikke lod sig see, førend Lucernen var bleven 3 Gange aflaaet.

Den samme Forfatter siger, at denne Gjødnings Virkning paa Hvede ligeledes er meget stor. Han fortæller følgende Jagttagelse om dens Virkning paa Esparcette. En af hans Venner, der havde beholdt noget af Compositionen tilovers, kastede den hen paa sin Naboes Esparcette Mark. Denne tilhørte en agtbærdig Landmand, som havde yttret sig meget heftigt imod denne nye Opfindelse,

da han ansaae det hele for Markffrigerie. Imidlertid begyndte Esparcetten paa det gypsede Sted at voxre ganske overordentligt, og da de omlygende Landmænd vare blevne bekjendte med Marsagens dertil, gjorde de dem lystige paa Mark. Ejers Betskning. Denne blev meget vred over, at man havde dristet sig til at faste dette Snabs (som han kaldte det) paa hans Mark, og for at gjere Ende paa denne Historie, pløiede han Exparcetten om paa dette Sted, og tilsaade samme med Væter; men da disse igjen udmærkede sig ved deres fortrinlige Væxt, maatte han give efter, og tilstaae, at hans Fordom derimod havde været ugrundet.

Den samme Forfatter Hr. Smith fortæller, at han har brugt denne Composition i det Forhold af 5 Bushels pr. Acre (10 Skiepper pr. $\frac{3}{4}$ Tønde Land) paa en Kløvermark, og anfører et Tilfælde, der synes at vise, hvad Quantum Gypsum der er meest fordeelsagtigt at bruge paa et bestemt Areal. Han lagde nemlig Mærke til en Plet, der var yderst geil, og som havde lagt sig, saaledes at han studsede derved, indtil han erindrede sig Marsagen, og denne var, at forskjellige Sække, hvoraf man havde brugt den Gypsum de indeholdte, vare blevne udrystede paa dette Sted. Han mener, at dette vil have udgjort 10 Bushels pr. Acre, og slutter heraf, at 5 eller 6 Bushels pr. Acre ere tilstrækkelige for de svageste og meest svækkede Jorder. Der gik en Wei igjen.

nem bemeldte Klovermark, som gav Anledning til, at 10 à 12 Favne langs med Veien ikke fik noget af Compositionen. Dette forarsagede saa fjendelig en Forskjel i Afgrøden, imellem hvad der havde erholdt Gypsum, og denne Strækning, at flere Landmænd kom til ham, for at blive underrettede om Aarsagen dertil. For desto bedre at kunne sammenligne Forskjellen i Afgrøden, lod han 2 Kvadratsavne afflaae paa begge Steder, og for at forebygge, at Jordens meer eller mindre gode Bonitet ikke skulde medvirke i dette Forsøg, udvalgte han disse gypsede og ugypsede Pletter saa nær ved hverandre, at der ikke var meer end een Alen imellem hver — og efter at have veiet Afgrøden deraf, saavel den Deel, der var bestemt til Høe, som den, der blev beholdt til Frøe, fandt han følgende Resultat, som er Ord for Ord copieret af hans Indberetning til Selskabet.

Klover høe.

Den gypsede gav i Forhold til Aeren	6000 Pd.
— ugypsede	2000 —

Klover frøe.

Den gypsede gav	321 Pd.
— ugypsede	21 —

I forskjelligte andre offentlige Agerdyrknings-Skrifter vil man finde Indberetninger af samme Slags, iblandt andet i New Yorks Agerdyrknings Selskabs-Skrifter; i Hr. Levingstones, Loy

an, og flere. Hr. Arthur Young, Hr. Mirman, Lord Dundonald og næsten enhver Forfatter, der har skrevet over Gjødningsmidler, har udladt sig paa en fordeelagtig Maade herom.

Uf ovenstaaende Vidnesbyrd, og mange andre, som endnu kunde tilføies, kan man gjøre sig Begreb om, hvor vigtig denne Gjenstand er, og det er derfor med Glæde, vi see os i stand til at erklære, at den gjør betydelige Fremfærdt i ethvert Land, hvor Landmændene ikke ere saa meget Slaver af Fordomme, at Krugten af Andres Erfaringer og Opfindelser ere tabte for dem.

Den almindelige Maade til at bruge dette Gypsum er, at saae det ligesom Sæd i det Forhold af 5 til 6 Bushels pr. Acre, (vil gjøre 2 Tønder pr. Tønde Land dansk Maal). I Henseende til Udsaaeningsstiden maae man rette sig efter Afgrødens Beskaffenhed. Der, hvor man blot attraaer at befordre Afgrødens Væxt, er det bedst at bruge det snart, efter at Froet er kommen i Jorden, eller i dets spæde Tilstand, naar det voxer op. Der, hvor man ønsker at ødelægge Jordlopper eller Sligt, er det bedst at bruge Composition, saasnart man mærker noget til disses Ødelæggelser.

Der er alligevel nogle Undtagelser ved denne Brug af Patent Gypsum. Der, hvor Planter staaer i forskjellig Høide, for Exempel Humle, er det meer oekonomisk at anvende en Eksefald af Gypsum ved Roden af hver Plante. Man maae

alligevel erindre, at dette er kun raadeligt der, hvor man ønsker at concentrere hele Kraften paa den opkommende Afgrøde. Skal hele Marken gjøres frugtbar, da maae man bruge den omtalte Maade at besaae dens hele Overflade med Gypsum. Det vil maaskee ikke være overflødigt at anmærke, at efter den lave Priis, for hvilken Selskabet (paa Grund af dens betydelige Af sætning) kan levere denne Substance, dens ringe Volumen, den Lethed, med hvilken den kan transporteres, og endelig det lidet Quantum, som deraf behøves, er denne Composition at foretrække frem for ethvert andet Gjødningsmiddel. Man kan vente, at Afgrøden ikke formindstes i de 3 første Aar, og i de 2 følgende Aar er Forskjellen endnu ikke af nogen Betydning. Ifald vi endog antog, at det vilde være nødvendigt, at bruge dette Gjødningsmiddel hvert 4de Aar i Forhold af 6 Bushels pr. Acre (2 Edr. pr. Tønde Land), saa vil man finde, at Beføstningen af at frembringe den høieste Virkning af dette kraftigste af alle Gjødningsmidler, ikke vil overstige 5 Skillings pr. Acre pr. Anno, en Sum der er saare ubetydelig i Forhold til den Fordeel, det affaster.

* *

* *

* *

Jeg har kun lidet at tilføie til foregaaende Oversættelse. Endnu har jeg ikke selv forsøgt Virkningen af den omtalte Composition, men

efter min Mening kan der kun være Iden Tvivl om dens Fortrinlighed — thi det er en bekjendt Sandhed, at Gyps, der udgjør Hoveddelen af samme, har den ønskeligste Virkning paa al Slags Klover. Opfindelsen bestaaer altsaa ikke i at anvende Gyps som Gjødningsmiddel, men i at give den en Tilfætning, som paa en næsten utroelig Maade forøger dens frugtbare Virkning.

Det som efter min Mening ogsaa taler til Fordeel for denne Sag, er, at Fabriken i England udsælger Gypsum i saa smaa Qvantiteter, som forlanges, (dog ikke mindre end 2 Ekpr., som koste der $3\frac{1}{2}$ Skilling Engelsk); da det nu er meget naturligt, at enhver først har ønsket at gjøre en Prøve i Henseende til Compositionens næsten utroelige Virkninger, kan man slutte, at dersom den ikke havde svaret til hvad der lovedes, var Fabriken gaaet til Grunde for længe siden; derimod vedbliver den at affatte større og større Qvantiteter hvert Aar. Om denne Composition, ved at bruges hvert 5te Aar, kan aldeles erstatte alle andre hidtil brugte Gjødningsmidler, er et Spørgsmaal, som ikke saa let lader sig besvare. Men vilde man end antage, at Jorderne, paa hvilke det er bleven anvendt, skulde efter 5 Aars Forløb behøve dyrist Gjødning, da vedblev dog Patent Gypsum at være en meget vigtig Opdagelse for Landmanden, hvoraf hver kan love sig at høste de herligste Frugter.

Naar man regner første Indkjøb, Fragt, og øvrige Omkostninger, vil det koste circa 10 à 12 Specier for at erholde leveret, i Helsingør eller Kjøbenhavn, det Quantum Gypsum, man behøver til en Tønde Land; fordeler man nu denne Udgift paa de 5 Aar, i hvilke det skal virke, da bliver det et Par Specier aarlig pr. Tønde Land.

Jeg har faaet et lidet Quantum Gypsum fra England. Resultatet af de Forsøg, jeg i denne Sommer agter at anstille dermed, skal jeg med Fornøielse meddele i disse Tidender.

Hr. Jonquiere's, boende i Tvergaden i Kjøbenhavn, har forskrevet et Quantum Gypsum for at forsyne dem, der til Sommer ønske at gjøre Forsøg dermed.

Oversætteren.

Kort Veiledning

til

Bereldrift, forenet med Brakfrugt
og Sommerstaldføring,

indsendt

fra

Hr. Professor Begtrup,

med Noter

af

Joh. Chr. Drewsen.

Forerindring.

Følgende Afhandling vil forekomme de Fleske gandske overflødig, da Hr. Papiirfabrikør Drewsen nypelig har udgivet sine Erfaringer om Vexeldrift. Ingen kan være mere overbevist herom end Forfatteren. Men da Hr. Drewsens Afhandling har Udseende af et Stridskrift, uagtet saa forskjellig fra den nu brugelige Maade at behandle Litterære Stridigheder paa, som Ratten mod Dagen, saa har jeg troet, at mange, som ere Hadere af den Slags Læsning, kunde maaskee henkaste Bogen ulæst. Jeg har ogsaa erfaret, at hans Afhandling er ikke saa bekjendt, som den fortjener at være *). Desuden har Hr. Drewsen erklæret, at det kun var for den mere oplyste Landmand han skrev, og ej for Bonden, som han ej troer ved bemeldte Skrift at kunde virke paa, og dette skulle man dog egentlig, naar man vil udrette noget gavnligt ved at indføre et bedre Agerbrug **). Formo-

*) Mit lille Skrift om Vexeldriften er næsten gandske udsolgt, og vil maaskee, forøget, opleve det andet Oplag.

**) Jeg har vel sagt og gjentager ogsaa her, at jeg ikke ventede ved det jeg den Gang skrev, at virke paa Bonden. Det Efterfølgende viser imidlertid, at jeg derved blot har tænkt, at jeg ikke ved mit Skrift turde haabe at virke umiddelbart paa Bonden, fordi han sjelden læser, og fordi han desuden ikke over-

dentlig kjender han kun Bønderne i den nordlige Deel af Sjælland, som efter min Formening staae paa det laveste Trin af Kultur. I den sydlige Deel af Sjælland og paa Øerne, hvor Hegn og Brakmark ej er nogen Sjeldenhed hos Bonden, vil hans Erfaringer vist kunne benyttes, hvilket er Anledning til dette Udtog, som, hvad godt det indeholder, ene maae tilskrives ovennævnte Forfatter. Vel har han ikke egentlig saat noget Nyt, da dette Agerbrug er noksom bekjendt i Nederlandsene og flere Steder, men ingen har i mine Tænkter saa tydelig fremsat saavel Fordelene af denne Dribningsmaade, som og at Arbeidet for Landmanden langt fra at forøges, snarere derved formindskes *)

beviser om, at noget i Agerbruget kan gøres bedre, end han gjør d. t. uden ved Exempler ligesom Vinene. Sandt altsaa mine Meninger Bisald hos den mere cultiverede Agerdykker, og han ligesom Bondens Mine opstille praktiske Beviser for deres Rigtighed, kunde mit Skrift vel, men kun middelbart, virke paa Bonden. Nærværende Afhandling, der indrækkes i et Skrift, der bliver for vidtloftigt for Bonden at læse, kan ogsaa kun vente at virke paa ham ad ovenmeldte Veie.

- *) Forfatteren tillægger mig her mere Roes end jeg fortjener. Sandheden er nok denne, at en god Sag let forsvares, endog af en maadelig Advokat. Mit Maal var desuden alt for indskrænket, da jeg frev, til at jeg skulde kunne have leveret et Produkt af sænderlig Værd. Det forekom mig, som om vore landøconomiske Skribenter vare alt for enige om, at erklære Begjærdigheden, med sin dyrkede Brak re., for idel Drømmerier, der i det ringeste ikke passede

**

**

**

Indledning.

At bringe Jorden til at afgive den største Fordeel, er Agerbrugets Formaal; men da man

for os. For noget at svække de derved hos mine Landsmænd opstaaede Meninger, tog jeg Pennen og lagde den igjen, da jeg haabede at have naaet dette Maal. At jeg ikke i hiint Skrift har sagt noget Nyt, som Forfatteren anmærker, er den fuldkomne Sandhed. Og hvorledes skulde det vel have været mig mueligt, at sige noget betydeligt Nyt angaaende Vereldriften, til dem, der læse fremmede Skrifter, efter at den berømte Thæer har talt saa vidtloftigt eller i nogle og tredive Bind givet Endskjands bedste Hoveder Leilighed til at nytte sig? At have sagt noget ganske Nyt, i praktisk Henseende om dette Agerdyrknings-system, vilde efter al Rimelighed have været — at have sagt noget Glet. Imidlertid smigrer jeg mig med det Haab, at have sagt adskillige af mine Landsmænd noget, som ikke før har været dem ganske bekjendt; thi naar jeg undtager Hr. Professor Begtrup's fortræffelige Skrift, om det engelske Agerbrug, der gjør os bekjendt med de bedste engelske Indretninger, og som er et Skrift af stor Værdie for den danske Landmand, havde vi intet Originalt om det nyere Agerbrug, førend jeg publicerede hiint ubetydelige Skrift. Jeg troer for Resten ikke at det er fra Nederlandene vi ere blevene bekjendte med Vereldriften, da det Agerbrug, hvorefter Schwaartz har givet os Underretning, og hvis Fortrinlighed jeg fuldkommen erkjender, under dertil passende Omstændigheder, meget afviger fra det, jeg tænker mig ved Vereldrift. Nederlandene drive Hagedyrkning i Marken — om jeg saa maae udtrykke mig; deres Agerbrug er i de Omstændigheder, hvorunder de dyrke, formodentlig det allerfordeelsagtigste. Begyndende med Kobbeldrift, der engang gaaer over til Vereldrift, kunde vi maafee og

ej kjender Grændsen for den menneskelige Opfindsomhed, er det umueligt at bestemme afgjørende, paa hvad Maade dette Niemed erlanges.

saar haabe, ved større Folkemængde, ved større Industrie, og større Capitaler til Agerbrugets Disposition, engang at dyrke vore Marker, som nu vore Haver. Ikke fra Nederlandene, men snarere fra England have vi erholdt Grundtrækkene til d. t. Agerdyrkningsystem, som dets Fader Thæer har kaldt Bereldrift. Fra hans Genie er d. t. dog egentlig udsprunget. Han har maafee laant Grundlinierne dertil, men ene hans Aand har dannet det til et Heelt, har opført Bygningen paa fast Grund og leveret et Værk, som skal bringe hans Navn til U dødelighed. Det er meget naturligt, at de Grundrætninger, Thæer har opstillet, finde Modstand, saavel hos os som endog hos hans egne Landsmænd, da de afvige saameget fra de hidtil antagne; det er endog til stor Gavn for Sandheden, at der kjæmpes, hvorvel skundum, lidenskabeligt, for og imod:

It's Gottes Wort so wird's besthan

It's Menschen Wahn, so wird's vergahn

har Thæer selv sagt, og er derfor bleven spottet af Modstandere, der taabeligen have troet, at han her vilde tyde paa en guddommelig Indskydelse, medens han kun ved disse Luthers Ord har tænkt: at Sandheden og kun den altid trænger igjennem og bestaaer. Efterfølgten, der vil høste de fulde Fordele af hans nærværende Bestræbelser, uden som hans Samtidige, at føle sig frænklet ved at see saadanne Meninger bestridte, der ere blevne dem til Troesartikler, skal med Følelser af Taknemmelighed og Beundring nævne ham som een af Menneskeslægten's stærke Belgjørerere, og Grundstøtteren, der forstaaer at anstille en rigtig Sammenligning mellem den da forsvundne Trevaugsdrifts Ørkener og Bereldriftens sammentrængte Afgrøder lige for hans Næse, skal erindrende, hvo der lærte Europa at frembringe disse, udraabe:

Den fornuftige Landmand antager som følg-
værdigt Mønster, hvad Theorie og Erfaring stad-
fæste at være det Bedste, man kjender, uden dog
at nægte, der mueligen gives noget endnu fuld-
komnere.

Den ubannede Landmand i Almindelighed,
det er at sige: den som kun kjender sit eget Ager-
brug, og hvis Ideer ej gaae videre, end til hvad den
daglige Erfaring har lært ham, troer at han allene
er i Besiddelse af de Vises Steen. Han seer med
Haan ned til alt Nytt, fordi han ej kan, eller vil
tænke sig noget fuldkomnere mueligt, end hvad han
veed. All Theorie leer han ad. Kun ved gjen-
tagne Exempler lader han sig overbevise^{*)}).

Da de fleste Landmænd ere af det sidste
Slags, er det ingen Under, at enhver Forbedring
i Agerbruget gaaer frem med langsomme Skridt.

I det sidste halvhundrede Aar har Agerbru-
get undergaaet adskillige Forandringer, saavel i
andre Lande som særdeles i Danmark.

Det blev en vigtig Gjenstand for Videnskabs-
mænd. Man forbandt Theorie og Erfaring, man
opfandt mere passende Agerdyrkningsredskaber, og

Exegit Monumentum ære perennius
Regalique situ, pyramidum altius.
Quod non imber edax, non aqvilo impotens.
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum serins, et fuga temporum.

*) Forfatteren tilstaaer her selv, at kun Exempler, alt-
saa ikke Skrifter, virke paa den almindelige Land-
mand. Hvem er det? Bønden.

endstjøndt Theoretikerne ofte stussede Praktikerne, endstjøndt man af Ti, som fortreffelige udbasunede Maskiner eller Redskaber, befunder de ni ubrugelige i Praxis, saa kan dog ikke nægtes, at det Hele har gjort betydelige Fremskridt til det Bedre.

Ved Udsiftningen fik Agerbruget i Danmark et ganske forandret Udseende. Det forhen almindelige Trevangsbrug passede nu ikke mere. Uafgjort er det maaskee, om Landet i det Hele endnu har vundet ved denne Forandring *). Trevangsbruget, det er at sige: Agerjorden inddeelt i tre Dele, hvoraf to blev besaaet og den tredie laae til Fælled en Sommer over, forenet med god England og fornøden Græsgang, vil maaskee give et ligesaa riigt Udbytte, som de fleste af de siden indførte Drivningsmaader hos Bonden.

Da mange ved Udsiftningen ingen Engbund fik, maatte der indføres en Drivningsmaade, hvorved man kunde fremelske kunstige Græsarter.

Altsaa i Stedet for Trevangsbruget eller Firevangsbruget, thi saaledes kunde man vel falde den Maade at tage en Deel af Fælleden til Erterlukke, som nogle Bønder brugte, indførtes det holstenske Agerbrug, fornemmelig paa Herregaardene. Man deelte Jorden i 7, 8, 9, 10, 11 og flere Marker eller Kobler, hvoraf 4 à 5 brugtes efter hinanden til Sæd, en til Brak og Re-

*) Ved Udsiftningen ??

sten til Klover eller Græs. Man synes nu at være overbevist om, at denne Drivningsmaade har følgende Mangler:

- 1) Den Jord, som bruges til Brakmark, er for det Aar aldeles spildt. Thi skal den holdes fuldkommen reen for Græs og Ukrudt, som den bærer, og er den egentlige Hensigt af Brak, saa kan det ej regnes for noget, at derpaa kan sædes til Gult nogle Aar, Sviin og Gjæs.
- 2) De mange Halmfrugter efter hinanden udpine Jorden saaledes, at den derefter kun giver maadelig Klover.
- 3) I det tredje Aar er Kloveren reent tabt; det 4de og 5te giver hverken Klover eller Græs.

Fornuftige Landmænd indsaee disse Mangler og søgte derfor, hvor man havde saa mange Kobler, at raade Bod derpaa, ved at indføre den dobbelte Drift med 2de Brakmarker. Efter Brak tager man 2, i det høieste 3 Halme, derpaa saaes Klover, som efter et eller 2 Aar brækkes og tages atter 2 Halme.

Herved vinder man vel, at Halmfrugterne ej følge saa mange Aar efter hinanden, og at Klovermarken optages, før den taber sig for meget. Imidlertid er denne Drivningsmaade med 2de Brakmarker, meget besværlig, og paa en stor Gaard, som drives uden Hovrie, næsten uover-

fommelig i rette Tid *); ej at tale om, at der gaaer dobbelt saa meget Jord til spilde, og at den udpiner Jorden ligesaa meget som den foregaaende, dersom man ej ved Staldforing kan holde Jorden i Kraft med overflødig Gødse. Bonden har altid haft meget imod Brak, især heel Brak. Jeg har ofte hørt ham sige: vi kan ej undvære saa megen Jord. At de følgende Mars rigeligere Afgrøde skulde give Erstatning derfor, har Bonden aldrig kunnet faae rigtig i Hovedet. De senere Dekonomer synes nu at give Bonden Ret. Man har derfor grebet til Halvbrak eller Sommerbrak. Andre, som har dobbelt Drift, har isteden for den ene Brakmark brugt denne til Byg, som bliver en endnu besværligere Drivningsmaade, da den meget Foraarsploining og Harvning er næsten ikke muelig at overkomme.

Ved Vereldriften derimod er ingen Plet Jord ubenyttet, og da saavel Bonden, som den mere oplyste Landmand ere saamlige enige, i at ønske at drage den største Fordeel af deres Jord, saa vil saavel den ene som den anden med Begjerlighed gribe denne Dykningsmaade, naar det kun kan gøres indlysende, at den bringer større Fordeel forholdsmæssig, end de hidtil bekjendte, uden at forøge Bekostningen og Arbeidet. Dette er Formaalet for efterfølgende, som jeg vil ønske maatte lykkes.

*) Mon ogsaa ved Hjælp af Exspiratoren?

**

**

**

Ved Vexeldrift forstaaes et Algerbrug, hvor
 Cædfølgen indrettes saaledes, at Halmfrugten,
 nemlig: Hvede, Rug, Byg og Havre, som meest
 trække Næringsfasten af Jorden, ej umiddelbar
 staaes efter hinanden.

Dette erlanges deels ved at staa Brakfrug-
 ter, f. Ex. Kartofler, Roer, og flere saadanne
 Vexter, som ved deres brede Blade formenes at
 trække en Deel Næringsfast af Lusten, og derfor
 udpine Jorden mindre end Halmfrugten; desuden
 skjærne de Jorden og gjør den beqvem for den paa-
 følgende Cæd. Deels erlanges ogsaa denne Af-
 vexling ved at staa Græsarter efter Straafrugter,
 samt ved at bruge Vikker eller Boghvede som grønt
 Foder.

Naar man iagttager ovenmeldte Forskrift,
 staa er Vexeldriften i øvrigt et ganske frit Alger-
 brug, som ej er bunden til nogen bestemt Cæd-
 følge. Det er ligegyldigt, i hvor mange Marker
 eller Kobler Jorden er inddeelt, og derfor kan en-
 hver, som vil indføre dette Algerbrug, beholde den
 Inddeling han allerede har. De vigtigste Indven-
 dinger man har mod Brakfrugtavlen, er:

- 1) Brakfrugterne ere ej tjenlige til at optages,
 naar den øvrige Cæd indhøstes, ere altsaa
 udsatte for at oprodes af Sviiin, naar Vred
 opgives *).

*) Desværre alt for sandt!

2) Frygt for et foreget og alt for besværligt Arbejde ved Brakfrugternes Høstning, &c.

3) Udgifter til nye Agerdyrkningsredskaber.

Hvad den første Indvending angaaer, kan ikke nægtes, at den har nogen Grund. Det er en almindelig Klage overalt i Landet, at Ufred tager mere og mere til, især om Esteraaret, da det er som et Fældeskab, fornemmelig paa den nordlige Deel af Sjælland. Enhver retfærdig Landmand er overbevist om, at de nærværende Lovgivninger kan aldeles ei raade Bod derpaa. Man tør haabe, at det for Agerbrugets Fremme saa virksomme Landhuusholdnings-Selskab, vil søge at give vor Allernaadigste Konge fuldkommen Oplysning herom, og da er det ej at paatvile, at denne for Landvæsenet saa saare vigtige Gienstand vil blive bragt i Rigthighed. Vel har Landhuusholdnings-Selskabet ved aarlige Premier søgt at opmuntre til at sætte Steengjerder og levende Hegn, Forordningen af — 1794 byder ogsaa, at der skal sættes aarlig visse Tavne varigt Hegn af hver Gaard, men herved vil dog aldrig tilveiebringes en almindelig Markfred, da det næsten er en Umuelighed at frembringe noget Slags Hegn i Sandegnene, ej at tale om, at intet Hegn freder fuldkommen for Faar og Sviin. Efter min ringe Formening er det ej mueligt at tilveiebringe en fuldkommen Markfred, uden ved en almindelig Tiladelse at skøde fremmede Faar og Sviin,

som komme paa en Mands Lød *). Hvad Koer og Heste angaaer, da burde Eiermanden af disse under alle Omstændigheder erstatte fuldkommen den Skade **), hans Creature forarsagede paa anden Mands Lød, enten der var Hegn eller ikke, og desuden betale meget forhøiede Optagelsesspenge og Mulcter. Saaledes som Tingene nu staae, maae den retskafne Landmand ofte sukke og tie; den slette derimod fryder sig, ved at han ofte ustraffet kan drive sine Creature ind paa Naboens Lød, og kommer han endog undertiden til at betale Optagelsesspenge, ere disse saa ubetydelige, at han kun leer derad. I Henseende til det forøgede Arbeide, som er den anden Indvending mod Brakfrugter, behøvr man just ikke at være meget bange derfor, naar dette skaffer en Production, hvorved Arbeidet ei allene rigelig erstattes, men endog kan have et stort Overskud.

Kartoffer i Brakmarken betale rigelig de paa Dissets Dyrkning anvendte Omkostninger især i

*) „Det er en haard Cour“, sagde en Mand af megen Anseelse, da dette Middel formodedes, at være anvendt et Sted. „Det er ogsaa en slem Sygdom, der skal fordrives“ fik han til Svar. Der kunde formodentlig nok anvendes mildere Midler, hvorved Maalet kunde naaes. Ere vi ikke nu befriede for løsgaaende Vædere, hvor de ikke taaes, det vil sige: hvor der ere ædle Faareflokke? Paa samme Maade kunne vi blive Saar og Gvin quit.

**) Hvorledes beregnes Skaden som løsgaaende Creaturer anrette om Efteraaret paa Rug, Kaps og Deslige?
1ste Bind 3die Hefte. (28)

Nærheden af Stæderne, hvor de ere let affættelige, i andet Fald afgive de et godt Foder for Kreaturere, hvoraf altsaa kan holdes flere, som, ved at forsøge Gjødningen, holde Jorden i bestandig Kraft. Dette var vel Erstatning nok for det forsøgede Arbejde; men vi skal see længere hen ved en Sammenligning af en Gaard drevet ved Vexeldrift, og en Gaard drevet paa den nu brugelige Maade, at Arbejdet ved den første snarere er formindsket, end forøget.

Den tredie Indvending man har mod Vexeldrift og Brakfrugtavling, er at dertil udfordres betydelig Udgift til nye Agerdyrknings-Redskaber.

Disse ere ikke saa betydelige, at de kan afskrække nogen Landmand. Naar man for det første vil indskrænke sig til blot Kartøfler i Brakmarken, kan man behjælpe sig med følgende Redskaber:

1) Exstirpatoren, 2) Hoppeløben.

Exstirpatoren bestaaer af 2de Træer, som jeg vil kalde Harvebuller, den ene kortere, den anden længere, hvilke ere forbundne ved 2de Tværtræer.

Denne Ramme befæstes paa en krum Plov-aas. I Rammen sættes ligesom Harvetænder 7, 9 eller 11 Jern-efter Rammens Størrelse, saaledes at i den bagerste Bull, som er den største, i første Tilfælde 4 Jern et godt Kvarter fra hinanden, og i den forreste, sættes i lige Afstand 3de Jern, saaledes at de staae midt imellem 2de af de bagerste. Disse Jern ere ej andet end om man

paa Enden af en lang tyk Harvetand, lidt bøiet i Enden, vilde befæste et lille Krogiern, der, som bekendt, er dannet som et Hjerte *). Vil man have 9 Jern i Exstirpatoren, kommer der 5 Jern i den bagerste Bull og 4 i den forreste. Vil man have 11 Jern, sættes i den bagerste eller største Bull 6, og i den forreste eller mindste 5.

Denne bliver noget svær for 2de Heste at trække, hvorfor den med 7 eller 9 Jern er meest at anbefale **). Nafen lægges paa 2de Hjul lige som en Plov. I den bagerste Bull ere 2de opstaaende frumme Træer eller Greb, hvori den, som fører, holder for at styre Exstirpatoren. Dette Instrument udretter ligesaa meget som 3de Plove, skjærer Jorden bedre og sparer baade Pløining og Harvning. At Marken er vel renset for Steen er nødvendigt.

Hyppeploven er deri forskjellig fra andre Plove, at den har 2de Muldsjæle, en paa hver Side af Nafen, og et Plovjern som en Ahl, det er at sige, som skjærer til begge Sider. Muldsjælene bør være fastgjorte med Hængsler, saaledes at de kan udvides og sættes tættere sammen, for at gøre smallere eller bredere Furer efter Kornødenhed. Man bruger den uden Hjul, dog giver

*) Exstirpatoren kan ikke gjøres efter en blot Beskrivelse. Hvo der maatte ønske Model deraf, kan faae den ved at henvende sig til Dremsen.

**) Naar en Exstirpator har mere end 7 Jern er den for svær til 2 Heste.

et Hjul, anbragt under Næsen, Ploven en fastere Gang.

Efter saaledes at have fortelligt anført de vigtigste Indbendinger mod Vexeldrift med Brakfrugter, som jeg haaber enhver fornuftig Landmand vil ansee for saare ubetydelige, vil jeg anføre den Dribningsmaade, som Hr. Drewsen bruger.

Brakmarken pløies om Efteraaret saa dybt, at Ploven bringer lidt op af den neden under liggende hidtil urørte Muld.

Jeg vælger just det Aar, da Ageren skal gjødes til at bringe frisk Muld op, og saaledes forege Agerens dyrkede Dybde, for at Gjødningen kan raade Bod paa hvad den ufrugtbare Jord skader, og for at denne ved Kartøflernes Hynning kan blandes godt med den frugtbare Jord. Thi Agerens Værd forhøies ved dyb Pløining, forudsat at der er Gjødning nok forhaanden til at kunne gennemgjøde den i sin større Dybde. Naar Ageren er pløiet, harves den brav fint, at Ufrudtet kan spire og bortfryse, og naar da Frosten gjør Ende paa alle andre Markarbeider, fjæres Gjødningen paa Ageren, altsom der er Leilighed dertil, og strøes strax, at den ikke til megen Skade skal fryse sammen i Bunkerne, saaledes bliver den liggende til den om Foraaret nedpløies.

Men Gjødningen maae jo saaledes tabe sin Kraft, vil man sige. Flere Aars Erfaring har overbevist mig om det Modsatte, og jeg beder derfor mine Landsmænd at prøve inden de dømmes,

og hvis Udfaldet da befindes saadant, som jeg angiver det, at mærke de store Fordele, der er ved at kjøre sin Gjødning ud om Vinteren, paa en Tid, da der ofte er intet at gjøre. Paa en lille Plet Jord kan jo Forsøget skee, og Skaden ikke være stor, om det skulle mislykkes, og et Forsøg er det dog altid værd *). **)

Jeg vil nu afskrive et særdeles vigtigt Stykke af hans Bog, hans Ord ere følgende:

„Efter saaledes at have omtalt de Rodfrugter, jeg har dyrket i Brakmarken og fundet passende for den, henvender jeg mig nu til de Foderurter, jeg ligeledes dyrker i samme.“

*) Flere have haft samme Erfaring. Schwerz, i Veiledning til Kundskab om Landbruget i Belgien. „Kun en eneste Forpagter fandt jeg i Eeckeren, som uforfættelig havde gjort et Forsøg hermed. Da hans Stald nemlig, ikke kunde rumme mere Gjødning om Vinteren, bragte han den i Frostveir ud paa en Ager, som var bestemt til Havre, og lod den fraspredde paa den. Men Gjødningen strakte ikke til. Han lod derfor det næste Foraar paa sædvanlig Tid den fornødne Gjødning føre ud paa den Deel af Ageren, der endnu ikke var gjødet, omploiede alt paa engang, og besaaede derefter Marken med Havre. Jeg er, sagde han til mig, ikke for den Methode, at lade Gjødningen ligge oven paa Jorden; dog maae jeg tilstaae, at den Havre, der kom efter den Gjødning, der havde ligget paa Marken, overgik langt den anden Havre.

Forfatteren.

**) Forfatteren uddrager nu fremdeles afhiint Skrift min Anviisning til Kartoffelavl, som jeg har været saa frie at udelade, da jeg i denne Anledning allerede har fremsat mine Erfaringer for Tidendernes Læsere.

Drewsen.

„Naar man vil indføre Sommerfaldsforing, tør man ikke forlade sig paa Kloveren allene, ja man kan endog meget godt naae sit Maal uden denne Plante, hvilket jeg erfoer i Sommeren 1811, da den Klover, jeg havde saaet i 1810, henvisnede samme Sommer, ved den vedholdende Tørke, der ramte mine høie Jorder særdeles stærk. Kloveren er en herlig Plante, men man er ikke saa sikker paa den som paa Bifferne. Naar disse saaes i en velgjødet Ager, lykkes de altid, men give ikke saa stor en Mængde Foder, som Kloveren, naar den kan slaas to gaange. Naar jeg vil saae Biffer i Brakmarken til grønt Foder, behandler jeg Jorden i alle Henseender som til Kartøffer.“

Paa lette Jorder kan man og saae Boghvede til grønt Foder, som Hr. Drewsen har forsøgt med særdeles Held.

Efter at have viist, hvorledes man bør behandle sin Brakfrugtmark, gaar han videre: „for ved disse Planter's Hjelp, ligesaa godt at rense og skjørne sin Jord, som ved den rene Brak, ved hvilken man reent ud skal tabe et Mars Afgrøde, da disse derimod give et meget stort Udbytte, være det mig tilladt, at yttre den Mening, som nogen Menneskekundskab, og en god Portion Befjendtskab med Bondens og den almindelige Landmands Tænkesmaade har grundfæstet hos mig, nemlig den: at hvis man først var heldig nok ved gode Exempler, lige for hans Vine, at overbevise ham om, at de

efter Brakfrugten følgende Halme ikke bleve flettere ved det denne tog Plads i Brakmarken, og at hans rene Fordeel altsaa blev større ved det Overskud Brakfrugterne skaffede ham enten i Penge, Melk, Kjød eller Gjødning, vilde han maaskee forsøge denne Dyrkningsmaade, og da sikkert behandle sin Brakfrugtmark med større Omhu end han nu i Almindelighed anvender paa sin Brakmark, den han til midt ud paa Sommeren lader ligge urørt, for at have en udsel Græsning for Faar, Sviin og Gjæs derpaa, hvorved han gandske eller tildeels forfeiler Brakningens Hensigt, der maae være at skjærne Jorden og aldeles befrie den for Qvækrod, som fra hver Ukrudtsplante ic., medens han derimod, for strax at have et stort Udbytte af sine Brakfrugter, vilde behandle disse med Omhu, og saaledes var Brakningens Hensigt opnaaet."

"J Henseende til de paafølgende Sædskifter, da beroe disse paa enhvers Godtbesindende og Jordens Bestaand, naar kun iagttages de ovenfor givne Forskrifter."

"Det er bedre at saae Byg end Vintersæd efter Brakfrugter, da det er særdeles vigtigt, at Vintersæden bliver saaet betimelig, og dette forhindres ved nogle Brakfrugter, som blive sildigere modne end anden Sæd. Naar Kartøffeltoppene ere nedpløiede om Efteraaret, som forhen meldt, behøver man kun at lade Græstæratoren gaae over Marken, førend man vil saae Bygget om Foraaret, da flere Pløi-

ninger ere unødvendige. Man seer altsaa let, hvor meget Pløining og Harvning her spares. Efter Byget følger eet Mars Kløver, som brækkes om Esteraaret, og efter en Pløining saaes Vinterfød. Da Jorden ved Brakfrugterne er rensat for Dæk og andt Ufrugt, behøves aldrig mere end een Pløining til de følgende Sædskifter."

Nu vilde vi gjøre en Sammenligning med en Gaard aflige Størrelse dreven paa Holstenst, efter den almindelig antagne Maade, og en Gaard dreven med Bexeldrift. Sæt at begge ere deelte i 11 Marker.

H o l s t e n s t e.

1	Mark Brak	4	Pløininger
2	— Hvede		
3	— Byg	3	—
4	— Erter	1	—
5	— Rug	2	—
6	— Havre	2	—
7, 8, 9, 10, 11	Kløver.		

12

Dobbelt Drift med 2de Brakmarker.

1	Mark med Brak	4	Pløininger
2	— — Hvede		
3	— — Erter	1	—
4	— — Byg	3	—

Læteris: 8

		Transport:	8	Pløiningen
5	Mark	med Klover		
6	—	— Klover		
7	—	— Halsbrak	3	—
8	—	— Rug		
9	—	— Havre	2	—
10	—	— Klover		
11	—	— Klover		
				13

Wexeldrift.

1	Mark med Brakfrugt	3	gjødnet	
2	— —	Bng	1	—
3	— —	Klover		
4	— —	Hvede	1	—
5	— —	Erter	1	—
6	— —	Bng	1	—
7	— —	Klover		
8	— —	Rug	1	—
9	— —	Biffer	1	grønt — gjødnet, hvis man kan
10	— —	Havre	1	—
11	— —	Klover *).		
				10

*) Anledning af det af Forfatteren her opstillede 11 aarige Gædsliste være det mig tilladt, at give nogle Anmærkninger, da det ikke er saa ganske ligegyldigt, hvordan Gædsfolgen indrettes, om end Afvevlingen derved iagttages. Mod dette Gædsliste har jeg at indvende: 1) At Forfatteren antager

Paa den sædvanlige Maade udfordres 12 2
13 Pløininger i en Omgang, og ved Bexeldrift

dets Anvendelighed, endog ved kun een Gang at gjøde i 1 Aar; thi ved Bitter til Grønt siges, at de skulle gjødes, hvis man kan. Ved blot een Gang at gjøde i 11 Aar, vil Jorden, under den her antagne Benyttelse gandske affræstes; senere, om den er i megen Kraft, hurtigere, om den af Naturen er slet. Vil man altsaa bruge en saadan 11aaring Afvexling, maa der absolut gjødes i det ringeste to Gange i hvert Omlob, hvilket man useilbarligen kan, naar man opfodrer sine Brakfrugter. 2) Forfatteren antager, at Jorden skal bære Klover i det 3die, 7de og 11te Aar. Dette kan efter min Formening ikke gaae an, allermindst ved kun at gjøde een Gang i 11 Aar. Den første Klover vil blive god, den anden slet, og den tredie ussel. Heraf følger, at Rugen i det 8de Aar staaer seil, thi har Kloveren ikke staaet godt, mislykkes Rugen ogsaa. Gjødes der til de grønne Bitter, saa bliver Kloveren god i det 11te Aar, men da dette er det sidste Aar, hvorefter atter følger Brakfrugter, saa kan ingen videre Fordels høstes af Kloverens Grodighed, fordi Brakfrugterne, endog uden denne forberedende Afgrøde ville lykkes vel naar de for Resten ere godt behandlede. 3) Forekommer det mig under nærværende Omstændigheder ikke påsiende at give den anden Gjødning til Bitterne, som her saaes i det 9de Aar. Efter denne Gjødning tages der kun endnu Havre og Klover, hvilket er en alt for ringe Benyttelse heraf. Man kan vel sige, at de Kræfter, som blive tilbage i Jorden, ere ikke tabte, men komme den anden Rotation til Gode, herved Sagen dog ikke er afgjort, thi det er gavnligt for enhver Landmand, saa hurtigt som muligt, at drage Fordelene af sin Gjødning, naar dette kun ikke sker ved at udpine Jorderne. 4) Antager Forfatteren 3 Pløininger til Brakfrugten, der, naar jeg anseer denne for at være Kartøfler, ikke kan være nødvendige efter Klover, hvor to Pløininger ville være tilstrækkelige, især naar Gjødningen strøes over Jorden om Vinteren.

kun 10, og endda er en Mark mere besaaet med Byg, ej at tale om Indtægterne af Brakfrugten og en Mark med Bikker. Fordelen er saa sien-

At de her anførte Aarsager vilde jeg, naar mine Jorder laae i 11 Dele, heller afveje paa følgende Maade: 1) Brakfrugt (gjødet) 2) Byg, 3) Klover, 4) Rug, 5) Erter, 6) Rug, 7) Bikker (gjødede) 8) Rug eller Byg, 9) Klover, 10) Rug, 11) Havre. Eller ogsaa: 1) Brakfrugt (gjødet) 2) Rug, 3) Klover, 4) Rug, 5) Erter, 6) Rug, 7) Brakfrugt (gjødet) 8) Byg, 9) Klover, 10) Rug, 11) Havre, eller hvis man absolut ikke vil at langstaaet Græs maae følge disse to Aar efter hinanden, da tilsidst Bikker, der kunne hugges grønne eller modnes alt efter Behag, fordi de efterfølgende Brakfrugter have enhver Uorden, der ved to Afgrøder af langstaaet Græs eller ved Bikker, som ikke stode fuldkommen sluttede, kunde være opstaaet paa Ageren. Finder man det passende, at benytte Kloveren i to Aar, kan den een Gang blive saaledes liggende, i hvilket Tilfælde Havren da bortfaldt; men hvis man dog endelig maatte dyrke denne for Hestenes Skyld, kunde man den ene Gang, istedet for Byg, saae Havre efter Brakfrugterne, hvor den lykkes til Fuldkommenhed.

Deri er jeg gandske enig med Forfatteren: at man ikke har nødig at omdele sin Jord, for at indføre Berødrift dervaa. Denne Brugsmaade giver saa frie Hænder, at det er let at udfinde de Grødfister, der passe til ethvert Antal Marker. Men man har ikke løst det Problem, at udbringe den størst muelige Fordeel af sit Jordbrug, selv da naar alle øvrige Forhold ere rigtigt ordnede, førend man tillige har udfundet det, til de locale Omstændigheder, hvorunder man dyrker, meest passende Grødfiste. Man kan derfor ikke anvende for megen Opmærksomhed paa denne Gjenstand, saa meget mindre, som et Grødfølge, der een Gang er bragt i Udøvelse, ikke let paa nye omdannes, uden Tab, og undertiden kun ved det Heles Forrykkelse.

synlig paa Vexeldriftens Side, at det er overflødig, at føre Beviser derfor. Man vil vel sige, Exstirpatoren maae erstatte Pløiningen, og altsaa bliver Arbeidet det samme — men hertil svares: Exstirpatoren overfarer Marken ligesaa hastig som 3 Plove, og da den deels skjærer Jorden saa meget, deels Jorden ej faaer Tid at begroe med Qvækgræs, saa sparer man det svære Arbeide ved Brakharvning, og den øvrige Harvning bliver ogsaa ganske ubetydelig.

Jeg sender Hr. Professorens disse mine Bemærkninger over dette lærerige Skrift, for at gjøre behagelig Anvendelse deraf, de kunde mueligen lede Andre til ligeledes med Frimodighed at ytre deres Formening.

Til S. T. Hr. Prof. Wegtrup.

Forfatteren.

P. S. Disse Bemærkninger fra en oplyst Jordgodseier i Sjælland, tilstilles den ærede Redaction til Afbetjening i den Landoeconomiske Tidende, hvor de formodentlig Indholdet synes at fortjene Plads.

ærbødigst

Wegtrup.

I n d s e n d t .)

Den Partiegeist, der angriber Meninger, Anlag og Systemer er egen for Monarkiet, den ligner et Ferment, hvilket imodstaaer det Slags Folke-Uvirkksomhed, hvorpaa kan følge et Stille og et Dulmen i Sjæleevnerne, ved hvilket tungeste Dorsthed og Alsmagt kan virkes.

R o t h e.

So mere den nylig udfomne landoeconomiske Tidende fortjener Opmærksomhed af hver den, der kjender og veier Danmarks Læb og Trang; jo vigtigere det Maal er, den har foresat sig, og jo dybere Indtryk Forfatterne gjøre ved deres beskedne, men varme Patriotisme og grundige Skrivemaade, destomere er det Pligt, hastig at kalde dem tilbage, naar de anprise Midler til Landvæsenets Opkomst, som vilde være det høist skadelige.

*) Ikke allene med Fornoielse indføre Udgiverne af de Landoeconomiske Tidender nærværende Stukke, kjendt dets høiærværdige Forfatter i de følgende Linier uttrer en Mening, som er meget forskjellig fra deres, men de bevise endog derhos tillige deres Erkjendelighed imod ham, fordi han har behaget at tilstille dem samme, med Tilladelse, til at lade det trække. Vansat fra den Daarskab, at anse: deres egne Meninger som useilbare, vill: Udgiverne altid glæde sig ved staae beskedne og sindige Modsigelser, der ikkun give Aaledning, til at veie og prøve de forskjellige Meningers Rigtighed — og at komme Sandheden nærmere. Det skyldige Svar paa Hr. Antsprøffens Indsendte haaber man, med tilhørende Beviisligheder, at meddele i næste Hefte.

Udg.

Dette troer jeg er Tilfældet med Brændeviinsbrændningen, hvis fuldkomne Frihed Forsfatteren Side 152 synes at ønske i Stedet for dens nærbærende Indskrænkning.

Efter at Forsfatteren i den næst forudgaaende Afhandling, kaldet: Betragtning i Anledning af den danske Blades Forsatning, har sagt om mit Forslag i Jørgensen's Avis for 1813 No. 28 og 29, at standse for en kort Tid aldeles alle Brændeviinsbrænderier under en indbrydende Hungersnød: „at det ej lod sig udføre, var desuden forbunden med Tvang og med et vanskeligt, beklægt, til Dagdriverie og Immoralitet ledende Opsyn“ — hvilkte Indvendinger det nu synes overflødig enten at gjendrive eller i det mindste at moderere, da Fædrelandets Stilling er saa ganske forandret, at Hungersnød nu synes langt mindre at kunne befrygtes; fremsætter Forsfatteren i Afhandlingen: Aarsager hvorfor Agerdyrkingen gaaer saa langsomt frem hos os, blandt disse Aarsager, det Baand, som ligger paa Landboen, at han ei selv maae brænde, Pag. 152 siges, at Brændeviinsbrændningens Indskrænkning til Kjøbstæderne er en betydelig Hindring for Agerbruget:

- a) „Som skadeligt for Sædeligheden — da Mænd og Karle for at faae denne Drif, som den sparsomme Huusmoder holder tilbage at hente, søger den personlig i Kroerne paa Landet, og Kjøbstæderne, og derved vænnes til Svær og Mattesværmene.“

- b) „Som fristende til Lediggang; ved de ugentlige Valfarter, som foretages til alskens Kroestuer, medens Arbeidet forsummes.
- c) „Tidsspildende: da Brændeviinskornet føres til Kjøbstæden, og det forædlede Produkt Brændeviin, og Gjødning (formodentlig sigter her til det mindre Antal Kvæg og den flattere Koring, som Bonden nu, savnende Brændevinens Affald, kan give sine Kreature) maae hentes derfra tilbage; — og endelig
- d) „hinderlig for Kartoffels og andre Brakfrugters Dyrkning; som kunde anvendes til Brændeviin.“

Forsfatteren slutter da med det Ønske: at Landmanden havde Frihed at brænde; da vilde han: 1) anvende megen Tid og Kraft, som nu tabes, paa Gaardens bedre Drift, 2) dyrke en Mængde Brakfrugter, som deels forædlede til Brændeviin, deels anvendte til Foder, vilde forædle hans Kvæg og forsøge hans Gjødning. Besynderligt er det, at Forsfatteren, som har anført 4 skadelige Virkninger af Indskrænkningen, kun anfører 2de Fordele af den uindskrænkede Frihed. Næsten synes det, at han under Redskrivningen har følt det Urigtige i at paastaae, at den kunde være gavnlig for Sædelighed og Flid, og derfor blot holdt sig til de 2 Sidste *); men end ikke disse kan jeg indrømme ham,

*) Dette indrømmes ikke, og kan vist ej udledes af den paaberaabte Grund. Redabc. Anm.

og da jeg i den senere Tid saa ofte har hørt lignende Onsker, endog Forhaabninger af oplyste Mænd, saa troer jeg det Pligt at nedlægge mit Skjær til denne Sætnings næiere Drøften, inden det mueligt kunde være for side; thi ogsaa jeg hylder Forfatterens Betsjendelse Pag. 92: At det er Pligt for hver den, som elsker sit Fædreland, og som ej fornægter al Hviagtelse for det, som er Sandt og Ret, med Grunde og roligen at søge Dens Overbeviisning, som ej har tilluft sine Øren for Sandhedens Stemme.

Jeg erklærer mig derfor imod den af Forfatteren F. h. foreslagne frie Kornbrændning paa Landet. Jeg anseer den skadelig for Sædeligheden og for Fliden, og troer at burde tilføie, for selve Regjeringen og Landets Pengebæsen. 1) At det vil være skadeligt for Sædeligheden, kunde jeg uden Tvivl forbigaae for Forfatterens egen Skyld, men bør dog for andre mindre Dybtankende erindre: At Erfaring her aldeles stadfæster de Indvendinger, som Kjendskab til de mere raar Mennesker, især det barske Nordens phlegmatiske Beboere rækker os. At Europas Folk ere endnu langt fra den Menneskehedens fuldmyndige Alder, som vi for en Snees Aar siden med sangbariske Forhaabninger saae i Møde, har det sidste Decennium beviist indtil Forsærdelse og Gru, og hver kommende Daa gjentager Beviiset; hvor kan man da vente, at den simple, ved trættende Arbejde, og tankeløs Lydigheds Fordring, aandelig fløvede

Landmænd skal naae dette Herredømme over Sandserne. Lad os kalde hans Forsatning tilbage i vor Erindring, eller adspørge de Eldre om hans Sædelighed for 30 à 40 Aar siden!

Sees vel Drukkenskab nu saa ofte og i saa fæle Skikkelser? Er vel Driffældighed, en til hærskende uimodstaaelig Bane bleven Driffældighed, nu halv saa almindelig? Ere Karlene nu saa hengivne til Krogang og Brændeviinspolen, som tilforn? Spørg Bonden selv derom, og en Stemme vil lyde os i Møde med hædrende Vidnesbyrd for vore Tider.

Hvor kan Forfatteren vente, at Almue, som nu, efter hans Udsagn, forlader Huus og Hjem, og søger Kroerne for den berusende Drifts Skyld, skulde være mere afholden, naar de havde den i Hjemmet. Vilde det ei gaae som tilforn, at de lige fra Barndommen vænnedes til Overdrivelse og umaadelig Rydelse af en Drift, som de havde uden rede Penges Udgift, og som de, da den lavedes i deres eget Huus, ei troede at burde spare paa. Jeg mindes endnu grandt hine Tider, og hvor elendigt det da saae ud med denne Standts Sæder og Sædelighed; hvor Kornet neppe var i Huus, førend det bortødsledes til Brændeviin, og hvor hele Byers Mænd vedbleve hele Uger at beruse sig.

2) Og Flid — ja med Bondens Flid og Arbeidsomhed saae det den Gang bedraveligt ud. Skulde vel den der gaaer i en bestandig Døs, i det 2de Bind 3die Hefte.

som Brændestins, Taagen gjør fløv og tånføls, enten besiddde Munterhed til at ordne, eller Raskhed til at udføre sit Arbejde? Nei! at Agerdyrkningen har vundet betydeligt Fremskridt; at Bonden, uagtet Tidernes Tryk, har tilendebragt de mange Arbejder som Udskiftnings og Indhægning fordrede; at saa mange Stene ere fløvede, saa mange Moser udtørrede, skyldes, vist nok ei alene men sikkert for en stor Deel, Bondens, især den opvoxende Slægts, Afholdenhed fra den sløvende, til Dagtyverie ledende Drik. Bønderne selv indsee dette. Vil man indlade sig i Samtale med aldrende fornuftige Mænd af denne Stand, især saadanne der ere opvoxne i gode agtede Familier, hvor de fra Barndommen have hørt domme om offentlige Foranstaltninger, da ville de vel glæde sig ved at tilbagefalde i Erindring den Modstand, som Bønderne mange Steder viste, ved at lade sig denne Driks Tilvirken frarive, som de elskede mere inderlig, end Wilhelm Tell's Afkam Friheden; de ville vel endnu frydes ved Gjentakelsen af de Pudserier, der undertiden med Snildhed og Lune udførtes mod Ingvirenterne; men dette vil dog ei forhindre dem alvorlig at tilstaae, at nu, da Brændingen en Gang er afskaffet paa Landet, kan de ei ønske den tilbage. Den Gang var Bondestanden forarmet, Landet slet dyrket, Husene faldefærdige, lidet Korn til Salg; og Grunden til alt dette, hvoraf ethvert var en riig Kilde til mange Plager, var

den umaadelige Brug af Brændeviin. 3 Gange maatte hver Bonde brænde; for Kreaturenes Skyld hedte det, for at have Mælk og Drank; strax om Efteraaret, og siden hen i Vinteren. Kornet sviedes hen, Husbonden gik beruset, mange Gange Madmoderen med, Tiden hendreves med at passe Værket, Tyendet kunde man ei nægte en Drif, som han selv hjalp til at frembringe, og for enhver Bekjendt maatte der ødsles med den.

Skribenten føle sit hellige Kald, og naar han vover at staae offentlig frem for at pege paa Onder, som kunde hejmes, da grandste han osse deres Udspring og deres Gang! men endnu angsteligere grandste han, endnu forsigtigere veie han hver Tanke og Ord, naar han staaer frem for at give Forslag til at afskaffe eller ombytte alt rodfæstede Indretninger!

Jeg kjender tilfulde det Skadelige, der flyder af Kjøbstædernes nu havende Monopol, den duelige tænkende Haandværkers Nedtrykkelse ved Siden af den mægtige ubirksomme Rabob, der ved at tillave den med saa mange Ulykker svangre, den saa afskyelig misbrugte Drif, opsvinger sig til en af Statens Vigtige; den Mængde ledige Folk, der nu spille Livet paa Røllerne for at holde Control med Valningen &c. &c.; og jeg anseer slige spildte Kræfter for en sand Rational Ulykke. Guld, kommen vedstaaer jeg Forsatterens Ord Pag. 106, „at spildte Kræfter er et ubodeligt (desværre alt for tidt ændret!) Tab for det Rige, som spil-

„der dem, og et Tab, som ingen Dødelig kan erstatte;“ desuagtet foretrækker jeg dog dette Monopol meget for Landboens Frihed selv at brænde.

Jeg er forvisset: ligesom man nu har glemt den levende Forestilling af de Ulykker, som Brændningens Almindelighed paa Landet forhen affstedkom, saa vilde man, hvis Regjeringen laante Øre til det Ønske jeg bestrider, om 20 à 30 Aar, ja i langt kortere Tid, atter føle dem i den Grad, at man atter maatte pønsse paa at ophæve den nylig forundte Frihed.

3) Det er vel grundet i den menneskelige Svaghed, at gaae fra en Yderlighed til en anden; men for denne Svaghed maae Opdrageren især vogte sig, han forskjertser ellers gandske Opdragelings Tillid; og er det ikke Lovene, den Maade de gives, udføres og overholdes paa, der opdrager Folket? Lad os ei daare os selv, at kunne opdrage et Folk blot ved Skolens Hjælp! Der modtager det kun en egentlig Underviisning; den huuslige Opdragelse rækker Læreren Haanden til Barnets Dannelse: det er den offentlige ved Love og Embedsmænd der fuldender den. Ere disse grundede i Tingens Natur, i Statens hele Indretning, indføres de med Staausel og overholdes med Kraft og Standhaftighed; da fatte Borgeren Erbsiddighed for Lovene; Indighed mod den executive, og Tillid til den legislative Magt blive da til Bane. Men hvad vil de Virkninger være, om Lovene, som det hele forrige Aarhundrede igjennem have

Kæmpet for at frabriste Landboen ethvert Redskab til Brændningen; som for denne Sag have tilladt og befalet de ellers saa forhadte, og under Danmarks humane Regjering saa sjældne Huussøgninger; som for denne Sag have hjemlet det tvetydige Spion-Væsen, og paalagt Landets første Embedsmand at gaae den navnløse, skjulte, Angiver tilhaande, ja endog stræbt at betrygge ham. Lønnen for sin Angivelse paa samme Tid, han indhylledes i et uigjennemtrængeligt Mørke; hvad vilde Virkningen blive, spørger jeg, om disse Love pludselig forvandledes efter gandske modsatte Grundsætninger? medens den Menneskeslægt endnu lever, som kan mindes den Kamp, som Lovene indlod sig i med den største Deel af Folkets Indlingsmening? de Straffe, som saa mange underkastedes, og den Forfølgelse, som da sattes igjennem, ei allene imod Overtræderne, men endog imod dem, som vilde oppebie den forventede Forandring i Sagens Anskuelse, ved at henlægge deres Redskaber i Kjøbstæderne, eller beholde den Form af Kjedlerne, at de igjen kunde bruges.

Efter at have veiet dette, mon da Rogen der mener Fødelandets Vel, der ønsker at befæste det Hengivenheds og Fortroligheds Baand, der knytter Folket til Regjeringen, kan ønske eller tilraade en Forandring i denne Indskrænkning i Landboens Frihed, hvilken han nu har vant sig til, hvis lykkelige Virkninger han føler, og som han

nu er kommen til at indseer var til det Heles Gavn, og endog gavnlig for hans egen Stand?

4) Og Landets Pengevæsen! hvilket Sted vilde ej allene vor Handels Balance, men selv Dagens Cours sieblikkelig føle ved den Mængde Kobber, som vilde indføres til de utallige Kjedler, Dexler og Hatte, som Landmanden i alle Rigets Kroge vilde anskaffe sig! Den Ene vilde egge den Anden ved sit Exempel, og nædes ved Naboernes Abfærd. Selv den Mand, som var fuldelig overbevist om denne Forholdsregels Skadelighed, maatte dog anskaffe sig Redskaberne, og vil; thi enhver troer jo sig selv noget ophøiet over den Svaghed og de Følger deraf, han grandt forudseer hos Andre. At Landets vigtige Export, Korn-Udsælfen, betydelig formindskedes, vil jeg ei engang omtale, skjønt jeg ei indseer, hvorledes en Stat som Danmark, der har saa mange virkelige og saa utallige og kostbare indbildte Nødvendigheder, skulde kunne bestaae uden Kornudførsel. Visselig var det bedre, om Agrikulturen afkastede saa stort et Overflud, naar den havde underholdt sine Arbeidere, at der opstod ved Siden af Agerdyrkningen et Antal Fabrikker og Haandværkere, der tilvirkede største Delen af hvad den brugte; men deels kan dette ei skee med Al, deels er det ei en større Mængde af Mennesker, men en større Mængde af Qvæg, man byder til Erstatning for det til Brændning forbrugte Korn. Og at det Qvæg, der sædes ved Brændeviins, Kjedlernes Affald, kan

opveie imod de flere Tusende Tønder Korn, der brændes mere under en almindelig Frihed, end nu af Kjøbstæderne, kan jeg vanskelig troe; men om dette endog var Tilfældet, saa kan Intet opveie den Udruelighed, den større Flid og Tidens nyttigere Anvendelse, som har gjort stærke Fremskridt under Indskrænkningen, de være nu Døttre af Evang eller af virkelig større Sædelighed; disse borgerlige Dyder vilde efter min Formening lide betydeligt. Jeg kunde endnu héraabe mig paa de Landes Exempel, hvor Alle maae brænde; jeg vil blot nævne Holsteen, og troer ei Exemplet, der gives paa Udruelighed, Flid og Virksomhed, indbyder til Efterligning. At man paa Plattysk har saa mange Benæbnelser paa at pimpe, synes at vidne om Skikkens Almindelighed.

Jeg veed ret vel, at Stæderne bør tribes og blomstre ved activ Handel, Fabrikker, Konster, og Haandværker, og at Brønderi og Krohold ere Snylteplanter, der næres af de Arbeidendes Gaster, og at disse Planter ere blevene mange og frodige ved at suge, selv af den fjerne Landboe; men jeg kan dog ej ønske, nu da Tingen en Gang er kommet i en vis Orden, at dette pludselig forandres, mindst til en almindelig Frihed for Landboen. Bedre hen i den kommende Tid, naar længere Frihed og Eiendom har mere hævet hans Selvfølelse, og Fredens Belgjærninger læget Krigens Saar, hvoriblandt det unge Mandsskabs Afskænnelse fra Arbeide, og Hang til stærk Drik, er et af de værste;

Da kan han mulig nytte en Frihed, som nu vilde være ham og Agerdyrkningen i det Hele høist skadelig.

Under Fredens Skygge, varetaget igjen, som førend Krigen, af vor faderlige Regjering, og fredet ved vise Love, vil Agerdyrkningen nu sikkert gaae fremad; man forstyrre kun ikke Landmanden ved at forrykke hans Stilling! Han føler inderlig Hengivenhed for den Konge, der sikrede ham Frihed og Eiendom, værnedes om hans Jordens Fred, om hans Agers Frugtbarhed, om hans Børns Dannelse, qvalte Chicanens Hydra ved sindig Mægling, og udred ham fra vilkaarlig Behandling; han føler dybt, hvad han skylder Fredrik, der, som hans Fader, viste sig Bondens Ven.

Hævdet i Kærligheden af sit Værd som Statens Borger, der staaer umiddelbar under Lovene, og i Besiddelse af den kongelig tilfagte Frihed og forhvervede Eiendom, vil han snart, vandt til ædlere Glæder, lidet savne bedøvende Drikke, og villig unde enhver Anden Fortjenesten ved dens Tilvirkning.

Jeg slutter med Rottens Ord: Intet Landvæsens System er viist, er goddædigen affattet, er ædelt, med mindre det sigter til at lykkeligsgjøre Bonden, til at skaffe ham Hæder, ved at skaffe ham Menneske og Borgeradel. Hvad der er

Andet end dette, hvad der er blot Finants, det lægger jeg fra mig: Jeg stemmede aldrig, og vil fort frem, aldrig stemme Tanker og Tale ene for at gruble paa dette.

Lumby ved Odense d. 22 Februari 1815.

Lütken.

Brev til en Ven paa Landet.

Om Stampbygninger.

De spørger mig, høistærede Ven, om min Mening angaaende Stampbygninger (Pisées); om jeg anseer dem for durable, og om de virkelig ere mindre kostbare at opføre, end grundmurede eller Bindingsværks Bygninger? Og ret ligesom om De forud vidste, at jeg vilde erkjende denne Bygningsmaade for god, spørger De end videre; hvorfor man saa sjelden træffer Bygninger af denne Art? Jeg skal stræbe at besvare disse forskjellige Spørgsmaale overensstemmende med mit Kjendskab til denne Sag, og jeg skal stedse gjøre mig en Fornøielse af at meddele Dem de Underretninger, som De i Fremtiden maatte ønske, over een eller anden Gjenstand; hvorom jeg kan vide nogen Betsked.

Man er vist nok meget uenig, om Stampbygninger fortjene at anbefales eller at forkastes, og her er det vel atter Tilfældet, at begge Parter have i visse Henseender Ret. Nogle have seet mislykkede Bygninger af dette Slags, og have derved fattet den Formening, at de ikke kunde være anderledes. De have derfor ivret imod dem, og Forskjellige, der selv aldrig have seet en Stampbygning, have adopteret denne Mening. Andre derimod heldige nok til at blive bekendte med vel opstampede Bygninger, have derved fattet en gunstigere Mening om denne Sag. Til

disse sidste blev jeg saa heldig at høre, ved at see Hr. Consul de Conincks saa saare vellykkede Bygninger paa Fredrikslund.

Uf det her Sagte vil De, min Ven, allerede kunde uddrage den Slutning, at Stampbygningernes Værd, for en stor Deel beroer paa den Omhu, hvormed de opføres; men ogsaa Bestanddelene af Bygningsmaterialet have en væsentlig Indflydelse paa disses Varighed, hvorom jeg længere henne skal sige min Mening.

For at vise Dem, at jeg med nogen Ret kan tale om Stampbygninger, vil jeg begynde med at give Dem en kort Beretning om, hvormange saadanne jeg har reist, samt i hvad Aar.

Den Allersførste blev opført i Aaret 1810, den Anden i 1811, tilligemed et Stykke Muur til Hegn om min Have. En Tredie opførtes 1812, tilligemed en anden Muur, ogsaa bestemt til Hegn, og i Aar 1814 byggede jeg to forskellige Bygninger af samme Slags, hvoraf den ene blev indrettet til Baaninger for to Familier, og den anden $61\frac{1}{2}$ Alen lang og $13\frac{1}{2}$ Alen dyb, tildeels bestemt til Stald for 200 finuldede Faar.

Om de først opførte Bygninger har jeg allerede i Aaret 1812 givet en Efterretning til det Kongel. danske Landhuusholdings Selskab i Kjøbenhavn, foranlediget dertil ved en Skrivelse fra Hr. Justitsraad Collin, R. af D. Denne Efterretning findes indrykket i Nye Dec. Annaler, 1ste Bind 1ste Hefte 1812. Hvad jeg den Gang

strev er end mere bekræftet ved de efterfølgende Aar, og jeg har i ingen Henseende haft nodig at forandre min Mening om denne Bygningsmaade.

Af det Foregaaende vil De see, at den første af de her omtalte Bygninger har staaet i 5 Vintere, og da den endnu er ganske ubeskadiget, har jeg vel Grund til at troe, at den vil stedse staae saaledes. Ingen grundmuret Bygning kunde have holdt bedre ud, eller fordret færre Reparationer, end denne, ligesaa vel som alle de senere opførte, hvis Reparation neppe har kostet mere end et Par Rigsbankdalere, da denne ene har bestaaet i, at paasætte lidt Afspudsen, hvor den har været af falden, enten formedelst aabenbare Vold mod Væggene, eller formedelst det Vand der fra Vinduerne er løbet ned ad disse.

I min Indberetning til Landhuusholdings Selskabet sammenstillede jeg to Beregninger, der passede til den Tid, nemlig een over de Omkostninger, der udfordredes for at opstampe en Ringmuur af 70 Fods Omkreds, til 6 Fods Høide og $1\frac{1}{2}$ Fods Tykkelse; og en anden over det En af Grundmuur af samme Omkreds, Høide, og af $1\frac{1}{2}$ Steens Tykkelse vilde have kostet. Udgiften ved den opstampede Muur var efter denne Beregning 198 Rdlr. 1 Mk. 14 Skilling D. E., og vilde have været ved den Grundmurede, 1169 Rdlr. 5 Mk. 1 Skilling D. E. Her skal jeg nu gjøre en Beregning for Dem, over det den største af mine Stampbygninger har kostet mig, og tillige

en Anden over de Udgifter, som en ligesaa stor grundmuret Bygning vilde udkræve. Da det imidlertid ikke er min Hensigt at anstille en Undersøgelse over det Spørgsmaal, hvor høit Udgiften ved en Bygning af en vis opgivet Størrelse vilde stige, men blot at beregne om den koster mere opført paa denne eller hiin Maade, saa beskæftiger jeg mig her blot med Væggene af disse Bygninger, da Tag og Grund vilde være den samme for Begge.

Den her omhandlede Stampbygning, som er $61\frac{1}{2}$ Alen lang, $13\frac{1}{2}$ Alen dyb og har 3 Skillerum af 12 Alens Længde, indeholder altsaa 186 Alen fortløbende Muur. Portene til Faarestalden, andre Døre og Vinduer indtage 41 Alen, saa at der følgerig blev tilovers at opstampe $142\frac{1}{2}$ Alen Muur. En Kasse, saaledes som den bruges ved Opstampningen, er fem Alen lang, og to Kasser oven paa hinanden udgjøre Murens Høide, der med et Par Skifter raa Steen, som jeg lod mure oven paa, for at tætte mellem Væggen og Taget, er omtrent $4\frac{1}{4}$ Alen. For at opstampe en saadan Kasses Indhold, betalte jeg sidste Sommer een Rigsbankdaler. $142\frac{1}{2}$ fortløbende Muur indeholder 57 saadanne Kasser. Da jeg nu ved denne Bygning brugte 3 Kasser, og 9 Gruentimmer stampe, og da 6 Kasser kunde stampe daglig, saa følger deraf, at alle Væggene kunde have staaet reiste i $9\frac{1}{2}$ Dag; men ved nogle tilfældige Forsinkelser varede Opstampningen virkelig

t 11 Dage: Da det traf saa uheldigt, at der ved Byggepladsen ikke fandtes nogen til denne Bygningsmaade passende Jordblanding, saa maatte den opgraves et Stykke derfra, og hidsbringes til Vogns. Hertil brugtes to Karle og et Par Stude. Naar Jorden var kjørt frem, blev den kastet i Kasserne af en dertil anstillet Karl, som tillige maatte hjælpe, naar disse skulde flyttes. Da Væggene vare opstampede og Taget reist, muredes der et Par Skifter raa Steen oven paa, for at tætte mellem Tag og Væg. Stenene som brugtes hertil bleve strøgne ikke langt fra Bygningen, og kastede mig fuldkommen ferdige 1 Rbdlr. 2 Mk. 1000 Stykker. Desuden brugtes 600 brændte Steen ved Indmuringen af Vinduer og Døre, da der kun indvendig muredes med raa Steen. Kasse-Underlagernes Huller udfyldtes med Leer og Kampeffene. For alle disse forskjellige Muurarbejder, betalte jeg 128 Rbdlr. 2 Mk. 8. Til disse Udgifter maae endnu føies Daglønnen til en sikker Mand, der forestod Arbeidet og førte Opsyn saavel ved Maaesaens tilbørlige Sammenstampning, som ved Kasseernes nøiagtige Stillina. Det er nødvendigt at en saadan Person veed at omgaaes med Lod og Vinkel, og det er derfor bedre, dertil at tage en Murer eller Tømmermand. Jeg anslaaer derfor hans Dagløn til 2 Rbdlr.

Samler jeg nu disse forskjellige Fragmenter til et Heelt, vil De deraf, høistærede Ven, kunne

flønne, hvad den herom handlede Bygnings Vægge have kostet mig at opstampe, nemlig:

57 Kasser å 1 Rbdlr, er: 57 Rbd. Mk. f.

En Karl med Vogn og Stude

i 11 Dage antaget til 5

Rbd. daglig . . . 55 — . .

En Karl til at grave og læsse

i 14 Dage å 1 Rbd. . 11 — . .

En Dito i Dito til at fylde

i Kasserne . . . 11 — . .

Circa 10000 raa Steen å

1 Rbd. 2 Mk. . . 13 — 2 .

Disses Transport til Byg-

ningen . . . 5 — . .

600 brændte Steen med

Transport . . . 20 — . .

En Opfyndmand i 11 Dage

å 2 Rbd. . . 22 — . .

Murerens forskjellige Ar-

beider . . . 128 — : .

Kassernes Leie, af hvilke den

ene, tilhørende Lyngbye

Kattigvæsen, betalt

med 12 Rbfl daglig, for

hvilken Betaling de an-

dee og anslaaes . . 4 — . 12

326 Rbd. 2 Mk. 12 f.

Her seer de, hvad den opstampede Muur har kostet mig; vi ville nu faste et Blik paa, hvad

den vilde have kostet som Grundmuur af een Steens Tykkelse, og $1\frac{1}{2}$ Steens Piller i den udvendige Muur, og af een Steens Tykkelse i Skillerummene. Denne Beregning er meddeelt af min Murer, og da jeg kjender hans Nøiagtighed, har jeg Grund til at antage den for rigtig. Han regner

Circa 50000 Glensborg			
Steen à 25 Rbd.	1000	1250 Rbd. Mk. f.	
6 Læster Steenkalk à 120			
Rbd.	720	—	, ,
For at opmure den udven-			
dige Muur	298	—	, ,
For de indvendige . . .	39	—	, ,
Hertil maae endnu sæies			
Transporten af 50000			
Steen og 6 Læster Kalk			
fra Kjøbenhavn til Lund,			
tofte, som er omtrent 2			
Mil, circa	500	—	, ,
Tilsammen	2807 Rbd. Mk. f.		
altsaa 2486 Rbd. 4 Mk. mere end den opstam-			
pede Muur.			

Jeg regner intet for den Puds, der bør sættes paa Stampmuren, da denne nok ikke koster mere end den, der maae gives en Grundmuur, hvoraf følger, at disse Udgifter have hinanden. I nogle Tilfælde kunde maaeske desuden denne Puds bort-

falde, og en Beflødning af Rør eller Halm indtage dens Plads.

Jeg troer ikke, at jeg skulde have glemt at føre Stampmuren noget til Udgift, der kunde beregnes; det maatte da være de Brædestumper, som man i Almindelighed lægger over Kasse's Underlag, for ikke at stampe disse faste, men da jeg til dette Brug betjente mig af kort Ellebrænde, som jeg lod slække til denne Hensigt, saa blev herved Udgiften derfor saa saare ringe, at jeg ikke har anført den.

Al forestaaende Beregninger, som kan lempes efter enhver Tid og Sted, vil De see, Høistærede, hvor lidet en Stampmuer koster mod en af brændte Steen og Kalk. Jeg føler ingen Tilbøielighed til at sammenligne Stampbygningssmaaden med den af Bindingsværk, der i nærværende Dieblis nok er ligesaa dyr som Grundmuer, uden at have dennes Soliditet. Om flinede Vægge taler jeg slet ikke, da denne Bygningsmaade er under al Kritik *).

Maarsagen, hvorfor man kun sjelden betjener sig af Stampbygningssmaaden, kan efter Ovenstaaende ikke ligge i dens Kostíbarhed. Der maae altsaa rimeligviis kunne gøres Indvendinger mod den, der synes vigtige nok til at tilintetgøre de Fordele, som fremkomme ved den mindre Udgift der fordres. Naar jeg i denne Anledning

*) Og vilde vist koste ligesaameget, eller meget mere.
Redact. Ann.

anstiller nogle Betragtninger, ledes jeg umiddelbar til Besvarelsen af Deres tredie Spørgsmaal. Hvorvidt de Ufuldkommenheder, som man tillægger Stampbygningerne ere virkelig uadskillelige fra dem, og om disse ikke tildeels grunde sig paa Misforstaaelser, eller udspringe af ukyndige eller skjædsløse Bygmesteres Misgreb, det er det, som De min Ven maae bedømme. Det skulde imidlertid glæde mig meget, om De maatte finde, at mit Forsvar for Stampbygningerne var grundet, og at dette maatte erkjendes almindeligere end hidindtil; thi deraf skulde flyde, at mange af mine Landsmænd, der nu hverken tør tænke paa Staldfodring eller paa at forsøge deres Qvæg- eller Faarebesætning, fordi de hertil manglede nødvendige Bygninger, hvilke de ikke kunde vove at reise for medelst den dermed forbundne store Udgift, da skulde driste sig til begge Dele, overbevise om, at de ved at bygge af Stamp kunde erholde gode Renter af den anvendte Kapital.

Hovedaarsagen, hvorfor Stampbygninger saa sjelden opføres, ligger efter min Formening deri, at man ikke tiltroer dem Varighed. Nogle nære vel endog Tvivl om Rigtigheden af de Beregninger, som kunne anstilles i Anledning af deres ringe Kostiibarhed. Disse Sidste ville imidlertid lettere overbevises, naar det er Deres Ønske. For derimod at føre Beviset mod hines Mistanke, udfordres flere Aar, og inden denne Tid, er en Deel af Interessens tabt med dens Nyhed.. Da jeg nu allerede har mødt den ene Indvending mod

Stampbygningerne, vil jeg igjen i dette Brev bestræbe mig for at vise det ugrundede i den anden.

Man har opstillet, endog som ufravigelig Regel for at bygge Stampbygninger, at den Jord, man valgte dertil, ikke maatte være synderlig leret. Man har endog betjent sig af sort Muld, hvilket jeg har seet i Egnen af Fredensborg. Man har just ikke ligesrem sagt, at der slet ikke maatte være Leer imellem den Muld eller det Sand, hvoraf man kunde betjene sig, men man har dog kun i meget ringe Grad villet tillade dets Nærværelse. I Udøvelsen af denne Grundsætning, troer jeg at finde den egentlige Årsag, hvorfor Stampbygningerne hidindtil have gjort saa ringe Lykke hos os, thi man har observeret, at saadanne Mure vare for løse til at kunne holde Stik i Tidens Længde. Det er formodentlig Bygninger af denne Art, der har givet en landoeconomist Skribent Leilighed til at sige: at en faad Bondedreng kunde kradse Hul med Fingeren igjennem en stampet Væg. Jeg beklager sandelig den Finger, der skulde kradse Hul igjennem Væggen paa en af mine Stampbygninger! Men jeg afviger ogsaa saa ganske fra ovenstaaende Mening, at jeg i Kald jeg ikke kunde finde et sandblandet, endog skulde foretrække et seit, kun ikke vaadt Leer, for sort Muld, hvoraf jeg aldrig vilde bygge.

Jeg har opført mine forskjellige Stampbygninger af forskjellig Jordblanding, da denne altid har været brugt i den Forsætning, hvori den

udgravedes, uden at dermed blev foretaget nogen videre Blanding. Mogle ere opstampede af mere, andre af mindre sandblandet Leer, men jeg kan forsikre, at de der ere opførte af den meest lerede Jordblanding ere de solideste, endskiøndt jeg heller ikke har Aarsag til at være misfornøiet med de øvrige.

Aarsagen, hvorfor man har villet forvise Leret fra Stampbygningerne, ligger formodentlig dert, at da det indeholder mere Fugtighed end den sorte Muld, saa lader det sig vanskeligere fæste sammen. Det er ret ligesom om det, et Sted nedstødt af Støderen, hævede sig igjen paa et andet, ogsaa ere saadanne Vægge meget blødere, naar Kasserne adskilles, end de andre af den Leerblanding, som har mere Sand, der kunne blive saa faste, at de endog flinge under Støderen. Men naar disse Leervægge blot et Par Dage have været udsatte for Indvirkningerne af en tør Atmosfære, hærdes de snart og bliver da steenhårde. Dette bliver derimod aldrig Tilfældet i saa høi Grad med de mere sandblandede Vægge, og slet ikke med dem, der opstamper af sort Muld, hvori er lidet eller intet Leer. Dettets enkelte Dele have som bekjendt en meget stor Cohæsions Kraft, naar de engang, sammenbragte i vaad Tilstand, miste deres Fugtighed. Enhver Landmand, der eier Leermarker, vil erindre, hvor vanskeligt det er, at faae de paa hans Agre tilfældigen fremkomne Klumper smuldrede igjen, og han vil være enig med mig om det her yttrede. Leret maae

imidlertid ikke være vaadt, det vil sige, opblødt ved Regn, naar det bringes i Kasserne til Stampning. Ikke heller maae det være tørt ved at have været udsat for Luften, og allermindst klumpet, i hvilket Tilfælde det ikke mere lader sig støde sammen. I den Forfatning, hvori det opgraves et til to Spadestik under Jorden, paa et Sted hvor det ikke staaer under Vand, er det allermest passende til Stampningen. Man kan ikke gjøre bedre, end i det man graver det ud af Jorden, at kaste det lige i Kasserne, for strax at lade det stampe. At opgrave det en Dag i Forveien, er langt fra ikke saa godt, thi saavel en paakommende Regn, som tørrende Vinde gjøre det let uskicket til sin Bestemmelse.

Marsagen, hvorfor man foretrækker Sand med Leer, for Leer med Sand, ligger formodentlig deri, at Bægge, som ere opstampede af en Jordblanding, der indeholder meget Leer, ere ved Løringen mere udsatte for at revne, end naar Sandet er overbægtigt deri. Men disse Revner have intet at betyde, i det ringeste ikke i Bygninger, som kun ere een Etage høie. Da jeg aldrig har befundet at de gaae reent igjennem Bæggene, og da de desuden i ethvert Tilfælde udjevnes ved Afpuksning, blive de gandske uskadelige. Derimod er en saadan Leerbæg, naar den engang bliver fuldkommen tør, saa haard, ja jeg tør sige saa steenhaard, at den hæver enhver overbleven Tvivl, om sin Varighed.

En anden Omstændighed, som har bragt Stampbygningen i Miscredit hos Personer, der

ikke have indladt sig i nøiere Undersøgelse af Sagen, er, de uheldige Forsøg, som Een og Anden i Nærheden har gjort, ved at opføre saadanne.

J min Egn blev for nogle Aar siden opført en Stampbygning tæt ved Kongeveien imellem Kjøbenhavn og Lundehuset. Hvo der opførte den, eller hvorfor den saa gandske mislykkedes, er mig ubekjendt, men formodentlig har et upassende Jordsmon og stet Arbeide, forenet sig om at tilveiebringe et Resultat hvoraf Følgen blev, at den søndre Side blev nedreven eller faldt, og opmuredes siden af Streen. Hvis en Mand havde foresat sig at berøbe Stampbygningerne den lille Grad af Ugtelse, som de netop ved nogle heldigt udførte Forsøg havde erhvervet sig, kunde dette neppe været udført paa en mere i Vinene faldende Maade, end her, neppe 50 Skridt fra Kongeveien. En tydsk Skribent paastaar, at et mislykket Forsøg burde aldrig bekjendtgjøres, fordi den almindeligste Folge deraf er; at man da dommer: „Herved er intet at gjøre; den Ting er ikke anvendelig, thi den er allerede forsøgt der og der, men er mislykket“ og det uden at den saaledes Dømmende tager Hensyn paa de Omstændigheder, hvorunder et saadant Forsetagende er mislykket, eller paa de Misgreb, der mueligt kunne være begaaede, og saaledes have frembragt det Modsatte af, hvad man ønskede. Uden at ville ubetinget benægte eller bejae denne vor Tydskers maaskee lidt for eensfaldige yttrede Mening, kan jeg dog ikke andet end

troe, at den Offentlighed, hvormed der i det her omtalte Tilfælde blev givet et Beviis paa, at en Stampbygning kan mislykkes, var meget skadende for den gode Sag, fordi den Forbireisende der, saa kort Tid efter at denne Stampbygning var opført, saae den falde sammen, kun sjelden havde Leilighed til at undersøge Aarsagen hertil; om han end havde haft Sagkundskab nok til at fatte den. Det Indtryk, at denne Stampbygning var mislykket, blev varigt hos ham, medens han, i det ringeste ikke med Visshed kunde gjøre sig Rede for, hvorfor, den var mislykket.

For en Deel Aar siden saae jeg en opstammet Bygning i Egnen af Fredensborg. Maaskee De endog selv, Høistærede, har seet den, da jeg erindrer, at De ogsaa i disse Aaringer besøgte denne skønne Egn. Hvis Hukommelsen ikke berdrager mig, var den reist af Hr. Statsraad Aasbo, som den Gang eiede en Gaard tæt ved Fredensborg. Man kaldte denne Bygning med Rette, et Jordhuus. Væggene vare af en sortagtig Muld meget løse og gjennemborede af Rottesuller. Jeg erindrer endnu, at denne Bygning bibragte mig et saa ufordeelagtigt Begreb om Stampbygninger, at jeg aldrig skulde have tænkt paa at bygge paa denne Maade, hvis jeg ikke tilfældigviis var kommen til Fredrikslund, just paa den Tid, da Hr. Consul de Coninck reiste sin store af tre Længder bestaaende Stampbygning. Her saae jeg en Bygning af en ganske anden Art, end den der stedse havde foresvævet mig, naar jeg tænkte paa

Stampbygninger, og jeg besluttede ved første Leilighed at forsøge, hvorvidt det vilde lykkes mig at reise en Lignende. Hr. Consul de Coninck tilkommer den Ære paa ny at have henvendt Landmændenes Opmærksomhed paa en Bygningsmaade, der var glemt og foragtet.

Foruden den Værd som Stampbygningerne besidde ved at være durable, og ved at kunne bygge for en lavere Priis, end enhver anden mig bekjendt Slags, have de endnu den Fortjeneste at være varme og tære, betragtede som Baaninger, naar Væggene blot engang ere ret gjennemtrøede. En Familie som boer i en Stampbygning, hvis Vægge i det ringeste ere $\frac{3}{4}$ Alen tykke, skal maaskee ikke engang behøve det Halve af det Brændsel, som vilde udfordres i et af de almindelige Bønderhuse med tynde og klinede Vægge, endog mindre end om dens Baaning bestod af Grundmuur; thi Leer er en flattere Varmeleder end Sten.

Blandt alle de Vebreidelser, som man gjør Stampbygningerne, har jeg kun synet den eneste grundet, at Røtter eller Muus let kunne kradse Huller i Væggene. Dette er dog kun Tilfældet, naar der ligger Sæd i en saadan Bygning, fra hvilken Urvædet da har en fri Overgang til Væggene. Brugger man blot den Forsigtighed, ikke at sætte Sæden tæt op til Væggene, men at lade Plads derimellem, kan Røtter og Muus kun beskadige Væggene fra neden af, og dette gjør de deels ikke, efter alt hvad jeg har erfaret, deels hindres de igjen

derfra, ved det at Rattene sidde her uafslædig paa Luur. For imidlertid at kunne tale af egen Erfaring, lod jeg netop i Efteraaret sætte en Deel Sæd i den ene Ende af den første af de Stampbygninger, som jeg opførte i Fjor. Jeg lod den sætte tæt til Væggen, og lod den blive uforstyrret der, indtil midt i Februarii Maaned. Da Sæden nu blev udtørsket, saa jeg adskillige Rottehusler i Væggene, hvilket var saa meget rimeligere, som hine vare langt fra at være tørre, da Sæden kom ind. Men endogsaa her fandt jeg min fattede Mening bekræftet, ved at see, at de Stykker af Væggene, som bestode meest af Leer, vare gandske skaanede, da derimod de mere sandblandede eller slettere stampede, havde nogle Huller.

Naar De nu sammendrager alt hvad her er sagt om Stampbygninger, vil De, min Ven, formodentlig tilstaae mig, at de ere stikede til Baaningshuse, til Aalsbygninger, og selv til Fabrikbygninger, hvori ikke skal anbringes Vandværker. For Landmanden der saa i Almindelighed mangler Driftskapital, ere de særdeles meget at anbefale, da de ikke fordrer saa stort Udlæg, som enhver anden Slags Bygninger, det maatte da være de saakaldte Vælderwände (Werselwände?) om hvilke jeg ikke kan tale af egen Erfarenhed. Afbrænder en Stampbygning staae Væggene igjen, og den aarlige Assuranceafgift bliver ogsaa her mindre end ellers, da disse Bygninger i Følge deres Natur ikke afsureres saa høit som andre.

De Fordele, som Stampbygningerne frembyde for det almindelige Bedste, er vist ikke heller ubetydelige. Tømmeret der bruges til Bygningerne af Bindingsværk spares; de brændte Steen, der koste saa meget Brændsel, ere næsten gandske undværlige her; og Transporten af disse forskjellige Materialier bortfalder gandske. Næsten hver Mand ejer da det Bygningsmaterial han behøver. Det er gandske rigtigt, hvad min Ven mener: at det for mangen Mand, som vel kunde have lyst til at opføre af stampet Jord de Bygninger, som ere ham nødvendige, er en Hindring, at han ikke selv kjender Sagen nære nok til at kunne befale Arbeidet herved, eller har nogen anden duelig Person, til hvem han kunde betro det. I denne Anledning er det mig kjert at kunne anbefale min Murer, som en Mand, paa hvem man kan forlade sig, og som ikke vil undslaae sig for at paa tage sig saadant Opsyn, hvis De maatte erfare, at nogen ønskede hans Hjelp.

Jeg har den Ære at forblive

Deres ic.

J. C. Drewsen.

Anm. Foranstaaende Brev ansees af Redactoren for et Ord talet i tide, og som ei let kunde kommet beileligere for vor Egn, da saa mange Brandlidte skulle bygge, og det under en meget formaaende Commissions Vejledning og med dens Bistand.

Redact.

M i n d e t a l e

holden

i det Kongelige danske Landhuusholdningselskab

den 23 Februar 1815

over

Selskabets afdøde Medlemmer:

Christian Colbjørnsen,

Geheime-Conference-Raad, Justitiarius i Høieste-Ret,
Storkors af Dannebrogen og Dannebrogsmænd;

og

Thomas Bugge,

Statsraad, Professor i Mathematik og Astronomie ved
Kjøbenhavns Universitet, Ridder af Dannebrogen;

ved

Justitsraad og Finants-Ræsforsor Collin,

Ridder af Dannebrogen, en af Selskabets Præsidenter.

Ved at bekendtgjøre denne Tale, finder Forfatteren det ikke overskødigt, at gaae en Indvending imøde, den nemlig: at i den første Deel findes ikke lidet, som bogstaveligen er taget af Landboe-Commissionens Forhandlinger, foruden nogle andre Citationer.

Forfatteren svarer dertil kun dette: at han kjendte ikke nogen bedre Maade, at skildre den Hædersdaad paa, som han her vilde forny i Erindringen, end ved at lade den Udsøgte og nogle af de med ham samvirkende Mænd selv fremtræde. Der er desuden forløben omtrent en Gjerdedeel af et Aarhundrede siden de her benyttede Skilder fremkom, og de høre til Skriftslag^s, — Acter og Stridskrifter — som efter nogle Aars Forløb have faaet Læsere.

Høifærede Medborgere!

Det var til alle Tider en roesværdig Skik, at kalde afdøde fortjente Mænd tilbage i de Efterlevendes Erindring. Man anstillede Mindefester for dem, ved Billedstøtter eller Gravminder overantvordedes de eller deres Daad til Efterslægten, Digtene besang dem, Talere fremstode for at forkynde deres Prais. Større eller mindre Samfund, hvori den Afdøde havde levet, virket, gavnnet, samlede sig for at høitideligt holde hans Minde.

Denne Skik er hæderlig i sit Udspring, og gavnlig i sin Udvælsse.

Agtelse for Dyd og aode Handlinger, Ærbødighed for Videnskabelighed og Kunst, Taknemmelighed for Hedengangnes gavnsfulde Tjættter, Erkjendelse af deres Værd, grundet Sorg over deres Tab, stundom vel blandet med Fortrødelse over et tilfulde at have paaskjønnet dem i Livet — fremfaldte disse Samlinger.

Fortælling om store og lysende Bedrifter, om dydig Wandel, om djærv Embedsførelse, om vindskeblig og snild Huusholdning, opliver Kjerlighed til Fædrelandet, forædler Gemyttet, og vækker raske Forsætter.

Ogsaa vort lidet Samfund har efterkommet denne Pligt, at hylde sine afdøde Medlemmers

Fortjenester. Saaledes samlede man her, da Fædrenelandet tabte sin Gerner, sin Gæuf.

Og hvem tolkede da Selskabets Følelser ved disse Mænds Urne? Fra hvem ere de Taler, som ved disse og andre festlige Leiligheder høortes i denne Kreds? Jeg har ikke glemt, at gjøre mig selv dette Spørgsmaal! Jeg veed det, det var Mænd, navn- kundige som de, hvis Fædresdaad de forkyndte. Mænd, hvis Foredrag vare Betsalenheds Møn- stre. Sandeligen, det er ingen sædvanlig Taler- vending, naar jeg forsikkrer, at jeg veed hvad jeg vover ved at bestige Talerstolen efter saadanne Forgængere. Men mit Embede, som Præsident i Selskabet, gjorde det til Pligt for mig at frem- staae, og jeg lyder dens Bud.

De to Mænd, hvis Minde vi i denne Time skulle ihukomme, den store Lovkyndige Geheime-Con- ferenceraad Christian Colbjørnsen, og Astronomen Statsraad Bugge, vare til sin Tid virksomme Medlemmer af Landhuusholdningsfel- skabet, og i adskillige Aar dets Præsidenter.

Til en udførlig Fremstilling af alle de Fore- tagender, hvorved de, enhver i sin Kreds, vandt deres Samtidiges Beundring og Høiagtelse, vilde Tiden være for kort, om jeg og var istand til at levere den.

Det maatte derfor være mig tilladt, at ind- skænke mig til nogle Betragtninger over de af deres Embedsforhold, og de Dele af deres Vir- kefredse, der stod i nærmest Berørelse med dette Selskabs Formaal.

Og just denne Punkt er den meest glimrende i Dit daadfulde Liv, uforglemmelige Colbjørnsen! Hvad Du har virket for den danske Agerdyrker, og derved for Grundvolden til vort Fædelands Velstand: dansk Agerdyrkning, det skal bevares i taknemmelig Erindring, saalange Ploven føres over de danske Sletter.

I et Decennium havde Colbjørnsen ubemærket sig i Hvieste-Kets Skranke, da en svækket Helbred nødte ham til i Aaret 1785 at forlade denne Bane, hvorfor Naturen havde begavet ham med saa sjeldne Talenter. Det var til samme Tid, at den Stemme blev almindelig blandt de Edlere i Folket, at det unaturlige Baand, der knyttede Bonden til den Mlet Jord, hvor han var født, kunde og burde sønderrives.

Kongen og hans Søn og hans faste Raadgivere vare besjelede af samme Aand. Som Kammeradvokat havde Colbjørnsen havt Leilighed til, i Betænkninger og Erklæringer at vise sin Nidkjærhed for dette Aliggende. Og lykkeligvis blev denne Nidkjærhed ikke ubemærket *).

*) Det bør ikke glemmes, at den Mand, som directt foranledigede denne Sags collegiale Behandling, var Herredsfoged Bjerling i Viborg Stift. I 1783 indgav han et Forslag til Rentekammeret, at Taxationsmændene, som brugtes i Jættebøndernes Stervboer, og som hidtil valgtes af vedkomne Proprietairer, som Stifteforvaltere, herefter maatte udmeldes af Retten. Over dette Forslag indhentede Rentekammeret først samtlige Amtmænds Betænk-

Men, forinden jeg ved nogle faa Træk forsøger at fornye Erindringen om hvad han var for denne Sag, haaber jeg, at et kort Tilbageblik paa Bondestandens Stilling — her vil findes paa sit Sted.

I Oldtiden vare Danmarks Bønder frie Folk. Landets Jorder vare uddeelte i Boelsløbder blandt dets Beboere; disse havde fuldkommen Eiendomsret, vare frie Borgere, og ingen undergivne uden Lovene og Statens øverste Magt.

I de to første Valdemarers Tid begyndte Lehnssaaget først at indsnige sig *). Da faldt Bondestanden — siger Schytte — og i Faldet rev den Kongelige Myndighed med sig til Jorden. Dog bleve Bønderne endnu ikke Livegne, skjøndt de, der beboede Adelen, og den daværende mægtige Geistligheds Godser, kaldtes Vornede. Fra det 12 indtil det 16 Aarhundrede betydede Vorned — saa forklarer Rosdahl Ancher — intet andet end en fri Bønde, som boede paa et Gods under Husbondens Vorn, det er: Værn eller Forsvar.

Hverken udtrykkelig Lovgivning eller Misbruge havde endnu gjort den Vornede til sta v n s

ninger, og da disse vare indkomne, gif Sagen tilligemed nogle flere Spørgsmaal, som derved vare komne i Bevægelse, til Kammeradvokatens, Justitsraad Colbjørnsens, Betænkning.

*) Den for Landboevæsenet nedsatte Commissions Forhandlinger. 1 B. S. 32.

bunden eller livegen. Men i Slutningen af det 15 Aarhundrede, da Kongernes Magt ved Adelsens Vælde var indskrænket, blev Stavnssbaandet og Livegenstabet indført, om ikke ved Lov saa ved Misbrug. At det var til, seer man af Christian den Andens Lov af 1522, hvorved det blev affkaffet; han erklærede den Sædvane: „at sælge og bortgive stakfels Bønder som andre uskkelige Creature for ond og uchristelig.“ Men 1523 var Christian ikke længere Konge, og hans Lov blev brændt, fordi — den befandtes skadelig mod gode Sæder. Mærkeligt er det ellers, at Bornebdsstabet kun gjaldt i Sjælland og Følland, paa Moen og Falster; Bønderne i Jylland, Fyen og Langeland vare endnu ikke dette Nag undergivne.

Fra den Tidspunkt af fik det Ord Bornebds Bemærkelse af stavnsbunden; i hvilken Forstand det ogsaa er tagen i Christian den 5tes Lov, hvis 3die Bogs 14de — 1ste dog viser, at denne Ret blot var indført ved Brug.

Det var Danmarks Fjerde Fredrik, som brød disse Lænker, i hvis Sted han bandt Undersaatterne til Staten med de ædle Baand: Troskab og Fædrelandsfjærlighed. Denne vise og selvstændige Regent indsaae, at Kjærlighed til Fædreland ikke kan ables uden i Friheds Skjød, og at Vindskibet i Almindelighed maa opklæfkes i Skyggen af den borgerlige Sikkerhed. Med Klogskab og Eftertænksomhed gif han til Værk; først frigav han Bønderkarlene paa Jagerspris Gods, 1ste Vinds 3die Heste.

derved overbevistes han om denne Foranstaltnings Gavnlighed, og nu afskaffede han den i Sjælland, Følsland, paa Møen og Færøer indførte Borne-drettighed, der havde gjort Borgere til Medborgeres Eiendom, og deres Hødestavn til et evigt Fængsel. Derimod fordrede denne vise Regent, ved i Aaret 1702 at indrette Landmilicevæsenet, at Landets fribaarne Sønner skulde være dets Værn, og befaalede, som en Følge deraf, at det unge Mandskab skulde blive tilstæde, indtil det havde udryjnt som Soldater, og, naar denne borgerlige Pligt var opfyldt, ophørte alt Stavnbaand.

Men — o! et sørgeligt Exempel paa, af hvor lidet Barighed de menneskelige Indretninger ere! Den store Konge døde 1730, den af ham organiserede Landmilice ophævedes, og deels ved Misbrug, som næsten altid ere en Følge af Overmagten, deels ved selve Lovbud, vare, efter 16 Aars Forløb, Borne-drettens meest trykkende Byrder, under en anden Benævnelse, igjen de samme. I en Forordning, som i Almindelighed handler om Skatters Estergivelse, toldfri Indførsel af Creature fra fremmede Steder, og Forbud paa at udføre Huder, Heste og Køer af Riget, finder man det Baand, som hæfter Bønderne til Gudsset indtil deres Dødsdag; Sjælland og Smaa-Øerne bleve nu ikke, som da 4de Fredrik afskaffede Borne-dretten, dens Grændser. Til Tinge saae man atter fremkomme Skjoder, hvori det

hedde: „Jordegodsset sælges med paaværende Mand-
skab efter høsliggende Liste.“

„Saaledes var det — siger Colbiørn-
sen — at Underkuelsens Mand med langsommé
Skridt, liig den smidige Bedbende, der opsllynger
sine Grene om Nabo:plantens Stamme for at un-
dertrykke og gaae den, sneg sig frem, under bor-
gede Navne, indtil den omsider havde naaet saa-
dan Tilvæxt, at den torde opløste sit stolte Hoved“.

Dette trykkende, Menneskeheden vanærende
Vaand, og adskillige ved Misbrug indførte Uorde-
ner, med Ørenhandelen, Tiendevæsenet, Hove-
riet, Omgangsmaaden med at bestemme Godt-
gjørelse for Bygningsfæld — hvilke bidroge til at
gøre Fæstebøndernes Kaar beklagelige, tildrog sig
Rentekammer-Collegiets Opmærksomhed, og paa
dets Forestilling derom, udnævnte Kongen under
25 Aug. 1786 den Commission, der er hæderli-
gen bekjendt under Navn af Landboecommis-
sionen, og hvis første Forhandlinger ere offent-
ligen bekjendtgjorte. Denne Commission, bestaa-
ende af Landets første Embedsmænd, tillige med
nogle Godseiere, skulde overveie, hvorledes Bon-
destandens Stilling kunde ordnes paa en med dens
naturlige Rettigheder og dens Færd, saabelfsom
det Heles Vel og Godseierens lovlige Eiendoms-
rettigheder stemmende Maade. Af denne
Commission blev Colbiørnsen Medlem, og
— Kjendsgjerninger bevise det — han blev dens
Sjel.

Den lyse og træffende Maade, hvorpaa han altid fremstillede sin Mening, viiste sig ogsaa her. For hans Grundighed, Vittighed og Lune maatte Modstandernes Indvendinger segne, som Sæden for Høstmandens Læe.

Colbjørnsen var det, der udarbejdede ethvert Forslag, der siden med faa eller ingen Modificationer blev antaget enten af alle Medlemmer eller dog af Pluraliteten; Colbjørnsen var det, som i udførlige skriftlige Deductioner drøftede enhver af de Betænkkeligheder, der fremsattes mod de forehavende Reformers.

Si Maaneder efterat Commissionen var nedfat, indleverede den sin første allerunderdanigste Forestilling til Landsherren. Den indeholdt Resultaterne af Commissionens Overveielser og dens Forslag angaaende følgende 6 Puncter:

- 1) At Husbonden for at kunne paa.staae Godtgjørelse af Fæsteren for Fæld, burde bevise, at Sidstnævnte havde forringet Gaardens Bygning og Besætning.
- 2) At Fæsteren ej burde udkastes af sin Gaard uden ved Rettens Middel.
- 3) At Jorddrotten ei burde være Dommer i sin egen Sag.
- 4) At Bonden, naar han skulder sit Herskab Lydighed, dog ej burde være udsat for vilkaarlig Behandling.
- 5) At der burde sættes Grændser for Jorddrottens Ret til at fratage Bonden noget af

den Gaard, som han havde fæstet paa sin og Hustrues Livstid.

6) At Pligterne for begge Parter i Tilfælde af Bøndergaardens Udfstøtning burde fastsættes.

Naar det betragtes, at det var i disse Henseender, at Lovgivningen om Fæstebønder var ubestemt, mørk og omtvistet, saa er det indlysende, hvor nødvendig og velgjørende en Reform i denne Deel af Loven maatte være.

Kongens Bud om disse Poster indeholdes i de to Forordninger af 8 Junii 1787.

Det er en væsentlig Egenkab ved enhver god Lovgivning, at den maa være ledsaget med saadanne Midler, som formaae at virke dens Efterlevelse; men især maatte en Lov, der ikke gaves for Undersaatter af lige Raar, men havde til Hovedsiemærke at bestemme de Rettigheder, som tilkomme en enfoldig og uformuende Klasse af Borgere, i Forhold til en mere ophøiet og opløst Stand, nødvendigen omgjerde hines Ret med saamegen Omhyggelighed, og indeholde saakraftige Tvangsmidler, at Lovens Opfyldelse derved var sikket.

Et Blik paa disse nye Anordninger godtgjør, at denne Regel har uafbrudt svævet Lovgiveren for Os.

Med stadige Skridt fortsatte Commissionen sine Arbejder; — utrætteligen vedblev Colbjørnsen at grandstø, og indsamle Efterretninger; ved Historiens Fattel opstegde han Anledningen til de

Løve og Misbruge, hvorunder Landboen succedede; med Erfaringer fra Oldtid og Samtid oplyste han fund Lovgivnings og rigtig Statsøkonomies evige Sandheder, og ledsagede af en henrivende Beltaalenhed forseilede hans Beviser aldrig Maalet.

Et Aar henrandt. Spørgsmaalet om Stavnssbaandets Løsning, og om alle de Bestemmelser og For skrifter, som fulgte deraf, var nu undersøgt. Den Klarhed, den philosophiske Aand, den cautelariske Klogskab, som fremlyser af Commissionens Forestilling til Kongen om Bondestandens Frigivelse, snoe en uviskelig Hæderstrands om Concipistens Findning.

Forordningen af 20 Junii 1788 kronede Commissionens Jdrætter. Bondens Lænke var brudt. Folket jublede, og denne Jubel gjenslød fra fjerne Lande. Man opreiste Mindestøtter. Landsfaderen og hans Søn velsignedes af hver redelig Dannemand fra Nordcap til Eideren. Ved ingen Festlighed fremstod en Taler uden at takke Forsynet for den Regjering, under hvis Scepter Daneriget saaledes tiltog i Velstand og Kraft, og i Qvad, som aldrig glemmes, besang vore bedste Skjalde syvende Christians og Fredriks herlige Værk.

Var det end ikke utvivlsomt, at Colbiørnsen har haft vigtig Deel ogsaa i de følgende Love, hvorved Forbedringen i Landvæsenstretten er bleven fortsat, saa behøver man blot at holde sig til hine evig mærkværdige Love, og deres ved Trykken

kundgjorte Historie, for at overbevise sig om, at Colbjørnsen for dette sit Værk hører til sit Fædrelands største Velgjørere.

Det er ikke sjældent, at Mænd saa fulde af Kraft, Iver og Varme for en god Sag, som Colbjørnsen var det for at forbedre Bondestandens Kaar, stundom tabe Retfærd og Villighed af Sigte, naar det gjelder om Modpartiets Rettigheder. Ikke saa Colbjørnsen! Ved Siden af det ædle Frihedssind, den varme hjertelige Følelse for den store undertrykte Borgerklasse, som skulde hjælpes ud af den uværdige Tilstand, hvori den var nedsjunken, maa man ikke være uopmærksom paa den Sindighed, det vise Maaderhold, hvormed han vidste at beherske sine Følelser, ved den Agtelse, der skyldes velerhvervede Rettighedsheder, og den engang bestaaende Orden i Staten. Og saa derfor levere de trykte Aetær Beviser. Saaledes den venstabelige og for begge hæderlige Strid, som han i Commissionen førte med et af Medlemmerne om Fremgangsmaaden med at udsætte en Bonde af sin i Fæste havende Gaard og om Jordegodsseiernes Rettighed til at forrette Skifte efter deres Bønder. Den retskafne, nidkjære Bondeven, Conferentsraad Hansen, frygtede for at Bonden skulde gaaes for nær; „jeg er — siger han i sit simple og hjertelige Sprog — langt fra at paastaae, i dette eller andre Tilfælde at være infallible, men da denne min Mening er meest i Faveur af Bonden, saa troer jeg dog, at den, da

jeg selv er Jordegodsseier, ikke gjør mit Hjerte nogen Skam. Jeg har antaget den faste Grundfætning, aldrig at handle anderledes med Bonden, og selgeligen heller aldrig at foreslaae andet i Hensigt til ham, end hvad jeg vilde, der maatte vederfares mig selv ifald jeg var Bonde."

Dertil svarede Colbjørnsen: „Enhver Herlighed, der er hæftet til en Eiendom, giver den naturligtviis en større Værd end den ellers kunde have; ved at betage et Guds een eller flere af dets Herligheder forringer man altsaa Eiendommen, og naar man uden Bederlag kan stille Godferne ved eet af de Privilegier, som ere dem hjemlede ved Loven, kunne de staae Fare for at tabe dem alle. Efter min Mening maa enhver Mand's lovlige Rettigheder være ligesaa hellige som hans Eiendom, thi hvad enten man fratager ham endeel af Eiendommen selv, eller nogen af de derved hæftende Herligheder, som bidrage til at forsøge dens Værd, er i sig selv det samme. Der, som det første er Uret, kan det sidste ikke blive Ret."

Og at det ikke var blotte Ord, men at Colbjørnsen handlede efter denne Erklæring, vise Commissionens Forslag og Kongens Bud.

Colbjørnsens Fortjenester af Landboesagen kunne ikke omtales, uden at man mindes de Tvistigheder, som deraf opstod, og hvori han indvirkedes. „Imedens fæstlig Glæde omringede vore

Boliger — siger han — og Fryderaaene lode høit fra Palladserne til Hytterne, imedens vi glemte vore Sorger og velsignede Thronens Arving og hans Brud, hørtes et Skrig fra Cimbriens Land, lig det, der forkynde Ulykker."

Som en derv og ædel Kæmpe treen Colbjørnsen i Kredsen mod disse Klagere. Striden blev almindelig. Den førtes, som sædvanlig er Tilfældet, med Grande, med Bitterhed, med Personligheder, med Usandheder. Selv vort Selskab blev skammelig antastet. Man bluedes ikke ved, Sandheden til Trods, at beskylde det for, at have udsat en Priis for dem, der vilde angive de bedste Midler til at nedsætte Jordegoderne's Værdie.

Blandt den gode Sags udmærkede Talsmænd var den talentfulde Peter Hersleb Aagaard. „Dersom — saaledes udtrykker han sig — det blev almindelig kundbart, og ingenfinde glemt, hvor helligt Colbjørnsens Navn er for enhver god Dannemand og Danneqvinde, hvorledes man i huuslige Cirkler velsigner hans ædle Virksomhed, hvorledes enhver tager Deel i hans Sorger og harmes over hans Fortrædeligheder, hvor erkjendeligt det paaskjønnes, at Frihedens høie Beskytter under Frihedens varme Talsmand, saa vilde Gjendrivelse af det mod ham udfomne Skrift være lige saa unødvendig som ufortjent, og enhver vilde da vide, at man taug til disse Angreb, fordi man foragtede dem."

„Men isald dette Angrebskrift skulde, lig
 Herostrats Misgjerning, blive Efterverdenen
 bekendt, burde da denne mistænke vor Tidssalder
 for at have anseet med Ligegyldighed, hvorledes
 man har bestridet Sæninger, som Mennekelig-
 heden selv har indgivet, haanet Love, som ere et
 evigt Mindesmærke for Lovgiverens Wiisdom, og
 angrebet en Mand, som med Mod og Ild antog
 sig Mennekelighedens, Frihedens og Bondestan-
 dens Sag.“

Denne Periode af Colbiærnsens Liv
 var den skønneste, Embedsmanden kunde opleve.
 Virkende med store Eener til et ædelt Maal, saae
 han sig understøttet af Statens meest udmærkede
 Mænd, og erholdt en oplyst Regjerings Bisald.
 Modstanden, han fandt, tjente kun til at op-
 flamme hans Iver, der lønnedes ved Medborgeres
 Iydelige Yndest, og endnu mere ved de velgjørende
 Frugter af hans Stræben.

Ogsaa glemme vi ikke: at denne hans
 Virksomhed indtraf i de lykkeligste
 Aar, som vi have oplevet i Fædrene-
 landet. I Ly af Fredens Palmer naade og paa-
 skjønnede vi en wiis og faderlig Regjerings Velgjer-
 ninger. Ved Statens Roer stod en
 P r i n d s, udrustet med samme Kraft og Eener
 som den fjerde Fredrik, ved hvis Urne Dan-
 mark saa ofte har fældet Taarer. Landets fortræffe-
 lige Mænd af alle Klasser samvirkede til eet Maal.
 Da var det, at Samfund, som Borgerdydsfæl-

skabet og Efterfølgelsesskabet opstode og trivedes. Da var Meningsfrihed og Borgerfrihed de almindelige Emner — ikke for Strid, men for glad Betragtning. Da skrev Mændene Lyge Røsthe, Suhm og Birkner.

Styrk os! herlige og hellige Minde om hine gyldne Dage, til med Hengivenhed for Konge og Kæreneland som Mænd at bære den Lod, Forsynet tilskaffer os.

*

*

*

Uranias hæderkronede Yndling, vort Selskabs Senior, den arbeidsomme Bugge, er den anden af vor Kreds, som Døden i disse Dage har berøvet os.

Du, som udgrandsked Stjernens Vej,
og speided fjern Kometens Komme,
hvor er Du nu, vi see Dig ei:

Dit Lys er slukt, Din Tid er omme *).

Bugges Liv var saa uafbrudt en Kæde af Virksomhed, af Virksomhed i de fleste Grene i sit store Fag, at det i første Dieblis forekom mig, som havde jeg kun Valget: enten at levere en annalistisk Opregnelse af hans mangehaande Forretninger og Foretagender, eller at meddele en fuldstændig Fremstilling deraf. Men for ingen af Delene var her Stedet; ogsaa vilde den sidste ikke blot gaa langt ud over Grændsen af den Tid, hvori jeg her kan tale, men de fleste af Bugges

*) Ingemann.

Enhver ligge ogsaa uden for min indskrænkte Sphære. Jeg kan ligesaa lidt følge og vurdere ham, naar han sendes til Trondhjem for at iagttage Veneris Gang forbi Solen, som naar han slaar Meridianen igjennem Kjøbenhavns Observatorium, og forlænger den fra Bordingborg til Helsingør; ligesaa lidt vurdere hans Færd, naar han mellem Europas lærdeste Mathematici i Frankrigs Hovedstad pønsker paa at udfinde Fundamental-Eenheden for Maal og Vægt, som levere en kritisk Udsigt over den Mængde af Afhandlinger, som han til adskillige lærde Selskaber og isærdeleshed til det danske Videnskabernes Selskab har udarbejdet.

De Dele af hans vide Virkefærd, som jeg skal driste mig til at berøre, ere hans Fortjenester af Landhuusholdningen i Almindelighed, og af vort Selskab i Særdeleshed.

Utaaknemmeligen glemmer man ikke sjelden, hvad selv de talentfuldeste, driftigste og dueligste Mænd have været og virket, kun hæftende Diet paa, hvad de i en skrøbelig Alder under aftagende Sjæls og Legems Kræfter endnu søge at udrette. De Samtidige, som kjendte Mændene, saae deres Færd, de Hindringer de mødte, de mange Omveie, de ofte maatte vælge for at naae Maalene, som de for det almene Vel sigtede til, — de ere ikke mere. Den yngre kraftfuldere Alder, lidet tilbøielig til Skaansomhed, seer kun paa Resultaterne, kjender ikke eller glemmer forrige Forhold,

og med liden Deeltagelse jordes mangen Mand, hvis Død nogle Lustrer tidligere havde vaakt almeen Sorg.

Hvormange af de Mænd, som for 3 eller 4 Decennier siden gik ved den slittige Bugges Side, modtog hans Raad, veilededes af ham, tælle vi endnu iblandt os? Eller tælle vi maaſkee ſlet ingen? Den 75 aarige Olding pleier at have kun ſaa Jevninge i ſin Stand og Stilling.

Bugge var baade den geographiſke og oekonomiſke Landmaalingſ Fader i Danmark.

Hvad der fra ældre Tider er levnet os af Johannes Meyers, Jens Sørenſens og Overconducteur Huſmanns Arbejder er kun Fragmenter. Profeſſor Peter Koefoed ved Odense Gymnaſium indgav i Aaret 1754 Forſlag til Videnskabernes ſelfſkab om en almindelig Opmaaling. Nogle Amter bleve ogſaa maalte, men 1760 døde han, og efterlod ſig kun eet reentegnet Karte over Kiøbenhavns Amt.

Efter Koefoeds Død lagde ſelfſkabet Mærke til, ſaavel, at Landets almindelige Opmaaling var et for een Mand alt for vidtløſfrigt Arbejde, ſom og at den af Koefoed brugte Methode kunde behøve Forbedring. En Plan blev udarbejdet af Luxdorph, Hielmſtjerne, Profeſſorerne Hee og Holm. I Aaret 1761 blev Planen approberet, og Hee paalagt at have Beſtyrelſen.

Denne vigtige geographiske Opmaalning begyndte 1762, da Bugge i sit 22 Aar blev ansat derved som Landmaaler. Efter tre Aars Forløb blev han tillige trigonometrisk Observator. Denne Sag var stadigen hans Yndlingsfyskel og faderligen pleiede han den. De udfomne Kartter gjøre det Selskab Værd, som fremmede Værket, og de Mænd, som arbejdede derved. Da Bugge i Aaret 1775 blev Medlem af Videnskabernes Selskab, gaves ham Midler til med fordoblet Kraft at virke for Landmaalningen, og han lod dem ei ubeslyttede. Selskabet, som erkjendte hans Fortjenester, hans Iver og Varme for Sagen, anmodede ham Aaret derpaa om, at udgive en omstændelig Beskrivelse over den Opmaalingsmaade, som var brugt ved de danske geographiske Kartter.

Dette lærerige Skrift udkom 1779. Der som det er en Sandhed, at man kun kan gjøre de Kundskaber indlysende for andre, som man selv har et klart Begreb om, saa vidner denne Afhandling om, med hvilken Nøiagtighed og Alsidighed Bugge overskuede det store Landmaalingsværk.

I Aaret 1780 overdrog Videnskabernes Selskab ham den umiddelbare Bestyrelse af at udgive Landkartterne i Hæft Sted, og siden den Tid var der ingen Commission i denne Henseende, indtil den efter hans Død igien oprettedes.

Aldeles overflødigt vilde det være, om jeg her vilde vise den store praktiske Nytte, disse for

træffelige Karter ogde Borgerne i enhver Stilling, Landmanden, Videnskabsmanden, Kjøbmanden, Krigeren. Men ikke kunne vi nærme os den Mands Urne, hvis utrættelige Virksomhed de for en stor Deel skyldes, uden at gde ham vor Tak.

Lovbud fra Aarene 1758, 1759 og 1760 vise, at Regjeringen indsaae, at ingen varig Forbedring i Møderbruget er tænkelig, saalænge Fælledskabet bestaaer. Men Opmuntringerne i disse Forordninger vare i de første Aar uden Virkning for den gode Sag. Grev Bernstorff var den første, som i Aarene 1764 og 1765 lod opmaale, og af Fællig udskifte Gjentoste, Wangede og Ordrup Byer. I sidstnævnte Aar blev Bugge Landmaalingsconducteur. Duelige Mænd til at udføre mange Opmaalinger og Udskiftninger favnedes. I Aaret 1768 blev derfor efter Kongelig Befaling udarbejdet en Plan for Opmaalingsvæsenet, især med Hensyn til en ny Matriculs Forfattelse over det hele Land. Instrumenter bleve anskaffede paa Kongelig Bekostning, 12 unge Mænd antagne til at være Landmaalere og at arbejde under Bugge, som derfor blev udnævnt til Overlandmaaler.

Herfra skriver sig den oekonomiske Landmaalings Oprindelse i Danmark. For dens Organisation stod Bugge i Spidsen. Ham blev det paalagt at udarbejde Instructioner og oplære Landmaalere. Under hans Anførsel skete vidtløftige Opmaalinger og Udskiftninger. Af Commissionen

til at examinere nye Landmaalere var han bestandig Medlem.

Til en Mand, der havde en saa udbredt Erfaring i Landmaalingen, tyede enhver, som trængte til Raad, henvendte sig enhver, som ønskede at undervises. Omfider besluttede han at lade sine Foredrag trykke som en Deel af sin mathematisk Lærebog. Denne hans systematiske Landmaalingslære er et sandt praktisk Skatkammer for enhver, som vil optage og beregne speciale Karter. Paa den sjældne Gave, han besad, at være tydelig og udførlig uden at blive vidtløftig, har han ogsaa heri aflagt Vidnesbyrd.

Vigtigheden af nøagtige økonomiske Karter, ikke blot i Tilfælde af Eiendomsstrætte, men ogsaa for mangeslags Forbedringer i Landbruget, er saa afgjort, at enhver maa indrømme mig, at en Mand, der har saa udmærkede Fortjenester af det økonomiske Opmaalingsvæsen i Danmark, som Bugge, fortjener hæderligen at omtales i den danske Landhuusholdnings Aarbøger.

Ogsaa som akademisk Lærer fremmede Bugge dette Selskabs Hensigter.

Foruden Astronomie og Mathematik foretog Bugge næsten hvert Aar Experimentalphysik. Hans lyse og behagelige Foredrag, hans heldige Experimentier, hans fuldstændige stedse voksende physiske Apparat skaffede ham mange Tilhørere af alle Stænder. Af Landmænd, Kunstnere, Fæ-

brikantere og Haandværkere fandt man her stedse nogle. Skulde der vel være nogen, der endnu tvivlede paa, hvor gavnligt Bekjendtskab til Naturlæren er for alle Borgerklasser? Neppes. I det mindste vilde sli­ g Tvivl ikke kunne opstaae i denne oplyste Forsamling, og den vil derfor være enig med i, at Bugge fra sin Lærestol meget har bidraget til Vindskibeligheds og Kunstflids Fremme. Og hertil regner jeg ligesaameget de negative som de positive Følger. Thi uberegnelig er den Nytte, som rigtig Kundskab til Naturlæren giver, i at afholde fra tidspildende Forsøg med formentlig nye Maskiner. I den Henseende gavnede Bugge udenfor Forelæsningsstimerne ligesaameget som i dem. Med den uegennyttigste Velvillie gik han enhver tilhaande i Raad og Daad. Hans kostbare Bibliothek var ligesaavel som hans sjældne Instru­ mentsamling tilgængelig for alle; og saa vel forsp­ net han end var med Apparater af engelsk og fransk Arbeide, fandt dog enhver dansk Kunst­ arbeider Fortjeneste hos ham.

Jeg nævnede, at Bugge var dette Selskabs Senior. I 45 Aar var han dets Medlem. Af de saa, som vare for ham, see vi ingen flere imellem os. Allerede i Aaret 1773 blev han Selskabets Præsident, og vedblev det, efter gjentagne Opfordringer indtil 1783; adskillige Gange har han i de aarlige Præmiemøder fremstaaet som Taler. I 16 Aar var han Medlem af de Binde 3die Hefte.

af Selskabets Kunstcommission, og i 13 Aar, fra 1788 til 1801, var han dens Formand.

Enhvert Selskab har sine lyse og sine mørke Perioder. I de første Aar hersker sædvanligvis meest Liv og Virksomhed. Vort Selskabs Archiv beviser det samme. Naar jeg nævner Mændene Gerner, Geuss, Bugge, Uldal, Sporon, P. C. Abildgaard, Martfeld, Jacobi, som dem, der i hine ældre Tider ledede Forhandlingerne, og, fornemmeligen i Commissionerne virkede for Selskabet, saa vil enhver vide, hvilken Aand der var den herskende, og om det vel er at formode, at man, hvad desværre alt for ofte er Tilfældet, over Smaaating glemte det Vigtige.

Med Bugge virkede i Kunstcommissionen Gerner og Geuss. Efter Gerner fik Bugge Forsædet.

Hvo der kjender Forretninaernes Gang i Selskabet, og de manghaande Forslag, Opfindelser, Forsøg, som underkastes dets Bedømmelse, veed ogsaa, at iblandt den store Mængde af tildeels umodne Projecter, som indleveres til Selskabet, falder det meste i Kunstcommissionens Lod. Den skal bedømme Huusflidens Producter ligesaavel som Fabrikflidens: snart maa den anstille chemiske Forsøg, snart beregne Maskiner; den maa være bevandret i Technoloatens Historie for ikke at forlede Selskabet til at belønne laane Ideer som originale. Hvad Bugge udrattede paa denne

for Selskabet vigtige Post, vilde blive vidtløftigt at foredrage. Commissionernes Brevskaber og Protokoller vise det. At Bugge i 13 Aar hvert Aar gjenvalgdes, indtil han omsider selv frabad sig dette Hverv, godtgjør, at Selskabet fandt sig tilfredsstillet med hans Embedsførelse, og at han fyldestgjorte de ikke faa Fordringer, det var berettiget at gjøre til Manden paa den Post.

*

*

*

Og hermed, ærværdige Skygger! hilse vi Eder for sidste Gang! Modtager dette sidste høitidsfulde Karvel fra den Kreds, for og i hvilken I virkede til det elskede Fædelands Held! Forsmaaer ikke den liden Krands, som en yngre Broder med usant Haand flettede og henlagde ved Eders Urne. Den kommer fra et velmeenende Hjerter. Med Velcalenheds Prydelser faldt det ikke i min Lod at kunne smykke mit Foredrag.

Men ikke kan jeg forlade Eders Gravhøje uden at benytte denne Stund til at tale nogle faa Ord om og for vort Selskab.

Jeg sagde: ethvert Selskab har sine lyse og sine mørke Perioder. Uden Bramtør jeg sige: vort Selskab har haft meget lyse Perioder; har stiftet Gavn for Fædrelandet. Statens første Embedsmænd, udmærkede Lærde, eriarne Landmænd, ta'entfulde Kunstnere, have styret det. Mange Ideer ere ved det vakte; nyttige Kundskaber bragte

i Omlob; vigtige Emner, dem Selskabet har frem-
sat som Opgaver, ere derved blevene bearbejdede;
den oekonomiske Literatur har det forsoget ikke med
Døgnblade, men med Skrifter af erkjendt Værd.
Det har vundet Medborgeres Bifald og Agtelse.
Regjeringen har seet dets Stræben og Kongeligen
paastionnet den. Den har paa den ærefuldeste
Maade viist Selskabet sin Tillid, hvortil jeg reg-
ner, at den i de sidste Aar ofte har indhentet dets
Betænkninger.

Men, det kan ikke og det bør ikke dølges, —
dets nuværende Periode er ikke den lyseste. Aar-
sagerne være hvilke de ville; for en stor Deel ligge
de vist i Statens uheldige Stilling i de sidste Aar;
thi politiske Rystelser, som røkke Stater, forstyrre
ogsaa de mindre Selskabers Syssler. Men nu,
da den himmelsendte Fred, Moder til Borgerfred
; Borgerlykke, atter smilende hilser Danien,
bør Liv og Kraft og Virksomhed igjen vende til-
bage i denne Kreds. Uden varm Deeltagelse,
uden Samvirken kan Selskabet ikke bestaae;
thi herved mener jeg ikke en intetsigende dørst Exi-
stents, men Stræben efter at naae det foresatte
Maal ved Brugen af de rigtige Midler. Tilmæ-
neligen modtage vi den Skjæb, hvert Medlem
yder til vor Kasse; men uden Aandsbi-
drag til vort veldædige Siemeed er
dermed lidet eller intet udrettet.
Skal Selskabet fremme noget virkeligt Godt og
Nyttigt, saa maa det finde en virksom Understøt-

telse fra sine Medlemmer. Lader os ikke glemme, at der er meget, meget tilbage endnu at virke for Landhuusholdningen; lader os betænke, at selv de bedste Love intet udrette, uden at Landets dierve og retskafne Mand i Mand og Sandhed virke for deres Overholdelse; lader os erindre, at 2den Christians og 4de Fredriks mennesseligerlige Landboelove bleve fastede overende; med Rædsel lader os erindre det; men tillige med Narvaagenhed og med det hellige Løfte, at ville som Medlemmer af dette Selskab, som Eiendoms Besiddere, eller som Statens Embedsmænd tænke og handle for Bondens Vel. Fattigdom og Dorst-
hed kan let lede til Trældom; en forarmet og van-
kundig Bondestand bebuder sin, bebuder Statens Ulykke. Derfor, Medborgere! rækker os en kraftig Broderhaand! Landets Store, Landets Dplyste ville komme os til Hjælp, thi ædelt og stort er det Maal, hvortil vi sigte

Danmarks Landhuusholdning! — Dette Ord indbefatter meget — for den er det, vi ville virke; uden Frugter vil sandeligen vor Stræben ikke være; og dertil skulde vi savne redbonne Medhjelpere? Nei! Nei! naar savnedes da dansk Broderbistand, naar det gjaldt om Fædre-
nelandets Sag?

Haabets klare, styrkende Stjerne tilsmiler mig! atter vil den fremgryde den unge Dag, da Landets Sønner kunne hver ad sin Vej udforskr-

rede rygte de fredelige Gysler. Til det eviggode
 Forsyn, der befriede os fra de Rædsler, mange
 andre Lande sukede under, ville vi fæste vor Liid.
 Det vil lade den Aand, der besjelede B e r n-
 storffer for dansk Bondestands Held, ewig som
 en venlig, aarvaagen Genius, omsørge den
 danske Throne!

S. T. Hr. J. E. Drewsen.

Hvor meget det sidste Hefte af Landoeconomiske Tidender har interesseret mig, ønskede jeg at kunne vise Dem ved nedenslaaende Miscellanea, eller blandede Anmærkninger, som jeg giver mig den Frihed at sende, overladende gandske til Dem, hvorvidt de maatte fortjene Plads og tildeels Svar i disse Tidender.

Da Kartøfler som Foder for Creature ikke noksom kunne tildrage sig Landoeconomiens Opmærksomhed; saa har De leveret os et fortjenstligt Arbejde i det skønne Forsvar, som De i dette Skrift har givet Kartøffelavlten. Imedens Sagten endnu er paa Tale, være det mig tilladt at fremkomme med et Par smaa Bemærkninger hidhenhørende; ere de endog i sig selv ubetydelige, saa bør dog i en vigtig Sag Intet være os for smaat og ubetydeligt.

1) I Beskrivelsen af Deres Bexeldrift savner jeg Angivelse af Tiden, naar De lægger Kartøfler. Derimod siger De, at man undertiden maae bruge Exstirpatoren 2 Gange til at rense Ageren for Ukrud; første Gang nemlig, dersom Ukrudet har skiftet Blade, inden Kartøflerne pippe frem af Jorden, hvorved jeg synes, at man kunde staae færdig for at exstirpere Kartøflerne selv; 2den Gang, naar Kartøflerne ere fremkomne af Jorden. Jeg troer, at man hvert Aar, naar Foraarskal den ikke varer for længe ved, kan slippe med at

erstirpere een Gang ved ikke at lægge Kartoflerne for tidligen. I Forfningen lagde jeg mine i Begyndelsen af April, fordi jeg troede, at det saa burde være, men havde altid megen Rød med at forstyrre Ufrudet, fordi Harven, som jeg bruger, ikke godt kan anvendes *) førend Kartoflerne ere noget over Jorden. Men i Mai Maaned besøgte jeg engang en Landmand, som da var ifærd med at lægge Kartofler. Jeg fortalte ham, at mine vare lagte for mere end en Maaned siden. Da er De ogsaa bedre, svarede han, imod Deres Ufrud, end imod Deres Kartofler. Og saaledes er det virkelig. Lægges man tidligen, da overvokses de let af Ufrud, sildigen lagte, især om de ere lidt spirede, holde de nok Skridt med dette, og lette os Arbeidet med at holde dem rene. Siden den Tid har jeg lagt i Mai endog ved dens Udgang, og har langt mindre Umage med at dæmpe Ufrudet; og ikke har jeg mærket, at de ved den sildigere Lægning tabe noget i Frugtbarhed.

2) Blandt de Hindringer, som modsætte sig Kartoflerne i det Store, anfører De medrette Vanskeligheden i at bevare dem saaledes for Frost, at de tillige ere let tilgængelige. Denne Vanskelighed hæves neppe paa nogen bekvemmere Maade, end ved at have dertil indrettede tørre Jordkjeldere i Qvægstalden selv. Den Varme, Qvæget giver fra sig, skal nok afholde Frosten, og var Vinte-

*) Harven anvendes her, enten Kartoflerne ere opkomne, eller ei, og det undertiden flere Gange uden Skade.

ren meget stræng, kunde man tildække Kjelderren, ikke Kartøfterne, med Halm. Men da Varmen er næsten ligesaa skadelig for Kartøfter, som Kulden; saa maatte Kjelderren strække sig til begge Staldens Udvæge og have Trækhyller med Lemme, som i den haardeste Frost maatte belægges med Hestegjødning. Behøvedes det ikke, eller var der Noget som hindrede, at Kjelderren havde denne Udstrækning, saa maatte den dog gaae til den ene Udvæg, og da kunde der paa Lemmen ned til Kjelderren anbringes en mindre med et Trærør til Lufttræk, paa det at ikke et Hoved, som kom løs, skulde falde i Kjelderren, naar man lod den store Lem staae aaben. Naar en saadan Kartøffeltjelder bliver et ligesaa væsentligt Requisite ved en Qvægstald, som Goderkastet da kan man vente, at Qvæggets Fodring med Kartøfter og andre Brakfrugter vil blive almindelig; thi de ere da ved Haanden, hvor de bruges, og let tilgængelige. Skal derimod Røgteren have Vanskelighed med at komme til dem, eller hente dem langt borte, da vil Røgten paa de fleste Steder blive derefter.

Ellers kan Kartøfter meget godt bevares i Kuler, naar disse graves i en Banke eller høi Grøstebold, og Bunden af dem ikke gaaer under det omgivende Areal's horizontale Flade. Saaledes gemmer jeg hvert Aar de Kartøfter, jeg vil bruge om Foraaret i en høi Grøstebold i min Hauge med en enkelt Grøst ud til Marken, og iagttager allene, at Bunden af Kulen ikke er dybere end Grøsten; og aldrig have de her taget Skade, end

ikke i forrige Vinter, da de formodelft det regnfulde Efteraar 1813 ledsaget med idelig Nattefrost, ei vare aldeles tørre, da de bleve hengjæmte.

3) Jeg seer af offentlige Blade, at Nogle ville have, man skal skjære Kartøflerne i Stykker, naar de gives Kaarene. Denne Umage kan aldeles spares. I mange Aar har jeg fodret mine Gaar med Kartøfler fra den Tid af, de begynde at læmme. De faae dem altid hele, æde dem begjerligen og levne Intet. Medrette kaldte Latinerne Gaaret Bidens af dets 2de Fortønder, som det har tilfældes med Musen og med hvilke det godt selv kan skjære for.

*

*

*

Alle Landmænd bør yde Hr. Consul de Ennecs Tak for Bekjendtgjørelsen af hans Forsøg med Fioringræsset. Og dersom de Irlandsk- Skotske Beretninger om dette Græs end ydermere stadfæstes ved Hr. Consulens patriotiske Forsøg og Opofrelser, da ere dets Egenskaber saa store og vidunderlige, at det synes at spaae en heel Revolution i vort Agerbrug, og ligesom forsætter os i et mildere Klima ved Forlængelsen af Sommerstaldforingen ind i Vinteren. Kun ønskede jeg foreløbigt at vide: 1) om det ikke ligesom andet Græs bærer Frøe, der kunde lette og udbrede dets Dyrkning; 2) om det ikke kan slaaes om Sommeren, og Esiergræsset dog blive lige godt; eller om det ikke kan slaaes mere end een gang, som da naturligvis bør ske om Efteraaret; 3) om

det ikke er vanskeligt at slaa formodentlig dets lange Ranker, som formodentlig løbe langs med Jorden. Dog hvortil disse Spørgsmaale, aldenskund vi ikke have Markfred! lad Nogen skaffe os den, og vi oprette ham en Vresstotte!

*

* .

*

Det er unægtelig en Sandhed, at Landet taber aarligen mange tusinde Tønder Korn ved den alt for tykke Udsæd; og derfor hverken kan eller vil jeg modsig Hr. Pastor Rønne, saa meget mindre, som jeg selv haver forsøgt Sagen, og besaaet en Hvedeager midt imellem mange andre 2 Gange, uden at jeg siden kunde mærke nogen Forskiel paa den og de Andre. Her var altsaa Sæden ved anden Saaening spildt. Men jeg troer dog, at Tingen faaer et mildere Udseende, naar man betænker: Først, at Udsæden ikke kan være saa tynd der, hvor Vexeldrift, hvor Jordens Rensning og Skjærning ved Brakfrugtaavl ved Brug af Exstirpator, Skuffelplov m. v. ikke finder Sted, som der, hvor disse Ting ere i fuld Gang *). Hvor den simple Kobbeldrift endog med

*) Ved denne tilsyneladende Indvending har den agtværdige Forfatter fuldkommen stadfæstet Rigtigheden af Pastor Rønnes Utring, thi man behøver kun at tilføie det Spørgsmaal: Hvorfor bruges da ikke Vexeldrift, Exstirpator o. d. l.? I øvrigt er det nok ganske vist, at 1 Td. Vg. eller Havn paa 14000 □ Al. er tilstrækkelig (om ikke for tyk) Udsæd, endog der, hvor Kobbeldrift bruges; kun forudsat, at Jorden har tilbørlig Kraft og er vel behandlet, hvilket R. i sit Brev udtrykkeligen har erindret. Flere sammenlignende Forsøg haabes

heel eller reen Brak bruges, hvilken Drift endnu kan henføres til Danmarks bedre Jordbrug, der er Ugeren ofte, især paa stærke Jorder, klumpet, undertiden thyltet. Men disse Jordens Beskaffenheder tillade ikke, at Saaeningen er saa tynd, som den under modsatte Omstændigheder burde være. Dernæst at Udsæden ikke rigtigens vurderes efter de Fodd den giver *); thi den som under lige Omstændigheder saaer 5 Tønder, naar jeg saaer 6, maae avle noget over det **) 12te Korn, for at ballancere mig, som høster ikkun $10\frac{1}{2}$ Fodd, og man kan ikke sige, at jeg har spildt nogen Sæd. Det er derfor ikke altid og uden Undtagelse sandt

i Commereu 1815 anstillede af forskellige Landmand.
Redact. Anm.

*) Pastor Rønne har, i sit Brev, ikke regnet efter Fodd, som han selv anseer for en meget ubestemt Regning; Han har derfor i Indledningen, see Landocc. T. 2det Hefte Pag. 300, med Overslæg tilføjet „16 Tdr. pr. Td. Land.“

Redact. Anm.

**) Naar jeg efter 5 Tdrs. Udsæd avler $12\frac{3}{4}$ Fodd, da har jeg først avlet ligesaa meget, som den, der efter 6 Tdr. Udsæd høster $10\frac{1}{2}$ Fodd; men da vil Ingen nægte, at jeg har sparet den 6te Tønde, som han, dyrkende under lige Omstændigheder, har tabt, fordi han udfrøede den paa sin Uger, uden at høste en større Ugrøde. Vi høstede begge paa et lige Areal, hver 63 Tdr., han efter 6 og jeg efter 5. Et Spørgsmaal staaer dog endnu tilbage: Hvis Sæd vrier meest, naar Jorden og Alt Jorresten var lige?

Redact. Anm.

at den høfter bedst som høfter de fleste Guld, eller at den saarer rigtigst som saarer tyndest. Men Sandhed er det alligevel, at man i Almindelighed saarer for tykt. Dog kan man ogsaa drive det for vidt med tynd Sæd, hvilket ofte skeer med Værtter. Disse ere større end andet Korn, færre af den fylde Haanden end af anden Sæd, og af den Aarsag saaes de i Almindelighed for tyndt. Vilde man hertil svare, at siden de ere større, end andre Sædarter, saa bør og hver især have et større Rum at vøxe i, da glemmer man deres Tilværelighed til at forløbe sig, og en vigtig Hensigt med deres Dyrkning, nemlig at dække og rense Jorden. Modnede de opreiste som anden Sæd, da kunde det maaſkee lade sig høre. Men da de falde og maae falde omkuld og lægge sig, saasnart Kjernen er fuldstaabt i Vælgen; saa giver en tynd Udsæd mange Aabninger, der i den lange Tid, som endnu er tilbage inden de fuldmødnes, lade meget Ufrud opløbe, og ofte overvøxe og stjule dem. En Værtemark efter tynd Udsæd kan see herlig ud og love store Ting saa længe den blomstrer, men den holder ikke hvad den syntes at love. Saaledes er det gaaet mig, jeg lod en Ager i 3 Mars Græsleie opløse til Værtter, lod en Karl gaae bag efter Ploven for at træde de Gurer om, som Ploven ikke gandske havde væltet, og gjorde mig Unage for at harve godt. Da Jorden var god, vøxte Værtterne godt til og syntes under Blomstringen

at staae saa hyppige og tætsluttede, at Mange medrette undrede sig over at Verter kunde lykkes saavel i heel Jord. Men de gabe ikke fulde 5 Gold, fordi mange ikke kom i Groening paa den hele Fure.

Mehrn Præstegaard d. 5 Marts 1815.

Erbedigst

P. C. Cramer.

Alt slagte spæde Lam.

Imange Aar har det oprørt min Følelse og virket Harme hos mig, naar jeg om Foraaret saa den barbariske og uoeconomiske Maade, til saa stort Tab for Staten og stridende imod Mennefskelighed, at slagte spæde Lam, men jeg har tiet, fordi jeg kjender mine svage Sønner til at tale offentligt; nu da daglig Erfaring viser, hvor vigtigt det er for Landmanden, da hans Udgifter og Fornødenheder ere saa uforholdsmæssige til hans Indtægter, saa maae det tillades mig, at jeg her yttre min Følelse om denne Sag, som jeg ledes til ved at kaste mit Blik paa den Tankeløshed, hvormed man i Foraaret hos os river Livet af spæde Lam for at erholde saa Skillingen for Blikket med Opoffrelse af Dalere i Tiden. Den lystne Gane, som ved Overdaadighed har svækket sin Sands for sund, og fast Føde, higer efter Forandring, og tilfredsstiller indbildt sin Higen.

Faaret, dette yderst nyttige Dyr, fortjener en hoi Plads, hvor Agerdyrkningen endnu er i sin Barndom, hvor Landmanden endnu ikke har bragt det til at indsee, at Agerbruget ikke bør lade nogen Jordplet ubenyttet, det fortjener altsaa endnu at skaaes i Danmark, om end ikke Naturen har gjort dette Land til dets sande og rette Opholdssted. Ulden, det der i levende Live, er af sand Værd og høist nødvendig, ifald de begyndte Klædefabriker ikke skal gaae til Grunde;

skal Klædet eller Ulden kjøbes som nu for en stor Deel, saa skal der Guld til, som behøves til andre Fornødenheder.

Det er ikke min Hensigt at beregne Uldens Værd for Landet, skjøndt egen Erfaring, selv for Tiden i det sinea viser mig den. Jeg vil kun holde mig til min Synspunkt: den Ufornuft det er at sælge eller slagte spæde Lam. Opkjøberen, Slagteren, eller hvo han er, betaler for et Lam ved Paaskestider, sex til otte Uger gammel, og otte til tolv Pund af Vægt, efter nu Liders Priser, fire til sex Rbd. Dette er alt, hvad Landmanden faaer for dette Tillæg. Lod han Lammet blive hos Moderen til Efteraaret, saa vilde han faae en Klipping Uld deraf, og mere end dobbelt saameget i Penge for Kroppen, som han faaer, naar han sælger det som spædt Lam. Han formerer ved en fornuftig Indretning og Brug af sin Jordlod sin Faareflokk og lader Lammene leve, da giver den ham to Skaar Uld, og lader han Bedelammene leve til $2\frac{1}{2}$ Aar, give de ham ti fold Kød af Kraft og Consistence, og Tællen forsyner hans Huus med Lys. Hvor dyrt detales ikke Bedestind; jeg slagtede i dette Efteraar 6 Bedder, der veiede 21 Lsbd. 10 Pd. Kød og gave 3 Lsbd. Tælle. Skindene solgte jeg til Feldberederen for 4 Rbd. pr. Stk. Man vil indvende, Aaret koster at føde; mon der er noget Kreatur, der forlanger mindre og magrere Græs og Foder end Aaret, og mon der er noget Dyr som bedre

betaler sit Foder og Rygt end Aaret, naar det
sker med Kornuist.

Saaledes er det afgjort, at Landmanden
taber ved at sælge eller slagte sine spæde Lam; vi
ville nu see, hvad han synder imod Gud, Staten
og Medmennesker ved denne utidige Fremgang.
Er Dyret skabt til Menneskets Nytte, saa er det
vist Skaberens Villie, at det skal drage den meste
Nytte deraf, der er mueligt. Opfret i sin
spæde Alder, giver Lammet en flau og ringe Kød;
slagtet sex til otte Maaneder gammelt, har dets
Kød Kraft og Fasthed og giver tre til firedob-
belt Qvantitet, Talg, Uld, og større og brugs-
ligere Skind. Den, der slagter eller sælger det
til Slagtning spædt, handler følgelig imod Guds
Villie, da det bortribes, uden at have opfyldt
hele den Bestemmelse, hvorefter det blev til.
Medmennesket taber ved det spæde Lams Slagt-
ning; thi modent ydede det langt mere Næring,
ved sin Uld og Skind Klæder, ved sin Talg Lys-
ning &c. Staten taber ligeledes; thi hvad spares
der ikke at indføre! hvad kunde der ikke ud-
føres af Kød, Talg, Skind, Uld og Fabrikata,
naar Productions Qvantiteten, som den kunde
og burde, blev tilfoldig? Han synder altsaa mod
Gud, Stat og Medborger.

Men ikke mindre synder den, der, i den
Indbildning at lokke for sin Gane, frister ved
sine Penge Landmanden eller Almuesmanden, hvil-
ken Stand han endog er af, til at rive Livet af
1ste Binds 3die Hefte.

fine spæde Lam, forudsat at han enten selv er falden paa at betragte Tingen fra denne Synspunkt, eller af andre er gjort opmærksom derpaa; ja han synde i saa Fald endog mere, da hans Formues, evne til at anskaffe saadanne unaturlige Lækkerier forudsætter hos ham mere Cultur, Oplysning og Evne til at tænke, end der kan ventes hos den almindelige Landmand.

Det er langt fra, jeg venter dette par Ord skal frugte for dette Dieblif; maatte de kun vække Opmærksomhed hos Enkelte, saa vil det gaae der med som med Alt: Tiden vil gjøre Sit. Mueligen vil og engang vores vise Regjering og vedkommende høie Collegier unde denne Sag sin Opmærksomhed og finde Grund til at blande sig deri, finde det nødvendigt at sætte Grændser for denne Udaad, og da ere ikke disse Ord ganske spildte.

Kjøbenhavn i Februari 1815.

N. Falkenskiold.

Et i Moderslivet udruget Kalkunæg *).

Kjøbmand S. Friedländer i preussisk Kjøgnigsberg lod i Marts 1807 slagte en kalkunæg Høne. Da den havde ligget nogen Tid slagtet og Koffepigen tog ind i Indvoldene, for at uddrage dem, mærkede hun en Piben, og ved næriere Undersøgelse fandtes der i Hønenes Indvolde en Kylling, uden Fjeder, som een der nylig er kommet ud af Egget. Hr. Friedländer indbød Adskillige, til at undersøge dette Særshyn, og ved næriere Beskuelse maatte man nøies med den Formodning, at en Forstoppelse havde hindret Hønen fra at lægge Egget, og at den naturlige Varme i Indvoldene havde udruget det. Hønen havde nogle Dage i Forveien været noget sygelig. Kyllingen døde efter faa Timer.

*) Nærværende Phænomen, som er taget af: Repertorium des Neuesten und Wissenswürdigen aus der gesammten Naturkunde, ved Dr. G. F. Lörke, karrtjene som Sideskykke, til den i forrige Hefte leverede Efterretning, om en i en død Høne funden Kylling.

Et Par Ord angaaende Bierne's Sværmning og et Middel mod Bier's og Gjeddehamser's Stik, af Chr. Drewsen
den Yngre.

Strandmøllen d. 31 Marts 1815.

Da nu den Tid nærmer sig, i hvilken Bierne sværme, og da jeg troer, at man, ved at bringe Sværmene i Kuberne, ofte gjør sig mere Bryderie end man behøver, og ved ikke at handle overeensstemmende med Bierne's Natur endogsaa gandske mister Sværmene, saa haaber jeg at det ikke vil være hensigtsløst at sige et par Ord, om den Maade, hvorpaa vi have gaaet frem, ved hvilken vi have befundet os saa vel, at vi end ikke have mistet en eneste Sværm. Da det desuden ikke sjældent hænder, at man ved at bringe disse i Kuben bliver stufket af Bierne, og da Gjeddehamserne end videre i somme Aaringer indfinde sig i utrolig Mængde, og falde da meget besværlige, saa formoder jeg, at nedenstaaende simple Middel, der angives som probat, saavel mod hine's, som mod disse's smertefulde Stik, ikke vil være ukjerkomment for Tidenderne's Læsere.

Den almindelige Maade, hvorpaa man behandler Bierne ved Sværmningen, er noksom bekendt. Man bruger nemlig, naar Sværmene have sat sig paa et Træ eller en Buss af hvilken som helst Slags, at lade dem blive siddende der usor-

styrrede til Solens Nedgang; man hænger gjerne et Lagen over dem, for at Soel og Vind ikke skal forurolige dem; seer man nu, at Bierne begynde at opløse den Klump, hvori de hænge, og at man frygter for, at de ville flyve bort, overstænter man dem i Almindelighed med Vand, for paa denne Maade at danne en kunstig Regn, og derved at nøde dem, da de frygte denne, til atter at sætte sig. Flyve de ikke desto mindre afsted, saa trommer man for dem paa Røbbekjedler eller andre Metaller, formenende saaledes at gjøre saa meget Støi, at Biserens Befaling, om jeg saa maae udtrykke mig, skulde blive ubemærket af dem.

Enhver der har beskæftiget sig i nogen Tid med Bieavl, vil have erfaret, at disse Forholdsregler ere utilstrækkelige, og at Biesværmene uagtet al anvendt Flid ofte flyve bort og tabes gandske for deres retmæssige Eier. Ligeledes vil enhver der har drevet Bieavl i det Store, have observeret, at det er af største Vigtighed hurtigt at bringe Sværmene i Kuberne, fordi det i dette Tilfælde som oftest hændes, at flere Biesteder sværme i Løbet af nogle saa Minuter, og hvis den første Sværm ikke allerede er i Kuben, inden den anden eller tredie kommer ud, flyve disse sammen med hiin, hvoraf da følger, at man kun faaer eet Biested, istedet for at man kunde have haft to eller tre, uden at man tør haabe, at have den to- eller tredobbelte Nytte af dette ene Sted.

Vi bruge derfor her strax at bringe Sværmene i Kuberne, og dette skeer paa følgende Maade: Saa snart Bierne have sat sig, stilles en Kube lige over dem, bedst saaledes at den staar i umiddelbar Berørelse med Bierne, der, hvis Kuben har en dem behagelig Lugt, gjerne begynder strax af sig selv at trække op i den. Med en Træske paastrynder man deres Opgang ved at tage en Skeefuld Bier af Klumpen efter den anden, og holdende dem til Kanten af Kuben, at give dem Leilighed til at løbe op deri, hvilket de og iværksætte med største Hurtighed. Har man nu i en saadan skeefuld faaet Biseren, hvilket man mærker dervaa, at Bierne da med fordoblet Hurtighed løbe op i Kuben, saa tager man denne og sætter den gandske sagte paa sit Bræt, og naar man da bringer dette i Berørelse med de Bier, som endnu ei ere gaaede ind, saa vil man see at disse da strømme ind i Kuben gennem Glybehullet, med en lignende Voldsomhed, som den, hvormed de ved Sværmningen styrtede ud deraf, og paa denne Maade kan man i faa Minuter have sin Sværm indfanget. Denne Fremgangsmaade fortjener saa meget mere Anbefaling, som man, hvilket er enhver Vieavler noksom bekjendt, i det første Dieblik efter Sværmningen, medens Bierne endnu ere matte af deres lange fortsatte Cirkelflugt, kan behandle dem næsten efter Godtbefindende, ja selv øse dem i Kuben med de blotte Hænder uden at blive stukket, hvorimod de, hvis de først have

udhøilet sig, ofte ere slemme naar man foruroliger dem.

Hvis der vare Træer ved en Biehave, vilde det være upassende at borthugge dem, men er der ingen Træer vilde det være baade unødvendigt og unyttigt at plante dem for at skaffe Bierne et Sted, hvorpaa de kunde samle sig efter at være flaine ud af Kuben; unødvendigt siger jeg, fordi Bierne absolut maae sætte sig efter Sværmningen, skulde det end være paa et Græsstraæ; unyttigt fordi man, naar der ingen Træer ere, blot behøver at sætte en Harve eller et andet lignende Redskab foran Biekuberne i nogen Afstand, paa hvilken de da useilbarlig sætte sig, hvorved vindes den Fordeel, at man nu kan staae paa Jorden, medens man bringer dem i Kuben, istedenfor at man ellers maatte krybe i Toppen af Træerne, og ud paa tynde Grene for at indfange dem.

Chau mont, Apotheker i Val de Grace, meddeler følgende i Anledning af Biers og Gjeddehamfers Stik. Det simple friske eller lidet syrlige Vand, Honning, Opium, og dens forskellige Tilberedelser, ere det ene efter det andet foreslagne mod Biers og Gjeddehamfers Stik. Har man endog paa tusinde Maader forandret Lægemaa den, saa var man dog enig om, at man først maatte uddrage Braadden. Men de Vedderhaager, hvormed denne er bevæbnet, gjør det saa vanskeligt at uddrage den, at Insektet som oftest er nødt til at lade den blive tilbage i Saaret, og

undertiden selv paa Beforsningen af dets Liv; desuden kan man ikke altid komme til Stiffet med Haanden, og i dette Tilfælde kan det have sørgelige Følger.

J Bibliotheque phys. oeconom. 1792 T. 2 Pag 365 fortælles, at en Yngling blev stukket i Struben af en Gjeddeham, der laae paa Bunden af et Glas sød Wiin, hvilken han sank tillige med Vinen uden at have mærket den. Virkningen heraf var hurtig og skrækkelig, Struben opsvulmede paa det Sted, hvor den var stukken, og standsede saaledes Aandedrættet, at Ynglingen, berøvet det, faldt død omkuld, uden at Nogen af dem, der var tilstede, kunde falde paa, hvad man burde give ham, for at hindre denne ulykkelige Begivenhed. Det kom an paa, tilføies der, at Soulsen blev formindsket, eller meget mere hindret fra at blive saa betydelig, i det man søgte at bringe Olie eller Wiin og Eddike blandet med Vand, eller ogsaa reent Vand i Struben. Jeg troer, at det første af disse Midler snarere skulde have bidraget til at forstærke Betændelsen, end at standse dens Fremgang, og de to andre have ikke bekræftet sig ved Erfaring.

Meget lykkeligere havde en engelsk Landmand den Tilfredshed at redde en af sine Venners Liv, hvilken blev stukket i Svælget af en Gjeddeham, den han ikke havde bemærket i et Glas Ol, han drak. Han lod ham gjentagne Gange nedsvælge almindeligt Salt, udrørt i saa lidet

Band, som mueligt, saa at det dannede en Slags Belling. De foruroligende Symptomer, som havde vilst sig i første Dieblig efter Stikket, lagde sig næsten pludselig, og vege, som ved en Troldoms Kraft.

Jeg anbefaler dette simple og lette Middel, med desto større Tillid, da jeg i forskjellige Distrikter af mit Departement, har været Vidne til dets Rytte, ved at læge udbendig Stik af Bier og Gjeddehamser.

Ud af Magazin aller neuen Erfindungen, Entdeckungen und Verbesserungen. Leipz.ig.

Af Schlesw. Holst. Prob. Verichte, 1815, 1ste Hefte, Pag. 100 sees, at det Høi Kongl. Sch. H. Cancellie, efter Correspondence med det Høi Kongl. Rensekammer, under 20 Mai 1813, har erklæret Præsterne og Degnene, pro officio dem tillagte, Land- Eiendomme fritagne for Afgifter til Rigsbanken, efterdi samme ene og allene bør udredes af liggende Grundes Eiermænd og ei af Brugere, der have saadanne som en Deel af deres Embedsløn.

Svar paa nogle Opfordringer til Tidendernes Udgivere.

I Anledning af de offentlig udtrede Ønsker: om at kunne see fede og uldrige Faar, forede paa den i Landoec. Tid. angivne Maade, lære at kjende Dyrkningen af *Agrostis stolonifera* (eng. Fjorin; dansk Krybbøene,) Brugen af *Exstirpator* &c., har Redacturen af disse Tidender melde, at de Høi., Consul de Coninck paa Fredrichslund, Drewsen paa Springforbi, og Pastor Rønne i Lyngbye, som have leveret Bidraget over hine Gjenstande til Tidenderne, hidtil have været og vist fremdeles ville være beredvillige, til at fremvise for Enhver, der henvender sig til dem, hvad de allerede have bekendtgjort, at være prøvet med Held paa deres Gaarde. Udgiverne, som ikke have nævnet sig offentlig, kunne derimod ei indlade sig i Besvarelse af hine offentlige Opfordringer. I øvrigt tilføies, at *Exstirpatoren* (Rense-Ploven) ogsaa

Bruges af Hr. Grosserer Wassard ved Wordingborg, Hr. Forpagter Hansen paa Aastrup ved Roeskilde og flere, som interessere sig for det nyere Afskæbning, saa at de, som maatte ønske at see dette Algerdyrkningsselskab og dets Brug, sikkerligen ei behøve at reise fra en anden til denne Egn, for at faae deres Ønske opfyldt.

Redact.

Spørgsmaal angaaende Eeg og Bøg, 2c.

En Mand, der i flere Aar har anstillet Forsøg og samlet Erfaringer, som han agter at offentliggjøre, om Bøge, Træers større eller mindre Brugbarhed til Bygningssommer, ønskede sine Erfaringer stadfæstede eller i al Fald berigtigede ved dem, hans Medborgere maatte have samlet; han beder derfor dem af disse, der det maatte kunne og ville, at meddele Resultatet af hvad de med Hensyn til ovennævnte Gjenstand maatte have erfaret. For Ex.: a) Hvorvidt Bøge, Sommers Varighed befordres ved Overstrykning med Læge, ved Ralkning, ved Maling med Oliefarve? b) Hvorvidt dette ogsaa da skulde være nødvendigt, naar Sommeret bruges blot indvendig og altsaa ei udsattes for Sol og Regn? c) Hvorvidt Skovnings-Tiden har Indflydelse, og om det er saa, at Bøgen fældet om Sommeren afgiver varigere Sommer, Sommer som mindre er udsat for at lide ved Orm, end naar den fældes paa sædvanlig Tid om Vinteren?

d) Om Riisbøg har betydelig Fortrin for saakaa-
ren Bøg? e) Om det er af Vigtighed at lægge
Planter, Bræder, Bieler o. s. v. i Vand, paa
hvilken Aarstid dette da skal skee, og hvor-
længe de skal forblive i Vand m. m.? f) Om det
skulde være saa, at der ere hele Egne i Jylland,
hvor man fast ei bruger andet Bygningssømmer
baade udbendig og indvendig end Bøg, og befinder
sig vel derved? Gegen er sjelden i Danmark,
den voxer lidet, sammenlignet med Bøgen, og er
mere udsat for at lide ved Vinterens Paavirkning.
Endelig det vi have deraf, udfordres til saa mange
uundværlige Fornødenheder, hvor det ei kan erstattes
af Bøg. Det vilde derfor være af Vigtighed, om
den kunde spares til Bygning, hvor det antages,
at den kan undværes. Og den der kunde og vilde
give Oplysninger, som hermed staae i Forbindelse,
ansees at ville befordre Almeenvel, hvad enten det
maatte behage ham i dette Tidsskrift at meddele
disse Oplysninger, eller at tilstille Indsenderen
heraf dem under Udskrift til Muurmester Larsen
i Næstved.

Bekjendtgjørelse om en ung Mand, der søger
at anbringes paa en stor Avlsgaard.

Til De Herrer Udgivere af de Landoeconomi-
miste Tidenders Recommendationer, anbefaler sig
en ugift Person, 27 Aar gammel, har lært
Gartner-Konsten paa Rosenborg, tegner og skri-

der godt, og forstaaer nogensunde Alt, hvad der
 hører til et veldyrket Agerbrug, snster sig antagen
 paa en stor Gaard for der at udvide sine Kundskaber.
 Han har reist i Holland og Tydskland, og
 isæt lagt sig efter Landvæsenet i det Meklenburgske.
 Paa Lønne ansees ikke, men en god Omgang,
 lærvillige Folk til en eller anden Indretning i
 Jordbruget, som for Exempel Brakfrugt, Aul,
 Pløining med Stude, lettere Plouge og mere.
 Han forestaaer for nærværende Tid en Aulsgaard
 paa 300 Edr. Land i en af Provindserne. Det
 Nærmere erfares hos den Kongelige Gartner Hr.
 Lindegaard paa Rosenborg.

Annælsdelle af en Oversættelse af Thæers
Grundsætze der rationellen Landwirthschaft tillis
gemed en kort Oversigt af dette Skrifts
Indhold.

Undertegnede agter at udgive en Oversættelse af Stats-
raad Thæers mærkværdige Skrift: Grundsætze der
rationellen Landwirthschaft, og da han veed,
at dette Skrift ikke er meget bekjendt mellem de danske
Landmænd, saa troer han, at en kort Oversigt af dets
Indhold ikke vil være upassende for Tidernes Læsere,
blandt hvilke han haaber at adskillige ville interessere sig
for dette, efter hans Overbeviisning gavnlige Foretagende.

Værket bestaaer af fire Bøger i 2 Vært. Denne
Format er nødvendig for Tabellernes Skuld.

Den første Bøge er deelt i to Hovedafdelinger, af
hvilke den første handler om Grundreglerne. Forfatteren
giver heri blandt andet et Begreb om hvad han forstaaer
ved rationel Agerdyrkning. Dette Udtryk, der deels er
blevet saa almindelig nydet, deels saa meget spottet og
endelig saa meget misforstaaet, kan ikke mere tilfredsstillende
forklares end ved Forfatterens egne Ord: Den vi-
denskabelige eller rationelle Lære fastsæt-
ter ingen positive Regler, men den udvikler
de Grunde, hvorefter man i ethvert speci-
elt Tilfælde — hvilket den lærer nøiagtigt
at adskille — udfinder den saavidt muligt
bedre Fremgangsmaade. Kunsten udøver en
given og antagen Lov, Videnskaben giver
selv Loven. Hvo ønskede ikke i denne Ordets Betyd-
ning at være rationel Agerdyrker!

Forfatteren gjør derefter opmærksom paa, hvorpaa den videnskabelige Lære maae grunde sig og i hvilke Hjælpevidenskaber den finder sin Støtte, hvorledes det Subjekt maae være, der tør haabe med Held at udøve Landøconomien i sine forskjellige Dele og at drage den størst mulige Fordeel af Haandteringen. Han viser, at intet Afsætsbrug kan gaae fort uden den nødvendige Kapital, deler denne i Grundkapital, staaende og Driftskapital, og beregner hvad enhver af disse bør give i Rente, samt i hvad Forhold de staae til hinanden, og med hvad Midler man maae sikke sig sin Driftskapital.

Dernæst taler han om Jordeiendommen og om at tage den i Besiddelse, om Forpagtninger, paa Løb og paa Arvebæie, og synes at afgjøre Sagen til de sidste Fordeel, men dog ikke under saadanne Omstændigheder som de, der netop have Sted hos os.

Den anden Hovedafdeling om Øconomie, eller Læren om Forholdene i Afsætsbruget, om dets Indretning og Bestyrelse.

Denne Afdeling har igjen følgende Underafdelinger: om Arbeidet i Almindelighed, om Sprudets Arbeider, om Haandarbejderne, om Afsætsbruges Bestyrelse og landøconomist Bogholdning, om Gødningens Forhold til Fodringen og Besætningen.

I denne høit mærkværdige Underafdeling viser Forfatteren blandt andet: Hvad der er Planternes Næring, hvorvidt de udtømme Jorden, i hvad Grad Udtæringen finder Sted, i Forhold til Afgrøden, og i Følge det Avlingsystem der følges. Vi see der Sammenligninger anstillede mellem Ervangsbruget, Kobbeldriften og Bereldriften, og ved den Paralel, som Forfatteren drager til sidst, vises det, at Ervangsbruget ikke uden rimelig Hjælp kan bestaae i Tidens Længde, ligesaa lidt som Berel-

driften kan bruge al sin egen Kraft, hiint fordi det gandske synker ned til fuldkommen Afmagt, dette fordi det tiltager saa stærkt i Kraft, at man tilsidst kun vilde avle Veiesæd; Ervangsbruget fordrer derfor Hjælp, som maae tilflyde det uden for Aulsbruget, og Bexeldriften maae være betænkt paa at dyrke Planter, der tære af Jorden, uden at gjengive Gjødning, som f. Ex. Rapsæd, Krap o. s. v. eller ogsaa skaffe sig magre Jorder, hvorhen en Deel af den overflødige Kraft kan sendes.

Forfatteren leverer dernæst det Karakteristiske ved de forskjellige Marksystemer.

I Slutningen af denne Tome taler han om Staldfodringen, forklarer dens Fordele, anmærker Hindringerne og Indbendingerne derimod og besvarer disse, som mig synes paa den meest indlysende Maade til dennes Fordeel.

Jeg vilde gaae uden for denne Anmeldelses Maal, hvis jeg skulde udpege endog blot det Vigtigste af det, Forfatteren her anfører, og hvert Ord er desuden af den Art, at man ikke kan taale at misse et eneste deraf, og at man bør læse det i Sammenhængen.

I den anden Tome leverer Forfatteren først nogle Bemærkninger og noiere Bestemmelser af de i den første Deel opstillede Beregninger over Jordens af- og tiltagende Kraft, i Folge de derpaa frembragte Sæd-Grøder og den Ageren tildeelte Gjødning. I hine Beregninger har Forfatteren, hvis Hensigt egentlig var at drage Parallelen mellem de forskjellige Aulssystemers mere frugtbargjørende eller udtærende Virkning, antaget en lige Udtæring ved enhver Sædart, her bestemmer han paa det nøieste, hvad enhver især under ellers lige Omstændigheder leverer i Folge den Kraft Jorden har, og omvendt, beregner Jordens Kraft efter Afgrøderne.

Dernæst gaaer han over til Fortsættelsen af det i første Bogen tildeels behandlede andet Hovedstykke, og opstiller Exempler paa Avlingssystemernes Forhold mod hverandre.

Derefter handler han om Overgangen fra et Avlingssystem til et andet, og veileder, til at undgaae saavidt muligt de Tab og Fortrædeligheder, der som oftest findes i Overgangsaarene, og til det Hele er i den nye Orden. Ogsaa her vil man finde, som overalt i Thaaers Skrifter, at han ønsker ikke at nedrive, hvad der kan staae, men kun lidt efter lidt, som Grunden er forbedret og befæstet, at opføre en herlig, varig og ny Bygning.

Den tredje Hovedafdeling afhandler Agronomien, eller Læren om Jordens Bestanddele.

Forfatteren viser først, hvor vigtig denne Kundskab er for Landmanden, og siden gjør han os bekendt med Kiseljorden, med det rene Leer og med Leret saadan som det almindelig findes, med Kalkjorden, Gypsen, Mergelen, med Bitter- eller Talkjorden, med Humus (Muld, der indeholder Planternes egentlige Næring,) og med Torven, og med Jordarterne, for saavidt som de blive til ved Blandingsforholdet af deres Dele.

Den fjerde Hovedafdeling, om Agrikulturen, begynder med Læren om Gjødsling:n. Heri taler om alle animalske Gjødningsmidler, om Hestegjødning, Kvæggjødning, om den af Faar, Sviin, Fjedercreaturer, af Mennesker, om Gølgjødningen og dens Benyttelse; her gives Anvisning til Gjødningsens Behandling, den rette Tid at udføre den o. s. v. Kort, dette er atter et af de Stykker, hvorved endog en meget tænksom Landmand vil finde nye Ideer opvakte, om den vigtigste Deel af vor Haandtering, hvilke

uden dette Skrift maaſkee aldrig vilde været opſtaaede hos ham. Derefter taler han om vegetabilifke Gødningſmidler og om mineralſke, ſom f. Ex. Kalkgødning, Mergling o. ſ. v.

I den tredie Tome fortsættes den fjerde Hovedafdeling — Agrikulturen — og dennes anden Afdeling giver Læren om Jordens Bearbejdning eller mekanifke Forbedring; om Ploiningen og dens forſkjellige Henſigter; om Algerdykningsredſkaberne; Ploven, Harven, Tromlen, ſaa vel de almindeligt herunder forſtaaede Redſkaber, ſom de, der i den ſenere Tid ere opfundne og anvendte, og ſom henhøre til een af diſſe Klafſer. Dernæſt taler Forfatteren om Ploiningſarbejdet, om let og dyb Ploining, og giver Regler for enhver iſær. Han behandler denne høit vigtige Materie med en Udforlighed og Nøiagtighed, der ſynes at kunne beſvare ethvert Spørgſmaal, der gjøres i denne Anledning. Herfra gaaer han over til raae Jorders Opdyrkning og giver Veiledning dertil, ſaa vel med Henſyn paa, om diſſe henhøre til et allerede beſtaaende Algerbrug, hvorfra der kan gives Hjelp, eller om de ſkulle opdyrkes ved de Hjælpe-midler, ſom de ſelv beſidde. Hvo der med Opmærkſomhed læſer dette Stykke, vil deri finde Svaret paa det Spørgſmaal: Hvorfor er det ſaa ſjældent at ſaadanne Jorder opdyrkes? Og hvorfor falde de undertiden opdyrkede ofte tilbage til det Intet, hvorfra de bleve udrevne? Da jeg maaſkee i et efterfølgende Heſte af Landoec. Tidender vil levere netop dette ſidſte Stykke, ſom en Prøve, ſaa afholder jeg mig fra videre Raiſonnement over denne intereſſante Gjenſtand.

Dernæſt taler Forfatteren om Indhegningerne og ſiger, hvad der anføres for og imod de levende Hegn, hvoraf man vil ſjønne, at det her, ſom med ſaameget andet,

er atter Tilfældet, at begge Parter kunne have Ret, da locale Omstændigheder kunne gøre Hegnene eller egentlig Plantningerne derpaa gavnlige for den Ene, naar de ere skadelige for den Anden.

Maaden, hvorpaa Ugre og Enge lægges tørre, er dernæst Gjenstanden, ved hvilken Leilighed de skjulte Vandrender berøres og beskrives, og Maaden, hvorpaa moradsige Ugre og Enge kunne opdyrkes.

Afdelingen om Engenes Vanding, der nu følger, gøres tydelig ved 14 dertil hørende Kobber, paa hvilke Forfatteren har søgt at afbilde de forskjellige Omstændigheder, hvorunder en Landmand, der vil vande, kan være sat. Lykkelig den, der kan bringe en saadan Vanding til Virkelighed. Han vil derved i Almindelighed kunne forøge til det Tredobbelte sin Produktion af Hø, hvis Qua- litet undertiden tiltager i samme Forhold. Dog skal denne saa høit gavnlige Indretning kun sjældent have Sted hos os, saalænge som vi vedblive at have Vandmøller ved enhver Bæk, hvilke for at opvæmme Vandet til deres Hjul, sætte ofte flere hundrede Tønder Vand af de skønneste Enge under Vand og forvandle smaae Vandbeholdninger til store Søer. At man saa lidt benytter sig af Vinden i vort vindige Land, er Noget, der ofte har vakt min Forundring.

Forfatteren taler nu om Unlægget af saadanne Enge, der kunde vandes, og om de forskjellige Maader, hvorpaa dette kan ske; om Engdyrkningen i Almindelighed; om Høehøsten; og om Græsgange.

Med den fjerde Tome begynder den femte Hovedafdeling: Om Produktionen af vegetabiliske Substanser, der igjen er deelt i forskjellige Underafdelinger. Om vegeta-

bille Produktion; om Sædarterne, i hvilken Forfatteren tillige affhandler Sædarternes Sygdomme og disses formodentlige Oprindelse; om Indhefningen, og giver dernæst Anvisning til Dyrkning af Hveden, Spelten, Rugen, Bygget, Hapren o. a. f. og til disses Radsaaeningscultur; taler om Bælsfrugterne og deres Dyrkningsmaade, om Boghveden, om Dyrkningen af saadanne Frugter, der skulde behaffes; om Handelsplanterne, saasom Sommer- og Vinterrapsæden, Seneppen, Balmuen, Horren, Hampen og flere andre; om Brandenalden som en Plante til at spinde; om Krap, Vaid, Bau; om Humlen, Tobakken, Eikorien og andre; om Planter til Foder, Kartøffelen, Runkelbeden, Kaalrabien, Kaaalen, Guleroden, Pastinakken, samt om den røde og hvide Klover og flere andre Kloverarter; om Lucernen og Esparcetten, om Spergel og om de egentlige Græsarter.

Den sjette Hovedafdeling handler om Dværggrylen og deles igjen i Hornqvæggets, Svinenes, Gaarenes og Hestenes Behandlingsmaade.

Denne saavel som den foregaaende Afdeling indeholder en stor Mængde kostbare praktiske Veiledninger. Jeg kjender intet Værk, der er mere skikket til at gives Begynderen i hænde, og intet, der med større Tilfredshed vil kunne læses af den allerede fuldbendte Algerdyrker, end netop dette.

Den berømte Forfatters ædle Hensigt med dette Værk kan ikke bedre lægges mine Læsere for Dagen, end ved at anføre hans egne Ord. Han siger nemlig i For-talen til den fjerde Tome: Mein Streben geht dahin, die Spur meines Daseins im deutschen Ackerbau für die Nachwelt zu hinterlassen,

aber so, daß sie leitend, und nicht irre führend sey. Deshalb bitte ich so dringend, mich zu warnen, wenn ich selbst irre zu gehen scheine.

Hvis Oversættelsen ikke bebrager sig med Hensyn paa den Deeltagelse, som han haaber, at hans Landsmænd ville yttre, for dette hans Foretagende, skal den første Tome udkomme hen ad Efteraaret; den anden et halvt Aar derefter og saaledes fort, indtil det Hele er leveret, hvilket skal fremkomme, om jeg beholder Liv og Helbred, inden to Aars Forløb.

Da dette Værks Udgivelse fordrer en temmelig betydelig Kapital, en Kapital, der vilde være for stor at tabe for en Mand i min Stilling, vil enhver Billigtænkende tilstaae, at Pligt imod mig selv paalægger mig at søge Subscription. Da jeg derimod paa den anden Side ikke nærer den ringeste Attraae efter en Pengegevinst, men tværtimod er aldeles tilfreds, hvis ogsaa her den Løn maae blive mig til Deel, som jeg, i langt større Grad end jeg nogenstunde havde ventet det, har nydt af mine Medborgere for mine foregaaende litteraire Forsøg — sagkyndige og oplyste Mands hædrende Bifald — saa agter jeg at levere Værket til en Priis, der er saa lav som muligt, og hvorved jeg blot kan haabe at see mine Udgifter dækkede. Jeg har nemlig bestemt denne til 7 à 8 Rbdlr. N. W. for hver Tome, en Priis, der bestemt ikke skal overskrides for den første Tome og ikke heller forhoies for de efterfølgende, med mindre at saadanne uheldige Omstændigheder skulde indtræffe, der gjorde en Forhoielse uundgaelig nødvendig. Denne Priis skal derimod endnu forringes, hvis en stor Mængde Subscribenter skulde mælde sig, eller hvis andre Omstændigheder skulde gjøre det mueligt. Den

tydste Original koster 20 Specier, og den danske Oversættelse skal derimod efter mit Ansæ kun koste 28 Rbdlr. N. B.

Enhver, der maatte ønske at subscribere uden at Placnen skulde komme dem tilhænde, bedes at henvende sig enten til Hr. Hans Richter paa Børsen No. 4, der modtager Subscription, eller til

Joh. Chr. Drewsen.

*

*

*

Da efternævnte Forordninger og Bekjendtgjørelse torde være nogle af disse Tidenders Læsere ubekjendte, ansees det for passende, her at anføre deres Indhold:

- A) Kongl. Forordning af 24de Sept. 1813. §. 1. At Enhver skal være berettiget til at paagribe saavel unge, som gamle løsgaaende Vædre, og det til enhver Aarstid. §. 2. At Eieren skal løse de optagne Vædre med en Tonde Havre, betalt efter Capitels-tart, hvilken Mult for hver Gang forøges med en Tonde Havre. Naar Optagningspenge icke deraf ere indredede, udbetales det overskydende i Gattig-Kassen. §. 3. Den optagne Vædre mærkes første Gang med et Stykkes Affjærelse af venstre Dre, og siden for hver Gang med en Split i det afflumpede Dre. §. 4. Vil Eieren, for egen Regning og Ansvar, lade den gilde i Paagribernes Værg, betales ikkun Optagningspenge og øvrige Omkostninger. §. 5, Vides Eieren ikke, da bortsalges Væderen efter Forord. 29 Oct. 1794 §. 17. §. 6. Detl samme bør skee, naar Eieren ikke strax vil løse den. §. 7. foreskrivet Anvendelsen af Auctions-Beløbet.

- B) Kongl. Forordning som allerede et Aar tidligere er emaneret af Dato 8 September 1812, indeholder selsamme Regler og Bestemmelser i Henseende til losgaaende, gamle og unge Hengster og Klaphengster; dog med den Forskjel, at 2den s. bestemmer 4 Edr. Havre, og 3die s., at Hengsten eller Klaphengsten ikke mærkes, førend den 3die og 4de Gang optages, da den først mister Spidsen af venstre og derefter Spidsen af høire Ore.
- C) Det Kongl. danske Videnskabers Selskab har i sin Beskjendtgjørelse af Prisopgaver for Aaret 1814 fremsat følgende: At ingen fremmede Kreaturer kan komme ind paa en Jordlod, og især om Efteraar og Foraar opæds og nedtrampe Vintersæden, Klover-Ageren og Engene, er for den gode Agerdyrkning en meget vigtig Sag. Iuldfkommen indfredede Jorder findes ifkun paa faa Steder. Man spørger, hvilke ere de Aarsager, som foranledige, at Udskiftningen og Forordningen om Hegn, ei almindeligen i Dannemark, have bevirket Fred paa Vøndernes Jorder og Lodder, og ved hvilke Midler kan den for den danske Agerdyrkning saa skadelige Opgivelse af Voret hæves?

Naar Kornet er indhøstet, opgives i Almindelighed Voret, ligesom tilforn, da hele Landet laae i Fælledsskab. Creature tilstrømme fra alle Kanter, og helst til de Marker, hvor der findes noget at forære. Selv det stærkeste og mest forordningsmæssige Hegn kan ikke modstaae den Vold, som disse mange Creature anvende fra alle Sider paa Diger, Grøfter og Hekker. Denna Ufred quæler Dyrkningen af enhver Jordfrugt, som udfordrer Fredning om Efter-

aaret, og den lægger uovervindelige Hindringer i Veien for Kartoffelavlens, for Dyrkningen af Rapsat, Gulerødder, Roer, Kastrabi og mange flere Planter, for ung Skovs Plantning og Opelskning o. s. v.

For dette Spørgsmaals Besvarelse udloves en Belønning af 50 Rbdlr.

